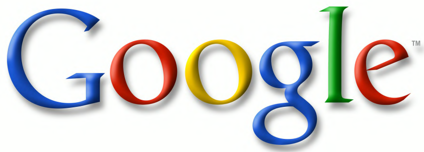
Google

3 2044 023 626 088

VE RI
TAS

ГОДИНА I. АВГУСТЪ 1902 КНИЖКА I.–4

СЛАВЯНСКИ ГЛАСЪ

Органъ на Славянското Благотворително Дружество

ВЪ СОФИЯ

СОФИЯ
Печатница „Просвѣщение“ на I. С. Наумовъ.
1902.

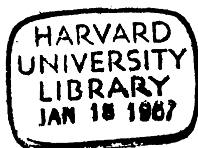
HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
JAN 18 1967

Къмъ читателитѣ.

Въ засѣданието си отъ 25 мартъ 1902 г., Настоятелството — въ новия си съставъ — на Славянското Благотворително дружество въ София, като разиска на широко важностьта на задачитѣ, които му е поставилъ дружествений уставъ, и зе прѣдъ видъ срѣдствата и начинитѣ за дѣйствие, съ които може да располага сега за постигане тие задачи, изложи рѣшението си въ протоколъ № 12, отъ който правимѣ слѣднитѣ извлѣчения:

„Благотворителностьта, прѣдвидена въ Устава на дружеството (чл. I **б**, **в** и **д**), да се изостави на първо врѣме прѣдъ видъ слабитѣ материални срѣдства, съ които располага дружеството, и да се обърне по-голѣмо внимание на чисто културнитѣ му задачи (чл. 1 **а**, **г** и **е**). За постигането послѣднитѣ то ще се грижи:

„Да завърже по-тѣсни сношения съ славянскитѣ дружества въ други държави;

„Да земе мѣрки, щото въ редъ общи събрания да се четатъ сказки и реферати по историята, литературата, политическия животъ на другитѣ славянски народи;

„Да се създаде печатенъ органъ на дружеството, който да запознава българитѣ съ славянството и да проповѣдва идеята за славянска взаимность“.

Прѣдъ видъ на тая исключително културна цѣль, къмъ която за сега трѣбва да развива дру-

жествената дѣятелность, Настоятелството, между другитѣ мѣрки, прѣдприе да издава списание: Славянски гласъ.

Славянски гласъ, край редъ популярни статии по славянството и славянската идея, ще запознава българския народъ съ главнитѣ явления отъ културния животъ на славянитѣ; ще освѣщава нашето общество, въ границитѣ на възможностьта, върху развитието, що зима въ разни славянски земи разбудената мисъль за славянска взаимность и сближение, и борбата що издържа тя противъ чужди натиски въ стремежа си къмъ високия политически идеалъ — славянското обединение.

Като ще служи, по силитѣ си, на този идеалъ, Славянски гласъ съ трѣзва и омиротворяюща рѣчь ще дѣйствува за укрѣпване въ съзнанието на българския народъ идеята за тѣсно, искренно сближение, въ историческия му пѫть, съ славянството, во главѣ на Русия — нашата могѫществена освободителка.

Крѣпки въ вѣрата, че по този въпросъ Славянското Благотворително дружество е въ хармония съ българското общество, ние прѣдприемаме това дѣло, съ надѣжда да срѣщнемъ нравствена и материална подкрѣпа на доброто си начинание.

За сега, Славянски гласъ ще излазя еднажъ въ три мѣсеца — четире книжки на годината. Всѣка книжка ще има отъ 3 до 5 печатни коли, голѣмъ форматъ.

София, 10 августъ 1902 год.

Настоятелството.

Славянската идея.

Столѣтието, което изтече, XIX столѣтие най-справедливо е наречено вѣкъ на народноститѣ. Прѣзъ него свѣтътъ видѣ онова чудо да се будятъ и възкръсватъ цѣли народни маси, по-прѣди, до него, полузаспали, полугинещи. Онова силно, устрѣмно движение отъ края на XVIII вѣкъ, когато френската революция прогласи „култа на разума“ и „на човѣшкитѣ права“, се отрази веднага, гдѣ повече, гдѣ по-малко, но то се отрази на всѣкадѣ и извика на явѣ великата идея на народноститѣ. Френската революция бѣше мировото събитие, което раздвижи, събуди, съживи. Тя се отзова и въ славянскитѣ земи, гдѣто почвата бѣше готова.

Началото на XIX в. извика събуждане и възраждане въ славянския свѣтъ. Тукъ не ще пишемъ историята на славянската идея, на славянството, на славянската солидарность или славянофилството — за да подкачаме отъ далечь и да встъпваме въ изложение на произхода и развитието на тая грандиозна мисъль, която има своитѣ носители и проповѣдници и у чехи, и у словаци, и у поляци, и у руси. За насъ е достатъчно да отбѣлѣжимъ, безспорния фактъ: и славянитѣ разбраха около това врѣме, че за тѣхното бѫдеще и за тѣхното развитие като една национална цѣлость е необходима солидарность, взаимность, общение, възможно голѣмо сближение.

Наистина и по рано отъ началото на XIX в. славянството е имало своитѣ прѣдни мѫжье, които сѫ се занимали дори и теоритически съ мисъльта за едно сближение на политическо-държавна почва. И по рано отъ това врѣме подпаналитѣ подъ Турция балкански народи сѫ се обрѫщали къмъ своитѣ единоплеменни и единовѣрни братия и се ги извиквали на помощь. Въ срѣдата на проститѣ маси идеята за една близость, за едно родство съ Русия и съ другитѣ славянски народи е била доста разпространена у

южнитѣ славяни. [1]) Ранната епоха има дори и единъ Юрий Крижаничь (род. 1617, ум. неизвѣстно кога) — тоя най-първи панславистъ и ученъ хърватинъ. Неговото учение е имало за цѣль да се буди славянството и да се шири владичеството на Русия [2]).

Истинското обаче схващане, развитие и разработване на славянската мисъль се длъжи на XIX в. Тя се обработва само въ това врѣме. Прѣдишнитѣ учения и проповѣди, като тия на Крижанича, може да се считатъ само за лѣстовици, прѣдвѣстници на онова учение, което се появи по-късно. Въ едно и сжщото врѣме ний се срѣщаме съ Добровски [3]) и Палацки [4]) въ Чехия, съ Колара [5]) въ Словашко, съ Мицкевича [6]) въ Полша, Братия Кирѣевски, [7]) Хомяковъ, [8]) Аксаковъ [9]) и др. въ Русия. Новитѣ учения не сж потулени, не сж достояние на тѣсенъ и интименъ

---

[1]) Много рано (въ XVII иXVIII в. в.) български и сърбски духовни лица сж били въ общение съ руситѣ, ходили се въ Русия да искатъ книги и черковни одежди, писали се писма и молби и не сж оставяли незасегнатъ и въпроса за едно освобождение на християнитѣ отъ агарянското иго. Глед. Соловьевъ, Исторія Россіи. XIV, стр, 27. 55. 57. Доброво, Л. Южное Славянство. Спб. 1899 г. стр 500—526. Ср. В. Макушевъ, Болгарія подъ турецкимъ владычествомъ. Въ „Журн. мин. народн. просв." С С XIII.

[2]) За Крижанича глед. статиитѣ на Брикнера въ „Древняя и Новая Россія" 1876 г. и въ „Рускій вѣстникъ" отъ 1887 г.

[3]) Добровски (*1753†1829) е знаменитъ чехски списатель, славистъ, единъ отъ главнитѣ дѣйци по възраждането на чехитѣ, авторъ на много трудове, издатель на „Слован" и „Слованка."

[4]) Палацки, Фр. (*1798†1876), чехски историкъ, и познатъ по своитѣ трудове за славянската история, врѣменно водачъ на чешката федералистическа партия. Въ 1867 билъ той на славянския съборъ въ Москва.

[5]) Янъ Коларъ (*1793†1852), родомъ словакъ, много писа по чешки и по нѣмски; единъ отъ дѣйцитѣ по възраждане словашката книжнина. Най-прочутата му книга „Дъщерята на славата" е сбирка на стихотворения въ националенъ духъ. Той е повлиялъ много на Погодина и Хомякова. За прѣдмета ни тукъ е важенъ труда му: „За литературната взаимность на славянската нация." За него подробно е писалъ Будиловичъ съ „Славянское обозрѣніе" 1894 г.

[6]) Адамъ Мицкевичъ (*24 дек. 1748 † 1855) — знаменитъ полски поетъ — горещъ патриотъ, който много работилъ и бълнувалъ за възстановлението на Полша, което особно вѣрвалъ слѣдъ кримската война. На български има прѣведени отъ него, между други нѣща, Павъ Тадеушъ отъ Карановъ.

[7]) Братия Ив. и Петъръ В Кирѣевски сж едни отъ основателитѣ на славянофилството съ Русия. Иванъ е редактиралъ сп. „Московитянинъ" на Погодина и е билъ измежду инициаторитѣ за издаването на славянофилската „Руска Бесѣда." Петъръ е познатъ по своята статия: „За патриархалния битъ на древнитѣ славяни."

[8]) Алексѣй Хомяковъ (*1810†1860) е билъ на чело на славяноф. движение наедно съ бр. Кирѣевски и Аксаковци. Той се е отличилъ съ своята религиозна теория и философия. и е билъ редакторъ на „Руска Бесѣда". Съчиненията му сж издадени въ 4 тома отъ Самарина: 1 3 4, въ Москва, и 2—по цензурни причини въ Прага.

[9]) Бр. Аксакови — Константинъ и Иванъ, особно послѣдний, сж доста познати у насъ. Иванъ Сергѣевичъ Аксаковъ даде душа на славянофилското движение въ шейсетѣ и седемдесетѣ години. На българското дѣло той принесе неоцѣними услуги съ перо, думи и дѣла. Той бѣше дълго врѣме глава на славянофилската школа, предсѣд. на слав. общество въ Москва, редакторъ на разни период. списания: Русска Бесѣда, Парусъ, Москва, Москвичъ, Русь. Съчиненията на Аксакова сж издадени отъ жена му въ 7 тома. Освѣнъ това излѣзоха два тома прѣписка и сбирка отъ негови стихотворения.

кржгъ; напротивъ, тѣ се ширятъ, ставатъ всеизвѣстни, обръщатъ внимание, будятъ народната свѣсть.

Добровски вѣрва, че славянството е една мощь, която ще помогне за спасението на Чехия. *Коларъ,* първия поетъ на славянската идея, ученикъ на Добровски, идеалистъ краенъ и увлекающи се, възпѣва славянството и бълнува за една книжовна взаимность, прѣзъ която му се мѣркало не само величието на славянството, но и прѣпораждането на цѣлото човѣчество. *Мицкѣвичъ*, краенъ полски патриотъ, върви повече по пжтя на Колара, но той дири ощастливяването на човѣчеството чрѣзъ учението на славянството. Той е гледалъ своеобразно на това славянство, олицетворявано повече въ Полша, която наедно съ *католишка* Франция можела да спаси свѣта. Напротивъ *Иванъ Кирѣевски,* като синъ на православния руски народъ, който въ това врѣме все повече и повече усѣщалъ снажнитѣ си сили, вижда новия животъ за човѣчеството въ славянско-православната черкова, едничка що можела да съедини двѣтѣ култури-източна и западна. Русинътъ е стожера на всечовѣшката дѣятелность.

Това сж първитѣ идеолози на славянската идея. Тѣ не сж се радикално измѣнили съ врѣмето: и до днесъ все тъй е насоката на славянската мисъль въ Чехия, Славашко, Полша и Русия. Въ тѣзи първоначални учения сж и достоинствата и недостатъцитѣ на „славянскитѣ евангелия.“ И до днесь въ Чехия свлаянската идея, подзета отъ Палацки и Хавличка, се върти около културнитѣ задачи, които трѣба тя да има; поетическото увлечение на Колара все още е дѣлъ и блѣнъ на южно-славянскитѣ народи; полякътъ не се е отървалъ напълно отъ патриотическата и май-шовинистическа философия на Мицкѣвича; а въ Русия учението на Кирѣевски има своитѣ послѣдователи у Хомякова, Погодина, Аксаковци и други.

Славянското учение, така разнебитено, усѣща отъ дълго врѣме нуждата отъ една групировка, отъ една, така да се каже, кодификация[10]).За тъзъ цѣль се свиквали и славянския събори — отъ които двата най-знаменити сж: Пражкия (1848) и Московския (1867). на тѣзи два събора обаче не е могло да се направи много нѣщо по една проста причина: поетитѣ славяни отъ разнитѣ

---

[10]) Единственната за сега книга, която ни дава единъ сводъ за славянското учение е книгата на Николая Яковлевичъ Данилевскій (*1822+1885) подъ насловъ „Россія и Европа“. Тази книга може да бжде наречена „Кодекса на руския панславизмъ“. Въ нея сж изказани и изложени идеитѣ на старитѣ славянофили и сж изтъкнати недостатъцитѣ на новѣйшия безидеенъ национализмъ. Авторътъ е привърженецъ на славянската федерация съ Цариградъ, като столица. Критически сж се отнесли къмъ книгата на Д.—Вл. Соловьевъ, профес. Карѣевъ и Милюковъ; а пологетъ неговъ е Н. Страховъ.

земи сѫ запознали лично, могли да попируватъ и да се гощаватъ, но тѣ не били готови за повече нѣщо, освѣнъ за братски излияния и благопожелания. Кондификацията на славянството учение изисква дълбоко зопознаване и изучване на жизненитѣ условия, стремежитѣ и потрѣбитѣ на разнитѣ славянски народи. Голѣмиятъ недостатъкъ на славянството е тамъ: неговитѣ разни членове, народноститѣ, които го съставляватъ, не сѫ се сдушили достатъчно, не сѫ се запознали колкото трѣба, не могатъ, прочее, и да се разбератъ, както прилича.

Наистина, богата е вече литературата, която е посветена на славянството, на славянския въпросъ и на сближаването на славянитѣ. Но, до сега още не се е дошло до едно заключение дори върху характера на израза, въ който би могло да се изкаже най възможно и практически славянската мисъль. Върху тази тема и до сега се стои, както прѣдъ десетки години, на разни, полититически, национални, общечеловѣчески или само културни становища. Едно доказателство — че надъ славянската идея прѣдстои да се работи и много да се работи. Ний нѣмаме още една книга, гдѣто да намѣримъ, което ни трѣбва за цѣлото славянство: една славянска енциклопедия; нѣмаме дори една славянска етнография [11]) (народописъ въ широката смисъдь на думата), толкозъ необходима за най обкиновеннитѣ нужди. Този е сѫщественъ и много важенъ недостатъкъ.

Напослѣдньо врѣме намъ е особно драго като забѣлѣзваме нѣщо повечко отъ ламтежи за самоизучване и взаимно запознаване между славянитѣ. Славянскитѣ дружества се раздвижватъ: това въ Москва дава знакове на полезенъ животъ [12]); Петербургското се готви да почне едно ново списание; Одеското празднува своето 25 лѣтие. Въ Вѣна се издава „Славянски Вѣкъ" на д-ръ Н. Вергунъ въ Триестъ—„La pensée Slave"; въ Прага—Slovansky Prehled", списание което списва прѣкрасно Д-ръ Черни. Дори Руската академия на наукитѣ е взела въ видъ нуждата за научното изучване на славянството и пусна въ свѣтъ първия томъ на своето библиографично „Славяновѣдѣние [13])".

Славянски дружества и клубове се основававъ и укрѣпватъ въ Прага и Загребъ, Бѣлградъ и София и встѫпватъ въ взаимно

[11]) Гл. статията „Нужда отъ славянски народописъ" отъ Н. Новакъ, прѣводъ отъ покойния учитель Л. Л. Лукашъ въ „Бълг. Сбирка", IX. 2, стр. 414 и слѣд. Слѣдъ „Slovansky Narodopis" отъ Шафарика (1842) нѣмаме вече нѣкое подобно съчинение.

[12]) Год. Българска Сбирка, IX. 4. — Въ славянскитѣ земи.

[13]) *Славяновѣдѣніе въ повременныхъ изданіяхъ.* — Систематическій указатель статей и пр. за 1900 Спб. стр. 145 на 8 о. Оцѣнка за тая книга въ „Бълг. Сбирка," IX, кн. 3. стр. 159—201.

общение. Всички тѣзи сѫ бѣлѣзи много хубави, много утѣшителни, дори знаменателни. Културното общение ще докара само полза.

Ние искрено се радваме на новитѣ хубави бѣлѣзи и очакваме отъ тѣхъ плодотворни резултати. Националната идея, която трѣбва да лежи като основа на славянската солидарность, никакъ не противорѣчи на идеята за славянското общение. Напротивъ, правилно съзната тази идея, откакъ урѣжи крилата на националнитѣ шовинизми, ще послужи като най здраво прѣдверие за да се встѫпи въ величествената ограда на славянското братство.

София, на Петровъ-день, 1902 г.

С. С. Бобчевъ.

Нѣколко думи по руско-полскитѣ отношения.

И най-добрата, и най-идеалната, и най-популярната идея има своитѣ бодили. Това правило е още по вѣрно, когато става дума за осѫществлението на нѣкой исторически или културенъ идеалъ. Колкото послѣдниятъ и да е възвишенъ и благороденъ, все ще се намѣрятъ и темни точки, които се изтъкватъ и подчеркватъ отъ противницитѣ, съ цѣль да се осуети неговото реализиране. Това ни идва на умъ всѣки пѫть, когато се спираме на въпроса за славянската взаимность и солидарность. Дѣйствително, въ сегашния вѣкъ, когато дребнавитѣ национални стрѣмления постепенно и безвъзвратно отстѫпватъ мѣсто на великитѣ расови или плѣменни интереси, какъвъ по-възвишенъ, какъвъ по-благодаренъ идеалъ за всѣки истински славянинъ отъ стремлението да се съдѣйствува, да се подготовлява постепенно почвата за едно братско споразумение между всичкитѣ славяни. Таквозъ споразумение постепенно би ни довело къмъ необходимостьта, отъ културного единство да прѣминемъ и къмъ славянски съюзъ. Послѣдниятъ, нѣма съмнѣние, ще прѣдставлява най-величественото, най-внушителното явление, каквито историята още не е записвала на своитѣ страници.

Съюзътъ на славянскитѣ народи би далъ на Европа една съвършенно нова физиономия и, може би, ще послужи като най-могѫщественъ исторически лостъ, за да се прѣвърне тя въ единъ сѫщински земенъ рай. Сто и петдесе милионната славянска съюзна държава ще бѫде гарантирана веднъжъ за винаги отъ всичкитѣ завистливи и алчни стремления на сегашна Европа, и, кой знае, ако тя не послужи и като най-добрия третейски сѫдия за рѣшението безъ орѫжие на всички международни распри, като заедно съ това стане и орѫдие за осѫществлението на онзи вѣченъ миръ, за който человѣчеството не прѣстава да бълнува още отъ врѣмената на Каина и Авела.

Много бодили, много тъмни точки има и въ въпроса за Славянската солидарность. Враговетѣ на славянството се ползуватъ твърдѣ искусно отъ тѣхъ и, като прѣвръщатъ нищожнитѣ прѣпятствия въ грандиозни барикади, стараятъ се да ни убѣдятъ, че славянското единение, въ най-добрия случай, не е освѣнъ една илюзия, една утопия, на която не е сѫдено никога да

излѣзе отъ областьта на неосѫществимитѣ фантазии и блѣнове. Противницитѣ на славянството много добрѣ разбиратъ, че, ако ний единъ день отстранѣхме тия малки прѣпятствия, ако изгладѣхме и прѣдадѣхме на вѣчно забраване грѣшкитѣ на нашитѣ дѣди и прадѣди, ще се прѣвърнемъ въ най-могѫщественото плѣме въ Европа, и тѣ не се спиратъ прѣдъ нищо, за да побъркатъ на това братско споразумение. Насъ, малкитѣ славянски народи, ни плашатъ съ всевъзможни призраци, и отъ тѣхъ, като най-страшенъ обикновено, се привожда призракътъ на заробената Полша.

Дѣйствително, какъвъ по-очибиющъ още фактъ? Силната, културната, богатата нѣкогашъ Полша днесъ е само географически терминъ. Петнайсеть милионния полски народъ, който игра таквазъ славна роль въ историята на Европа, днесъ е распокѫсанъ на части, и стана достояниие на три съсѣдни държави, и то съ благословлението и най-активното съдѣйствие на друга славянска държава-Русия.

Намъ, на малкитѣ славянски народи, ни указватъ на този фактъ и се стараятъ да ни убѣдятъ, че стремлението ни да се съберемъ въ славянския съюзъ неможе освѣнъ да ни даде непоносимото руско робство. Въ долнитѣ нѣколко страници ний ще се постараемъ да разгледаме фатално-величествения фактъ на падането на Полша и да видимъ до колко е виновата въ него Русия или Полша, и до колко той се явява като резултатъ на историческата необходимость.

Ний нѣма да се впущаме въ подробно разглеждване на всичкитѣ перипетии на русско-полската борба, защото това би ни привело къмъ необходимостьта да излагаме цѣлата история на два велики народа, което не може да има мѣсто въ една журнална статия. Ний ще отбѣлѣжимъ само по-главнитѣ моменти на тази борба, които поведоха къмъ поробването на Полша.

Борбата между руси и поляци се води цѣли столѣтия и това бѣше борба за животъ или смърть. Въ това врѣме, когато разнебитения и измѫченъ руски народъ напрѣгаше своитѣ послѣдни сили, за да прѣгради пѫтя на дивитѣ татарски орди къмъ Европа, въ това врѣме еднописменната Полша, подбутвана отъ католическото духовенство и рѫководена отъ честолюбивата и алчна шляхта (полското дворянство), вмѣсто братска помощь, бѣше си избрала за задача да истръгне отъ Русия най-добритѣ ѝ провинции, като ги прѣобърне въ полски владения и като увеличи паството на римскитѣ папи съ нѣколко милиона православни руси и малоруси. Католическото духовенство неможеше да се примири съ мисъльта, че тамъ нѣйдѣ въ источния кѫть на Европа живѣе православно и пълно съ жизнени сили плѣме, и то си бѣше поставило за задача да прѣобърне тия „еретици“ въ истинско и смирено стадо на святитѣ римски отци. Съврѣменниятъ интелигентенъ читатель на историята дохажда въ ужасъ, като чете историята и види, къмъ какви страшни насилия сѫ прибѣгвали замѣстницитѣ на Св. Петра, когато е ставало дума да се увеличи тѣхното стадо.

Като орѫдие на папската власть, за насилствено обрѫщане на православната Русия въ католичество, бѣше избрана Полша. Полскитѣ царе и шляхта, които поддържаха най-тѣсни връзки съ Римъ, се прѣдставляваха като галени дѣца на святѣйшия римски прѣстолъ. Когато ставаше дума да се угоди на развратеното и честолюбиво полско дворянство, нѣмаше грѣхъ, който да не се прости великодушно, нѣмаше насилие или беззаконие, които да не се удобрятъ отъ главата на католичеството. Папитѣ заклеваха не-

веществената маса на трудолюбивия полски народъ да мирува и се покорява на своитѣ магнати, и послѣднитѣ бѣха се прѣвърнали въ най-ужасни тирани на своя собственъ народъ. Ако прослѣдимъ историята на селско-дворянскитѣ отношения на Европа, ний едва ли ще намѣримъ по-голѣма, по-въпиюща неправда отъ оная, която е сѫществувала въ социално-икономическитѣ отношения между полския селянинъ и дворянинъ. Селянинътъ въ Полша е билъ едно безправно сѫщество, което по тълкуванието на католическото духовенство е създадено, за да служи само като орѫдие на божиитѣ избранници-дворянитѣ, които провидението създало, за да служатъ като опора на християнството на земята.

Въ отплата за тия услуги, полската шляхта винаги е считала за свой свещенъ дългъ да държи меча си изостренъ и да разпространява на сила духовно-политическото влияние на папитѣ. Рускиятъ народъ, както е извѣстно, прие християнството отъ Византия и България, и когато стана раздѣлението на черквитѣ, той, естествено, си остана вѣренъ на едва що насаденото православие, тогазъ когато Полша се присъедини къмъ западната черкова.

Светѣйшиятъ Римски прѣстолъ неможеше да се помири съ факта, че почти половината отъ паството му изливаше отъ неговата душеспасителна опека, и той потърси земни царе, които насила да принудятъ „еретицитѣ“ да се възвърнатъ въ лоното на католичеството. Въ източна Европа таквизъ царе се явяваха литовскитѣ и полскитѣ и тѣ бѣха натоварени съ свещенната миссия да вразумятъ своитѣ съсѣди отстѫпници руситѣ. За полскитѣ царе и дворянство тази задача бѣше толкозъ по приятна, че въ случай на успѣхъ тѣ ставаха владѣтели на най-добритѣ и богати мѣста въ източна Европа, които щѣха да послужатъ като срѣдство за удовлетворение на алчния апетитъ на развратената отъ раскошъ и развратъ польска аристокрация. Отъ друга страна борбата се прѣдставляваше като най-лека, а успѣхътъ несъмнѣнъ: полудивиятъ и бѣденъ руски народъ бѣше доведенъ до крайно изтощение. Татарското иго и взаимнитѣ раздори на рускитѣ феодални князе бѣха изтощили послѣднитѣ му сили.

И ето ний виждаме да се почватъ редъ войни, въ които аристократическата Полша се стреми да изгони отъ обетованата земя къмъ Урала православната Русь, или да я пороби и прѣвърне въ ревностно и прѣданно стадо на католицизма. Заплашвани да бѫдатъ унищожени, рускитѣ велики князе, а испослѣ и царе, напрасно се мѫчеха да се съединятъ на едно за общъ отпоръ. Полша не се спираше прѣдъ нищо. Полскитѣ езуити сѣяха вражди и интриги на всѣкѫдѣ, а орѫжието на шляхтата довършваше останалото. Полша претендираше не само на Литва, Волинь и Подолия, но и на Новгородъ, Москва и Полтава. Бѣше врѣме, когато полскитѣ легиони достигаха до Москва и претендираха да турятъ на Московския прѣстолъ свой царь. Борбата се водѣше за животъ или смърть. Опититѣ на рускитѣ царе и народъ да задоволятъ побѣдоносния врагъ съ отстѫпки не доведоха къмъ нищо. Поляцитѣ искаха или всичко, или нищо.

При таквизъ именно условия срѣдъ руския народъ се почна отрезвлението и съзнанието на необходимостьта за единство. Отдѣлнитѣ князе и удѣли постепенно почватъ да дѣйствуватъ по-солидарно, и великиятъ руски народъ захваща да се събира въ едно.

Когато силитѣ на Русия, сгрупирани около московскитѣ царе, позаякнаха, тя се опълчи противъ най-силния врагъ — татаритѣ. Борбата

бѣше отчаяна, но побѣдата постепенно клонѣше на страна на руситѣ. Завистливата Полша, обаче, вмѣсто помощь, насъскваше шведи, литовци и леонци срѣщу измжчената Русь, и скоро най-добритѣ руски земи по басейнитѣ на Днѣпръ, Днестръ, Бугъ и западна Двина прѣминаха въ владението на ягелоновцитѣ. Литва, подкрѣпена отъ католическа Полша, претендираше да завладѣе люлката на руския народъ: Новгородъ, Псковъ, Москва и Киевъ.

Литовското иго, обаче, колкото и тежко, все още се понасяше безропотно, но когато стана съединението на Полша съ Литва, полядитѣ придобиха едно прѣобладающе значение, и игото се прѣвърна въ полско. По-културната и горда Полша считаше руския народъ като една нисша раса, която провидѣнието е назначило да робува на полската аристокрация Измжчениятъ руски народъ се принуждаваше съ най-ужаснитѣ срѣдства на езуитската инквизиция да напустне бащината си вѣра и да встжпи въ лоното на римската черкова. Отъ друга страна, на свободолюбивия руски народъ се налагаше и най ужасното икономическо и политическо робство.

Естествено е, че силниятъ духомъ русинъ неможеше да понесе тия безцеремонни отношения на своитѣ съсѣди, и борбата взема ужасенъ характеръ, а шансоветѣ за успѣхъ постепенно се колебаяха къмъ едната или друга страна. Въ тази борба полядитѣ не се спираха прѣдъ нищо. Споредъ обстоятелствата, тѣ заключваха съюза ту съ свирепитѣ кримски татари, ту съ шведи и нѣмци, и общата цѣль бѣше винаги една — да се съсипе и унищожи православна Русия.

Въ XVI-то, XVII и XVIII-то столѣтия съзнанието за плѣменно родство и братство бѣше твърдѣ смжтно. Много по-осязателно се чувствуваха религиознитѣ връзки, а католическото духовенство направи всичко възможно за да скжса каквато и да било духовна связь межѣу двата народа, и да посѣе между тѣхъ непримиримата вражда.

Когато по този начинъ Полша хвърли ржкавицата, Русия трѣбваше да я подземе. Завърза се оная фатално-необходима борба между двата братски народа, която при Екатерина II, по проекта на Фридрихъ II, се свърши съ окончателното разпокжсване и поробване на Полша. Руситѣ имаха много причини, за да бждатъ безпощадни, но ний ги виждаме още дълго врѣме да правятъ опити за едно братско споразумение. Императоръ Александръ I-ий държеше въ числото на своитѣ най-близки приятели и съвѣтници княза Чарторижски. Идеалистътъ царь искаше да постави още въ началото на XIX-то столѣтие основитѣ за бждащата славянска федерация. Около младия императоръ вече се групираше единъ кржгъ отъ полски патриоти, които, научени отъ историческия опитъ, виждаха единственото спасение на своето отечество въ своето славянско потекло и въ плѣменното родство съ Русия. Но западната интрига не спѣше. Въ това врѣме, когато на брѣга на Нева се изискваха срѣдства за възстановлението на Полша; въ това врѣме когато полскитѣ патриоти, съ княза Чартерижски на чело, се мжчеха да убѣдятъ младия царь, че възкресената Полша, ще бжде вѣчно признателна съюзница на Русия, въ това врѣме друга група полски аристократи, подбуждани отъ католическото духовенство, крояха най-ужасни планове срѣщу православна Русия. Тѣ се групираха около Тюйлерийския дворецъ на Наполеона I-й и се надпрѣдварваха да го убѣдятъ въ лекостьта да се разпокжса и съсипе държавата на православнитѣ царе, като заедно съ това му обѣщаваха пълното свое съдѣйствие.

Несъмнѣнни исторически данни сега идатъ да докажатъ, че великиятъ полководецъ никога не е мислилъ сериозно да възстанови Полша. Обаче, той виждаше въ поляцитѣ едно удобно за себе си оръдие, и не се скжпѣше да имъ възбужда надѣждитѣ. Поляцитѣ, въ своето патриотическо заблуждение и отчаяние, се хвърлиха въ обятията на интригата, и отново вдигнаха ножа срѣщу Русия. Единъ отъ серьознитѣ мотиви, които подбудиха Наполеона I-й да се рѣши на трудната борба съ Александра I-й, бѣше и надѣждата въ съдѣйствието на поляцитѣ. И дѣйствително, французкиятъ императоръ се неизлъга: Аристократическата Полша се надпрѣдварваше да му услужи. Цвѣтъ на полската аристокрация напусна всичко и влѣзе въ корпуса на Понятовски, който, рамо до рамо съ армията на Наполеона, идѣше да завоюва Русия въ 1812 година.

Захвана се нова борба за животъ или смърть, и щастието въ края помогна на руситѣ. Непобѣдимиятъ до сега полководецъ трѣбваше да намѣри своята гибель на студенитѣ полета на Русия, а поляцитѣ излизаха отъ борбата и този пѫть побѣдени. Най-лошото, обаче, бѣше, че тѣ изново подвъргаваха на съмнѣние възможностьта на едно братско споразумение съ Русия.

При все това, Императоръ Александръ I-й още не бѣше до край разочарованъ. На Виенския конгресъ ний виждаме руската дипломатия да употрѣблява всички срѣдства, за да съживи Полша. Александръ I самъ прѣдлага да отдѣли полскитѣ земи, които падаха въ неговия дѣлъ, въ особно полско кралство, на което той ставаше и конституционенъ краль. Мечтательтъ Императоръ се стремѣше да образува ядката на бѫдащата обединена и съюзна Полша, и страданията на този народъ като че ли се свършваха.

Не тъй мислѣха обаче враговетѣ на Полша и католическото духовенство. Послѣдньото считаше всѣкакво споразумение съ Русия за измѣна на католицизма и напрѣгна всички усилия, за да унищтожи зараждающето се довѣрие между двата еднокръвни народи. Въ новото полско кралство, което дължеше своето сѫществование на великодушието на Русия, се почва нова тайна борба. Поляцитѣ изново почватъ да острятъ своя мечь, за да го забиятъ въ гърдитѣ на братския народъ. Чакаше се само случаятъ. Послѣдниятъ не закъснѣ да се прѣдстави: Въ 1830 година, едва що починалата Полша изново възстава и изново претендира на Киевъ, Смоленскъ и Витебскъ.

Скжпо, и твърдѣ скжпо трѣбваше да заплати рускиятъ народъ за великодушието на своя императоръ на Виенския конгресъ. Захвана се кървава борба, която трая 8 мѣсеци и струва на Русия повече отъ 100,000 человѣчески жертви. Както трѣбваше да се очаква, Полша и този пѫть биде побѣдена и побѣдительтъ, въ силата на своитѣ побѣди, бѣше свободенъ да се разпореди съ нея, както пожелае.

Обаче, Русия все още вѣрваше въ възможностьта на едно по честито бѫдаще за своитѣ отношения къмъ Полша, и не посѣгна окончателно на нейната независимость. Бѣха унищтожени само нѣкои институти, които порѣди послужиха като главна причина на възстанието, но Полша си оставаше като отдѣлна область съ свое автономно управление. Тя все още съхраняваше въ себе си всичкитѣ зачатки, за да послужи като ядка на бѫдащето обединено и силно полско кралство. Поляцитѣ изглеждаше да сж изморени отъ борбата, и вѣрваше се, че сега тѣ ще подадатъ ржка на своя православенъ братъ за едно мирно и културно-духовно развитие, което да ги подготви а да влѣзатъ въ бждащия славянски съюзъ като равноправенъ членъ. Така вѣрваха истинскитѣ полски патриоти, така се

надѣяха и рускитѣ славянофили, за които полскиятъ въпросъ бѣше едно тежко брѣме.

Уви! обстоятелствата скоро дойдоха да разсѣятъ и тѣзи мечти. Католическа Полша скоро доказа, че тя далечъ още не е приготвена за великия славянски съюзъ, че тя нищо не е научила отъ миналитѣ горчиви опити и нищо не е забравила.

Когато се почна Кримската война, полската шляхта се отново раззмърда. Тя бѣше готова да протѣгне ржка даже на Турция, съ цѣль да унищожи и съсипе Русия. Подбуждана отъ щедри обѣщания и смътни надѣжди да създаде Велика Полша на развалинитѣ на Русия, тя не се спрѣ даже прѣдъ въпиющия фактъ да праща своитѣ синове да служатъ подъ знамената на Султана. И ето ний виждаме, че идеята за славянското братство се подлага на нови изпитания. Рускитѣ патриоти трѣбваше да прѣкаратъ нови разочарования. Бждащето на славянския съюзъ се покриваше съ нови облаци. Но войната най-послѣ се свърши. Поляцитѣ и този пжть останаха излъгани въ своитѣ надѣжди за вънкашна помощь. За прозорливия наблюдатель не бѣше мжчно да види, че Западна Европа и особенно Франция гледаше на поляцитѣ и сега, както и въ врѣмената на Наполеона I, само като на ордие. Тази очевидность, по една фаталность, не се разбираше само отъ поляцитѣ.

Слѣдъ Кримската война, свободолюбивиятъ Императоръ Александръ II-й прѣдприе редъ мѣрки съ цѣль да излѣкува вѣковнитѣ недзи на своята империя. Една отъ тия мѣрки бѣше и великия актъ на освобождаването на селското население отъ економическото и политическо робство на дворянството. Тази мѣрка трѣбваше да произведе въ руския народъ цѣлъ прѣвратъ. Врѣменно Русия като че ли падна въ състоянието на една морална и физическа анемия. Изискваше се продължителенъ миръ и спокойствие, за да се видятъ плодоветѣ отъ тази велика реформа, и да се излѣзе отъ кризиса, който бѣше неминуемъ при таквозъ коренно чупене на вжтрѣшния строй на държавата.

Поляцитѣ не искаха да разбератъ великодушнитѣ пориви на Царя Освободителя и дебнѣха минутата, за да отворятъ на болното тѣло на държавата нови рани. Въ 1863 година, тѣ отново развяватъ знамето на възстанието и отново прѣдизвикватъ кървава борба. Послѣдньото полско възстание надминуваше всички други отъ новѣйшитѣ врѣмена по жестокоститѣ, които бидоха употрѣбени отъ поляцитѣ. Свирепитѣ мѣрки, които употрѣбиха възстаницитѣ, напомнюваха дивитѣ срѣдневѣкови врѣмена. Руски священници, чиновници, невинни служители, пжтешественници, помѣщици се прѣдаваха на най-жестоки мжчения. Православната вѣра се осмиваше, а черковитѣ се оскверняваха съ една разюзданность, която не знаяше прѣдѣлъ. Поляцитѣ посѣгнаха на всичко свято за русина. Всичко това скоро извика необходимото противодѣйствие. Възстаналитѣ окржзи бидоха обявени на военно положение и възстанието се погаси съ най-сурови мѣрки, които бѣха логическо послѣдствие отъ образа на дѣйствието на възстанницитѣ.

Въ края на 1863 година възстанието биде усмирено, но и побѣдители и побѣдени помнятъ и до сега тия ужасни врѣмена. Покоренитѣ области сега се лишиха отъ прѣдишнитѣ си автономни права и бидоха присъединени къмъ Империята, като нераздѣлни руски провинции. Самото име „Царство Полско" сега се замѣни съ названието „Привислянски край." Гражданскитѣ и служебни права на поляцитѣ и особено на полското дворянство бѣха стѣснени, и руското правителство взе цѣлъ редъ мѣрки, за да прѣдупрѣди

повторението на тия печални събития. Много полски патриоти напустнаха своитѣ конфискувани огнища и се пръснаха по всички кранща на Европа, като отнасяха съ себе си и непримирима вражда срѣщу всичко руско. Интелигенцията, която остана въ Полша, биде обзета отъ една нескриваема вражда срѣщу руската власть и русския народъ. Мечтателитѣ славянофили, които до сега бълнуваха за единъ братски съюзъ, трѣбваше съ стѣснено сърце да видятъ голѣмата и кървава пропасть, която 1863 година изкопа между двата еднoплѣменни народа. Славянското единство като че ли ставаше неосжществима химера. На славянофилитѣ, които още дерзваха да напомнюватъ за таквозъ единство, всѣки пжть изтъкваха печалната участь на Полша и руската алчность.

Минаха се обаче години, и ранитѣ и на двѣтѣ страни почнаха да заживяватъ. Подрѣстающитѣ млади поколѣния почнаха да анализиратъ причинитѣ на сжществуюшата вражда и да разкриватъ взаимнитѣ грѣшки. Историята, този суровъ, но правдивъ учитель на человѣчеството, иде да ни разкрие, че миналата борба е прѣди всичко продуктъ на историческата необходимость. Срѣдъ полската интелигенция като че ли настжпва едно отрезвление. Тя вижда и сравнява отношенията на Прусия и Австрия спрямо поляцитѣ и другитѣ славяни, и у нея почва да се култивира идеята, че спасението на полската нация може да се търси само въ пълната солидарность на поляцитѣ съ останалия славянски миръ. Острата вражда почва постепенно да се замѣнява съ серьозно и спокойно размишление. Тѣсно религиознитѣ интереси захващатъ да отстжпватъ на послѣдень планъ и да се замѣняватъ съ широкитѣ плѣменни и икономически задачи. Полската, както и руска литература захващатъ да държатъ единъ примирителенъ тонъ и истинскитѣ славяне почватъ да мечтаятъ за възможностьта на едно братско споразумение.

Ний, българитѣ, отъ душа желаемъ на двата братски народи да изгладятъ постепенно грѣшкитѣ на миналитѣ поколѣния и съ това да подготвятъ почвата за пълната славянска солидарность. Бждащиятъ славянски съюзъ ще бжде винаги помрачаванъ отъ участьта на Полша. Ако поляцитѣ останатъ въ сегашното си положение, това ще бжде единъ сериозенъ поводъ за недовѣрие и интриги между Русия и останалия славянски миръ. Трѣбва да се надѣемъ, че великодушна Русия, въ своето врѣме, ще направи още нови жертви, за да удовлетвори и примири поляцитѣ. Но въ очакване на тия щастливи врѣмена, желателно е и поляцитѣ да се проникнатъ все по-широко отъ идеята на славянското братство и да не даватъ поводъ на враговетѣ да отлагатъ реализирането на славянския съюзъ до безконечность.

София, юний 1902. * *

Славянитѣ познаватъ ли се помежду си?

„Бждащето е на славянитѣ“, провикваме се ний—славянитѣ. „Бждащето е на славянитѣ“, твърдятъ и нѣкои отъ ученитѣ на западноевропейския свѣтъ. А единъ нѣмецъ, до колкото помнимъ, съвѣтваше своитѣ сънародници да изучаватъ руския езикъ, понеже, споредъ не-

говото мнѣние, нѣмало да се изминатъ нито десеть години, когато той (рускиятъ езикъ) щѣлъ да имъ се наложи отъ обстоятелствата. Прѣзъ послѣднитѣ години се забѣлѣзва едно особно проявяване на интересъ у неславянскитѣ цивилизовани народи къмъ литературата на славянитѣ, а особно къмъ руската литература. Въ английскитѣ, французскитѣ, и най-вече въ нѣмскитѣ списания постоянно се срѣщатъ прѣводи отъ произведенията не само на първокласнитѣ, но и на второстепенни и третостепенни руски писатели. Помнимъ всички, какъвъ интересъ пробуди появяването на Вазовия романъ „Подъ игото“ и каква изненада бѣше той за западнитѣ европейци, когато го прочетоха въ прѣводъ на своитѣ езици.

Не по-малъкъ е интересътъ, който се проявява и къмъ музиката на славянскитѣ народи. Глинка, Чайковски, Даргомижски, Смѣтана, Дворжакъ, Зайцъ и др. сж имена на славянски композисти, които се ползуватъ съ общоевропейска извѣстность. Сжщото е и въ областьта на другитѣ искуства и науката.

„Славянинътъ иде!“ започватъ да се чуватъ гласове на западъ. А той, славянинътъ, отистина крачи напрѣдъ — бавно, но сигурно. И на́ да ли̂ ще е далечъ деньтъ, когато културата на сдруженото славянство ще има надмощието врѣдъ, дѣто се говори и мисли.

И ако е тъй, ако наистина славянството го очаква такова свѣтло бждаще, не ще ли е тъкмо сега умѣстно да се попитаме: славянитѣ познаватъ ли се помежду си? Или нека ограничимъ въпроса. Нека се запитаме ний — българитѣ: познаваме ли ний другитѣ славяни?

Ето единъ въпросъ, на който много лесно и безъ колебание може да се отговори. Безъ колебание, но съ съжаление отговаряме: *не, ний не познаваме другитѣ славяни.*

Ще се види, може би, чудно, но е цѣла истина, че даже хора съ претенции на интелигентность и образованость иматъ твърдѣ смжтни понятия за славянството. Има и такива измежду насъ, които, освѣнъ руси, чехи и сърби, нито подозиратъ сжществуванието на други славянски народи. Когато става дума за познаване литературата на славянскитѣ народи, ний посочваме само на руската, защото туку-речи само тя ни е позната. Нищо или почти нищо нѣмаме прѣведено на езика си отъ трудоветѣ и на другитѣ славянски писатели. Въ гимназиитѣ ни по литературата се прѣминаватъ само по-виднитѣ руски писатели, а за останалитѣ славянски литератури и дума не става. Главитѣ на учащитѣ се се прѣтъпкватъ и съ най-малкитѣ подробности по историята на нѣмци, французи, англичани и други иноплѣменни народи, а се смѣта като нѣщо излишно да се даватъ поне пакъ толкова познания и по историята на славянитѣ. Нима тази история не ще състави ако не по-голѣмъ, поне еднакъвъ интересъ съ приказкитѣ за рицаритѣ и трубадуритѣ и съ разнитѣ нѣмски и други легенди, които сега тъй щедро се поднасятъ като много полезна храна на юношеството ни въ ущърбъ на нашето, славянското, самоизучаване и самоупознаване? Нима за насъ трѣбва да е по-милъ единъ германски реформаторъ, който, може би, има голѣми заслуги къмъ своя, нѣмския, народъ, отъ колкото единъ скроменъ славянски дѣецъ, който цѣлия си безшуменъ животъ е посветилъ за служене на славянската идея?

Ний, славянитѣ, — нека срамъ покрие челата ни! — познаваме много по-вече и най-малкия австралийски островъ, отъ колкото себе си.

И въ туй блажено невѣдѣние ний слѣдваме още да се наричаме славяни, да принадлежимъ къмъ великото славянско сѣмейство!

До край ли ще върви сè така? Трѣбва ли и за напрѣдъ да се лутаме изъ мъглата?

Не. Има срѣдства да се излѣзе на правия пжть, да се тръгне къмъ свѣтлината. И ний ще се опитаме тукъ да посочимъ на нѣкои отъ тѣзи срѣдства.

Нека прѣдварително кажемъ, че най-сигурниятъ пжть, прѣзъ който трѣбва да се прѣмине, за да се постигне общославянското упознаване и сближение, е училището. Оттамъ ще излѣзатъ бждащитѣ прѣдани на славянската идея дѣйци.

Но какъ?

На това важно питане ще се отговори въ общославянския конгресъ, който часъ по-скоро би трѣбвало да се свика, и който да се състои отъ прѣдставителитѣ на всичкитѣ славянски народи. Въ този конгресъ ще се обсждятъ мѣркитѣ, които трѣбва да се вематъ за постигане на взаимното запознаване и изучване.

И прѣди всичко, както споменахме по-горѣ, ще трѣбва да се обърне особно внимание на училището, да се направятъ важни и общи реформи въ всичкитѣ славянски училища. Ний ще посочимъ въ нѣколко точки ония реформи, които, споредъ нашето мнѣние и разбиране, ще ускорятъ постигането на цѣльта, като ще послужатъ за вѣчна и нерушима основа на въжделеното общославянско сближение и побратимяване.

1) Да се приеме като задължителенъ *единъ общъ славянски езикъ*. Всичкитѣ произведения на славянскитѣ учени и поети да се пишатъ и печататъ на този езикъ. Това е въ интереса, както на гонимото сближение, тъй и на авторитѣ, които по този начинъ ще иматъ единъ несравнено по-голѣмъ и сигуренъ шансъ да разпространяватъ произведенията си. Защото стоката винаги съ по-голѣма сигурность се продава при единъ многолюденъ пазарь. Отъ горньото, мислимъ, ясно се разбира, че не е нужно отдѣлнитѣ славянски народи да напущатъ своитѣ сега говорими нарѣчия.

2) Да се въведе като отдѣленъ прѣдметъ въ всичкитѣ славянски училища *обща славянска история*, която да се прѣминава не повърхностно, като сега, а основателно и въ нѣколко класа. Това, разбира се, ще повлѣче, може би, слѣдъ себе си изхвърлянето изъ историята на иноплѣменнитѣ народи много дреболии, съ които се тъпчатъ сега главитѣ на славянското юношество, но загубата отъ това, струва ни се, не ще бжде чувствителна.

3) Наредъ съ изучването литературата на неславянскитѣ цивилизовани народи да се изучава основателно и подробно *общославянската литература*. За тази цѣль да се състави и особенъ учебникъ, който ще служи за всичкитѣ славянски училища.

4) Общиятъ славянски езикъ въ срѣднитѣ учебни заведения да се изучава като отдѣленъ учебенъ прѣдметъ, а въ всичкитѣ славянски висши училища лекциитѣ обязателно да се четатъ изключително на този езикъ. При такава една наредба учащитѣ се въ гимназиитѣ ще

полагатъ особенъ трудъ за изучването на общославянския езикъ, за да могатъ безпрѣпятствено да слѣдватъ въ висшитѣ учебни заведения.

5) Ежегодно да се събира споменатиятъ по-горѣ конгресъ, за да обсѫжда мѣркитѣ, които трѣбва постепенно да се вcovered за окончателното възтържествуване на славянството.

Този е, споредъ насъ, пѫтьтъ, изъ който трѣбва часъ по-скоро да се тръгне, та да се стигне тамъ, дѣто никой не ще има нужда вече да пита: Славянитѣ познаватъ ли се помежду си? [1])

Ив.

На връха Свети Никола.

Огсѣдамъ при Спасителния Домъ.

Зеленитѣ балкански бърда се дигатъ горди и мълчаливи въ синето небе.

Нѣколко орла се виятъ изъ ясното вишине; дълбокъ миръ царува възъ дивото величие на планинския свѣтъ.

На югъ, между двѣ пó-високи бърда, единъ плѣшивъ, разлатъ връхъ кѫпи челото си въ лазура. Тоя връхъ е Свети Никола, легендарниятъ Свети Никола. По него стърчатъ паметници и бѣлокаменни кръстове.

Придруженъ отъ стражара на Спасителния Домъ, азъ оставямъ налѣво шосето, задъ което дрѣме въ буренъ юнашко гробище и се бѣлѣе величаљъ паметникъ, възлазямъ нагорѣ по голината, минувамъ край травясали трапове и могилки, напъстрени отъ диви планински цвѣтенца, слѣди отъ нѣкогашни окопи.

Ширътъ сé се растваря на сѣверъ, а темето на върха пò-приближава, и трепетътъ на сърдцето ми се усилва. Минувамъ край паметницитѣ и кръстоветѣ, спирамъ при сѣки отъ тѣхъ и прочитамъ съ благоговѣние нѣкое име на руски офицеръ, лѣгналъ на вѣки подъ тревата за нашата свобода. Цѣлата горня часть на голината е една гробница на геройство и самопожертвуване. Имената, които прочитамъ, ми сѫ непознати — но странно, тѣ ми сѫ така мили и близки на душата, сѣкашъ, на родни братя... родни братя? Какъ е слабъ човѣшкиятъ езикъ! Има велики чувства, за които не сѫ измислени велики думи...

Стигамъ на темето на Свети Никола. Боже, прѣдъ очитѣ ми вълшебно се раскри омайната картина на Тунджeнска долина. Какво чудо! Каква красота!

---

[1]) Въ желанието си да даде възможность да се обсѫжда въпросътъ, който е прѣдметъ на горнята статия, редакцията ѝ даде мѣсто тука. Тя счита обаче нуждно да заяви, че не съгласна съ автора и по 1-та точка, заради нейната неприложимость.

Но не тя приковава сега слисания ми погледъ. Прѣдъ мене стърчи южната часть на връха: уединена, изшилина остра чука, набучена съ сиви карпи, скачена съ темето чрѣзъ тѣсенъ канаристь ржбъ — Орловото гнѣздо! Отъ тукъ опълченцитѣ сж бутали камънитѣ възъ налетѣлитѣ по урвитѣ неприятели.

Единъ скроменъ желѣзенъ кръстъ стърчи тука. Стражарътъ ми казва, че той е побитъ отъ благочестива руска ржка въ споменъ на падналитѣ опълченци.

Азъ свалихъ шапката и се поклонихъ.

Застанахъ неподвиженъ, нѣмъ, развълнуванъ. Унесенъ отъ бързея на великитѣ спомени—кой може да имъ противостои тука? — азъ мислено присжтствувахъ, срѣдъ окржжающия ме покой, на видѣнието на епическата борба по тия висоти. Мислено виждахъ нашитѣ изморени храбри дружини и рускитѣ Брянци и Орловци, — облѣни съ потъ, окървавени, потънали въ облаци барутенъ димъ, слѣни въ една мисъль, колосална и страшна, въ единъ устремъ безуменъ, въ единъ напънъ отчаянъ и нечеловѣшки — какъ отблъсватъ съ желѣзни гжрди и бѣсни ура бѣснитѣ талази на Сюлейманъ пашовитѣ юрюши; цѣпи се въздухътъ отъ страшнитѣ ревове, тресе се планината отъ гърмежитѣ, плачатъ ековетѣ на цѣлата природа, настръхнала прѣдъ ужасното сблъскване на два мира, на двѣ титанически идеи на тоя приоблаченъ връхъ.

Мълчатъ сега тия канари, трепѣрали отъ ехтежитѣ на биткитѣ, мълчатъ тия урви, облѣни нѣкога съ руска и българска кръвь, турила новъ великъ и неизличимъ печатъ на любовь между два братски народа. Тържествена тишина царува надъ трагическото мѣсто.

Мълчанието е пълно, гробно, потресающе...

Връхътъ стърчи безмълвено съ намръщенитѣ си скали и бѣлитѣ си кръстове, като единъ мовзолей, приоблаченъ и недостжпенъ.

Спущамъ се къмъ Шипка, изъ кривинитѣ на друма, имайки пакъ прѣдъ погледа си плѣнителната райска гледка на Розовата долина. Но моята душа е остала горѣ, се̂ трепетна отъ онова, което тамъ прочувствова. И азъ, отъ врѣме на врѣме, спирамъ коня, извръщамъ се и поглеждамъ осталия високо задъ мене скалистъ връхъ, мраченъ, намусенъ и пустиненъ, завитъ съ безкрайното небе и съ вѣчната си слава...

София, 1902 год.

И. Вазовъ.

Руско-български паралели.

Професоръ: Б. Цоневъ. — София.

Въпросътъ за взаимнитѣ отношения между руси и българи открай-врѣме до днесь е тъй широкъ и тъй сложенъ, щото едвали ще бжде скоро обясненъ, както трѣба, макаръ и да се е работило доста и работи още по него. Тоя въпросъ, който обема въ себе си десетвѣковна култура на два съ бурна история народи, може да бжде разгледванъ отъ разни страни — отъ политическа, черковна, литературна и езикова страна. Па имайки прѣдъ видъ, че езикътъ е главенъ изразъ на човѣшката култура, нѣма да сбъркаме, ако приемемъ, че отъ сичкитѣ становища по тоя въпросъ най-важно е, може би, филоложкото становище, сирѣчь изучването на двата езика съ цѣль да се установи, какво и какво сж си заели тѣ и какъ сж го прѣработили. Погледнатъ тъй въпросътъ за взаимнитѣ културни заемки между руси и българи, макаръ да се вижда частиченъ, не е тъй лесенъ, ако искаме да установимъ точно, какво, кога и какъ е заето; затова сж потрѣбни дълги студии по езичната история на двата народа, студии толкозъ по̀-мжчни, колкото по̀ отъ старо врѣме се подеме въпросътъ. Но за по̀ прѣко и по̀ практично рѣшение на тоя въпросъ, струва ми се, ще бжде и това доста, ако сравнимъ двата езика единъ съ други откъмъ словното имъ богатство днесъ за днесъ и установимъ, кое въ руски е българско, и кое въ български е руско. Тъй именно си поставихъ и азъ въпроса, имайки прѣдъ видъ *рускитѣ думи въ български езикъ*, въпросъ, който ме занимава отъ дълго врѣме и отъ който въ тия си редове давамъ само кратъкъ изводъ.

При сичко че руски езикъ се говори и чете у насъ твърдѣ много, ала малцина българи ще знаятъ, какъ се отнасятъ тия два езика помежду си, какво сж заели тѣ единъ отъ други и кое какъ сж промѣнили по своему. Но, за наша утѣха — колкото малко знаемъ ние за взаимнитѣ отношения на руски и български езикъ, още по̀-малко знаятъруситѣ за това; защото докато у насъ се учи и знае руски езикъ поне практически, въ Русия, съ исключение на славиститѣ, не знаятъ нищо за български езикъ. Разбира се, ний не бива да имаме претенции да ни учатъ езика, но жаль ни става като гледаме, напримѣръ, че въ Русия черпатъ свѣдѣния за насъ отъ чужди извори, жаль ни става като знаемъ, че и това игноруване е слѣдствие отъ онуй общо равнодушие, да не кажемъ прѣнебрѣжение, съ което русинътъ гледа на по̀ малкитѣ си братя. Но езикътъ ни е най-малкото, което руситѣ не знаятъ. Много по̀ крупни факти отъ народния ни животъ сж тѣмъ неизвѣстни или непонятни. Заинтересува ли се нѣкой отъ тѣхъ за нашето стопанство, за търговията ни? Не, вълнитѣ на славянски Дунавъ носятъ и до днесъ сѐ нѣмски стоки, а гостолюбно Черно-море, това руско-българско езеро, дава широкъ приемъ у насъ само на чужди компании. Народната българска душа, съ нейната искрена признателность и завѣтни идеали, освѣнъ че е отстинала въ сърцето на рускитѣ братя, ами често я турятъ и на излишни испитания . . . . .

По географското си положение български езикъ държи срѣдньо мѣсто между сръбско-хърватски отъ една страна и руски — отъ друга. И понеже на западъ допирната му линия съ сръбски езикъ е твърдѣ

толѣма, то и приликата му съ този езикъ е пó-голѣма, отколкото съ руски. Но пакъ, сравнявайки руски и български езикъ пò-отблизу, веднага се увѣряваме, че тия два езика иматъ помежду си много повече общи черти, отколкото се мисли обикновено.

Български и руски езикъ принадлежатъ къмъ една и сжща славянска група народи и езици, наречени *югоисточни славянски* езици. Истина, къмъ тая сжща група спадатъ и другитѣ югославянски езици, именно сръбско-хърватски и словенски, но между български и руски има повече литературни заемки, повече *исторични* па и *прѣдисторични врѣзки*, отколкото помежду български и другитѣ югоисточни славянски езици. Тъй напр. руски и български езикъ иматъ *еднакво и то старинско ударение*, каквото въ другитѣ славянски езици нѣма — или поне въ такава еднаквость не е запазено. Тази акцентна прилика между български и руски пада веднага въ очи, защото ударението е най-характеренъ признакъ на единъ езикъ. Подиръ това както въ руски, тъй и въ български *еднакво се рефлектиратъ старобългарскитѣ ерове* (ъ и ь), т. е. кога се изясняватъ тия тъмни звукове, получаватъ се еднакви гласни и въ двата езика: за ъ—*о*, а за ь—*е*; това е на сигуръ пакъ старинска черта. Както въ руски, тъй и въ български има *редукция* (*понижба*) *на високитѣ гласни а*, *о* и *е*, макаръ и тая редукция да не е съвсѣмъ еднаква. Както въ руски тъй и въ български езикъ (поне въ повечето му говори) еднакво се изговарятъ думитѣ, въ които има старобългарско съчетание чрь: *чер*вякъ, *чер*воточина, *чер*вивъ, *че*ренъ, *чер*ника, *чер*нило, *чер*пало и пр. Между рускитѣ и българскитѣ рефлекси на старитѣ звукове tj и dj има тъй сжщо извѣстна общность, защото днешнитѣ руски замѣни за tj и dj—*ч-ж*, произлизатъ отъ пóнапрѣжни *ч-ӂ* = *тш-дж*, отъ които произлизатъ тъй или инакъ и българскитѣ замѣни за сжщитѣ звукове — *шт-жд*. Приликата става още пò-очебийна, ако земемъ прѣдъ видъ, че въ книжовния руски езикъ има много думи и форми съ старобългарски изговоръ на сжщитѣ звукове: отвѣ*щ*ать, завѣ*щ*аніе, просвѣ*щ*еніе, блу*жд*ающи, нужда, граж*д*анинъ и пр.

Откъмъ формална страна приликата е пò-малка, защото по форми български езикъ не може се мѣри изобщо ни съ единъ славянски езикъ. А съ руски приликата е още пò-малка, защото докато въ руски езикъ е запазено почти цѣлото старо склонение, въ български нѣма почти никакви падежни форми—освѣнъ звателенъ, който въ руски ез. пъкъ липсува. И напротивъ, докато въ български езикъ има твърдѣ много глаголни форми, въ руски нѣма почти никакви. Но и откъмъ формална страна има нѣкои допирни точки, които не бива да се занемарватъ, кога е дума за прилика между руски и български. Тъй напр. формална прилика намирамъ въ еднаквото окончание на глаголитѣ въ 3. л. мн. ч., дѣто само въ руски и въ български е запазено старото *т* (играю*т*-играіа*т*). Хубава прилика откъмъ формална страна е и онова свойство на много руски говори да употрѣбятъ запоставено показни мѣстоимѣния, отъ което се получаватъ почти идентични членни форми, както и въ български: *мужик*отъ, *дорог*ата, дорог*уту*, мужик*ите* и пр. Макаръ и да ми се не струва още напълно доказана органическата връзка между българския членъ и тия народноруски форми, каквато приема моятъ коллега Милетичъ (вж. статията му: *Членътъ въ българския и въ руския езикъ*, Мсб. XVIII, 45—48), пакъ привидната идентичность по-

между имъ не може се отказа; затова умѣстно считамъ да спомена и тая прилика между руски и български.

Руски езикъ *се отличава* отъ български най-напрѣдъ *по своето пълногласие*, бѣлѣгъ, по който руски се познава отъ сичкитѣ други славянски езици, понеже само той го има. А руското пълногласие състои въ това, че ставки (съчетания) *ра-ла* и *рѣ-лѣ* (между съгласни) се изговарятъ като *оро-оло и ере-еле*: (*оло*) *градъ—городъ*, *хладъ—холодъ*; *брѣгъ—берегъ*, *жлѣза-железа* и пр. Втора отлика на руски езикъ прѣдъ български е изговорътъ на старобългарскитѣ носовки ѫ и ѩ като *у* и *я*: дѫга—дуга пѧть—пять, прѧдѫ—пряду. Третя отлика е тази, че руски езикъ е запазилъ стария изговоръ на *ы*, а четвърта отлика е, че въ руски езикъ ѣ се изговаря само като *е*, а не като *е* и като *я*, както въ български. Най-сетнѣ пета отлика би била и замѣната за dj—tj, която е въ народния руски говоръ *ч-ж*, но въ книжовния, както рекохме, тая замѣна е сѫща, каквато и въ български езикъ въ сички думи, заети отъ старобългарски, тъй че въ руски се явяватъ много *дублети*, т. е. думи съ двоенъ изговоръ на tj-dj — народно-руски (*ч-ж*) и старобългарски (черковно-славянски) — *щ-жд*; сравни: ночь и ночь, свѣча и свѣщникъ, мочь и мощь, мочный и мощный, могучій и могущій, межъ и между, надежа и надежда и пр. Имайки прѣдъ видъ още, че въ заети отъ старобългарски думи е нарушено и руското пълногласие, ще разберемъ, че сички такива думи сѫ пó-близу до български, а и тѣ не сѫ малко: покрай чисто рускитѣ *волога*, *полова*, *полонъ* има и чистобългарски: влага, плева, плевель, плѣнъ; покрай *волость* има и *власть*; покрай *городъ* има и *градъ*, *гражданинъ*, покрай *голова* обикновено е и *глава*, *воглавѣ*, *главоболіе*, покрай *поломя* има и *пламень*, *пломя* и пр. Ето какъ тия два езика съ постоянни заемки единъ отъ други се оприличаватъ тъй помежду си, че днесъ пъкъ, слѣдъ толкова заети обратно думи въ български отъ руски, тѣ си приличатъ, можемъ каза, много повече, отколкото прѣди. Значи врѣмето не ги е отдалечило единъ отъ други, както би се прѣдполагало, а ги е приближило. Особено отъ възраждането на българския народъ, начевайки отъ Паисия, Софрония, Неофита и пр., откато българската литература се тури въ пълна зависимость отъ руската, българскиятъ книжовенъ езикъ начена да се приближава още повече къмъ руския. А слѣдъ освобождението, когато съ трескава бързина трѣбаше да се прѣсади въ новото княжество и администрация, и сѫдейство, и войска и сичко, бѣдниятъ български езикъ бѣ принуденъ да прѣглътне съ хиляди думи наведнъжъ, нѣкои отъ тѣхъ безъ да ги попрѣдъвче, защото нѣмаше врѣме за това. Ето защо книжовниятъ бълг. езикъ слѣдъ освобождението е несравнено повече порусенъ, отколкото прѣди.

Къмъ това, що казахме, нека дадемъ сега единъ кратъкъ прѣгледъ на взаимнитѣ влияния между руски и български езикъ.

Отъ сичкитѣ славянски народи руситѣ възприеха най-лесно и задържаха най-дълго врѣме стариятъ нашъ езикъ и книжнина, които послужиха отпослѣ за основа на оня мощенъ руски езикъ, който служи и днесъ за органъ на една огромна славянска литература и комуто е сѫдено да стане единъ день общославянски езикъ. Хървати, словенци и чехоморавци се освободиха бързо-бързо отъ българското

книжовно влияние, щомъ се утвърди у тѣхъ наздраво римокатолишка вѣра, слѣдъ което старобълг. езикъ изчезна отъ тия земи почти безтрага; тъй че днесъ трѣба съ исторически свидѣтелства и езикови паметници да доказваме, че едно врѣме и въ тия славянски държави е от'еквалъ сжщи черковенъ езикъ, който ечи и днесъ още въ православнитѣ славянски черкви, та свързува поне православнитѣ славяни въ едно по̀-тѣсно цѣло. У хърватскитѣ островитяни по Адрия впрочемъ и днесъ още се чете въ черквитѣ по глаголически книги, ала инакъ — никакви дири отъ български езикъ не останаха нито въ чехоморавски, нито въ хърватски, нито въ словенски ез. Много по̀-дълго врѣме се държа бъл. езикъ като книжовенъ у сърбитѣ, които до 17. вѣкъ го употрѣбяха малко измѣненъ по своему (сръбска редакция), откогато наченаха да го употрѣбятъ пъкъ по руска редакция дори до прѣди Вуковата реформа. Съ извѣстната Вукова реформа, която даде безусловно прѣдимство на сръбския народенъ езикъ, черковнославянщината отстжпи на заденъ планъ и днесъ владѣе само въ сръбската черква, докато въ книжнината сръбска влиянието ѝ е доведено до минимумъ.

Не тъй стана въ Русия. Отъ самото си встжпване въ едновръменното Киевско княжество старобълг. езикъ завладѣ наздраво руската книжнина и не отстжпи дълго врѣме на руския народенъ езикъ. Подъ мощното покровителство на руската черква старобълг. езикъ не само че не изчезна, както изчезна у другитѣ славяни, ами се разви и получи лека-полека свѣтска употрѣба, стана хубава подлога за руски литературенъ органъ и подпомаганъ отъ рускитѣ народни говори цъфти и вирѣе до днесь. А въ туй врѣме родината на този езикъ, злочеста България, бѣ вече турска робиня и безъ царство, безъ народна църква и книжнина рискуваше да заглъхне и загине съвсѣмъ отъ земното лице, ако не бѣше ѝ дошелъ на помощь пакъ тоя сжщи езикъ, който като че бѣ на заемъ даденъ на руситѣ, за да бжде върнатъ, тъкмо въ най-голѣма нужда. Прѣзъ XV. и XVI. вѣкъ българската книжнина, останала безъ центъръ и подкрѣпа, водѣше печаленъ животъ по монастирскитѣ келии и си помагаше криво-лѣво съ онова, що ѝ бѣ останало още читаво прѣзъ толкова грабежи и пожари. Покрай това западнитѣ наши краища си доставяха черковни книги и отъ Сърбия, която по своята близина съ Западъ се радваше и на по-голѣми улеснения. Може би още отъ туй врѣме (XVI. вѣкъ) пъкъ источнитѣ краища да сж земали черковни книги отъ Русия, защото наистина въ нѣкои дамаскини, писани въ Источна България, съглеждаме руско влияние, както пъкъ наопаки въ западнобългарски дамаскини съглеждаме явно влияние на сръбския книжовенъ езикъ. За да се разбере още по̀-добрѣ това двойно влияние върху българската книжнина (отъ Сърбия и Русия) нека споменемъ веднага, че пъкъ дамаскини, писани въ Срѣдня България, сж най-чисти по езикъ и като че тѣ именно прѣдставятъ естествено продължение на срѣднобългарската книжнина; туй струва особено за ония дамаскини, въ които се употрѣбятъ характернитѣ бѣлѣзи ѫ и ѭ — тѣ сж изключително отъ Срѣдня България. Както и да е, но прѣзъ XVII. вѣкъ, кое по прѣки сношения съ Русия, кое прѣзъ Атонъ, българскитѣ черкви и манастири нечеватъ навредъ да се снабдяватъ редовно съ руски книги. Оттогава си и води сжщин-

ското начало руското влияние върху българския книжовенъ езикъ. Въ първо врѣме туй влияние ще е било твърдѣ ограничено, както е била ограничена и самата книжнина у българитѣ; но слѣдъ врѣме, колкото повече народната просвѣта се разширява, колкото повече и българската книжнина зема по широки размѣри, толкози по̀-силно е и руското влияние върху книжовния на езикъ. Захвани отъ Паисия и свърши съ Вазова — сичкитѣ наши най-добри писатели и поети сѫ черпили наука и знание било направо отъ руски училища, било отъ руски книги. Руската литература е била и е още обилна кърмачка на българската младежь, неизточенъ изворъ за наука и поезия; прѣзъ нея нашиятъ народъ въсприе много скоро и западната литература, защото почти сичко се прѣвежда у насъ отъ руски. И за чудене е, че и най-върлитѣ привърженици на западната политика у насъ, каквито бѣха напр. Стамболовъ и Захари Стояновъ, бѣха пакъ подъ мощното влияние на руската книга. Не е истина, че Стамболовиятъ министъръ за народна просвѣта, Г. Живковъ, билъ забранилъ на врѣмето си да се не употрѣбляватъ руски книги въ Висшето училище, както твърди г. Драгановъ (гл. Спб. Акад. Изв. I, 288.). Та нали именно прѣзъ туй врѣме покойниятъ професоръ Драгомановъ четѣше лекциитѣ си на руски езикъ, и студентитѣ му го хубаво слушаха и разбираха! Не е истина тъй сѫщо и твърдѣнето на г. Драганова (ibid.), че ужъ Живковъ билъ нарочно прѣпорѫчвалъ Вуковия правописъ, за да се отдалечалъ български езикъ отъ руски. Тия свѣдѣния, които г. Драгановъ черпилъ отъ нѣкакви си вѣстници, сѫ невѣрни. Правописната комисия по онуй врѣме, съставена по инициатива на Живкова, бѣ съвършено свободна въ рѣшенията си, толкова свободна, че изненада съ радикалния си правописъ и самъ Живкова! А Стамболовъ не искаше и да чуе за подобна правописна реформа! Ето защо и правописътъ на комисията се не введе официално нито въ училища, нито въ канцеларии, макаръ да имаше доволно врѣме за това. Па най-сетнѣ бива ли да се злоупотрѣбява още съ тоя клетъ правописъ? Та ако правописътъ бѣ мѣрило за патриотизъмъ и славянофилство, то сички руски учени, които сѫ прѣдлагали и прѣдлагатъ още правописна реформа въ Русия, трѣба да се считатъ за издайници! За такива трѣба да считаме и сичкитѣ сърби съ тѣхния Вуковъ правописъ, а пъкъ сички учени признаватъ, че сръбскиятъ правописъ е най-практиченъ.

Не, руски езикъ не е билъ гоненъ у насъ, руската литература е била винаги най-достѫпенъ източникъ за нашитѣ писатели и учени, затова и на сички стилътъ е билъ неволно заразяванъ отъ русизми. Едничъкъ Богоровъ устоя, можемъ каза, цѣлъ животъ независимъ отъ руската литература и езикъ, но година прѣди смъртьта му стана чудо и съ него: отъ изразенъ пуристъ, който не искаше и да чуе за руска дума, начена да прѣпорѫчва направо руски изговоръ за *ѫ* и *ъ*, т. е. да сме пишели *мужъ*, *болгаринъ*! Значи никакви пуристи, никакви антируски режими не могатъ спрѣ това естествено влияние на руски езикъ върху нашия. То ще върви по свой пѫть и само врѣмето ще го спре и то слѣдъ като българскиятъ народъ въсприеме и смеле туй множество нови понятия, за които нѣма врѣме сега въ бързината си да нагажда чисти български думи,

а ги зима готови отъ руски. А защо именно отъ руски? То е съвсѣмъ понятно, щомъ си помислимъ, че основата на руския книжовенъ езикъ е нашия старобългарски. Ала само туй ли е? Не, освѣнъ ближното сродство на двата езика, освѣнъ рускитѣ черковни книги, има още много фактори, които неминуемо подложиха българскиятъ писменъ езикъ подъ руско влияние. Който си помисли само, колко наши бащи и синове, колко наши майки и дъщери сж получили образование въ руски заведения, който помисли, колко руски книги, вѣстници и списания се получаватъ и четатъ по България, който помисли, най сетнѣ, че въ тая България прѣди 25 години станувà многохилядна руска армия, че прѣзъ три пълни години канцеларски езикъ у насъ бѣше руски, той лесно ще разбере туй множество руски думи въ български езикъ, ясно ще му стане, защо нашиятъ писменъ езикъ е почти полуруски. Тукъ не ми е цѣльта да говоря и за други руски влияния, каквито виждаме на сѣка стжпка въ нашия държавенъ строй; тѣ сж естествени, щомъ знаемъ, че сички тѣ водятъ началото си отъ онуй врѣме, когато благородната воля на руския царь-баща извика на свобода нашия многостраденъ народъ.

Съ освобождението на България руското влияние се разлѣ тъй обилно по сички посоки въ нашия държавенъ строй, щото наведнъшъ тая допрѣди робска земя, дѣто името русинъ бѣ забранено и само се тайно шепнѣше подъ разни благоговѣйни метафори, заприлича на руски край — съ началницитѣ му, съ войската му, съ фуражкитѣ му и съ чая му. Па и до днесъ дори, слѣдъ четвърть вѣкъ самостоенъ животъ, българското княжество при сичкитѣ си парламентарни уредби, съ сичкитѣ си партийни вилнения, не е никакъ изгубило първия си руски изгледъ; и днесъ който чужденецъ и да влѣзе въ България, пада му веднага въ очи руската военна униформа, а като вникне по̀ дълбоко въ канцелариитѣ ни, ще познае лесно руския формализмъ, доведенъ тукъ-тамѣ дори до абсурдъ.

Ала най-силно и трайно е руското влияние върху езика ни, който и днесъ още гъмжи отъ руски думи, думи, които и не считаме за руски, защото ги разбира и употрѣбя вече мало и голѣмо у насъ.

Самиятъ нашъ правописъ, това облѣкло на сѣки писменъ езикъ, макаръ и да го привеждаме въ принудена връзка съ нашия старобългарски езикъ, е въ сжщность копие на руския правописъ; неговитѣ ерове и ѣтове, отъ които и до днесъ не може да се оттърве, сж на просто руско влияние; защото ако бихме си нагаждали независимъ правописъ по нашия си езикъ, нѣмаше да му натрапимъ тѣзъ излишни висулки, съ които, истина, прилича много на руския правописъ, но пъкъ не държи смѣтка за българскитѣ звукове.

Сички тия взаимни влияния между руси и българи сж отъ голѣмъ интересъ и който ги изучи и обясни както трѣбва, ще има голѣма заслуга и за двата народа.

Едно отъ важнитѣ и трайни влияния на руския народъ върху българския сж, както рекохъ, и многото руски думи въ български езикъ, каквито ще срѣщнешъ на сѣка стжпка у насъ. Цѣлата наша научна, сждебна, административна и военна терминология крие въ себе си голѣмо число чисто руски, или по руски образецъ исковани думи, много отъ които ни сж наслѣдие отъ руската окупация още.

Рускитѣ думи въ български езикъ можемъ разгледва отъ три страни: 1) *по произходъ*, 2) *по форма и* 3) *по значение.* Тукъ ще ги разгледамъ само по произходъ.

По произходъ рускитѣ думи въ български езикъ могатъ се раздѣли на *четири групи*; едни отъ тѣхъ сж *народно-руски*, като напр. барабанъ, богатиръ, блини, бумага, битъ, верста, водка, всадникъ, вѣха, горе, борщъ, брожение, запасъ, казначей, лѣсничей, орудие, печка, порядъкъ, почеркъ, прѣмо, пятно, разрядъ, столовая, сходенъ, сухари, тройка и пр.; други сж *старобългарски* или *черковнославянски*, каквито сж: броня, брань, бедро, веляможа, вития, витезъ, внезапно, вселенна, жезлъ, завѣтъ, лѣпота, нѣдро, одежда, тать, чертогъ, юноша и под. Тѣ сж сè отъ книжовенъ произходъ, ала заети готови отъ старобългарски и само нѣкои отъ тѣхъ прѣправени споредъ звуковетѣ на руски езикъ. Трета група руски думи сж пакъ книжовни, ала не идатъ готови отъ старобългарски, ами си ги ковали нарочно разни руски книжовници, за да изразятъ съ тѣхъ пò-модерни понятия, или пъкъ — за да прѣведатъ на руски нѣкои западноевропейски термини; такива сж напримѣръ думи като: *впечатлѣние*, произлѣзла по френсколатинската *impression* или по нѣмската *Eindruck; влияние,* произлѣзла по *influence* или по *Einfluss*; *прѣдставление* — по *Vorstelluug*, *неизбѣженъ* — по inèvitabe — *unabweiehlich, необходимъ* — *unumgänglich,* данни — data, чествува — ehren, уединение — Einsamkeit, срѣдоточіе — Mittelpunkt, състояние — Zustand, свойство — Eigenschaft, прѣдразсждъкъ — Vorurtheil, прѣдписание — Vorschrift, прѣвъсходителство — Exellence; такива сж тъй сжщо: въглеродъ, въодушевение, въображение, донесение, дѣйствителенъ, значителенъ, изобрѣтение, изражение, кислородъ, качество, количество, краснописание, личинка, насѣкомо, обнародвамъ, обстоятелство, опрѣдѣление, окончание, окржжие, отношение, отстоявамъ, отсжтствие, присжтствие, параходъ, пишеварение, поведение, понятие, постояненъ, прѣдисловие, прѣдшественникъ, призвание, равновѣсие, разсѣянъ, съобщение и пр.

Четвърта група сж най-сетнѣ ония руски думи, които произхождатъ отъ нѣкой други, неславянски езикъ и които сме усвоили и ний чрѣзъ руситѣ. Такива има най-много отъ нѣмски и френски езикъ: авангардъ, батарея, волонтеръ, депò, депеша, дипломъ, газета, граната, карета, карнизъ, квитанция, конвой (convoi), контора, лазуръ (l'azur), лакей, манежъ, медаль, парадъ, портупей (porte-épeé), редутъ, рекрутъ, свита, флотъ, фуражъ, вербувамъ, винтъ, вѣеръ, бандероль, канцлеръ кранъ, кучеръ, лагеръ, ландшафтъ, лейбгвардия, лозунгъ, матрацъ, маштабъ, портъ, рамка, рота, ротмистеръ, фалшъ, фелдфебелъ, фелдшеръ, флагъ, цоколь, шини, шкафъ, шлейфъ, шнуръ, шпори, штабъ, штемпель, штофъ, штрафъ и пр.

Какво е точното число на рускитѣ думи въ бълг. езикъ, мжчно е да се каже, понеже за нѣкои отъ тѣхъ не може се опрѣдѣли положително, да ли сж зети отъ руски, или отъ други езикъ. Прѣди сичко съмнителни сж ония думи, които се употрѣбяватъ както въ руски, тъй и въ наши днешни говори, та не можемъ винаги да рѣшимъ, за какви да ги считаме, за русизми ли, или за наши провинциализми. Такива сж, напримѣръ: горница, грубъ, груда, зной, зола, икра, изумрудъ, илъ, иней, клѣть, ключъ (изворъ), косо, крагуй, кратъкъ, крутъ, крушецъ,

куна, ланити, купецъ, лубъ, мужикъ, мякина, оба, обагрямъ, ожидамъ, окно, отава, пазнокти, палецъ, палата, пастухъ, пастиръ, пасмо, пекло, пискунъ, плѣвель, приплодъ, противъ, да пружа, рикъ (звѣрски викъ), рило, рѣсници, сало, самострѣлъ, скоби, скровъ, смрадъ, стволъ, стогъ, стокъ, сулица, таборъ, тазъ, тоболецъ, токъ (гумно), топоръ, трѣба, трѣбникъ, утроба, хлѣвъ, хмѣлъ, хорда, чадъ Наведохъ именно тия думи, защото гледамъ, че г. Кърджиевъ ги помѣстилъ сичкитѣ въ руско-българското си рѣчниче — значи считалъ ги за руски, а тѣ сичкитѣ сж засвидѣтелствани отъ разнитѣ български говори. Ала пакъ за много такива думи не сме сигурни, дали книжовниятъ ни езикъ ги е прибралъ отъ нарѣчията, или ги е зелъ отъ руски. Отъ количеството на такива думи ще зависи и точностьта, съ която би се опрѣдѣлило числото на рускитѣ народни думи въ български езикъ. Като казвамъ руски народни думи, разбирамъ не само чисто славянски народни думи, а и такива, които рускиятъ народъ е заелъ отъ съсѣдитѣ си — прѣди да влѣзе въ литературни сношения съ Западъ. Такива руски народни думи въ български езикъ смѣтамъ до 400.

Не е лесно да се опрѣдѣли точно и числото на старобългарскитѣ, или както ги наричатъ руситѣ — черковнославянски думи въ български езикъ, зети отъ руски. Тукъ не мисля съвсѣмъ обикновенитѣ наши думи, които за руситѣ сж черковнославянски, като напримѣръ: богородица, братія, брашно, вериги, вечерня, владика, врата, вражда, време, вѣжди, вѣтрило, гадъ, глава, човѣкъ, година, господенъ, гражданинъ, гробница, двоица, денница, десница, длань, днесь, достоенъ, жалость, житница, заповѣдь, здравіе, злато, зѣница, истокъ, кадилница, клепало, ковчегъ, кошница, млатъ, мощи, мракъ, надежда, пелена, пещера, прохлада, пустыня, рало, риза, смрадъ, среда, стража, сѣкира, тесла, троица, царь, царство, цѣловать, чело, челядъ, чуждый, ясли и много други, а мисля ония старобългарски думи, които сж познати у насъ като книжовни. И споредъ това, какъ разбираме въ тоя случай термина „книжовни думи“, ще бжде и числото на такива думи различно. Защото подъ „книжовни“ старобългарски думи можемъ да разбираме: 1) старобългарски думи, заети отъ руската черковна и свѣтска литература, начевайки отъ 17. вѣкъ; 2) старобългарски думи, дошле до насъ направо отъ срѣднобългарската книжнина. Каквото и да казваме, има у насъ една самостойна книжовна традиция, която се прѣдава отъ срѣднобългарски на новобългарски по тъй нареченитѣ дамаскини прѣзъ 17. и 18. вѣкъ. Въ тия простонародни дамаскини, изникнали независимо отъ руско влияние, писани на хубавъ български езикъ, срѣщаме и много старобългарски думи, които живѣятъ и до днесъ въ устата на извѣстна класа хора; тия думи сега може да считаме за старобългарски книжовни изрази, дошле по самостоенъ книжовенъ пжть, та не би трѣбало да ги броимъ къмъ русизмитѣ. Когато чуешъ отъ нѣкоя стара, набожна българка думи като: благочестие, възнесение, безаконие, възкресение, благословение, възкресение, благовѣщение, блажѐнъ, разпетие, рождество, бдѣние, всевишни, спасение, дихание, достоенъ, достояние, нàпрасна смърть, знамение, струва ти се, че тия думи сж от'екъ сѐ отъ такива простонародни дамаскини, които еднички сж поддържали вѣрата у нашитѣ българи до прѣди 50—60 години. И наистина подобни думи съ черковнославянска боя сж твърдѣ обикновени по дамаскинитѣ; има

ги въ Люблянски дамаскинъ (Мб. XII., 463—561), има ги въ Троянския (Книжовно дружество) както и въ други тѣмъ подобни дамаскини. Споредъ това, значи, какъ ще броимъ такива думи, числото на русизмитѣ ще порасне, или ще спадне за нѣколко стотини. Черковнославянски думи въ новобългарски езикъ смѣтамъ надъ 700.

Числото на западноевропейскитѣ думи, минали у насъ прѣзъ руски езикъ, тъй сжщо не можемъ опрѣдѣли точно, докато не съберемъ историколитературни свѣдѣния за сѣкоя отъ тѣхъ, т. е. докато не установимъ, кой и кога първомъ употрѣбява еци-коя си дума, та по това да сждимъ и отдѣ е зета. Сигурни можемъ да бждемъ за произхода само на ония западноевропейски думи, на които формата или значението ни помага да ги смѣтаме за руски. Тъй напр. кой ще се съмнява, че думи като: *г*ерой, *г*ербъ, *г*имнъ, бух*г*алтеръ, *г*алстукъ популяренъ, ляписъ, канцелярия, перпендикуляренъ и пр. сж отъ руски, докато самата имъ форма ги издава за такива? Или може да има съмнѣние, че думи като: акселбандъ, фуражка, фелдфебелъ, фелдшеръ, фронтъ, лафетъ, редутъ, шанцъ и подобни сж пакъ отъ руски, защото означаватъ сѐ военни термини, значи водятъ началото си отъ окупацията? Но покрай такива думи съ явни признаци отъ русщина има много други западноевропейски думи, зеги пакъ отъ руски, ала изговаряни тъй, както би се изговаряли, ако бѣхме ги зели направо отъ съотвѣтнитѣ езици. Ето за такива думи сега мжчно е да се опрѣдѣли, отдѣ сж зети. Но като знаемъ, че нашата нова литература, била тя научна, учебна или даже и художествена, върви сѐ въ зависимость отъ руската литература, нѣма да сбъркаме, ако приемемъ, че и пò-голѣмото число западно-европейски думи у насъ сж минали пакъ прѣзъ руски езикъ. И тогава можемъ смѣло да считаме такива думи у насъ между 800 и 900, но сжщинското имъ число е сигурно пò-голѣмо.

Най-сетнѣ числото на рускитѣ думи въ бълг. езикъ може да бжде различно смѣтано и споредъ това, дали броимъ сички руски думи, що се срѣщатъ по българскитѣ книги безъ обзиръ на писателитѣ, или земаме за мѣрило пò-добритѣ наши писатели, които употрѣбятъ и по малко русизми. Въ първия случай ще трѣба да броимъ, напримѣръ, и тия думи, като употрѣбителни въ българската литература: богатиръ, бродяга, будто би, верхомъ, верховой, врядъ, во главѣ, вотъ (ето), вигода, виигришъ, вилазка, виражение, висилка, горячи-се, запахъ, итогъ, катая се, конечно (разбира се), лобъ, мелочь, мелоченъ, мерзавецъ, негодяй, неуже ли, ночлегъ, обиходенъ, оборотъ, окрестность, опека, описка, отмѣтка, очередъ, постороненъ, прѣдки, прѣсмикающи се, промежутъкъ, развѣ, сволочь, скряга, трубка, да улучпа, якоръ. Споредъ това, броимъ ли или не такива думи, числото на русизмитѣ ще нарасте или ще спадне пакъ на стотина.

По моята смѣтка излиза, че въ нашия български езикъ има влѣзли отъ руски езикъ думи до 2000; толкова ги събрахъ заедно съ западноевропейскитѣ (нѣмски, френски, английски и пр.), заедно и съ старобългарскитѣ, които, истина, сж си биле наши едно врѣме, както много отъ тѣхъ се срѣщатъ още и днесъ по народнитѣ ни говори, ала ний не сме ги търсили тамъ, а сме ги зимали готови отъ руски. Туй число руски думи е толкова пò-внушително имайки прѣдъ видъ, че въ другитѣ славянски езици нѣма ни десета часть отъ него. Тъй напримѣръ,

споредъ Маретича (Rad, 108. и Nastavni Vjestnik, III. Ruske i češke riječi u književnom hrvatskom jeziku) въ хърватски езикъ има само 137 руски думи, а не повече сж и въ другитѣ славянски езици, макаръ и въ последньо врѣме да се забѣлѣзва навредъ по славянскитѣ земи по̀-голѣмъ интересъ къмъ руски езикъ.

Двѣ хиляди думи не е малко нѣщо за единъ, литературно още слабо развитъ езикъ като нашия. Това число обема въ себе си най обикновени изрази по наука, по художество и по общественъ животъ, които сж отритнали, ако не двѣ, то сигуръ хиляда, народни думи, които биха могле да ги замѣстятъ, ако развитието на книжовния ни езикъ бѣ вървѣло самостойно.

Безъ да изброявамъ тука сичкитѣ руски думи въ български, ще се види и отъ това, що се каза до сега, че нашиятъ езикъ се е обогатилъ чрѣзъ руски съ много понятия, за които или не сме имали свои думи, или сме ги имали у народа, ала писателитѣ ни ги не сж знаели, за да ги употрѣбатъ насрѣща рускитѣ.

Може нѣкой да съжалява, че книжовниятъ ни езикъ е тъй притиснатъ отъ русизми, ала ако сравнимъ пъкъ ползата, която е принесла народу ни руската литература, ще излѣзе, че врѣдата е несравнено по̀-малка. Чрѣзъ руски езикъ и литература ний се подигнахме интеллектуално много по̀-скоро, отколкото бихме се подигнали посрѣдствомъ нѣмската или френска литература. Чрѣзъ руската литература Викторъ-Хюго или Гете ни е тъй понятенъ както и Пушкинъ, Дарвинъ и Лесингъ ни сж тъй разумливи, както Карамзинъ или Бѣлински. Нашитѣ читалища и библиотеки навредъ по България съдържатъ сѐ повече руски книги, отколкото други чужди — даже и отколкото български. Тия легиони руски книги, вѣстници и списания, що влизатъ постоянно въ нашата земя, освобождаватъ лека-полека тъй българския духъ отъ невѣжество, както легионитѣ руски войски освободиха българския народъ отъ робство. Ний дължимъ на руската литература духовно освобождение тъкмо тъй, както дължимъ на руската държава политическата си свобода. За едното и за другото сме имъ признателни, ала ако за политическата свобода сме длъжни да благодаримъ на руското великодушие, за литературното руско влияние у насъ трѣба да се благодари на българския практиченъ духъ, който су'мѣ да се ползува отъ сродната му развита литература, та да усвои чрѣзъ нея туй, що му бѣ нужно въ новия му политически животъ. Чрѣзъ руската книга възприехме рано-рано много културни понятия, запознахме се лесно-лесно съ руската и европейска мисъль, съ една дума подигнахме въ кжсо врѣме народния интеллектъ; а то е полза, която стои много по̀-горѣ отъ тия нѣколко варваризми, много отъ които езикътъ ни самъ ще изфърли съ врѣме, щомъ асимилираме добрѣ и разберемъ хубаво тия понятия, за които употрѣбяме сега руски изрази.

Други пжть ще се позанимая съ въпроса, като какъ да постжпяме съ рускитѣ думи у насъ, а сега само споменувамъ, че каквото и да струваме, много отъ тѣхъ ще останатъ за винаги въ езика ни и трѣба да останатъ, едно, защото сме ги усвоили вече напълно, и друго, за да бждатъ вѣчни паметници за взаимна връзка между двата братски народа.

София, 11. VII. 1902.

Соколъ.

идилия

Ведра нощь приспива затихнало село. Рой по рой звѣздици искрятъ по небето. — Ни ? ромонъ, ни птичи гласъ; нешаватъ дори вѣчно бдещи сѣнки . . . Тихо, чуй! — Сѣкашъ стара пѣсень се отекна въ нощьта. Тамъ, оттатъкъ къмъ оборището, въ ниската кръчма пѣятъ. — Това е хрипавиятъ гласъ на Ашикъ Али, който и въ тази дълбока полунощь още кьснѣе по кръчмата. Колко се е прѣдралъ сладкиятъ му гласъ? Този ли е — не е ли Ашикъ Али — сборъ безъ когото не става, веселба безъ когото се не зафаща? Хж . . . Като да обърна пѣсеньта си въ плачъ? . . . — Немой и до сега да прѣжали той сивия си соколъ.

— Да придѣбне, да удари юнашкото ми пиле право въ клето сърдце и . . . за бакшишъ главата му да донесе . . .

— Е, такъвъ си е сега по насъ закона: сокола е врѣдна птица . . . — потри пипонясто лице изъ долния кжтъ кирливъ ловецъ.

— Тю! се погнуси и дѣдо Мано, да ви се невиди и свѣта и управата! — Туй ли е врѣдата на Сокола, че двѣ пилета въ лѣто ще грабне? . . .

Нѣма за васъ друга работа да пофаните, ами сте пощурѣли птицитѣ да трѣбите: отъ туй да си вадите хлѣба . . .

— Грѣхъ — грѣхъ и срамота да посѣгнешъ на таквазъ гадина . . . — завѣри бай Цвѣтанъ — Соколътъ ти е другарь и въ пжть, и въ гора, и въ примеждие. Ами кога заоравашъ? — Отъ сутринь до вечерь съ висъ надъ бръзди се вие . . . .

Тъй се виеше и сивиятъ соколъ надъ Ашиковата стрѣха, която стърчи сега запустѣла безъ ограда на край село. Крушата изсъхнала, въ свирчокъ и пищиделки глъхнала мала градинка, околовръсть двора обрасналъ съ татарско трънче. А още до пролѣтесъ? Щомъ зора зазори, и Ашикътъ ще излѣзе съ тамбурата изъ кжщи и първа най-отбрана пѣсень ще запѣе на сивъ сокола. Па ще прѣброди градински лехи, ще затъкне на ухо кръвенъ цвѣтецъ, че тогава ще надѣне тамбура, ще дигне на рамо сивъ сокола и ще тръгне изъ село.

Тежко ли е нѣкому: ще го търси за утѣха, радо ли е: ще го вика за веселба. Като сѣдне подъ нѣкоя дебела сѣнка Ашикъ Али, ще поглади на колѣно вѣренъ другарь, ще вирне глава, че като зареди: и богатство, и имотъ, и родни, и мили, па да ти пади сърдце намѣсто, да си сѣгишъ и животъ, и честь! . . .

Самъ е Ашика въ този свѣтъ — нѣма си ни майка, ни роднини, но до като бѣ живъ, сивиятъ соколъ не сѣти ни гладъ, ни самота.

Затуй жалѣе сега той толкова своето юнашко пиле. — Щомъ като избърнѣше очи Ашика, щомъ го погледнѣше, и соколътъ изведнъжъ свие рунтави вѣжди, и подеме се, плющни мощни крилѣ и той си знае . . . Ашикътъ пакъ запѣва своята кръшна пѣсень: какъ се младость младува, какъ се моми лъжатъ и какъ по тежки кярове се щуратъ загубени млади . . . А ето . . . кивне слънце на заходъ — соколътъ лети-лети къмъ него, стѣгналъ въ желѣзни нокти сивъ-гривъ гълъбъ, що невѣмъ самъ Богъ изъ ведри си небеса е пратилъ за птица на Ашика.

И какъ да не жали бѣденъ пѣвецъ сега, като по братъ, като по другарь за него? . . . Когато онзи мазенъ ловецъ, що день и нощь се щура зарѣянъ по полени само да придѣбне ястребъ или врана, та бакшишъ да иска за тѣхъ — издѣбна веднъжъ и юнашкото му пиле, тъкмо като се спущаше и побѣдно летѣше къмъ Ашика съ небесенъ даръ въ ногте.

— Дигна му главата,—пакъ подема съ прѣдранъ гласъ Ашикътъ — и отиде . . . Кмета за бакшишъ да търси . . .

— Не съмъ кривъ азъ я! . . Закона, — който убие грабълива птица . . . — засвива пакъ раменѣ ловецътъ.

— Тю! . . Законъ . . . — се погнуси той и сѣкашъ челюсти му се сфанаха отъ ядъ. Па замахна съ тамбура и застана прѣдъ тизгяха настръхналъ. Ще заложи — ще пропий Ашикътъ тази вечеръ и нея!

Berlin, 1901

П. Ю. Тодоровъ

Сбъркали пѫтя.

Разказъ отъ А. П. Чеховъ.

Селска мѣстность, потънала въ нощенъ мракъ. На селската камбанария удря часътъ единъ. Сѫдебнитѣ засѣдатели Козявкинъ и Лаевъ, и двамата въ особно настроение, като се излека поклатватъ, излизатъ изъ гората и се упѫтватъ кѫдѣ лѣтнитѣ кѫщи.

— Е, слава Богу, стигнахме . . . — дума Козявкинъ, като си поема дъха. — Въ нашето положение да прѣминемъ пѣшкомъ петь версти отъ станцията — то е подвигъ. Страшно се изморихъ. И като напукъ, нито единъ файтонъ . . .

— Приятелю Петърчо, не мога! Ако подирь петь минути не бѫда въ лѣглото, ще умра, струва ми се.

— Въ лѣ-гло-то ли? Да имашъ да вземашъ! Най-напрѣдъ ще се навечеряме, ще му дръпнемъ отъ червеното, че подиръ туй въ лѣглото. Ний съ Вѣрка нѣма да те оставимъ да спишъ . . . Ама хубаво нѣщо е, приятелю мой, да си жененъ! Ти не го разбирашъ туй, корава душа! Ще си отида ей сегичка у дома изморенъ, измъченъ . . . ще ме посрѣщне обичната жена, ще ме напои съ чай, ще ми даде да си похапна и, отъ благодарность за труда ми, за любовьта ми, ще ме погледне съ чернитѣ си очички тъй мило и любезно, щото ще забравя, приятелю мой, и умора, и кражбата съ взломъ, и сждебната палата, и касационния департаментъ . . . Хубаво нѣщо!

— Добрѣ, ама . . . моитѣ крака май се прѣсѣкоха . . . Едвамъ вървя . . . . Страшно ми се пие . . .

— Ето нà че стигнахме.

Приятелитѣ се доближаватъ до една отъ лѣтнитѣ кжщи и се спиратъ прѣдъ крайния прозорецъ.

— Хубава вила, — дума Козявкинъ. — Утрѣ ще видишъ, каква е хубость тждѣва . . . Тъмно е въ прозорцитѣ. Вѣрка трѣбва да си е лѣгнала, не рачила да чака. Лежи и трѣбва да й е мжчно, дѣто и до сега ме нѣма . . . . (бута съ бастуня си прозореца, който се отваря). Гледай, колко безстрашлива: лѣгнала да спи и не затворила прозорцитѣ (сваля си намѣтката и я хвърля заедно съ чантата прѣзъ прозореца вжтрѣ въ кжщата). Горещо! Чакай да изкараме една серенада, да я поразсмѣемъ . . . . (пѣе): „Мѣсецътъ плува въ небесний просторъ . . . . Тихъ вѣтрецъ едвамъ подухва . . . . и листца едвамъ раздухва“ . . . . Пѣй, Алекси! Вѣрке, да ти изпѣя ли Шубертовата серенада? (пѣе): „Пѣ-ѣсень-та-а-а ми . . . . хвъ-ърка го-о-орѣ“ . . . . (гласътъ му се прѣсича отъ една остра кашлица). Тю, да се не види! Вѣрке, кажи на Аксиния да ни отключи портата! (пауза). Вѣрке! Направи си трудъ, моля ти се, стани, миличка! (стжпва на единъ камъкъ и гледа прѣзъ прозореца). Вѣрченце, моето гължбче, славейчето ми . . . ангелче мое, жено моя безподобна, стани и кажи на Аксиния да ни отключи портата! Ама зная, че не си заспала! Вѣрвай, моето пиленце, ний сме толкозъ изморени и отпаднали, че никакъ не сме разположени да се шегуваме. Ами че ний пѣша сме дошли отъ станцията! Ама ти чувашъ ли, или не? Е, дяволъ да го вземе! (опитва се да се вмжкне прѣзъ прозореца и се отплѣсва). Може би, на госта да му сж неприятни тѣзи шеги! Каквото виждамъ, Вѣро, ти си останала сѐ таквазъ институтка, каквато си бѣше . . . сѐ да ти е да лудувашъ. . . .

— Ами не е за чудо Вѣра Стефановна да е заспала! — дума Лаевъ.

— Не е заспала! Ней, навѣрно, се иска да вдигна шумъ и да изпоплаша всичкитѣ съсѣди! — Азъ начевамъ вече да се сърдя, Вѣро! Е, дяволъ да го вземе! Я ме поповдигни, Алекси, ще влѣза прѣзъ прозореца! Лудо момиче си ти, ученичка и нищо по-вече! . . . Вдигай ме!

Лаевъ съ пжшкане навдига Козявкина, който влиза прѣзъ прозореца и изчезва въ тъмнината на стаята.

— Вѣрке! — чува слѣдъ една минута Лаевъ. — Дѣ си? Тю, да се не види . . . . изцапахъ си ржката въ нѣщо! Ихъ!

Чува се шумолене, плѣскане на крила и отчаянъ крѣсъкъ на кокошка.

— И тазъ добра! — чува Лаевъ. — Вѣро, отдѣ сж се взели у дома кокошки? Дяволъ да го вземе, че тѣ тука цѣла сюрия! Кошница съ пуйка вжтрѣ . . . . пъкъ кълве умразната!

Изъ прозореца шумно изхвръкватъ двѣ кокошки и съ силенъ крѣсъкъ избѣгватъ на улицата.

— Алекси, ний ще сме влѣзли на друго мѣсто! — дума Козявкинъ съ плачливъ гласъ. — Тука има нѣкакви си кокошки . . . . Азъ трѣбва да съмъ сбъркалъ . . . . Тю, дяволъ да ви вземе, разхвърчели се тука проклетитѣ!

— Че излизай по-скоро! Разбирашъ ли? Умирамъ отъ жажда.

— Ей сега . . . . Да си намѣря само намѣтката и чантата . . .

— Запали кибрить!

— Кибритьтъ е въ намѣтката . . . . Кой дяволъ ме накара да се завра тука! Всичкитѣ вили еднакви, самиятъ дяволъ не може ги различи една отъ друга въ тъмнината. Олеле, пуйката ме клъвна по бузата! Проклетйя н'една! . . .

— Излизай по-скоро, защото ще помислятъ, че крадемъ кокошки!

— Ей сега . . . Не мога никакъ да си намѣря намѣтката. Много парцали нахвърляни тука, та не мога да си позная намѣтката. Я ми хвърли малко кибрить!

— Нѣмамъ кибрить.

— Ама че положение! Какво да се прави сега? Безъ намѣтката и чантата никакъ не може. Трѣбва да ги намѣря.

— Не разбирамъ, какъ да не може човѣкъ да си познае собствената вила, — възмущава се Лаевъ. — Пияна муцуна си ти . . . . Да знаяхъ, че ще стане таквазъ история, за нищо не бихъ тръгналъ съ тебе. Сега щѣхъ да си бжда у дома, да си спа спокойно, а тука дойдохъ да се мжча . . . . Страшно съмъ изморенъ, пие ми се . . . . главата ми се мае!

— Ей сега, сега . . . . нѣма да умрешъ я . . . .

Надъ главата на Лаева съ крѣсъкъ прѣхвръква единъ голѣмъ пѣтелъ. Лаевъ издълбоко въздиша и, като махва безнадѣжно съ ржка, сѣда на единъ камъкъ. Душата му гори отъ жажда, очитѣ му се затварятъ, главата му клима надолу . . . . Минаватъ петь минути, десеть, най-сетнѣ, двайсеть, а Козявкинъ сѐ още се разправя съ кокошкитѣ.

— Петре, скоро ли ще излѣзешъ?

— Ей сега. Бѣхъ си намѣрилъ чантата, ама пакъ я изгубихъ.

Лаевъ си подпира главата на ржцѣтѣ и си затуля очитѣ. Крѣсъкътъ на кокошкитѣ сѐ по-вече се усилва. Обитателкитѣ на празната вила изхвръкватъ изъ прозореца и, струва му се, като бухали се въртятъ изъ тъмнината надъ главата му. Отъ тѣхния крѣсъкъ ушитѣ му сж изпълнени съ едно звънтене, душата му я обзема ужасъ.

„Скотъ! . . . — мисли си той. — Покани ме на гости, обѣща да ме нагости съ вино и кисело млѣко, а пъкъ намѣсто туй ме накара да се разхождамъ пѣша отъ станцията до тука и да слушамъ тѣзи кокошки“ . . . .

Възмутенъ, Лаевъ се сгушва, слага си главата на своята чанта и малко по малко се успокоява. Умората надвива, и той начева да заспива.

— Намѣрихъ чантата! — чува той тържествующия викъ на Козявкина. — Ей сегичка ще намѣря и намѣтката и — хайде, ще вървимъ!

Но ето че чува той нáсънѣ кучешко лаене. Най-напрѣдъ лае едно куче, сетнѣ друго, трето... и кучешкото лаене, като се смѣсва съ кокошчето кудкудякане, образува нѣкаква си дива музика. Нѣкой се доближава до Лаева и пита за нѣщо. Подиръ туй чува, че прѣзъ главата му се катерятъ на прозореца, тропатъ, викатъ. Нѣкаква жена съ червена прѣстилка стои около него съ фенѐръ въ ржката и пита за нѣщо.

— Вий нѣмате право да говòрите това! — чува той гласа на Козявкина. — Азъ съмъ сждебенъ засѣдатель, кандидатъ на правото Козявкинъ. Ето ви моята визитна картичка!

— Защо ми е вашата картичка! — дума нѣкой съ прѣсипналъ басъ. — Вий ми разпждихте всичкитѣ кокошки, смачкахте ми яйцата! Я погледнѣте, какво сте направили! Днесь — утрѣ пуйчетата щѣха да се излупятъ, а вий ги смачкахте. За какъвъ бѣсъ ми е, господине, вашата картичка?

— Вий не смѣете да ме задържате! Да! Нѣма да ви позволя!

„Пие ми се“ .... мисли си Лаевъ, като се мжчи да си отвори очитѣ и осѣща, че прѣзъ главата му нѣкой слиза отъ прозореца.

— Азъ съмъ Козявкинъ! Тука е моята вила, мене тука всички ме познаватъ!

— Никакъвъ Козявкинъ не познаваме ний!

— Какво ми разправяшъ? Я повикай кмета! Той ме познава.

— Недѣйте се горещи, ей сега ще дойде старшиятъ... Всички, които живѣятъ тждѣва по лѣтнитѣ кжщи, ний ги познаваме, а васъ никога не сме виждали.

— Азъ пета година вече живѣя на вила въ Гнилитѣ Виселки!

— Туй-то! Че това Виселкитѣ ли сж? Тука е Хилово, а Гнилитѣ Виселки сж по-надѣсно, задъ кибритената фабрика. Четири версти оттука.

— Дяволъ да ме вземе! Значи, азъ по другъ пжть съмъ тръгналъ!

Човѣшкитѣ и птичешки крѣсъци се смѣсватъ съ кучешкото лаене и въ смѣшението на този звуковъ хаосъ се чува гласътъ на Козявкина:

— Не смѣете! Азъ ще заплатя! Вий ще се научите, съ кого имате работа!

Най-сетнѣ, гласоветѣ малко по малко утихватъ. Лаевъ осѣща, че нѣкой го тупа по рамото.

Прѣведе: ***Ив. Д. Ив.***

Опълченцитѣ на Шипка [1]

(11 Августъ 1877).

(Изъ „Епопеята на забравенитѣ“).

Нека носимъ йоще срамътъ по челото,
Синилá отъ бича, слѣди отъ робствóто;

---

1) Считаме за неизлишно да възпроизведемъ това стихотворение, печатано прѣди 20 години, но което добива актуалитетъ поради настжпающитѣ тържества въ споменъ на славната шипченска отбрана, която въспѣва.

Нека споменъ люти отъ дни на позоръ
Да висне, кат' облакъ, въ наший кржгозоръ;
Нека ни отрича историйята, вѣка;
Нека е трагично името ни; нека
Бѣласица стара и новий Батакъ
Въ миналото наше фърлятъ своя мракъ;
Нека да ни сочатъ съ присмѣхи обидни
Счупен'тѣ окови и диритѣ стидни
По врата ни още отъ хамота старъ;
Нека тазъ свобода да ни бжде даръ!
Нека. Но ний знаемъ, че въ наш'то недавно
Свѣти нѣщо ново, има нѣщо славно,
Що гордо разтупва нашитѣ гжрди,
И въ насъ чувства силни, голѣми плоди;
Защото тамъ нѣйдѣ, на връхъ планината,
Що небето сине крѣпи съ рамената,
Издига се нѣкой дивъ, пустиненъ връхъ,
Покритъ съ бѣли кости и съсъ кървавъ мъхъ, —
На безсмъртенъ подвигъ паметникъ огроменъ;
Защото въ Балкана има единъ споменъ,
Има едно име, що вѣчно живѣй,
И въ наш'та историйя, кат' легенда грѣй —
Едно име ново, голѣмо, антично,
Като Термопили, славно, безгранично,
Що отговоръ дава и смива срамътъ,
И на клеветата сгрошава зжбътъ.

О Шипка!

Три дена младитѣ дружини
Какъ прохода бранятъ. Горскитѣ долини
Трепетно повтарятъ на боя ревътъ.
Пристжпи ужасни! Дванайсети пжть
Гжсти орди лазятъ по урвата дива,
И тѣла я стелятъ и кръвь я залива.
Бури подиръ бури, роякъ слѣдъ роякъ!
Сюлейманъ безумний, сочи върха пакъ
И вика: „Търчете! *Тамо сж раитъ!*“
И ордитѣ тръгватъ съ викове сърдити,
„И аллахъ!“ грьмовно воздуха разпра.
Връхътъ отговори съ други викъ: „урра!“
И съ новъ дъждъ крушуми, камъци и дърви ..
Дружинитѣ наши, оплискани съ кърви,

Пушкатъ и отблъскватъ, безъ сигналъ, безъ редъ,
Всякой гледа само да бѫде напрѣдъ
И гѫрди геройски на смрѫть да изложи
И единъ врагъ повечъ мрътавъ да положи.
Топоветѣ екнатъ. Турцитѣ реватъ,
Нàсипа налитатъ, и падатъ, и мратъ:
Идатъ, като тигри, бѣгатъ, като овци,
И пакъ се завръщатъ. Българи, Орловци, *)
Кат' левове тичатъ по страшний редутъ,
Не сѣщатъ ни жега, ни жажда, ни трудъ.
Щурмътъ е отчаенъ, отпорътъ е лютъ.
Три дни вечь се биѭтъ, но помощь не иде,
Отъ никждѣ взорътъ надѣжда не види,
И братскитѣ орли не фърчатъ къмъ тяхъ.
Нищо. Тѣ ще паднатъ, но честно, безъ страхъ,
Кат' шъпа спартанци подъ сганьта на Ксеркса.
Талазитѣ идатъ, сичкитѣ на щрекъ сѫ!
Послѣдниятъ нàпънъ вече е насталъ.
Тòгава Столѣтовъ, наший генералъ,
Ревна гороломно: „Млади опълченци,
„Вѣнчѣйте България съ лаврови вѣнци!
„На вашата сила Царьтъ повѣри
„Прохода, войната и себе дори!“
При тѣзъ думи прости дружинитѣ горди
Очакватъ геройски душманскитѣ орди,
Бѣсни и шумящи! О геройски часъ!
Вълнитѣ намиратъ канари тогасъ;
Патронитѣ липсватъ, но волитѣ траятъ,
Щикътъ се прѣчупва — гѫрдитѣ остаятъ,
И сладката радость до кракъ да измратъ
Прѣдъ цѣла вселенна на тозъ славенъ рѫтъ,
Съ една смрътъ юнашка и съ една побѣда.
„България цѣла сега насамъ гледа!
„Тоя връхъ високъ е: тя ще ни съзре,
„Ако би бѣгали: да мремъ пò-добрѣ!“
Нѣма вечь орѫжье — има катакòмба!
Всяко дърво мечь е, всякой камъкъ — бомба,
Всяко нѣщо ударъ, всяка душа пламъ . . .
Камъне и дърви изчезнаха тамъ.

---

*) Часть отъ Орловския полкъ (руския) зимаше сѫщо участие въ Шипчанския бой, както и часть отъ Брянския полкъ.

„Грабвайте тѣлата!“ нѣкой си искряска.
И трупове мрътви фръкнаха завчаска,
Кат' демони черни надъ черний роякъ,
Катурятъ, струпалятъ, като живи пакъ!
И ордитѣ тръпнатъ, другъ пжть не видѣли,
Ведно да се биятъ живи и умрѣли,
И воздуха цѣпятъ съсъ демонския викъ.
Боятъ се обръща на смрътъ и на щикъ.
Героитѣ наши, като скали твърди,
Желѣзото срѣщатъ съ желѣзни си гжрди
И фърлятъ се съ пѣсни въ свирѣпия сѣчь,
Като виждатъ харно, че умиратъ вечь.
. . . .
. . . .
И днесь йощъ Балкана, щомъ буря зафаща,
Спомня тозъ день буренъ, шуми и прѣпраща
Славата му дивна, като нѣкой екъ,
Отъ урва на урва и отъ вѣкъ на вѣкъ!

Пловдивъ, 1883.

Рускиятъ езикъ и руската литература въ България

Нийдѣ, въ никоя друга славянска страна, рускиятъ езикъ, руската литература не се изучватъ толкова и съ такава любовь, както въ България; въ никоя друга страна руската литература нѣма такова голѣмо и благодѣтелно влияние, както въ България. Този фактъ се признава отъ всѣки, който горѣ-долу е запознатъ съ българския животъ, съ българската литература. Въ България, отъ освобождението насамъ, рускиятъ езикъ се изучва като задължителенъ прѣдметъ въ IV и V класове на гимназиитѣ. Двѣ годишно занимание съ руския езикъ е достатъчно за българския гимназистъ да се запознае добрѣ съ езика и руската литература. Още въ гимназията ученикътъ може да се приготви за изпити по руски учебници, напр. по този на Шульгина — по история, на Малинина, Буренина — по физика, на Давидова — по математика и др. Освѣнъ това ученикътъ наравно съ Вазова, Каравелова, Славейкова, Ботева почва да чете и изучва Пушкина, Гоголя, Лермонтова, Некрасова, Тургенева, Достоевски и др. Като излѣзе отъ гимназията и свърши университетския курсъ, българскиятъ интелигентъ, съ каквато специалность и да е той, е длъженъ да се ползува отъ руската литература, защото въ нея ще намѣри послѣднята дума на руската и чуждестранна наука и мисъль.

Вънъ отъ това, че всѣки интелигентенъ българинъ може да се ползува отъ руския езикъ, но и българскитѣ прѣводачи не прѣставатъ да прѣвеждатъ отъ оригиналъ по-бѣлѣжититѣ руски писатели и сега почти три четвърти отъ прѣводната българска литература сж прѣводи отъ руската. Така, прѣведени сж повечето отъ съчиненията на Пушкина, Лермонтова, Гоголя, Тургенева, Достоевски, гр. Левъ Толстой. На послѣдъкъ въ София почна да излиза ежемѣсеченъ журналъ „Ново Слово“ за популяризиране идеитѣ на Толстоя.

Въ мартската книжка на списанието „Българска Сбирка“ отъ т. г., въ статията на Д-ръ Н. Бобчевъ се говори за юбилея на Гоголя слѣднето: „Ние, българетѣ, сме длъжни съ добра дума да поменеме незабравимия Н. В. Гоголя, не само за това, че той е единъ отъ най-великитѣ славянски писатели хуманисти, но и защото въ България той е най-популярниятъ и любимъ писатель. За доказателство на това служатъ прѣводитѣ на неговитѣ творения у насъ (много негови трудове иматъ даже по два прѣвода“.

Българката Търнева, свършила въ Монпелие, е написала докторска дисертация върху темата „Николай Гоголь, като писатель и хумористъ“. Изборътъ на темата тя обяснява по слѣдния начинъ: „Ние имаме, казва тя, прѣди всичко наши лични мотиви за това. Като българка по произхождение, възпитаница на Пловдивската дѣвическа гимназия, ние отъ рано сме се заинтересували отъ руската литература и по този пжть сме биле направлявани въ лекциитѣ отъ нашитѣ прѣподаватели. Особно сж ни влияли съчиненията на Гоголя. „Ревизоръ“ често се е прѣдставлявалъ отъ възпитаницитѣ на югославянския пансионъ на Минкова въ Николаевъ. Гоголевскиятъ персонажъ постоянно е билъ прѣдмѣтъ на нашитѣ литературни разговори. Какъвъ юношески, благороденъ въсторженъ смѣхъ сж ни причинявали тѣзи Собакевичи, Плюшкиновци, Ноздревци, Коробочки!“

Каравеловъ, Вазовъ, Т. Влайковъ и пр. сж по-вече или по-малко подъ влиянието на Гоголя, но, както казва Вазовъ: „Гоголь, типиченъ и своеобразенъ гений, е такъвъ художникъ, комуто не може да се подражава“.

Русия, която даде на българския народъ национална свобода, прѣзъ цѣли десетилѣтия е възпитавала, па и сега възпитава въ своитѣ училища младитѣ българи. Русия даде на българитѣ конституция и закони, които и сега още дѣйствуватъ въ Княжеството (напр. Устава за гражданското и Углавно сждопроизводство); тя организира българската армия, тя праща всѣка година църковно-славянски книги за българскитѣ църкви. Естествено е въ такъвъ случай, че и българскиятъ учитель, и българскиятъ юристъ, и българскиятъ офицеръ, и българскиятъ свещеникъ трѣбва да знаятъ руски езикъ, за да имъ бждатъ достжпни найблизкитѣ източници за нашето образование и държавно устройство.

Българското общество е възпитало своя вкусъ въ рускитѣ образци и това го е спасило отъ увличане въ крайноститѣ на новомоднитѣ френски литературни школи. Българскитѣ писатели, които сж подъ влияние на рускитѣ, сж дали на българската литература такова високонравствено значение, каквото между моденитѣ европейски литератури първо мѣсто заема руската. Безъ това, България не би толкова напрѣднала въ просвѣщението си въ такова кратко врѣме, българската литература не би си пробила пжть между западнитѣ литератури. Прѣдъ

видъ на това, че руската литература и печатъ сж най-добритѣ срѣдства за сближение на славянитѣ и тѣхното духовно единение, че запознатиятъ, макаръ и отчасти, съ руската литература славянинъ не може да не се проникне цѣлъ отъ възвишенитѣ идеи на рускитѣ писатели, не може да не обикне руския животъ, руския народъ, на това явление въ България не можемъ да не се радваме отъ душа. Трѣбва само да се позамислимъ върху срѣдствата, съ които би се насърдчило изучването на руския езикъ и въ другитѣ славянски страни. Не можемъ да не съжаляваме сжщо, че нито Русия, нито България сж направили нѣщо за по̀-живо общение помежду си. Когато въ българската столица вече отъ десеть години излиза всѣкидневно нѣмски вѣстникъ „Bulgarische Handels-Zeitung“, поддържанъ отъ австро-унгарскитѣ търговски камари, когато въ София сжществува даже Deutsche Buchhandlung, когато по сжществующитѣ международни пощенски конвенции съ всички европейски държави, за съжаление, съ изключение на Русия, въ 5—6 дни може да се достави каквато и̂ да е френска или нѣмска книга изъ Парижъ, Лайпцигъ, Виена; — то доставка на книги изъ Русия въ България е свързана съ голѣми трудности. Прѣди всичко трѣбва да се трсятъ руски книжни рубли, или да се земе отъ Бълг. Нар. Банка чекъ за погрѣбната въ случая сума, да се вложатъ тѣзи пари или този чекъ въ к о н в е р т ъ (?), да се испрати съ прѣпоржчено писмо и слѣдъ това да се чакатъ по цѣли мѣсеци книгитѣ, а често се получаватъ тъй късно, когато вече нѐ сж потрѣбни.

Най-послѣ за прѣмахването на всички тѣзи прѣчки е потрѣбна само добрата воля на руситѣ, които трѣбва да се интересуватъ за прогреса на руската литература между славянетѣ, сжщо и за распространението на рускитѣ книги.

Слѣдъ прѣмахването на тѣзи прѣчки при доставката на книги изъ Русия, азъ съмъ увѣренъ, че четенето руски книги въ България и въ другитѣ славянски страни въ най-късо врѣме би се удвоило и утроило, което не може да не повлияе на славянското духовно сближение и развитие.

Ил. С. Бобчевъ.

(Изъ „Славянскій вѣкъ“).

25 годишнината отъ освобождението.

Прѣзъ идущата година се изпълнява четвъртъ вѣкъ отъ величайшето събитие въ нашата история: освобождението ни отъ турското иго. България не пожела да пропустне тоя случай, за да не прояви въ най-блѣскава форма своята дълбока и вѣчна признателность къмъ виновника на нейното политическо възкресение — покойния императоръ царь-освободитель Александъръ II, къмъ сподвижницитѣ му и къмъ братския руски народъ. За това, още прѣзъ 1899 год. въ столицата се състави комитетъ „Царь-Освободитель Александръ II“ подъ върховното покровителство и прѣдсѣдателство на Н. Ц Височество Князя*). Този комитетъ още въ първото си засѣдание рѣши да се от-

*) Въ състава на комитета, прѣдсѣдателствуванъ отъ г. Ст. Заимовъ, влазятъ: рускиятъ дипломатически агентъ въ София, г. Ю. П Бахметиевъ и първиятъ секретарь на сжщото агентство; министрътъ на Нар. просвѣщение, българскиятъ дипломатически агентъ въ Петербургъ и софийскиятъ градски кметъ; по изборъ: трима прѣдставители отъ поборнико-опълченската корпорация; трима народни прѣдставители, избрани отъ Нар. Събрание въ качеството н

празднува юбилея на освобождението ни чрѣзъ въздигане великолѣпенъ паметникъ на Царь-Освободителя въ София.

Въ слѣдующата 1900 г. стана международенъ конкурсъ и комитетътъ се снабди съ единъ много хубавъ проектъ за конна статуя на Царя, изработенъ отъ италиянеца Цокки ,на която испълнението се възложи на сѫщия скулпторъ. Прѣзъ 1901 година по случай отпразднуването юбилея на априлското възтание на 23-й априлий се положи основния камъкъ на паметника на площада прѣдъ зданието на Народното Събрание.

* * *

По случай прѣдстоящето тържествено освещение руския храмъ при Шипка**), построенъ отъ нашитѣ освободители въ паметь на рускитѣ войници, паднали геройски въ освободителната война, което тържество е въ свръзка съ горѣпоменатия юбилей, комитетътъ постанови, щото цѣла България да земе участие въ него. Отъ всичкитѣ краища на България ще бѫдатъ изпратени депутации на Шипка и при тѣхното посрѣдство цѣлиятъ български народъ ще земе участие въ тържественото освещение на храма — паметникъ. Въ сѫщия день по цѣла България ще бѫдатъ отслужени панихиди за упокоение душата на о Бозѣ почившия Царь-Освободитель Александръ II, и на всичкитѣ войници, паднали въ освободителната война. Слѣдъ панахидата ще бѫде отслуженъ благодарственъ молебенъ за дългоденствието на сега царствующия всерусийски императоръ и на българския князъ. На 10 и 11 септемврий по цѣла България ще бѫдатъ устроени народни празденства, на които ще се държатъ рѣчи, прославляющи героитѣ.

Прѣзъ сѫщитѣ дни българската армия ще произведе въ околноститѣ на Шипка маневри, които нагледно ще изобразяватъ всичкитѣ бойни дѣйствия, прѣдприети при защитата на Шипка на 9, 10 и 11 августъ 1877 год.

Маневритѣ ще бѫдатъ произведени въ присѫтсвие на живитѣ още герои — пълководци при защитата на шипченския проходъ и въ присѫтсвие на депутациитѣ отъ частитѣ на руската армия, които сѫ зели непосрѣдствено участие въ тази геройска защита и въ понататъшнитѣ, свързани съ тази отбрана, военни дѣйствия, включително до прѣвзимането укрѣпения лагеръ на Вейселъ паша при село Шейново.

негови делегати въ комитета; единъ професоръ, като прѣдставитель на академическия съвѣтъ при софийското висше училище; единъ професоръ отъ софийското рисувално училище и по единъ прѣдставитель отъ всички главни ржководящи политически групи въ България.

**) При тоя храмъ-паметникъ за стойность 360.000 рубли е построена и Духовна семинария за 80 ученици, съ стойность 57.000 рубли. Въ горния етажъ на семинарията се намиратъ: актовата зала, руски шипченски музей; ученическа библиотека, а въ срѣдния—класнитѣ стаи, квартири за ректора и инспектора, канцелярия и учителска стая. На долния — кухнята, бюфета, учителска квартира отъ 3 стаи и кухня, гардеробъ, складъ и помѣщение за слугитѣ. Има и други отдѣлни здания за квартири на учители; болница, баня, пералня, конюшна и пр. Около църкрата има градина съ цвѣтя и повече отъ 3000 дървета. За всичкитѣ постройки е изразходванъ 769,494 рубли и 47 коп.

Извѣстниятъ на нашия народъ по своитѣ заслуги за него графъ Игнатиевъ има най-голѣмата заслуга за довкарването на тоя паметникъ. Архитекти ржководители сѫ били: изпърво А. И. Смирновъ, а послѣ него, отъ 1896 год. на сетнѣ, професорътъ по архитектурата, А. И. Померанцевъ.

* * *

Но празднуването 25 годишнината отъ освобождението, която се пада на 19/II 1903 и освѣщението по тоя случай паметника на Царя-Освободителя, ще бжде вѣнецътъ на юбилейнитѣ тържества. По зетото отъ комитета рѣшение да бжде поканенъ и още пó-рано Негово Императорско Величество руския царь да го удостои съ присжтствието си, тая година прѣзъ май тръгна за Петербургъ една извънредна депутация. Тя се състоеше отъ Княза, отъ г. г. Драганъ Цанковъ, прѣдсѣдатель на Нар. Събрание, д-ръ Даневъ, министъръ прѣдсѣдатель и министъръ на външнитѣ работи и исповѣданията, Ст. Заимовъ, прѣдсѣдатель на комитета „Царь — Освободитель Александъръ II," генералъ Паприковъ, воененъ министъръ, полковникъ Радко Димитриевъ, началникъ на оперативния отдѣлъ при генералния щабъ, флигелъ-адютантътъ генералъ Николаевъ, инжинеръ Сарафовъ, А. Митовъ и ваятеля Арнолдо Цокки.

Паметникътъ на Царя-Освободителя въ София. (Снимка отъ миниатюрата на Цокки)

Депутацията отнесе съ себе изящнитѣ и скжпи дарове, приготвени пò отъ рано за императора, състоящи: отъ художествено изработена отъ ваятеля Цокки репроцукция на памятника въ 1/15 отъ голѣмината, албумъ съ видове изъ българската природа и адресъ въ великолѣпно изваяна сребърна кутия съ орнаменти отъ старъ български стилъ.

При пристигането си на варшавската гара депутацията биде причакана отъ аташиранитѣ при особата на княза: флигелъ-адютанта на царя, князъ Оболенски, императорския воененъ аташе въ София, подполковникъ Протопоповъ, отъ ротмистра на императорската гвардия Князевичъ и отъ нашия дипломатически агентъ въ Петербургъ д-ръ Станчевъ. Тамъ князътъ съ другаритѣ си биле посрѣщнати отъ почетна рота съ знаме и музика, на чело съ Варшавския генералъ-губернаторъ, генералъ-адютантъ Чертковъ и генералитета. Слѣдъ кратко ба-

вене на гарата, Н. Ц. Височество, придруженъ отъ депутацията, отпжтувалъ съ императорския особенъ тренъ за Петерхофъ.

Въ Петерхофъ Н. Ц. Височество пристигналъ на 28 Май, дѣто сърдечно билъ приетъ на гарата отъ великитѣ князе Владимиръ Александровичъ, Андрей Владимировичъ, Михаилъ Николаевичъ, Сергѣй Михаиловичъ; отъ Министритѣ: Фредериксъ, Ламсдорфъ и князъ Хилковъ, отъ турския посланникъ, отъ висшитѣ сановници. Приемътъ е билъ най-топълъ. При заминаването на Н. Ц. В. Княза прѣдъ фронта на почетнитѣ роти музиката засвирила българския маршъ. Слѣдъ това князътъ и великий князъ Владимиръ Александровичъ отишле съ кола въ императорския дворецъ „Александрия", дѣго князътъ билъ приетъ отъ императорската двойка. Слѣдъ закуската въ двореца Александрия князътъ ни, придруженъ отъ великия князъ Владимиръ Александровичъ отиде въ Голѣмия Дворецъ, посрѣщнатъ отъ министра на Императорския Домъ баронъ Фредериксъ и отъ другитѣ дворцови сановници и заведенъ въ апартаментитѣ му. Въ 2. ч. и 45 минути Н. И. Величество, придруженъ отъ великия князъ Петъръ Николаевичъ, пристигналъ въ голѣмия дворецъ, дѣто направилъ визита на Н. Ц. Височество. Слѣдъ заминаването на царя, князътъ заминалъ за Гатчино, дѣто билъ приетъ отъ вдовствующата императрица Мария Феодоровна. Слѣдъ това Н. Ц. В. князътъ посѣтилъ въ Стрѣлна великата княгиня Елисавета Маврикиевна, и великитѣ Князе Константинъ Константиновичъ, Мих. Николаевичъ, Сергѣй Николаевичъ и Сергѣй Михаиловичъ, а въ Сергиевка — херцозитѣ Георги и Александръ Лейхтенбергски. Слѣдъ завръщането си въ Петерхофъ Н. Ц. В. князътъ участвувалъ на сѣмейния обѣдъ, който се далъ въ двореца Александрия. На слѣдующия день (29 Май) князътъ отишълъ въ Петербургъ, отъ дѣто, придруженъ отъ министръ прѣдсѣдателя Д-ръ Даневъ и военния министръ генералъ Паприковъ, посѣтилъ Петро-Павловската Съборна църква — гробница на императоритѣ, и дѣто се отслужила панихида за покойнитѣ императори: Царя-Освободителя, Александра III и прѣстолонаслѣдника Георги Александровича. Слѣдъ панихидата князътъ, държайки вѣнецъ, колѣничилъ прѣдъ гроба на Царя-Освободителя и произнесълъ слѣдующитѣ трогателни думи: „Колѣнича прѣдъ гроба на Царя-Освободителя, азъ, князътъ на България, въ присжтствието на находящитѣ се тукъ министри, като прѣдставители на българското правителство, въ присжтствието на прѣдсѣдателя на Нар. Събрание, като прѣдставитель на българския народъ, въ присжтствието на офицеритѣ, като прѣдставители на армията и флотата, чрѣзвичайно съмъ повиканъ да заявя, че всички ние сме се събрали тукъ, ржководени отъ чувството на вѣчна и неизгладима благодарность, която питае България къмъ велика Русия и нейния императоръ, за дарованата намъ свобода, и азъ моля, това чувство да расте, крѣпне и процъвтява на вѣчни врѣмена въ грядущитѣ наши поколѣния". Послѣ това се възложили вѣнци на гроба на Александра III и на прѣстолонаслѣдника Георгия Александровичъ. Слѣдъ излазяне отъ събора, Н. Ц. В. Князътъ направилъ посѣщения на членоветѣ на императорското сѣмейство и на посланницитѣ. На плацнѣ имало закуска въ българското дипломатическо агенство, на която князътъ държалъ тостъ за великата княгиня Татяна, по случай рожденния ѝ день, а графъ Игнатиевъ пилъ наздравица за княза. Слѣдъ

това Н. Ц. В. приелъ петербургския кметъ Лелянова заедно съ една депутация, която поднесла подаръци за Прѣстолонаслѣдника князъ Бориса. Вечерьта се далъ въ Петерхофъ обѣдъ гала въ честь на княза.

На обѣда Н. В. Императорътъ държалъ слѣдующия тостъ: „Посѣщението на Ваше Царско Височество на чело на комитета за построяване памятника за императора Алексанра II Ме зарадва особенно, като доказателство за признателната память на българския народъ къмъ моя незабравимъ Дѣдо, който повика българското княжество на независимъ животъ. Пия за здравето на Негово Царско Височество Българския Князъ, за здравето на Моя многообиченъ кръщелникъ прѣстолонаслѣдника Княза Бориса и за прѣуспѣването на България, която е драга за сърдцето ми и за сърцето на всичкитѣ руси“.

Българскиятъ князъ отговорилъ: „Високо цѣня благоволението, което Ваше Императорско Величество показвате къмъ мене и българския народъ и отъ все сърдце благодаря за задушевния приемъ, който ми се направи въ великата братска Русия. Връзкитѣ, които съединяватъ българския народъ съ руския сж неразрушими, защото сж кръвни, защото сж свети; тѣ свързватъ България неразривно и навѣки съ нейната велика Освободителка. Българскиятъ народъ винаги е вѣрвалъ това; той е убѣденъ, че и за напрѣдъ въ своето мирно развитие ще намира защита и покровителство подъ мощнитѣ крила на руския орелъ: прѣизпълненъ отъ тия чувства, дигамъ чашата си и пия за здравето и дългоденствието на Ваше Императорско Величество, на Тѣхни Императорски Величества, Императрицитѣ Мария Феодоровна и Александра Феодоровна, на Царствующия Домъ, а тъй сжщо и за величието и прѣуспѣването на великия братски народъ.“

Слѣдъ обѣда въ парадния салонъ на двореца при поднасянето на подаръка Негово Царско Височество казалъ слѣдующитѣ думи: „Страданията на единовѣрния и еднсплѣменния български народъ, като божествена искра възпламениха прѣди 25 години любвеобилното сърдце на Царя-Освободителя и на Неговия Народъ. По всичкитѣ Балкани се разрази безпримѣрната по своето безкористие и истинско християнско въодушевление руската народна освободителна война. На чело на своитѣ побѣдоносни полкове незабвенниятъ вѣнценосецъ-вождъ призова къмъ самостоятеленъ животъ българския народъ. За да увѣковѣчи това велико събитие българския народъ въздига въ столицата на възкръсналата България паметникъ на Царя-Освободителя. Като поднасямъ въ умаленъ видъ тоя памятникъ, изказвамъ на Ваше Императорско Величество, покровитель на българския народъ, неизгладимитѣ негови чувства на вѣчна благодарность и признателность за великодушно дарованата намъ свобода.“

Слѣдъ това прѣдсѣдательтъ на Нар. Събрание г. Драганъ Цанковъ изказалъ на Царя чувствата на благадарность и признателность на българския народъ, съ покорна молба, щото Негово Императорско Величество да благоволи да удостои тържеството съ посѣщението си.

Ето и самата рѣчь: „Ваше Императорско Величество, Царь Мылостивый, Покровитель Болгаріи. Считаю себя счастливымъ, что я уполномоченъ народными представителями передать лично Ва-

шему Императорскому Величеству желаніе Болгарскаго народа, выраженное рѣшеніемъ народнаго собранія въ засѣданіи 20-го мая сего года. Это желаніе позволяю себѣ передать Вашему Императорскому Величеству на болгарскомъ языкѣ:

„Народнитѣ прѣдставители, въодушевени отъ чувствата на вѣчна признателность и благодарность, които българскиятъ народъ питае къмъ Русия, благоговѣйно поздравляватъ Негово Императорско Величество руския Царь и Го молятъ най-покорно да благоволи да почете съ Височайшето си присжтствие откриването на памятника, въздигнатъ въ София, столицата на българската държава отъ вѣчно признателния български народъ на Царя-Освободителя Александра II, славния дѣдо на Ваше Императорско Величество".

Слѣдъ рѣчьта на г. Цанковъ, прѣдсѣдательтъ на комитета за построяване паметника на Царя-Освободителя, г. Ст. Заимовъ, прочелъ слѣдующия адресъ на комитета, подписанъ и отъ Н. Ц. Височ. Княза, като почетенъ прѣдсѣдатель на комитета.

„Ваше Императорско Величество, Комитетъ „Царь-Освободитель Александръ II", согласно постановленію, принятое въ засѣданіи состоявшемся въ софійскомъ княжескомъ дворцѣ, подъ прѣдсѣдательствомъ его державнаго покровителя и почетнаго прѣдсѣдателя, Его Королевскаго Высочества князя Болгарскаго Фердинанда I-го, по случаю воздвигаемаго Комитетомъ на лепту признательнаго болгарскаго народа въ столицѣ Софіи памятника Августѣйшему Вашему Дѣду въ Бозѣ почившему Великому нашему освободителю Императору Александру II-му, считаетъ себя счастливымъ поднести къ стопамъ **Вашего Императорскаго Величества** художественную редукцію етого памятника ($^1/_{15}$), сдѣланную самымъ авторомъ, скульпторомъ Арнольдо Цокки и альбомъ рисунковъ всѣхъ памятниковъ, находящихся въ Болгаріи могилъ русскихъ героевъ, павшихъ въ освободительную войну, какъ видимый знакъ глубокой и невыразимой признательности болгарскаго народа къ Августѣйшему внуку царя-человѣколюбца, къ великодушному покровителю Болгаріи, къ величайшему и могущественнѣйшему **Славянскому Государю** братскаго, однокровнаго и единовѣрнаго русскаго народа, неоцѣнимыми жертвами котораго на поляхъ брани била искуплена наша свобода.

При семъ комитетъ осмѣливается доложить **Вашему Императорскому Величеству**, что начатое имъ дѣло по увѣковѣченію памяти великаго благодѣтеля и освободителя Болгаріи, въ Бозѣ почившаго **Императора Александра II**, будетъ окончено въ непродолжительномъ времени и что признательная Болгарія готовится самымъ торжественнымъ образомъ ознаменовать двадцатипятилѣтіе своего освобожденія въ столицѣ Софіи памятника своему великодушному **Царю-Освободителю**, причемъ заранѣе выражаетъ великую радость и безконечное щастіе, которое она испытывала бы, если въ день того великаго празденства могли бы засвидѣтельствовать непосрѣдственно прѣдъ лицомъ **Вашего Императорскаго Величества** глубокую признательность, которую весь болгарскій народъ питаетъ къ своему великому благодѣтелю въ Бозѣ почившему Вашему Дѣду, а такожде насколько сильна въ немъ любовь и съ какимъ благоговѣніемъ относится онъ къ своему великодушному покровителю —

къ **Вашему Императорскому Величеству** — и наконецъ, сколь силны и неразривны тѣ узы, которыя связываютъ Болгарію съ братьями освободителями".

На обѣда-гала и при поднасянето подаръка присжтствували: Тѣхни Императорски Величества Императора и Императрицата; Нейно Величество вдовствующата императрица Мария Феодоровна; великитѣ княгини и князье, императорскитѣ руски министри, българскитѣ министри, императорскиятъ руски дипломатически агентъ въ София, княжеския български дипломатически агентъ въ Петербургъ, прѣдсѣдательтъ на Народното Събрание Д .Цанковъ ;прѣдсѣдательтъ на Комитета Царь-Освободитель, депутацията и персоналътъ на българското дипломатическо агенство.

Въ прѣбиванието си въ Петербургъ Н. Ц. В. Князътъ посѣтилъ още и министритѣ, Н. В. Прѣосвещенство петербургския митрополитъ Антоний, който го благословилъ съ икона св. Александръ Невски. Въ жълтата Зала на Зимния Дворецъ били събрани прѣдставителитѣ на Петербургското градско общ. управление на чело съ петербургския кметъ — всичко 35 души. Князътъ влѣзълъ въ залата при очакващитѣ го съ министра на вжтрѣшнитѣ работи фонъ Плеве. Тамъ князътъ билъ привѣтствуванъ отъ кмета твърдѣ радушно, на което той сърдечно поблагодарилъ на петербургското столично управление и на града Петербургъ.

Прѣзъ гостуването си въ Столицата на царя князътъ е назначенъ отъ русския императоръ за шефъ на 54-я пѣхотенъ Мински полкъ, единъ отъ първитѣ полкове, които прѣминали Дунава прѣзъ освободителната война.

Слѣдъ редъ дълги и блѣскави тържества и излияния на сърдечни и братски чувства въ честь на нашия князъ, и които, за съжаление, мѣстото не ни позволява да споменемъ тукъ, Негово Царско Височество билъ приетъ въ Петербургъ на прощална ауденция отъ императора и императрицата и заминалъ на 2-й юний, заедно съ депутацията и г-нъ Д-ръ Станчевъ прѣзъ Москва, Киевъ и Варшава, за Ебенталъ. Въ Москва князътъ е билъ посрѣщнатъ на гарата отъ Н. Имп. Височество Великия Князъ Сергей Александровичь, висшитѣ военни власти и московския градски кметъ и, като заминалъ прѣзъ почетния караулъ, отправилъ се въ отреденитѣ му апартаменти въ Кремлинския дворецъ. Москва, древнята руска столица, по случай пристигането на Н. Ц. Височество, е била окичена цѣлата съ руски и български флагове. Тука князътъ посѣтилъ параклиса *„Иверская Божия Матерь"*, Успѣнския Съборъ, кремлевскитѣ сборни мънастири и грандиозния Храмъ *Христа Спасителя*. Слѣдъ 2 дневно прѣбивание въ Москва, князътъ заминалъ за Киевъ, дѣто го приелъ генералъ Драгомировъ и висшитѣ власти; многохилядна тълпа народъ го е привѣтствувала съ гръмогласно и радушно „ура". Както гарата, тъй и цѣлиятъ градъ Киевъ сж биле укичени съ руски и български флагове, а улицитѣ, отдѣто е заминалъ князътъ съ депутацията, изпъстрени съ многолюденъ народъ. Князътъ посѣтилъ киевския митрополитъ, пѣхотния лагеръ и др. Той направилъ една разходка по рѣката Днѣпъръ, придруженъ отъ депутацията и множество народъ, а освѣнъ това посѣтилъ нѣколко черкви, киевопечерската лавра и др. забѣлѣжителности. Слѣдъ

едно дву-дневно гостуване въ Киевъ, на 5 юний князътъ е билъ най-радушно изпратенъ отъ Киевъ и сжщия день пристигналъ въ Варшава, заедно съ свитата си. На гарата въ Варшава князътъ е билъ посрѣшнатъ отъ генералъ-губернатора Черткова и генералитета. Оттамъ той е продължилъ пжтуването си съ княжеския български тренъ за Ебенталъ, а депутацията отъ Киевъ прѣзъ Рени се отправила за България.

Прѣзъ всичкото свое прѣбивание въ Русия, Н. Ц. Височество е пжтувалъ съ императорски особенъ тренъ и е билъ съпровожданъ отъ аташиранитѣ при него Князь Оболенски, полковникъ Протопоповъ и ротмистръ Княжевичь.

Отъ Варшава князътъ изпратилъ до царя слѣдנята телеграма:

„Его Императорскому Величеству.

Оставляя землю русскую, я, преисполнненый чувства безпредѣльной признательности къ Вашему Императорскому Величеству, считаю священной для себя объязанностью отъ всего сердца принести Вашему Импер. Величеству Мою искреннюю, сердечную благодарность какъ за согласіе на посѣщеніе Мною Россіи, такъ и за то драгоцѣнное для Меня благоволеніе, которымъ Ваше Импер. Величество Меня удостоили, назначивъ шефомъ заслуженнаго 54 го пѣхотнаго Минскаго полка и тѣмъ осуществивъ завѣтное желаніе Мое—числиться въ спискахъ славной русской арміи, своею кровью искупившей наше освобожденіе. Въ душѣ Моей глубоко запечатлѣлись чувства душевной признательности за сердечный пріемъ, который я встрѣтилъ какъ въ обѣихъ столицахъ Вашего Императорскаго Величества, такъ и въ Кіевѣ — матери городовъ русскихъ. Настоящій пріѣздъ Мой никогда не изгладится изъ Моей памяти, и благодарность Вашему Императорскому Величеству навсегда сохранится въ Моемъ сердцѣ".

На тая телеграма императорътъ е отговорилъ съ слѣдующата:

Son Altesse Royale le Prince de Bulgrie."

Palais—Sophia.

„Благодарю Ваше Королевское Высочество за сердечную телеграмму, которая Меня глубоко тронула. Я сохраню увѣренность, что чувства, питаемыя Вашимъ Королевскимъ Высочествомъ и болгарскимъ народомъ, являются лучшимъ залогомъ неразрывныхъ узъ, связующихъ Россію и единоплеменное ей Княжество."

* * *

По случай 25 годишнината отъ деня на обявяването освободителната война, който се отпразднува на 18 априлия т. г. въ Русия и у насъ, между Н. И. В. руския царь и княза сж размѣнени слѣднитѣ знаменателни телеграми:

„Двадцать пять лѣтъ тому назадъ Вашъ Августѣйшій дѣдъ, о Бозѣ почившій Царь-Освободитель Императоръ Александръ II, подписалъ манифестъ объ освободительной войнѣ. Находясь сегодня въ Святой Рылской Обители, въ средѣ глубоко вѣрующихъ, для свѣтлыхъ праздниковъ, подношу Вашему Императорскому Величеству отъ Моего

и отъ имени всего болгарскаго народа искреннюю благодарность и признательность за тѣ великія жертвы, которыя сдѣланы Царемъ-Освободителемъ, Его Августѣйшимъ Императорскимъ Домомъ и братскимъ русскимъ народомъ для освобожденія Болгаріи. *Фердинандъ*".

Императорътъ отговорилъ:

„Съ искреннею радостью получилъ телеграмму, отправленную изъ древней болгарской обители. Прошу Ваше Королевское Высочество принять Мою благодарность за чувства, выраженныя Мнѣ въ знаменательный день, положившій начало великой освободительной войны. Горячо желаю дальнѣйшаго мирнаго преуспѣванія Болгаріи *въ твердой увѣренности, что залогъ таковою лежитъ въ тѣсномъ единеніи съ Россіей*, кровью сыновъ своихъ запечатлѣвшей братскую любовь къ единовѣрнымъ и единоплеменнымъ славянскимъ народностямъ. *Николай*".

* * *

За тържествата прѣзъ идущата година приготвена е отъ Комитета „Царь-Освободитель" слѣдната *юбилейна пѣсень*, написана, по поканата му, отъ г. Вазова, и музиката ѝ отдадена сега подъ конкурсъ:

Славимъ съ вѣнци и съсъ пѣсни,
И вѫвъ сладко умиленье,
День велики, день чудесни,
День на наш'то избавленье —
О славенъ день,
О красенъ день, —

Въ кой прѣстанаха да прѣчатъ
Намъ оковитѣ на роба;
Славимъ любовьта и мечтътъ,
Що дигнаха ни изъ гроба
За новъ животъ,
Честитъ животъ.

Славимъ славата на Царя —
Александра благородни,
Че колибата, олтаря
Съ руска кръвь стори свободни.
О руски царь!
О мили царь! —

Ти смили се, отърва ни,
Въскреси народъ забравенъ,
Въвъ земя ни, въвъ сърдца ни
Паметникъ ти е изправенъ —
Ще свѣти, грѣй,
Дор' слънце грѣй.

Зацъвтѣли и запѣли
Нашитѣ поля, балкани,
Младъ животъ грѣй, дѣ чернѣли
Пепелища и зандани....

На робство край,
На сълзи край!

О Българийо, дигай чело!
Ти свободна си на вѣки.
Къмъ дни свѣтли тичай смѣло
Съ вѣра въ сили млади, еки.
Напрѣдъ! ура!
Ура! ура!

Ю. Наумовъ.

Славянското слънце

Мечта.

Зора е, съмва се. Камбаната удари.
Въ сърдцата ни звучи тържественъ чуденъ химнъ.
Славяни! отъ кои приоблачни чукàри
Задружно слънчевий възходъ да поздравимъ?

Деньтъ е прѣдъ прагá — и нѣма да отмине;
Но дѣ го слънцето? Отъ тъмна полунощь
На славния Кавказъ по леднитѣ вършини
Ний чакаме — защо не се подава йощъ?

Звѣздитѣ гаснатъ. Но напраздно лазимъ ние
По куполитѣ на Бохемскитѣ гори:
Дѣ лучезарний день? Защо се още крие
Задъ кржгозоритѣ? Нали е вечъ зори?

Рѣдѣятъ сѣнкитѣ. Но слънцето не прати
Стрѣли къмъ Алпитѣ Динарски. Не блѣстятъ
И обелискитѣ на дивнитѣ Карпати,
Нито Тиролитѣ във румѣнецъ горятъ.

Нощьта се прѣвали. Но нито отъ Балкана,
Нито отъ Руй, нито отъ Дормиторъ илъ Шаръ
Се видѣ слънцето. Кждѣ ли то остана?
Дѣ да се покачимъ да срѣщнемъ дневний царь?

Небото руменѣй. Въ безмълвие дълбоко
Стоимъ и чакаме отъ модри висини
Туй чудно слънце ний. — Славяни! по-високо!
Не можемъ го видѣ отъ тия планини!

То скоро ще изгрѣй, ала за да достигнемъ
До върха, дѣто ще побиеме байракъ
При изгрѣвъ-слънце — ний ще трѣбва да въздигнемъ
По-върла планина — до облацитѣ чакъ —

* *

Зора е, съмва се. Врѣхъ шеметна грамада
Отъ славни черепи славянский родъ великъ
Поздравя слънцето на свободата млада
Съсъ химнъ тържествененъ и съсъ възторженъ викъ.

Кирилъ Христовъ.

Вѣсти изъ славянския свѣтъ.

Русия.

— На 5 Априлий н. г. се е състояло годишното общо събрание на Московското славянско благотворително дружество. Събранието е приело за почетни членове на дружеството много лица, които сж оказали на славянството услуги и които сж взели дѣятелно участие въ великата освободителна война. За насъ е особено приятно да явимъ на читателитѣ си, че сж приети за почетни членове слѣднитѣ българи: г. г. Марко Балабановъ, Ив. Вазовъ, Русенския Митрополитъ Василий, Д-ръ Ст. Даневъ, Петко Каравеловъ, Софийския Митрополитъ Партений, Драганъ Цанковъ и Д-ръ Станчевъ.

— Прѣзъ великденскитѣ праздници 40 ученици отъ свищовското търговско училище на чело съ директора на училището г. Бръчковъ и учителя г. Атанасовъ, както и 20 ученици отъ Силистренското педагогическо училище, на чело съ директора на училището г. Аврамовъ и 9 учители, сж посѣтили гр. Одеса. Благодарение на Българското настоятелство въ Одеса, а именно на г. г. професоръ В. Н. Палаузовъ, И. Д. Рашеевъ и Кисовъ, на познатата любезность наруситѣ, учителитѣ и ученицитѣ сж имали възможность да разгледатъ града и неговитѣ забѣлѣжителности. Тѣ сж посѣтили музея за старинитѣ, бурсата, градската публична библиотека, търговското училище, семинарията, дѣвическата и мжжката гимназии, университета, лабораторията, клиниката, театъра и пр. На всѣкждѣ посѣтителитѣ сж биле найрадушно приемани.

— Миналия мѣсецъ 22 ученици руси, матуранти отъ Казанската гимназия, на чело съ професора си Горталовъ, посѣтиха София, Пловдивъ, Казанлъкъ, Габрово, Търново и Русе. Навредъ милитѣ гости сж биле приети братски и радушно.

— *Юбилей на Гоголя.* На 1 февруарий т. г. се празднува въ цѣла Русия и въ другитѣ славянски земи 50 лѣтието отъ смъртьта на славния руски писатель Гоголя. Въ това празднуване е зела живо участие и учащата се въ Русия българска младежь. Гоголь е единъ отъ ония руски писатели, които заедно съ Пушкина и Толстоя се ползуватъ съ най-голѣма извѣстность и обичь у насъ. Отъ Гоголевитѣ произведения сж прѣведени на български, до колкото помнимъ, *Тарасъ Бульба*, *Вій*, *Женидбл*, *Ревизоръ*, който се играе съ постояненъ успѣхъ по нашитѣ сцени, и други творения негови.

— *Юбилей на Жуковски.* Отъ смъртьта на знаменития руски поетъ и учитель на Царя-Освободителя Жуковски прѣзъ миналия априлий

се измина половина вѣкъ. По тоя случай въ Русия е билъ празднуванъ тържествено юбилеятъ на славния пѣвецъ, комуто се длъжи безсмъртната Голгоди и на купъ неподражаеми прѣводи на Голгади и заети отъ тѣхната поезия.

— *Рускиятъ „разказвачъ" на билини (саги) въ славянскитѣ земи.* Единъ отъ послѣднитѣ „разказвачи" на руски саги е извѣстниятъ вече Иванъ Рябининъ. Професоръ П. П. Виноградовъ първъ пѫть го довелъ въ Петербургъ въ 1893 г., гдѣто той въ Академията на наукитѣ пѣялъ билини. Отъ тогава проф. Виноградовъ не веднажъ посѣщавалъ съ Рябинина Москва, Киевъ, Петербургъ. На 20 мартъ т. г. Рябининъ пѣлъ въ двореца на Императора Николая. Като го изслушалъ, царьтъ го попиталъ: „На колко години си?" — „60, Ваше Имп. Величество". — „Живѣй още толкова и пѣй за слава на руската народна поезия" — казалъ императорътъ, като изказалъ задоволството си на проф. Виноградова, за дѣто той чрѣзъ тия пѫтувания съ Рябинина спомага за запознаването съ руското народно творчество. Разговаряющъ се съ Рябинина, императорътъ си припомнилъ стиховетѣ за Бояна изъ „Слово о полку Игоревѣ" и ги казалъ буквално. Импетрицата се обърнала къмъ пѣвеца съ въпроса: „Не ти ли е трудно така да пѣешъ?"

„Не, отъ малъкъ съмъ привикналъ, Ваше Им. В.", отговорилъ той. Царьтъ му пожелалъ приятни часове и одобрилъ намѣрението му да посѣти Сърбия, България, Виена и Прага. При пѫтуването Рябининъ пѣлъ билини въ Киевъ (въ университета), въ Одеса, посѣтилъ Цариградъ, София, Пловдивъ, Нишъ и Бѣлградъ. Въ Бѣлградъ пѣлъ въ двореца, и кральтъ го наградилъ съ златенъ медаль.

Пѫтуването на Рябинина е интересно и поучително не само за ученитѣ и специалиститѣ, но и за всѣки славянинъ — то запознава славянитѣ съ живата руска старина.

— На 2 Февруарий н. г. по случай покръстването на Н. Ц. Височество прѣстолонаслѣдника Князя Бориса, протоиерей Малцевъ отъ Берлинъ е отправилъ на Н. Ц. Височество Княза слѣднята телеграма: „На незабравимия день въ живота на Вашия достоенъ синъ, прѣстолонаслѣдника Бориса, възнасямъ сърдечни молитви и моля да приемете благопожеланията ми". На тая телеграма протоиерей Малцевъ се е удостоилъ отъ Н. Ц. Височество съ слѣдния отговоръ: „Отъ душа и сърдце Ви благодаря за любезния споменъ на историческия день за светата православна църква".

Сърбия.

— *Руски клубъ.* Отъ началото на текущата година се е основало въ Бѣлградъ дружество „Руски клубъ," цѣльта на което е — членоветѣ му да изучаватъ руския езикъ и литература. Сѫщо такъвъ клубъ е образуванъ и въ Нишъ. Сръбското правителство е утвърдило вече устава на Руския клубъ въ Бѣлградъ. За да постигне цѣльта си, клубътъ е наредилъ читалня и библиотека съ руски и на други славянски езици книги, списания и вѣстници. Рѣшено е клубътъ да издава и свой органъ.

— *Славянски клубъ.* По примѣра на чехитѣ, поляцитѣ, българитѣ и др. въ Бѣлградъ е основанъ и Славянски клубъ. Идеята за основаването на тоя клубъ принадлежи на най-виднитѣ политически мѫже въ Бѣлградъ. Главната цѣль на клуба е да запознава членоветѣ си съ съврѣ-

менитѣ въпроси на цѣлото славянство, както и съ културния и политическия му животъ. За постигането на тая цѣль ще бѫдатъ устроявани два пѫти въ недѣлята публични четения, доклади, както и вечеринки съ чисто славянски характеръ.

— Въ първото събрание на Славянския клубъ въ Бѣлградъ, отворено отъ Джока Симича, сенаторъ и прѣдсѣдатель на Държавния Съвѣтъ, слѣдъ като е билъ приетъ уставътъ на дружеството, сѫ избрани за членове на настоятелството слѣднитѣ лица: прѣдсѣдатель Дж. С. Симичъ (бивши президентъ-министръ, а сега прѣдсѣдатель на държавния съвѣтъ), подпрѣдсѣдатель генералъ У. Митаковичъ (прѣдсѣдатель на сръбската академия), Д-ръ Ив. Шанковичъ — секретарь, професоръ Ал. Беличъ — библиотекарь, професоръ Продановичъ — касиеръ, и за ревизори. — Милготинъ Стефановичъ и Иованъ Иовановичъ. Първото събрание е било твърдѣ многолюдно, и веднага сѫ се записали петдесеть нови членове. За членъ на клуба се приема всѣки сърбинъ и славянинъ, който внася мѣсечно по два динара

Това учрѣждение е влѣзло вече въ сношение съ Славянското Благотворително дружество въ София.

— *Германизацията на южнитѣ славяни крачи* сѐ по-бързо. На послѣдъкъ сѫ назначени нѣмци: Баронъ Хандль — намѣстникъ на Далмация, вмѣсто хърватина Давидъ, и д-ръ Наглеръ — триестски архиепископъ, вмѣсто умрѣлия прѣзъ есеньта словенецъ Д-ръ Щеркъ. Въ най-близко бѫдаще ще бѫде назначенъ нѣмецътъ Иорданъ за архиепископъ на Горица вмѣсто покойния словенецъ Мисия. Така щото нѣмцитѣ се доближаватъ къмъ достигане своята завѣтна мечта: „да заставатъ твърдо на брѣговетѣ на адриатическото море“, което нѣщо не криятъ даже и правителственитѣ лица. Най-ясно изражение на тоя стремежъ служи поета на Триестския губернаторъ, гр. Гоесъ, въ честь на пруския принцъ Адалбертъ. Гр. Боесъ държалъ тостъ за бѫдѫщето „*процъвтяване на нѣмския Триестъ*“.

(Славянскій вѣкъ) брой 43.

Черна-Гора.

— Въ Цетина сѫществува отъ нѣколко години женски институтъ, който има твърдѣ важно не само образователно значение, но и политическо. За да разшири своята дѣятелность, отъ миналата година насамъ тоя институтъ получава ежегодна помощь отъ Русия по 5000 рубли. Въ института се възпитаватъ около 70 дѣвици отъ най разнообразни класове на южнитѣ славяни отъ Черна-Гора, Далмация, Босна и Херцеговина. Ученичкитѣ свършватъ учението си, слѣдъ като се запознаватъ добрѣ съ своята и руската литература и история. Така подготвени, ученичкитѣ ставатъ учителки и просвѣщаватъ черногорцитѣ въ славянски духъ. Австрийското правителство, като цѣни голѣмото значение на тоя институтъ и за да попрѣчи на неговото развитие, е побързало да открие подобенъ въ гр. Задра — дѣто на всичко се учатъ ученичкитѣ, освѣнъ на това, че тѣ сѫ славянки.

Чехия.

— *Трийсетгодишенъ юбилей.* Още на 23 августъ м. г. се навършиха 30 години, отъ когато австрийскиятъ императоръ призна тържествено

историческото право на чешкия народъ и се обѣща да го подтвърди съ коронованието си за чешки краль, но и до сега не изпълни това си обѣщание.

— *Нѣмцитѣ и чешката църква.* Това, противъ което се бори чешкиятъ народъ въ политическо отношение, — да се запази единството му, нѣмцитѣ ще го постигнатъ въ черковно. Прѣзъ септемврий м. г. сж ржкоположени двама епископи, отъ които единиятъ за нѣмската, а другиятъ за чешката область. Това ржкополагане ще повлѣче подирѣ си учредяването самостоятелна нѣмска епископия и раздѣлянето на черковнитѣ фондове въ ущърбъ на чехитѣ. За да се осуети това ржкополагане, прѣзъ сжщия мѣсецъ въ Прага се е състояло събрание отъ прѣдставители на чешкото духовенство, което рѣшило да протестува противъ черковната раздѣла на чешкия народъ, като се изтъкне, че задачата на католическата черква не се състои въ раздѣлянето на народноститѣ, а въ тѣхното съединение.

— *Съставътъ на австрийската армия по народности.* Въ сегашно врѣме служатъ въ австрийската армия: 480.000 славяни, 227,000 нѣмци, 120,000 маджари, 84,000 ромжни и 14,000 италиянци. Славянитѣ войници се разпрѣдѣлятъ на: 174,000 чехи, 78,000 поляци, 75,000 руси, 75,000 хървати и сърби и 28.000 словинци.

— *Фондътъ на Хуса.* Въ Чехия сжществува фондъ на Хуса. Първоначално тоя фондъ е образованъ съ цѣль да се построи паметникъ на Хуса въ Прага, но сега е прѣобърнатъ на спомагателно дружество за студентитѣ. До края на 1900 год. фондътъ е разполагалъ съ 45,000 крони. Само прѣзъ 1901 год. фондътъ се е увеличилъ съ 34,000 крони, отъ които сж постжпали само отъ студенти 7000 крони. Тоя фондъ има грамадно значение за чешкото студенчество.

— *Населението на Прага по народности.* Отъ сравнението на послѣднитѣ двѣ прѣброявания на населението въ Прага се вижда, какъ се измѣнява това население. На 1857 год. е имало въ Прага: чехи 117,288 души, а нѣмци 52,468 На 1900 год. е имало чехи 359 919 души, а нѣмци 29,408. Отъ тия цифри става явно, че въ продължение на 43 години числото на чехитѣ се е увеличило съ 206%, а на нѣмцитѣ се е намалило съ 44%.

— *Сърбо-лужицка литературна вечеринка въ Прага.* По инициативата на извѣстния познавачъ на лужицкитѣ сърби, редактора на „Slovanského Přehled'a", Адолфъ Черни, Пражскитѣ студенти устроили въ Народния Домъ литературна вечеринка, посветена на лужицкитѣ сърби. Отъ 10 сърбо-лужичани, учащи се въ Прага, на вечеринката присжтствувалъ само единъ, понеже деветь богословци (католици) не могли да цойдатъ. Отъ Будишинъ дошли гости — сърбо-лужичани: двама професори, трима търговци, двама селени и една дѣвойка въ народенъ костюмъ. Вечеринката открилъ г. Черни съ рѣчь, въ която твърдѣ релефно изтъкналъ положението на лужицкитѣ сърби въ всичкитѣ отрасли на културата. Литературно-музикалната часть на вечеринката се състояла отъ сърбо-лужицки пѣсни, изпълнени отъ хоръ, солисти, квартети и декламации. Присжтствующиятъ сърбо-лужичанъ прочелъ стихотворението „Zapłata" отъ извѣстния сърбо-лужицки поетъ Чишински.

— *Вандализмъ на гроба на Колара.* Скромниятъ гробъ на великия Славянски пророкъ и поетъ, Янъ Коларъ, въ гробищата Св. Марко въ Виена, билъ зломислено разрушенъ и поруганъ. Желѣзната ограда била извадена и изпочупена, ликътъ му на паметника развааленъ, па даже имало слѣди отъ длето, съ което поругателитѣ искали да извадятъ самия релъефъ. — Въ деня на петдесеть годишнината отъ смъртьта му на гроба се събрала хилядна тълпа; тогава единъ отъ ораторитѣ, Д. Н. Вергунъ, споменалъ за неизпълненото още желание на Колара — да има на гроба му славянска липа. Тази празднота била попълнена отъ единъ ревностенъ посѣтитель на Коларовия гробъ: липа била посадена. Но и този знакъ на почить на Славянитѣ къмъ паметьта на тѣхния великъ човѣкъ не билъ пощаденъ: злодѣйската ржка до коренъ отсѣкла липата и я подхвърлила на сжщия вандализмъ, както и цѣлия скроменъ гробъ на Янъ Колара И при все това нѣмцитѣ не прѣставатъ да тръбятъ за своята единоспасителна *култура.*

(Славянскій вѣкъ, брой 45).

— *Янъ Коларъ.* На 26 януарий въ Виена и Чехия, както и въ други славянски земи, се отпразднува съ много тържественость петдесетгодишниятъ юбилей отъ смъртьта на ческия великъ трубадуръ за славянското обединение. Янъ Коларъ е авторътъ на прочутата поема *Славянска дъщеря*, въ която възпѣва миналия си идеалъ, който е проповѣдвалъ прѣзъ цѣлия животъ чрѣзъ вдъхновената си лира.

Германска Полша.

— *Мѣрки противъ поляцитѣ.* Между другитѣ срѣдства, чрѣзъ които германското правителство си служи за понѣмчаването на поляцитѣ въ Германия, е и черквата. Забѣлѣжено е, че отъ нѣколко години насамъ числото на нѣмцитѣ, ученици въ католическитѣ семинарии, постоянно расте. Тия ученици, слѣдъ като свършатъ учението си, биватъ назначавани за священници въ полскитѣ черкви. Като не знаятъ или не искатъ да говорятъ на полски езикъ, тѣ служатъ и проповѣдватъ на нѣмски.

— Полскиятъ публицистъ Бидерманъ е издалъ една брошура, въ която излага слѣднитѣ данни за числото на поляцитѣ въ Силезия. Спородъ официялната статистика въ цѣлата горня Силезия живѣятъ 1,200,000 поляци. Това многочислено полско население германското правителство се стреми съ сички простени и непростени срѣдства да понѣмчи. Напослѣдъкъ то прибѣгва и до слѣднитѣ срѣдства. Берлинскиятъ прокуроръ се тъкми да възбуди углавно прѣслѣдване за държавна измѣна противъ млади полячки отъ 11 до 16 годишна възрасть, които се учатъ въ различни дѣвически училища. Въ Гнезенъ полицията е направила обискъ на дѣвическото училище.

— Отъ Шарлотенбургската политехника сж изключени 40 студенти поляци. Спородъ берлинскитѣ вѣстници, ще бждатъ изключени и други студенти славяни, ако тѣ възбудятъ съ нѣщо негодуванието на своето началство.

— *Хенрихъ Сенкевичъ*, полскиятъ народенъ поетъ, е напечаталъ въ полскитѣ вѣстници едно отворено писмо, съ което кани сички поляци мжжествено да прѣнесатъ удара, който се нанесе на полската народ-

ность съ врежесенския процесъ, и да събиратъ помощи въ полза на осжденитѣ. Сенкевичъ твърди въ писмото си, че могжществото на Прусия не е солидно, щомъ почива на тиранията.

— *Комитетътъ* на полския народенъ музей въ Ратерсвинъ (Швейцария) е издалъ едно възвание на италиянски, французски, нѣмски и английски езици до всички учени въ свѣта, съ което ги кани да протестиратъ противъ прускитѣ насилия надъ полската народность.

— Пруската полиция е забранила на полскитѣ дружества въ Берлинъ и Бохумъ да говорятъ на полски езикъ въ своитѣ засѣдания и събрания.

— Между другитѣ срѣдства, съ които си служи германското правителство да понѣмчи поляцитѣ въ Познанъ и Западна Прусия, е и тъй нарѣчената колонизационна комисия, въ разположение на която се даватъ ежегодно по 200 милиона марки. Тая комисия купува полски земи и ги населява съ нѣмци. Отъ 1886 год. до сега сж откупени отъ тая комисия 162,400 хектаря земи, отъ които 133,200 хектаря въ Познанъ и 49,200 въ западна Прусия. Тия земи сж принадлежали по-рано на 264 помѣщици и 70 селяни. Сега 77,000 хектари отъ тия земи сж заселени съ 4700 нѣмци колонисти. Чрѣзъ това откупуване на земи комисията е населила 116 нови села; тѣ иматъ своитѣ училища и други учрѣждения, цѣльта на които е да се поддържа нѣмската народность въ ущърбъ на полската.

— Пруското правителство напослѣдъкъ е рѣшило да увеличи отпусканата отъ 1886 год. сума отъ 200 милиона марки за колонизационни цѣли на 450 милиона, за да може пò-бързо да стане понѣмчаването на поляцитѣ въ Познанъ и западна Прусия. Както се каза пò-горѣ, тая задача е възложена на особена колонизационна комисия, която купува земи отъ поляци и ги населява съ нѣмци колонисти. Съ помощьта на тия 450 милиона марки отъ една страна, а отъ друга чрѣзъ училищата Прусия германизира населенитѣ съ поляци земи, като осжжда съ това поляцитѣ на погинване и разпръсване вънъ отъ прѣдѣлитѣ на родната имъ земя.

Славянска библиография.

Ученыя записки Императорскаго Казанскаго Университета. (Декемвр. 1901.) съдържатъ статия отъ професора при този университетъ А. Александровичъ за живота и дѣятелностьта на В. Н. Григоровича, единъ отъ първитѣ slависти, който още въ първата половина на 19 вѣкъ извика изучването на българския и сръбски писмени паметници, намѣрени отъ него на Атонъ въ Македония. Както се знае, „Очеркъ путешествія по Европейской Турціи“ има и сега голѣма археолого — историческа цѣна.

Извѣстія Историко-Филологич. Института князя Безбородко въ Нѣжинъ. — Въ 19 томъ на тѣзи извѣстия проф. Сперанскій печати подробна

некрологическа бѣлѣжка за проф. В. В. Качановскій, който се помина лани прѣзъ априлий. Покойний Качановский въ своитѣ изучвания на славянщината и като редакторъ на „Славянство“ засѣгаше българитѣ и бълг. старина. Нему се дължи познатата книга, пълна съ бълг. умотворения, подъ насловъ, „памятники болгарскаго народнаго творчества“.

Д-ръ Радованъ Кошутичь като допълнение на своята „граматика на полския езикъ“, писана по сърбски, (1898 г.) е издалъ **Примѣри на книжовния полски езикъ.** (Бѣлградъ, 1902 г. стр 219 + XXII) (**Рѣчникъ** стр. XIII + 226 на гол. 8-о цѣна 5 динара). Както се учимъ, сръбскиятъ славянски клубъ отъ Бѣлградъ е изпроводилъ нѣколко десятки екземпляри отъ тѣзи книги за семинаря на студентитѣ историко-филолози въ нашето Више училище.

Др. Іован Цвиjић. Преглед географске литературе о Балканском Полуострову. Св. IV за 1898, 1899 и 1900 г. (Bibliographie Gèographique de la Péninsule Bulkanique). Београдъ 1901. 4-о стр. 124. Цена 7 дин

Извѣстія Отдѣленія Русскаго языка и словесности Император. Академіи Наукъ (VI т. 4 кн.). Въ тази книжка почва да се печата обстойната студия на проф. В. И. Ламанский: „Появленіе и развитіе литературныхъ языковъ у народовъ славянскихъ.“ Въ тази студия проф. Ламанскій, както Флоринскій и други стари прѣдставители на славистиката въ Русия, поддържа, че Кирилицата е по стара отъ Глаголицата. Той поддържа, че Кирилъ е изнамѣрилъ Кирилицата и че тя е най-старото славянско писмо.

Славянска мисъль (La penssée slave) отъ Триестъ печата въ № 32 отъ 9 авг. (н. г.) една симпатична характеристика за Константина Петровичь Побѣдоносцевъ. При всичко че е 80 годишенъ, той продължава да работи въ смисълъ много полезенъ за руското православие и самодържавие.

М. Корчинскій е написалъ единъ биографиченъ трудъ — *Сигизмундъ Крачинскій.* — Къ 90 лѣтней годовщинѣ рожденія польскаго поэта. Ж. 1902 г. *Красинскій* е авторъ, между друго, на „Небожествената комедия“.

В. А. Францевъ. *Очерки по исторіи чешскаго возрожденія. Русско-чешскія ученыя связи конца XVIII и первой половины XIX столѣтія.* Варшава 1902 г. Цѣна 3 рубля. — Книгата заслужава вниманието на всѣкиго, който иска да се запознае съ чудно бързото възраждане на чешския народъ и съ значението на това възраждане за славянството. Прѣдъ видъ на важностьта на прѣдмета и значителния обемъ на книгата, цѣната ни се струва да не е толкова голѣма.

„*Славянскій вѣкъ*“. Отъ двѣ години почти насамъ въ Виена е зафанало да се издава руското списание „*Славянски вѣкъ*“, всеславянски органъ, „подъ редакцията на енергичния и пламененъ славянофилъ г. Д-ръ Д. Н. Вергунъ. Както гласи и заглавието му, *Славянски вѣкъ* служи на великата идея за славянското сближаване. Той се пълни съ избрани и популярно написани статии по културно-политическия животъ на славянскитѣ народи, като отбѣлѣжва успѣхитѣ на славянската идея и борбитѣ , що издържа тя съ враждебнитѣ на славянството елементи. Всѣка книжка е украсена съ портрета на нѣкой славянски дѣецъ и съ

нѣкое лично произведение изъ славянскитѣ литератури. Ние горещо прѣпоржчваме на българското общество прѣкрасното издание на г. Вергуна, което излазя по двѣ книжки въ мѣсеца съ годишна цѣна 12 лева.

Нови прѣводи изъ българската книжнина на славянски. Отъ началото на тая година сж прѣведени слѣднитѣ български трудове — до колкото е извѣстно на редакцията —: отъ г. Вазова на руски: разказитѣ *Дѣдо Йоцо гледа* (въ „Нива“ и „Славянскій вѣкъ“); *Наводнение, Младенъ, Бждащий литературенъ кржжокъ, Тровията, Изгубена вечерь, Единственъ изходъ, Епитропътъ. Негостолюбивото село, Първий младъ българинъ, който . . . Два врага, Една сцена на св. Кралската площадь. Иде ни?* (въ „Руское Богатство„); *Негостолюбивото село* (въ „Славянскій вѣкъ“); на чески: *Дѣдо Йоцо гледа* (въ „Zlata Praha“) и романътъ *Нова Земя*; на малоруски: романътъ *Подъ Игото*; на словенски: разказътъ *Прѣкрасно!* (въ „Liubliansky Zvon“); на хърватски: *Дѣдо Йоцо гледа* (въ "Zora„). Отъ г. Величкова, на чески стихотворенията: *На морския брѣгъ, Зименъ мотивъ* (въ „Slovansky prehlad“). Въ сжщото списание — по едно стихотворение на г. г. Ив Грозевъ и П. П. Славейковъ.

— *Военно-тактическитѣ операции при отбраната на Шипка*, отъ полковникъ Радко Димитриевъ. София, 1902 г.

По дружествения животъ

Въ третото общо събрание на Славянското Благотворително Дружество, станало на 3-й Мартъ тази година, прѣжнето настоятелство подаде оставката си, та вмѣсто него биде избрано ново, въ слѣдующия съставъ: г. *Иванъ Вазовъ* прѣдсѣдатель, г. *Стефанъ Костовъ* подпрѣдсѣдатель, и членове: г. г. *Ст. Бобчевъ*, полковникъ *Радко Димитриевъ, Ив. Д. Ивановъ, Ат. Дуковъ Ив. Цоневъ, Юрданъ Наумовъ* и *К. Спространовъ.* *)

— По почина на настоятелството на 23-й Априлъ т. г. се даде първата сказка на дружеството, държана отъ дружествения членъ г. Д-ръ Семеновъ прѣдъ многолюдно събрание въ салона на Славянската Бесѣда. Прѣдметъ на сказката бѣше „*Панславизмътъ*“.

— На 11-й Май, когато е праздника на Славянското Благ. Др-во, членътъ му г. В. Д. Стояновъ държа сказка въ салона на Славянската Бесѣда върху „*Празднуването паметьта на Славянскитѣ просвѣтители въ Ческо, научнитѣ трудове на Шафарика и възраждането на Славянството*“.

*) Първото настоятелство, избрано въ общото събрание на новосъставеното Славянско Благотворително Дружество, когато бѣше приетъ и устава му, бѣше слѣдното: прѣдсѣдатель г. *Илия Куртевъ*, подпрѣдсѣдатель г. *Петръ Гинчевъ* и членове: г. г. *Ив. Д. Чавдаровъ, Б. Мандушевъ*, Негово прѣподобие *Игнатий Рилский, П. Таневъ* и *К. Апостоловъ*. Негово Високопрѣосвещенство Митрополитъ *Климентъ* биде провъзгласенъ почетенъ прѣдсѣдатель.

Въ второто общо годишно събрание на 29-й Априлъ 1901 год. настоятелството се поднови въ слѣдния съставъ: прѣдсѣдатель г. *Ив. Ев. Гешевъ*, г. *Илия Куртевъ* подпрѣдсѣдатель, съвѣтници: г. г. полковникъ *Радко Димитриевъ, П. Мусевичъ — Бориковъ, Ив. Вазовъ, Д. Ябланскѝ*, иеромонахъ *Иосифъ, Я. Митрошиновъ, П. Таневъ*. Понеже г. Ив. Ев. Гешовъ не прие, то въ другото събрание за прѣдсѣдатель бѣ избранъ Н. В. Прѣсвещенство Митрополитъ *Партений*.

— Г. Д-ръ Семеновъ на 2-й Юний въ салона на Дѣвическата Гимназия даде продължение на първата си сказка, именно *„Еволюция на Славянската идея"*.

— Сжщиятъ даде на 25-й Юлий сказката: *„Страховетѣ отъ Славянофилството"*. Тия сказки обърнаха вниманието и на руския печатъ, който даде отъ тѣхъ извлѣчения на рускитѣ читатели.

— Негово Царско Височество князътъ изказа своето високо съчувствие къмъ дружеството, като благоволи да му подари, още при съставянето му, 1000 лева, за да го улесни въ дѣятелностьта му, сжщо му подари образитѣ на Н. Ц. Височество князъ Бориса и князъ Кирила.

— Негово Високопрѣосвещенство Софийскиятъ Митрополитъ Партений подари на Др-вото 350 лева, а Н. Високопрѣосвещенство Сливенскиятъ митрополитъ Гервасий подари 100 лева. За тая имъ щедра помощь и великодушно съчувствие къмъ идеята, която гони Дружеството, настоятелството рѣши, щото въ годишното му събрание да прѣдложи Тѣхни Високопрѣосвещенства за почетни членове на Дружеството.

— *Дружественъ делегатъ въ Чехия.* На „славянския праздникъ", който стана по случай откриването на 1 августъ изложбата въ Таборъ, Славянското Благотворително Дружество въ София изпрати въ казани градъ за свой делегатъ дружествения членъ г. М. Георгиевъ, видния нашъ литераторъ и бивши дипломатически агентъ въ Бѣлградъ, да го прѣдставлява на това славянско събрание.

РАЗНИ ВѢСТИ.

Както е извѣстно на читателитѣ, на бала срѣщу нова година въ Славянската бесѣда въ София прѣдсѣдательтъ ѝ г. М. Сарафовъ извѣсти на Н. Ц. Височество княза, че е избранъ за почетенъ членъ на Славянската бесѣда. По тоя случай Н. Ц. Височество произнесе слѣдната рѣчь: „Съ гордость и радость приемамъ тоя изборъ. Моята досегашна дѣятелность, като славистъ и славянофилъ, ми дава надѣжда, че ще оправдая вниманието, което ми оказвате. Да живѣе Славянството".

Тая рѣчь на Н. Ц. Височество не се понрави на австрийския и германския печатъ, но затова въ Русия е произвела най-приятно впечатление.

Славянското благотворително дружество въ Москва е поздравило Н. Ц. Височество княза за горнята рѣчь въ честь на Славянството и е било удостоено съ писменъ отговоръ, който е билъ прочетенъ отъ прѣдсѣдателя на дружеството г. Черепъ-Спиридовичъ на тържественото му събрание станало на 6 февруарий н. г

Юбилей на Негово Блаженство Екзарха. На Гергьовдень тазъ година българский екзархъ Йосифъ I отпразднува въ Цариградъ 25 годишнината отъ приемането управлението на българската църква. Въ това тържество, необикновено по блѣсъка и задушевностьта си, зе участие цѣлиятъ български народъ, който съ избрана депутация, адреси,

поздравления засвидѣтелствува на доблестния архипастирь своята дълбока признателность и почитание за безукоризнената му дѣятелность и голѣма заслуга на църквата и народа прѣзъ този дългъ периодъ. Князътъ и Народното Събрание съ горещи поздравления се присъединиха къмъ българската интелигенция въ тая всенародна прослава.

Българското духовенство и Н. Ц. В. Прѣстолонаслѣдникътъ. На 2 май прѣдсѣдателствующиятъ Св. Синодъ Негово Високопрѣосвещенство Варненский и Прѣславский митрополитъ г. Симеонъ се отправилъ въ Евксиноградъ и поднесълъ на прѣстолонаслѣдника КнязаБориса една икона съ лика на Св. Борисъ, изработена отъ единъ знаменитъ руски художникъ въ Москва и поставена въ златна рамка. Тая икона се дължи на спомоществуванията на цѣлото българско духовенство и ще служи за благословение и споменъ на извършеното прѣди 6 години миропомазание. При поднасянето иконата е изказалъ слѣдующата рѣчь:

„Ваше Царско Височество,

По случай извършеното прѣди шесть години Ваше миропомазане, това радостно за цѣлия български народъ събитие, Св. Синодъ отъ благодарность къмъ Августѣйшия Вашъ родитель и отъ обичь къмъ Ваше Царско Височество бѣ рѣшилъ да Ви се поднесе за благословение и споменъ иконата на Вашия Ангелъ, св. царь Борисъ, приготвена съ общи пожертвувания отъ всичкото българско духовенство въ зарадваното ни отечество. Като изпълнявамъ рѣшението на Св. Синодъ днесъ, именния день на Ваше Царско Височество, моля Ви най-покорно да приемете благосклонно това приношение на българското духовенство заедно съ поздравленията му за днешния Ви праздникъ и съ теплитѣ му къмъ Господа молитви, за да растете и укрѣпявате въ духа на светата ни православна вѣра и се изпълняте съ мждрость за утѣшение на Августѣйшия Вашъ родитель и за радость на любящия Ви български народъ“.

Н. Ц. В. Прѣстолонаслѣдникътъ отговорилъ съ слѣднитѣ сърдечни думи:

„Отъ сърдце благодаря Ваше Високопрѣосвещенство за тоя скжпъ подаръкъ, който ми се дава чрѣзъ Св. Синодъ отъ цѣлото българско православно наше духовенство. Както то ежедневно се моли въ Божиитѣ храмове за моето здраве, тъй сжщо и азъ ще се моля прѣдъ иконата на моя патронъ за добруването и успѣването на народното наше духовенство. Особено благодаря вамъ, В. Високопрѣосвещенство, за труда, който си направихте да дойдете тукъ днесъ на тоя хубавъ и милъ мой именъ день. Цѣлувамъ Ви дѣсницата“.

Владиката Щросмайеръ, който скоро ще има 90 години отъ рождението си; покровител на югославянски културни прояви, празднувалъ въ вторникъ, на 23-й юлий, въ Рохичь (Рогатеyг) диямантния юбилей на своя докторатъ по теология въ Виенския университетъ. Една депутация отъ Виенския университетъ му врхчила по тоя случай единъ новъ дипломъ, споредъ единъ старовремски обичай, който може да се прилага твърдѣ рѣдко.

150 *полова хърватъ* отъ Истрия и Далмация проводили на папа Левъ XIII една молба, за да се възстанови старославянския езикъ съ литургията.

Чествование на Богичича било уредено отъ сърбското студенческо дружество „Зора“. Участвовали. Д-ръ Живича, ред. на „Парламентеръ“; Томашекъ, редакторъ на „Славия“ и Чайковскій.

УСТАВЪ

на

СЛАВЯНСКОТО БЛАГОТВОРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО

въ България.

ГЛАВА I.

Цѣль на Дружеството.

Чл. 1. Цѣльта на Славянското Благотворително Дружество е:

а) Да води и поддържа сношения съ всичкитѣ славянски Благотворителни дружества и да помага на тѣхната дѣятелность;

б) Да дава помощь на бѣдни способни младежи — славяни, които слѣдватъ учението си въ разни славянски учебни заведения;

в) Да дава помощь на страждущитѣ славяни въ врѣме на общи и извънредни бѣдствия;

г) Да улеснява разпространението помежду българитѣ такива съчинения и журнали, издадени на други славянски езици, които съчинения спомагатъ за взаимното запознаване и сближаване на славянскитѣ народи;

д) Да помага на училища и църкви въ бѣдни, безпомощни славянски земи;

е) Да работи за поддържане връзки на братска солидарность между славянскитѣ народи.

ГЛАВА II.

Съставъ на Дружеството.

Чл. 2. Дружеството се състои отъ: а) почетни, б) спомагателни и в) дѣйствителни членове, но само отъ славянска народность.

1) Почетни членове могатъ да бѫдатъ лица, които сѫ принесли особено важни услуги на дружеството, на славянството изобщо и на България частно за нейното духовно и политическо възраждане.

2) За спомагателни членове могатъ да бѫдатъ лица, които съ своитѣ литературни трудове принесатъ извѣстна полза на дружеството или пъкъ внесатъ едноврѣменна парична помощь не пò-малка отъ 100 лева.

3) За дѣйствителни членове могатъ да бѫдатъ лица, живущи въ България и вънъ отъ нея, които внасятъ ежемѣсечно по 50 стот., както и общини, еснафи и дружества, които внасятъ годишно не пò-малко отъ 20 лева.

З а б ѣ л ѣ ж к а I. Почетни, спомагателни и дѣйствителни членове на дружеството могатъ да бѫдатъ лица и отъ двата пола.

З а б ѣ л ѣ ж к а II. Почетнитѣ и спомагателни членове се приематъ отъ общото събрание по прѣдставление на настоятелството, а дѣйствителнитѣ — отъ настоятелството.

Чл. 3. Почетнитѣ членове на дружеството получаватъ дипломи, спомагателнитѣ — благодарствени листове, а дѣйствителнитѣ — членски карти, но слѣдъ като се запишатъ въ дружествения списъкъ.

З а б ѣ л ѣ ж к а I. Дѣйствителни членове, които не си платятъ членския вносъ до 6 мѣсеца, се лишаватъ отъ правото да вематъ участие въ разискванията и да гласоподаватъ въ общитѣ събрания на дружеството до заплащането, но си запазватъ правото да направятъ това до една година. Слѣдъ тоя срокъ тѣ прѣставатъ да бѫдатъ членове на дружеството.

З а б ѣ л ѣ ж к а II. Дѣйствителни членове, които съ своитѣ дѣла принесатъ врѣда на дружеството, лишенитѣ отъ граждански и политически права и тия, които съ своето поведение компрометиратъ името на дружеството, се изключватъ отъ настоятелството, но всѣкога съ мотивирано постановление. Прѣдоставя се право на изключенитѣ да се потѫжатъ писмено прѣдъ общото годишно събрание.

ГЛАВА III.

Срѣдства на Дружеството.

Чл. 4. За постигане цѣлитѣ си дружеството ще добива срѣдства отъ:

а) Парични помощи на спомагателнитѣ членове.

б) Членскитѣ вносове на дѣйствителнитѣ членове,

в) Доброволни помощи,

г) Пожертвувания и помощи съ опрѣдѣлено прѣдназначение, но съгласно съ цѣлитѣ на дружеството,

д) Сказки, концерти, прѣдставления, вечеринки, лотарии и пр., давани въ полза на дружеството,

е) Продажба на издания, книги и вещи на дружеството,

ж) Лихви отъ запасния капиталъ и

з) Доходъ отъ завѣщани движими и недвижими имоти и капитали.

Чл. 5. Отъ ежегоднитѣ приходи на дружеството се отдѣля за запасенъ фондъ 10 %, който неможе да се употрѣби за никакви цѣли, освѣнъ при извънредни случаи и то по рѣшение въ общо събрание на $^2/_3$ отъ находящитѣ се въ София дѣйствителни членове на дружеството.

Чл. 6. Дружеството ще приема съ благодарение завѣщани движими и недвижими имоти. На подобни благодѣтели то излага портретитѣ въ помѣщението си; отслужва ежегодно панихида слѣдъ смъртьта имъ, на праздника „Възнесение Христово", и вписва имената имъ въ особена за благодѣтелитѣ на дружеството книга.

Чл. 7. Приходитѣ и разходитѣ на дружеството се прѣдвиждатъ въ ежегодния му бюджетъ.

ГЛАВА IV.

Управление на Дружеството.

Чл. 8 Централното управление на дружеството се намира въ ст. София, но когато се окаже нужда, то може да открие свои клонове и въ

други градове и села. Тия клонове ще се управляватъ съгласно настоящия уставъ и споредъ своеврѣменно изработенитѣ за това правила.

Чл. 9. Дружеството се управлява отъ общитѣ събрания на членоветѣ си и отъ едно настоятелство, избрано го тайно гласоподаване отъ общото събрание на находящитѣ се въ София дѣйствителни членове и то прѣзъ януарий мѣсецъ.

Чл. 10. Настоятелството се състои отъ 9 члена: прѣдсѣдатель, подпрѣдсѣдатель, секретарь, касиеръ и петима съвѣтници.

Първитѣ трима се избиратъ за 3 години, а отъ останалитѣ членове всѣка година излизатъ трима по старшинство на избирането имъ и се замѣняватъ съ нови членове.

Излѣзлитѣ членове могатъ да се прѣизбиратъ.

Секретарьтъ и касиерътъ се избиратъ измежду членоветѣ на настоятелството.

Забѣлѣжка I. Настоятелството наема дѣловодитель и нуждното число разсилни, заплатитѣ на които се прѣдвиждатъ въ ежегодния бюджетъ на Дружеството.

Забѣлѣжка II. Настоятелството избира измежду дѣйствителнитѣ членове и членки на дружеството единъ комитетъ, на който възлага грижата да записва нови членове, да събира помощи и да взема участие въ устрояването на прѣдвиденитѣ въ чл. 4 п. д. забавления за въ полза на Дружеството. То, ако намѣри за нуждно, може за сѫщата цѣль да избере и врѣменни комитети измежду дѣйствителнитѣ членове и членки на Дружеството. Въ такива комисии настоятелството може да поканва и външни лица.

Чл 11. Всичкитѣ членове на настоятелството служатъ безплатно, сѫщо и комитетътъ и комиситѣ, и никой отъ тѣхъ не може да се откаже отъ възложената му длъжность, освѣнъ по особено важни причини.

Чл. 12. Общото събрание ежегодно избира и една тричленна контролна комисия, длъжностьта на която е да провѣрява смѣткитѣ на настоятелството, когато намѣри за добрѣ, а въ края на годината да прави окончателна провѣрка на дружественитѣ смѣтки и да докладва за резултата на общото събрание.

ГЛАВА V.

Права и длъжности на Настоятелството.

Чл. 13. Дружеството има своя канцелария, въ която настоятелството се събира на засѣдание.

Редовнитѣ засѣдания на настоятелството ставатъ най-малко единъ пѫть въ мѣсеца, а извънреднитѣ — споредъ нуждитѣ, но по писмена покана на прѣдсѣдателя.

Извънреднитѣ засѣдания могатъ да станатъ и по искането на трима членове отъ настоятелството.

Чл. 14. Засѣданията на настоятелството се рѫководятъ отъ прѣдсѣдателя, а въ негово отсѫтствие — отъ подпрѣдсѣдателя. Рѣшенията на настоятелството се взематъ по вишегласие, а въ случай че гласоветѣ се раздѣлятъ по равно, гласътъ на прѣдсѣдателя е рѣшающъ.

Чл. 15. Редовнитѣ и извънредни засѣдания на настоятелството се смѣтатъ за законни, когато присѫтствуватъ най-малко 5 негови членове.

Рѣшенията на настоятелството се всѣкога протоколиратъ въ особена за това книга.

Ако нѣкой членъ отъ настоятелството не е съгласенъ по нѣкой въпросъ съ болшинството, може да впише особното си мнѣние въ протокола за засѣданието.

Чл. 16. Настоятелството прѣдставлява дружеството прѣдъ обществото и прѣдъ властитѣ, то управлява неговото имущество и всичкитѣ му дѣла, прибира доходитѣ му и извършва за негова смѣтка разноскитѣ, но въ размѣръ, прѣдвиденъ въ бюджета на дружеството.

Настоятелството не може да задължава дружеството безъ разрѣшение на общото събрание.

Чл. 17. За всичкитѣ дѣла и общия въпросъ на дружеството е отговорно цѣлото настоятелство.

Излизащитѣ книжа на дружеството се подписватъ отъ прѣдсѣдателя или подпрѣдсѣдателя, по задължение на първия, както и отъ касиера или секретаря, споредъ реда на книжата.

Чл. 18. Настоятелството води слѣдующитѣ книги:

а) Протоколна книга за рѣшенията на настоятелството и общитѣ събрания,

б) Инвентарна книга за имотитѣ на дружеството,

в) Библиотечна книга,

г) Дневникъ — главна книга за операциитѣ,

д) Книга за почетнитѣ, спомагателни и дѣйствителни членове,

е) Нуждното число книги за дѣловодството на дружеството,

ж) Нуждното число квитанционни книги, за отпечатването и числото на които настоятелството взема рѣшение съ протоколъ. Всичкитѣ книги, които се водятъ въ дружеството, трѣбва да сѫ завѣрени отъ прѣдсѣдателя и секретаря на настоятелството.

Забѣлѣжка. За читалнята и за управлението и ползуването отъ библиотеката на дружеството, настоятелството ще изработи особенъ правилникъ.

Не членове не могатъ да се ползуватъ отъ библиотеката и да посѣщаватъ читалнята, ако не сѫ въведени отъ нѣкой членъ на дружеството.

Чл. 19. Само касиерътъ или упълномощеното отъ него лице има право да прибира приходитѣ на дружеството и да извършва разходитѣ му, които всѣкога се правятъ по рѣшение на настоятелството. Касиерътъ не може да държи у себе си повече отъ 100 лева, а всичкитѣ други суми внася на безсроченъ влогъ на името на дружеството въ земледѣлческата каса.

Тегленето на суми отъ Земледѣлческата каса касиерътъ може да прави само по рѣшение на настоятелството срѣщу чекове, подписани отъ него и прѣдсѣдателя. За всѣка получена отъ касиера сума, той е длъженъ да издава квитанция отъ кочанъ, скрѣпенъ съ подписа му и съ печата на дружеството.

Чл. 20. Настоятелството се грижи още:

а) Да записва нови членове и събира своеврѣменно членскитѣ вносове.

б) Да прибира изброенитѣ въ чл. 4 суми и да ги разходва съобразно съ цѣлитѣ на дружеството, въ размѣръ на одобрения бюджетъ.

в) Да устроява публични сказки, концерти, прѣдставления, вечеринки, лотарии и пр. както и да урежда дружествени срѣщи за сближение и запознаване членоветѣ.

г) Да издава вѣстникъ или други полезни книжки по рѣшението на общото събрание.

д) Да разглежда писмено изказанитѣ прѣдложения отъ членоветѣ на

дружеството и заедно сь своитѣ заключения да ги поднася на общото събрание за одобрение.

е) Да покания членоветѣ на дружеството на общо събрание, като имъ съобщава на кратко въпроситѣ, които ще се обсѫждатъ.

ж) Да дава подробенъ отчетъ на общото събрание за дѣлата на дружеството, извършени прѣзъ годината. Този отчетъ може да се печати и въ нѣкои вѣстници.

з) Да съставлява и поднася на одобрение отъ общото събрание бюджета на дружеството за слѣдующата година и

и) Въобще да издирва начини за увеличението материалнитѣ срѣдства на дружеството, както и за по-успѣшното постигане неговитѣ цѣли, като, въ случай на нужда, може да командирова и особени лица за събиране помощи, записване членове и пр.

ГЛАВА VI.

Общи събрания на дружеството.

Чл. 21. Членоветѣ на дружеството се свикватъ отъ настоятелството на редовно събрание веднъжъ въ годината, прѣзъ мѣсецъ януарий, а на извънредни — когато настоятелството намѣри за нужно или поискатъ това поне $^1/_5$ отъ находящитѣ се въ София дѣйствителни членове.

Забѣлѣжка. Свикването на общитѣ събрания става по писмена покана на настоятелството. Въ поканата се показва и дневниятъ редъ, а сѫщеврѣменно се извѣстява въ нѣкои вѣстници поне 10 дена по-рано.

Чл. 22. Събранията се откриватъ и рѫководятъ отъ прѣдсѣдателя на настоятелството, щомъ присѫтствуватъ повече отъ $^1/_3$ отъ находящитѣ се въ София членове на дружеството.

Не членове на дружеството не се допускатъ на засѣданията.

Забѣлѣжка I. Разгледването на въпроситѣ въ такива събрания може да се продължи въ нѣколко засѣдания.

Забѣлѣжка II. Ако въ първото събрание нѣма потрѣбното число членове, то се отмѣнява за слѣдующата недѣля, когато, колкото членове и да присѫтствуватъ, събранието се счита за законно.

Чл. 23. Присѫтствующитѣ членове на настоятелството съставляватъ бюрото прѣзъ всичкото врѣме, доклѣ траятъ засѣданията.

Чл. 24. Въ редовнитѣ общи събрания се вършатъ слѣдующитѣ работи:

а) Изслушва се и обсѫжда докладътъ на настоятелството, както и всичкитѣ въпроси и прѣдложения, означени въ дневния редъ.

б) Изслушва се и обсѫжда докладътъ на контролната комисия.

в) Разглежда се и утвърдява прѣдставениятъ отъ настоятелството бюджетопроектъ за слѣдующата година.

г) Утвърдяватъ се почетни и спомагателни членове на дружеството, прѣдложени отъ настоятелството.

д) Избиратъ се чрѣзъ тайно гласоподавание нови членове на Настоятелството вмѣсто излѣзлитѣ такива, както и членове на контролната коммисия.

е) Разгледватъ се всичкитѣ прѣдложения, повдигнати въ събранието, слѣдъ като се изчерпи дневниятъ редъ.

Чл. 25. Както въ редовнитѣ, тъй и въ извънреднитѣ събрания на дружеството, въпроситѣ се рѣшаватъ по вишегласие.

ГЛАВА VII.

Общи постановления.

Чл. 26. Дружеството има свой печатъ съ надписъ „Славянско Благотворително Дружество въ България — Ст. София“.

Печатътъ се пази отъ секретаря, който скрѣпява всичкитѣ излизащи писма на дружеството.

Чл. 27. Дружеството има свое знаме отъ тъмно-червенъ копринень платъ, на който отъ едната страна сѫ изобразени ликоветѣ на всеславянскитѣ просветители „Св. Св. Кирилъ и Методий“, а на другата — златенъ левъ и около него сегашнитѣ гербове на славянскитѣ народи. Знамето се изнася на дружествения праздникъ и при други тържествени случаи.

Дружественитѣ членове при извѣстни тържества носятъ отличителни значки, формата и цвѣтътъ на които се опрѣдѣлятъ отъ настоятелството.

Чл. 28. Дружествениятъ праздникъ е 11-й Май — „Св. Св. Кирилъ и Методий“, и се празднува по особена за това програма, изработена отъ настоятелството.

Чл. 29. Измѣнения и допълнения въ настоящия уставъ, съ изключение на глава I, могатъ да ставатъ само въ годишнитѣ общи събрания и то по писмено поискване най-малко на 1/2 отъ находящитѣ се въ София дѣйствителни членове.

Чл. 30. Ако поради нѣкои причини дружеството прѣкѫсне своето сѫществувание за винаги, тогава всичкитѣ му имоти се прѣдаватъ на дружеството „Червений Кръстъ“ въ България.

Ст. София, 22 Априлъ 1901 г.

ГОДИНА I. НОЕМВРИИ 1902 КНИЖКА II.

СЛАВЯНСКИ ГЛАСЪ

Органъ на Славянското Благотворително Дружество

ВЪ БЪЛГАРИЯ

СОФИЯ
Печатница „Просвѣщение“ на I. С. Наумовъ.
1902.

Шипченскитѣ тържества.

На сѣверо-западния край на Розовата долина, на една възвишеность надъ селото Шипка, пѫтникътъ, идящъ отъ Казанлѫкъ за това знаменито село, вижда, плѣненъ и развълнуванъ, храмътъ, който руското общество, съ частни пожертвувания, издигна за да увѣковѣчи паметьта на падналитѣ прѣди двайсеть и петь години руси и българи въ боеветѣ на шипченскитѣ върхове и полета. Видътъ на тоя паметникъ, издигнатъ величествено на тия исторически мѣстности, има въ себе си нѣщо внушително, което испълва душата съ трепетъ. Неволно тръпки ви побиватъ, когато, при златния блѣсъкъ на куполитѣ на храма, който се пръска тържествено надъ полето, осѣяно съ кръстове, помислите за кървавата драма, която се е разигравала тамъ, за хилядитѣ човѣшки жертви, чиито останки безмълвно днесъ почиватъ подъ пръстьта. Тоя блѣсъкъ, като че ли ви говори, като че ли ви кани, заповѣдва, съ единъ мощенъ гласъ, да си снемете шапката и да се поклоните прѣдъ пръстьта, която тъпчете.

Паметникътъ, по своята величественость, напълно отговаря на сюблимната идея за въздигането му. Той е едно съвършенно дѣло на архитектурата. Отдалече, съ своитѣ аркади, съ своитѣ златни куполи, съ цѣлия си ансамблъ, той дава една мила гледка на окото. Отблизо той поразява съ изящната изработка, съ тънкостьта на подробноститѣ. Невѣроятно ви става, като гледате това чудно архитектурно дѣло, достойно за най-видното мѣсто на всѣка столица, въ подножието на единъ суровъ балканъ, на челото на едно простичко село. Но тамъ е сюблимностьта на идаята, която е рѫководила създателитѣ му. Тукъ, на това мѣсто, дѣто се изигра най-рѣшителния актъ отъ великата освободителна война, дѣто доблестьта и самоотвержението на борцитѣ надминаха всѣкакви прѣдѣли и увѣн-

чаха руското, па и българското оржжие съ безсмъртна слава, тукъ именно трѣбваше да бжде издигнатъ тоя величественъ храмъ-паметникъ, за да свидѣтелствува на вѣчни врѣмена съ своя блѣсъкъ за великия християнски и човѣшки подвигъ.

Характерътъ си на паметникъ храмътъ добива отъ трийсеть и четиритѣ каменни плочи, съ които сж покрити стѣнитѣ му отъ вжтрѣ и отъ вънъ, и на които сж издълбани съ златни букви имената на убититѣ въ шипченскитѣ боеве. Славенъ и трогателенъ поменикъ. Повече отъ четире хиляди имена. Тия на българскитѣ опълченци сж на отдѣлни плочи и сж отбѣлѣжени до едно, когато убититѣ руски низши чинове сж отбѣлѣжени съ числа. Годинитѣ и вѣковетѣ ще минаватъ, а тия имена ще останатъ на гранитнитѣ плочи и поколенията ще се спиратъ да ги четатъ съ благоговѣние. Жертви за единъ светъ подвигъ, тѣхната паметь не можеше по̀-достойно да бжде прославлявана, отколкото въ стѣнитѣ на единъ свещенъ домъ, дѣто вѣрующитѣ, като възнасятъ своитѣ молитви къмъ Бога, ще си спомнуватъ за рѣдкия въ историята на човѣчеството примѣръ на самопожертвуване за християнската любовь къмъ ближния.

Никога паметникъ по̀-цѣлесъобразно и по̀-достойно не е билъ издиганъ. Ние трѣбва да сме честити, че тоя единственъ въ свѣта паметникъ украсява нашата земя. И ако има нѣщо да ни смущава при неговия видъ, то е мисъльта, която вѣчно ще ни тежнѣе, че не ние сме създателитѣ му. . .

×

Тоя паметникъ прѣдстоеше да се освети на 15 септемврий. Тържеството съвпадаше съ двайсеть и петь годишния юбилей на шипченската отбрана. Това съвпадение, — може би, не твърдѣ случайно, — увеличи блѣсъка на празднествата. Освѣнъ останалитѣ живи отъ защитницитѣ на шипченския проходъ, въ тия празднества, по едно щастливо вдъхновение, се покани да земе участие една голѣма часть отъ българската армия, на която се прѣдостави задачата да въспроизведе, съ пълна точность, най-рѣшителнитѣ отъ сраженията, станали около Шипка прѣди двайсеть и петь години — отблъсването на Сюлюманъ паша на 11 августъ на върха Св. Никола и плѣняването, съ цѣлата му армия, на Вейселъ паша при Шейново на 28 декемврий.

Ние, проститѣ зрители, съ затаенъ отъ вълнение дъхъ слѣдѣхме развитието на страшнитѣ операции. А какво е ставало въ душитѣ на ония ветерани, които, прѣди двайсеть и петь години сж участвували въ тѣхъ, които сж ги ржководили, когато сж гледали блѣстящето имъ възпроизвеждане отъ младата българска армия? Тѣ гледаха зрѣлището съ испълнени отъ сълзи очи. Тѣ сж могли да видятъ, че не сж били напраздно тѣхнитѣ усилия, че младото княжество, за създаването на което сж излагали гжрдитѣ си, се е показало достойно за направенитѣ за него жертви. „Ученицитѣ могатъ да научатъ на нѣщо своитѣ учители“ — е казалъ руския воененъ министръ Куропаткинъ. Въ тия ласкави думи има, може би, голѣма доза любезность, но не ще съмнѣние, че рускитѣ военни гости сж останали доволни отъ това, що видѣха. Българскиятъ войникъ е издръжливъ, дисциплиниранъ, бодъръ, восприемчивъ. Тия качества той прояви блѣскаво на шипченскитѣ маневри. При защитата и атакитѣ на позициитѣ около върха Св. Никола, при обграждането и атакитѣ на укрѣпения шейновски лагеръ, на грандиозния парадъ при сжщия лагеръ той, по единодушното признание на рускитѣ военни гости, отговори отлично на всички изисквания на военното искуство. Единъ руски генералъ бѣше казалъ: „Съжалявамъ, че цѣла Русия не е тука да се радва на тая образцова армия“. Нищо по́-мило не можехме да чуемъ отъ нашитѣ скжпи гости. Искренностьта на въсхищението имъ блѣщеше въ сълзитѣ, които обилно проливаха. Тѣ плачаха отъ радость и съ думитѣ „молодци, молодци“ възклицаваха, когато гледаха пъргавитѣ и стройни движения на колонитѣ.

Не знаемъ да ли радостьта, която имъ причинихме, може да бжде едно достатъчно морално удовлетворение за прѣстарѣлитѣ ветерани; но ние не можемъ да не бждемъ честити, че имъ я доставихме. О мили хора! въ вашата радость ние познахме всепрощалното ваше великодушие и чистата ви любовь къмъ насъ. Вие се радвате, защото ни виждате силни, защото видѣхте въ насъ духа, който ни завѣщахте. Ние сме честити, защото прѣдизвикахме у васъ радостни сълзи. Двайсеть и петь години живѣхме самостоятелно и прѣзъ тоя периодъ отъ врѣме имаше минути, когато сами бѣхме прѣстанали да вѣрваме въ себе си. Сега видѣхме по вашата искренна радость, че не сме прѣкарали

изминалото врѣме само въ отрицателна дѣятелность, че сме създали нѣщо, и самонадѣяностьта ни се повдигна, въ душитѣ ни проникна бодрость.

×

Въ това отношение шипченскитѣ тържества ще останатъ една дата въ нашия животъ. Тѣ стоплиха цѣлъ народъ. Може смѣло да се каже, че слѣдъ тия тържества не остана и диря отъ ония мжчителни съмнѣния за бждащето, които ни потопяваха въ униние. Българскиятъ народъ за прьвъ пжть отъ толкова години възджхна съ облекчение. Инстинктивно тоя народъ съ здравъ смисълъ разбираше онова, което часть отъ неговата интелигенция не можеше да разбере. Той чувствуваше дълбоко въ душата си, че бждащето му е несигурно, че нещастия го очакватъ, ако сждбинитѣ му се ржководятъ въ разрѣзъ съ волята на неговитѣ освободители. И нищо не можеше да го стопли, до дѣто сжществуваше у него съмнѣние за това. Сега той видѣ съ очитѣ си, отблизо, колко сж биле суетни усилията на враговетѣ му да го отдѣлятъ отъ неговитѣ освободители. Той се убѣди, чрѣзъ най-трогателното отъ доказателствата: — сълзитѣ, които прѣдставителитѣ на руската държава ронѣха отъ радость, — че, въпрѣки огорченията, които испитаха, той заема сжщото мѣсто въ сърдцата на руситѣ, и душата му се стопли.

Извънредно милитѣ думи, които, при посрѣщането, на обѣдитѣ, при испращането, казаха гоститѣ за България не носеха характера на обикновеннитѣ въ такива случаи официални любезности. Тѣ изливаха отъ сърдцето, бѣха излияние на руската душа, излияние непритворно, топло. „Драгата България“ нарѣче нашата земя Великия Князъ. Тия думи, казани съ развълнуванъ и високъ гласъ отъ името на руския Царь, сж прѣдизвикали, не се съмняваме, радостни тръпки въ сърдцата на всички българи. България е драга на своитѣ освободители, а това значи, че България нѣма да бжде изоставена, това значи, че великодушието на ония, които я възкресиха на свободенъ животъ, е безгранично.

Когато тия думи бѣха произнесени, ние видѣхме трогателни сцени: въ залата, дѣто се даваше обѣда, ехтяща отъ въсторжени ура и ржкоплѣскания, ние видѣхме руси и българи да се прѣгрждатъ и да смѣсватъ сълзитѣ си. Въ тая паметна минута намъ се стори, че се прѣподписа

сърдечния съюзъ между освободени и освободители, съюзъ свещенъ, по-незиблимъ отъ най-формалнитѣ съюзи на грубитѣ интереси. Тоя съюзъ биде подписанъ прѣди двайсеть и петь години съ кръвь; сега, на знаменитата Шипка, той биде подчертанъ съ линии отъ радостни сълзи.

Въ цѣлитѣ празденства най-голѣмия актъ бѣше освещението на храма, нарѣченъ храмъ на Рождество Христово. Рано още на 15 септемврий ехтението на камбанитѣ възвѣсти за тържествения актъ, който имаше да се извърши. Това ехтение неволно прѣнасяше мисъльта двайсеть и петь години назадъ, когато сжщитѣ тия мѣстности сж кънтяли отъ адския ревъ на топоветѣ. Бърже всичкитѣ височини около храма почерняха отъ народъ. На терасата прѣдъ храма, подъ която се простира, като на длань, равното шейновско поле, съ страшнитѣ могили — редути, бѣха наредени, отъ една страна българскитѣ опълченци, отъ друга депутациитѣ отъ рускитѣ полкове, участвующи въ сраженията, а между тѣхъ, прѣдъ вратата на храма, блѣскавата група отъ руския и български генералитети. На чело на тая импозантна група стоеше графъ Игнатиевъ, прѣблѣднѣлъ отъ вълнение. Главенъ виновникъ на тържеството, главенъ виновникъ и на освобождението на България, останалъ, и въ най-мрачнитѣ врѣмена, твърдъ въ своята вѣра въ признателностьта и жизнеспособностьта на българския народъ, той трѣбва да е испитвалъ неизразими чувства въ тая минута, когато възтържествува неговата вѣра, когато получиха такова свѣтливо оправдание симпатиитѣ му къмъ българитѣ.

Зрѣлището бѣше величаво. Лицата на всички бѣха блѣдни отъ вълнение. Въ дълбоко мълчание всички очакваха князетѣ. Тържествениятъ звънъ на камбанитѣ само оглашяше пространството, Хиляди погледи отъ тълпата се впиваха въ групата на генералитѣ и диреха тамъ героитѣ на войната: Драгомировъ, Столѣтовъ, Куропаткинъ, Рѣдкинъ, които, прѣди четвърть вѣкъ, съ пламъкъ въ очитѣ, сж летяли по тия мѣста.

Сега тѣ, съ кротки лица, изразяющи дълбоко умиление, на чело съ сина на главнокомандующия на руската армия прѣзъ врѣме на войната, бѣха дошли да се поклонятъ прѣдъ праха на ония свои съратници, които не можаха да се завърнатъ, покрити съ лаври, като останалитѣ

имъ живи другари, въ родната си земя и оставиха тукъ коститѣ си. Една минута покъртителна бѣше, когато тѣ, на колѣнѣ прѣдъ каменнитѣ плочи, дѣто сѫ издълбани имената на славнитѣ покойници, изслушаха молитствията за упокоение на душитѣ имъ. Дяконътъ гръмогласно произнасяше имената на най-виднитѣ отъ починалитѣ сподвижници за освобождението на България, и хорътъ отъ руски пѣвци мелодично подимаше молитвитѣ. На първо мѣсто въ тая редица отъ славни имена стоеше името на Царя Освободителя. Когато това голѣмо и мило име, при тая обстановка, биде произнесено, много уста съ гласъ повториха ектението на хора.

Слѣдъ литургията, Негово Високопрѣосвещенство старозагорския митрополитъ Методий и руския просвитеръ Желябовски, главенъ военъ руски свещеникъ, казаха за случая думи, които трѣбва да останатъ на вѣки запечатани въ паметьта на българитѣ. Тѣ казаха съ думи онова, което, прѣзъ вѣковетѣ, съ стоманения си гласъ, ще казватъ на българския народъ камбанитѣ на тоя храмъ. Тоя храмъ, казаха тѣ, ще свидѣтелствува за единъ свещенъ актъ, извършенъ отъ руския народъ, и ще наумява единъ свещенъ и вѣченъ дългъ, който българскиятъ народъ прие.

×

Единъ голѣмъ урокъ можемъ да извлѣчемъ отъ тия исторически тържества. Ние видѣхме по въсхищението на гоститѣ отъ успѣхитѣ, които сме направили, съ какво можемъ да възрадваме нашитѣ приятели и да спечелимъ тѣхното уважение. То е старанието ни да станемъ силни — силни съ здравата си вѫтрѣшна уредба, съ културното си развитие. Една нация мършава, истощена отъ вѫтрѣшни неуредици и раскъсвания, не може да расчита на симпатии и зачитане. И, наопаки, една нация жизненна, която показва способность да се развива, се повдига въ уважението, и на приятели, и на неприятели.

Нашиитѣ гости на шипченскитѣ тържества си отидоха съ добри впечатления за насъ. Нека работимъ, за да прѣвърнемъ това впечатление въ твърдо убѣжение за нашата жизнеспособность. Съ това ще спечелимъ най-силния аргументъ въ полза на нашата кауза. Историческитѣ права и етнографическата правда пó-малко ще ни помогнатъ, отколкото факта за нашата вѫтрѣшна стойность.

В. Т. Велчевъ.

Добрѣ дошле!

ода

по случай дохаждането на рускитѣ гости за Шипченскитѣ празденства.

Добрѣ дошле! Отъ радость чиста, сяйна,
Коя, отъ сичкитѣ гърди — безкрайна —
Издига се до свѣтлий небосводъ,
Треперятъ сладко тия думи прости,
Съ кои, о скжпи, вѫжделени гости,
Ви днесъ посрѣща българский народъ.

Добрѣ дошле! Ний помнимъ, гости мили:
Дойдохте тука, млади, съ жешки сили,
На подвигъ, кой прѣзъ сички вѣкове
Ще грѣе, по величье ненадминатъ,
И съ лаври се вѣнчахте, що не гинатъ,
Във люти, великански боеве.

Ний помнимъ, Любовь беззавѣтна, свята
Къмъ братский край пламтеше вамъ въ сърдцата,
И тамъ разгаряше тя храбростьта,
Когато, всрѣдъ крушуми и гюллета,
По нашитѣ балкани и полета,
Вървѣхте вий безъ страхъ противъ смрътьта,

Виялици ли, люти урагани
Пищатъ печално въ нашитѣ балкани,
Или красятъ ги кичести цвѣтя,
Ту съ гласъ гръмливъ, ту нѣжно съ мълва тиха,
На витязитѣ, що се тука бориха,
Расказватъ подвигитѣ, доблестьта.

Студена зима ль скрьбна пѣсень пѣе,
Иль чудна пролѣть на небето грѣе,
И въ свѣтло-радостенъ и въ тжженъ часъ, —
Въ земята наша, дѣто да се спреме,
Кждѣто и очитѣ си да взреме,
Отвредъ, навредъ, ний чуемъ единъ гласъ.

Говорятъ ни за васъ, на стжпка всѣка,
При сѣки долъ, при сѣкоя пжтека,
Грббоветѣ, дѣ коститѣ лежжтъ
На тѣзъ, които съ слава се покриха
И нашата свобода тукъ кръстиха
Юнашки съ свойта кръвь и свойта смрьть!

Отъ гробоветѣ свойтѣ, дѣ почиватъ,
Дѣ сълзи благодарни ги прѣливатъ,
При сѣки радостенъ, въсторженъ викъ,
Кой изъ гжрдитѣ мощни на народа
Истръгва наш'та младата свобода,
До насъ долита таинственъ откликъ.

Ний помнимъ съ всички чувства на душата
Великий день, кога Русия свята,
Могуща, необятна, въ единъ мигъ,
Издигна се подъ ширнитѣ простори
И съ радость, съ въсторгъ пламенъ отговори
На мощний гласъ на своя Вождъ великъ.

То праздникъ безпримѣренъ бѣ. Тогава
Отъ степитѣ уралски до Вълтава,
Унесенъ отъ великитѣ слова,
Славянский миръ издъно потрепера
И, гордъ и сяенъ, слѣ се въ една вѣра,
Въ единъ духъ съ златоглавата Москвà.

Навредъ кждѣ славянский звукъ се чува,
Вредъ дѣ славянинъ страда иль добрува,
Пролѣ се във душитѣ свѣтлина:
Сѣтиха тамъ, съ гордъ трепетъ, че изгрѣя,
Съсъ зракъ лучистъ, славянската идея,
Вѣстителка на нови врѣмена . . .

Навредъ, дѣ тупаше сърдце човѣшко,
Въ цѣлъ миръ, отъ въодушевленье жешко,
Народи и империй и земли
Ржцѣ къмъ свѣтлото небе простръха
И съ насъ ведно молитвитѣ си слѣха
За славата на рускитѣ орли.

Защото тукъ, отъ вашитѣ прѣдѣли.
Къмъ жертви страшни и побѣди смѣли,
Влѣчеше вази не користна страсть,
Защото подвигъ дивенъ, небивали
Историята въ своитѣ скрижали
Приготви се да впише въ тоя часъ.

Въ историята наша ще сияе,
Надъ България вѣчно ще витае
На Царя безподобенъ свѣтлий ликъ,
На Царя, кой, съ юнацитѣ си смѣли,
Борбитѣ, мжкитѣ имъ тукъ сподѣли
И съ сълзи срѣщна всѣки тжженъ кликъ;

На Царя, кой, въ божественна забрава
На безгранична сила, мощь и слава,
Съвѣтитѣ на милостьта слушà,
Кой сички вѣкове ще озарява
Катъ символъ сяенъ, въ кой се въплощава
Величьето на руската душа.

Ний помнимъ го въ колибитѣ ни бѣдни,
Кога срѣдъ звуци, викове побѣдни,
Всрѣдъ обща радость околъ него, Той
Навеждаше глава и мисъльта му,
Овита съ скърбенъ мракъ, летеше тамо —
При жертвитѣ на кървавия бой.

Въздухътъ, който дишатъ ни гжрдитѣ,
До днесь намъ струва ни се отъ пѣснитѣ
На храбритѣ солдати че ехти,
Засмѣни, дивни, съ вѣрнитѣ си пушки,
Съ кои на вѣкъ кръстихме се братушки,
Кои страхъ никой нивга не смутѝ.

Братушки! Дѣто и да сте, честити
Ли минуватъ ви, във прѣклонна доба, днитѣ,
Тжга ли ядна на душа тегнѣй,
Некъ мисъль ведра озари челата,
Некъ бликнатъ мили, спомени въ сърдцата
И сладка радость нека ги огрѣй,

Драгуни и армейци и казаци,
Гвардейци и кавказци, о юнаци,
Нете забравятъ нашитѣ сърдца
Героитѣ на Шипка, Карсъ и Плѣвенъ,
Във боя страшни, катъ ураганъ гнѣвенъ,
Въ побѣдата — засмѣни катъ дѣца!

Поклонъ на сички васъ отъ България,
Поклонъ и тебъ, о матушка Русия,
Коя роди ги и ги откърми
Съ любовь безкрайна, съ непоклатна вѣра,
Която прѣдъ бѣди не потрепера,
Коя врагъ никой нѣма да сломи!

О дивни спомени! О дни честити,
Които сълзи къртятъ отъ гждитѣ,
Когато сѣки топовенъ гърмежъ,
Отъ кой далекъ тресеше се земята,
Занасяше на роба вѣсть благата,
Че сбждва се вѣковний му копнежъ!

Замиратъ глухо думитѣ въ устата,
Отъ умиленье тръпне ни душата,
Щомъ смислимъ свѣтлитѣ ония дни,
Ний плачемъ, както плачахме тогава,
Кога съ потоци кръвь, съ зари отъ слава,
За насъ чертяхте нови сждбини.

Днесъ съ нази сълзи радостни смѣсете
На Шипка славната подъ върховетѣ.
Не всуе тѣ се лѣятъ въ тоя часъ:
Въ тѣзъ сълзи трепти братско единенье,
Във тѣхъ приема ново днесъ кръщенье
Съюзътъ вѣчни, ще ни свързва съ васъ.

Ний малки сме, ний слаби сме, но днитѣ
Кога настжпятъ, съ пламенъ жаръ въ гжрдитѣ,
Ще се откликнемъ ний на славний зовъ;
И врагътъ общий, въ редове сгжстени,
Ще ни съзре до васъ, съединени
Въ едни надѣжди и една любовь.

Когато сждбоносний часъ удари,
До васъ готови той ще ни завари
За славната, великата борба.
Съсъ вази ще вървимъ безъ двоумѣнье:
Побѣда ль чака насъ иль пораженье,
Ний съ вази ще дѣлимъ една сждба.

Духътъ, кой съ мощь гиганска ви укрили,
И тукъ, на българскитѣ Термопили,
О опълчинци, съ слава ви покри,
Свещенния си дългъ да отплатиме
И къмъ побѣди нови да летиме —
Безстрашна доблесть въ насъ ще разгори.

България съ тжгитѣ си вѣковни,
Пробудена отъ своя сънь гробовни,
Вперила бѣ очи и съ блѣденъ ликъ,
Заджхвана отъ трепетъ и вълненье,
Слѣди три деня страшното сраженье
Дор' чу съ въстрогъ побѣдоносний викъ.

Тя бѣше въ васъ, прѣдъ васъ, когато мрѣхте
И съ Брянци и Орловци тамъ рушѣхте,
Въ поривъ отчаянъ, скали, канари;
Тя бѣше въ васъ, кога, въ сърдца унили,
Усѣщахте да никнатъ нови сили
И доблесть съ огънь буенъ да гори. . .

Въ вѣнеца трънения, съ кой сждбата
Петь вѣка ней вѣнчала бѣ главата,
Вий вплетохте чаровенъ лавровъ листъ.
Неще увѣхне той, и ваш'то име
Ще пръска, о борци неустрашими,
Във паметьта народна пламъ лучистъ.

—

Кога въ часътъ, урѣченъ отъ сждбата,
България испрати си дѣцата
Да я прославятъ, да я защитжтъ,
Ще блѣсне ваший образъ страховити
И смѣло ще ги учи прѣдъ вразитѣ
Катъ васъ да побѣждаватъ и да мржтъ.

София.
Августъ, 1902.

К. Величковъ.

Рѣчитѣ на обѣда при Шейново

Между рѣчитѣ, държани въ разни градове на България, при посрѣщането рускитѣ гости и при тържествата при Шипка, привеждаме тукъ, като едни отъ най-знаменателнитѣ, рѣчитѣ на Н. Ц. В. Княза и на Н. И. Височество Великия Князъ, казани на голѣмия обѣдъ-гала при Шейново, на 16 септемврий т. г.

Рѣчьта на Княза къмъ Великия князъ

„Ваше Императорско Височество!

Българската армия, часть отъ която имахте случая да видите тука, е създадена по волята на Великия Царь-Освободитель, Вашия Августѣйши Дѣдо. По негова воля и изборъ бѣха назначени ония офицери и войници-инструктори, които трѣбваше да положатъ здравитѣ основи за нейното бждаще сжществувание,развитие и осъвършенствувание, да ѝ внушатъ и развиятъ ония военни добродѣтели, които правятъ армията достойна защитница на своето отечество. Тия доблестни труженици изпълниха съ голѣма любовь и вѣщина волята на Царя-Освободиоеля. Сѣмето, което тѣ посѣяха, се разви, порастна и даде здравъ плодъ, за което българския народъ и неговата армия имъ дължатъ вѣчна благодарность и дълбока признателность.

Ваше Императорско Височество!

Азъ, върховния началникъ на българската армия, смѣя да засвидѣтелствувамъ прѣдъ Ваше Императорско Височество, пратеника на Негово Величество Всеросийския Монархъ, че Моята армия въ своето развитие и подготовка всѣкога е черпила и ще черпи и за въ бждаще ония здрави начала на военни добродѣтели, които правятъ руския войникъ великъ и славенъ. Азъ съмъ убѣденъ, че този е истинския пжть, по който българската армия трѣбва да върви за да стане надежна и достойна защитница на българский народъ, да оправдае ония надежди и довѣрия, които храбрата руска армия ѝ е възлагала и ония скжпи жертви, които великодушния братски народъ тъй щедро и безкористно даде за свободата на България, отъ която свобода изникна и българката армия.

Отъ името на Моята войска, азъ дигамъ чашата и пия за здравието на Августейшия Върховенъ Вождъ на великата, славна и храбра руска армия, за здравието на Ваше Императорско Височество, сина на

доблѣстния и храбъръ главнокомандующъ, за здравието на всичкитѣ славни герои борци за българското освобождение, за славата и величието на великата и храбра руска армия.

Ваше Императорско Височество!

Прѣди двадесеть и петь години храбрата руска армия, подъ водителството на Незабравенний баща на Ваше Императорско Височество, августейшия братъ на Царя Освободителя, почна войната за освобождението на българский народъ. По волята на Царя Освободителя, въ Кишиневъ се положи основата на българската въоржжена сила, като отъ българи доброволци се сформироваха дружини българско опълчение. Слѣдъ прѣминаването на Дунава биде сформированъ передовия отрядъ на генералъ Гурко, въ състава на който отрядъ има щастието да влѣзе и българското опълчение. Този отрядъ съ удивителна бързина, смѣлость и рѣшителность прѣмина балкана и достигна долинитѣ на Тунджа и Марица, но срѣщнатъ отъ прѣвъзходенъ по число храбъръ противникъ, той трѣбваше, слѣдъ славнитѣ боеве подъ Ст.-Загора и Джуранлий, да отстжпи на Балкана, за да заеме и брани проходитѣ. На единъ слабъ отрядецъ руски войски и на дружинитѣ отъ българското опълчение се възложи отбраната на най важния проходъ — Шипченския. Противъ този отрядъ бѣ насочена цѣлата армия на Сюлейманъ-паша. За отряда настжпиха днитѣ на най-тежки изпитания. Тридневния бой на 9, 10 и 11 Августъ ще остане безпримѣренъ въ историята на неподражаемата храбрость и беззавѣтно самопожертвуване на руския герой-войникъ и неговия младъ ученикъ — българския опълченецъ. Тия славни дни на геройска защита, както и ония отъ 26 до 28 декември, които сж вѣнецъ на шипченската епопея, сж скжпи за българския народъ, а особено за неговата армия. Въ тия славни дни, българския опълченецъ, родоначалникъ на българската армия, видѣ чудеса отъ храбрость и самопожертвоване. Тукъ той видѣ и усвои великитѣ военни доблести, тукъ той се научи какъ трѣбва да се умира за него. Тия велики воени добродѣтели той прѣдаде въ завѣтъ на войника отъ младата българска армия, сформирована веднага слѣдъ освобождението на България. При навършването на 25 години отъ тия славни и скжпи за насъ събития, българския народъ и неговата армия счетоха за свой свещенъ дългъ, тукъ на самото мѣсто на тия събития, да се поклонятъ прѣдъ свещенната паметь на починалитѣ герой и да засвидѣтелствуватъ своята дълбока почить, благодарность и признателность къмъ всички живи герои — защитници на Шипка".

Отговорътъ на Великия Князъ.

Въ отговоръ Негово Императорско Височество великия Князь каза: „Императорътъ благоволи да даде ново свидѣтелство на благожелателнитѣ си чувства къмъ Ваше Царско Височество и къмъ ржководения отъ Васъ народъ. Н. И Величество Височайше заповѣда, щото Азъ, въ качеството на прѣдставитель на Негово Величество Императора, и рускитѣ висши чинове, като участници въ славния походъ на 1877 г. и най-послѣ особенна депутация отъ нѣкои части на руската армия,

въ редоветѣ на които българскитѣ ратници-опълченци геройски се сражаваха за своята свобода, да дойдатъ въ България да прибждатъ въ деня на 25 годишнината на празднества, безпримѣрни въ историята.

Слѣдъ четвъртъ вѣкъ, изминатъ отъ онова врѣме, отново се събиратъ тукъ ржка за ржка части отъ руската армия заедно съ българската по-млада войска, но този пжть изключително съ цѣль за мирни священни тържества. Рускитѣ и българскитѣ военни сили се съединиха за да се помолятъ заедно за упокоение душата на незабравимия Царь-Освободитель и на самоотверженитѣ паднали герои и да се помолятъ на Всевишния да подари по-нататъшно процъвтяване на България, която е скжпа за сърдцето на Моя августейши Господарь.

Ваше Царско Височество!

Въ блѣскави и сияющи цвѣтове Вие изобразихте картината на тежкитѣ години, въ които подъ ржководството на рускитѣ инструктори се развиваха, военитѣ сили на Княжеството. Мене се падна случай да се убѣдя прѣзъ тия дни въ блѣскавитѣ качества на повѣрената Вамъ българска армия, храняща завѣта на своитѣ руски наставници. Отъ височайшего име на Негово Императорско Величество Господаря азъ дигамъ чашата за здравието, благоденствието и процъвтяванието на храбрата българска армия".

Послѣднитѣ думи Н. И. Височество Великия князъ произнесе съ силенъ тонъ, който тресеше салона. Френетически и продължителни ура послѣдваха рѣчьта.

Графъ Игнатиевъ въ столицата.

Столицата ни бѣ честита да посрѣщне на 20 септемврий, по необикновенно блѣскавъ и сърдеченъ начинъ Негово Сиятелство графа Игнатиева, човѣкътъ чието име е тъй тѣсно свързано съ нашето освобождение и съ нашитѣ национални идеали. Великитѣ идеи и великитѣ събития създаватъ една неугасима чаровность около лицата, които сж били тѣхни проводници и централни фигури. И живи, и умрѣли, тѣхнитѣ имена ставатъ мили за паметьта на народитѣ, срѣдъ които и за които тѣ сж работили. Такова едно лице е графъ Игнатиевъ. Неговото дохождане възобнови всички чувства, които българскиятъ народъ е прѣживѣвалъ съ своитѣ исторически идеали и ги слѣ съ настоящитѣ му чувства за сжщитѣ, за да ги подчертае и укрѣпи

Нека прибавимъ тукъ, че на всѣкждѣ изъ България, дѣто е миналъ графъ Игнатиевъ, той е извикалъ симпатиитѣ на българския народъ, на всѣкждѣ въодушевени, съ

трепетно сърдце, сѫ излизали да го привѣтствуватъ. Българинътъ, който мѫчно се вълнува, доказа, че знае високо да цѣни сторенитѣ добрини, че умѣе да въздаде на своитѣ благодѣтели заслуженатъ честь. Съ искренното и непринудено изказване на своитѣ чувства, българското население навсѫдѣ, дѣто е прѣминалъ скѫпиятъ гостъ, даде свѣтло доказателство за това. Нека се надѣваме, че Негово Сиятелство ще доживѣе да види осѫщественъ скоро неговиятъ и нашъ идеалъ за една цѣлокупна, обединена България, такава, каквато той начерта най-напрѣдъ въ Цариградската още конференция, като успѣ да вземе още за нейното удобрение и подписитѣ на прѣдставителитѣ на другитѣ сили и, каквато, пó послѣ, той накара Турция да отстѫпи на България въ историческото Санъ-Стефано.

Но срѣщането на графа въ София, по своята грандиозность и величественость, по силата на всеобщия ентузиазъмъ, който достигаше до полуда, бѣше повече отъ единъ триумфъ — то бѣше апотеоза, нечувана и невиждана въ София отъ освобождението насамъ. Прѣзъ врѣме на шествието му отъ гарата къмъ великолѣпната арка-пирамида при Шарения мостъ, онизана съ живи гирлянди отъ юнаци и опълченци, широкитѣ алеи на улицата, приличаха на едно развълнувано море отъ хора, на които жеднитѣ погледи бѣха вперани въ дворцовата колесница, дѣто сѣдѣше високия гостъ съ графиня Игнатиева и съ сина си, графа Леонида Игнатиевъ; срѣдъ гръмотевичитѣ ура, махания на безчислени руски и български флагчета, въ продължени на единъ часъ въздухътъ бѣ замрѣженъ отъ китки, които като единъ дъждъ, валяха възъ колесницата. Тримата гости бѣха буквално засипани, задушни отъ цвѣтя; рѣдко имаше лице, което да не бѣ облѣно съ сълзи, или поне очи, въ които тѣ да не блѣщѣха. Такава навалица и такова пияиство отъ въсхищение придружаваха графа Игнатиева и до Съборната църква, дѣто се отслужи благодарственъ молебенъ, и до двореца, дѣто Н. Ц. Височество Князътъ излѣзе та го поздрави, и до руското консулато, дѣто графътъ слѣзе отъ триумфалната си колесница.

Вечерьта, едно грандиозно факелно шествие на многохиляденъ народъ, българи и македонци, изново дойде съ музика и знамена да акламира госта прѣдъ зданието на

консулатото, освѣтлено вълшебно отъ алегорическата картина на електрически ламби.

Четиреидневното прѣбивание на графа Игнатиева въ столицата, бѣ изпълнено съ овации и тържества, съ гощавки, съ прѣдставяне на депутации и поднасяни адреси, съ нескончаеми изявления на радость, признателность и народна любовь. Сичкитѣ други интереси на живота бѣха оттикнати на страна, сичкитѣ страсти, политически борби, бѣха замлъкнали, сичкитѣ души бѣха се слѣли въ една душа, въ едно чувство необуздано и велико: чистъ възторгъ!

Споменътъ на това събитие, което пробуди въ душитѣ най-високитѣ и благородни вълнения, нѣма да се изличи никога изъ паметьта на столичнитѣ граждани. Той ще грѣе и въ душата на маститин и славенъ българолюбецъ, който биде щастливъ да види какъ се цѣнятъ високо заслугитѣ му, какъ живъ е неговия образъ въ сърдцето на признателния български народъ.

С. С.

Напрѣдъкъ на славянската идея.

Тържествата, които бѣха свързани съ осветяването на храма-памятникъ на Шипка, изминаха вече, та сега можемъ да погледнемъ съ по-голѣмо хладнокръвие на тѣхъ и да схванемъ съ по-голѣма яснота резултатитѣ, които прѣко идатъ отъ тѣхъ.

Името *„Шипка“* е отбѣлѣжено въ историята съ свѣтли букви, по нѣколко причини: първо, Шипка и нейната защита ще говорятъ вѣчно за силата и неустрашимостьта на русина и българина; второ, тамъ прьвъ пжть е станало едно истинско смѣсване на българската кръвь съ руската, тамъ прьвъ пжть и въ най-голѣмъ размѣръ е усѣтена силата на братскитѣ връзки между руския народъ и българския; третьо, тамъ се освети, тамъ се подсигури свободата на българина. Сега вече историята има основание да разхубави съ още една цѣнна истина овия свои страници, които ще носятъ паметното заглавие *„Шипка“*. Двайсеть и петь години се изминаха отъ славната защита на Шипченскитѣ висини, двайсеть и петь години

— прѣкарани отъ насъ въ размиренъ свободенъ политически животъ, — и Шипка се поднови. Поднови се не вече кървава, каквато е била прѣзъ августъ 1877 год.; а поднови се като носителка на нови надѣжди, като носителка на нови стремления и ожидания, подкърмявани отъ братско славянско единодушие и единомислие. Видни дѣйци на широкото и недоразработено още славянско поле, истински ратници за прѣуспѣха и свѣтлата бѫднина на славянството, дошли отъ различни крайща на славянскитѣ земи, се срѣщнаха тамъ, на Шипка и послѣ тука, въ София. Тамъ — на Шипка — духоветѣ на ония, които съ самодоволство сложиха коститѣ си за славянобългарска свобода, пришепнаха имъ, че отъ стореното прѣди двайсеть и петь години сѫ доволни, но че още много остава да се стори за доизкарване на светото дѣло... Споменътъ на славянската слава, заявена тактъ величествено на Шипка, ободри старцитѣ, окуражи младитѣ, — науми имъ колко и колко много още има да се работи за доизкарване на великото славянско дѣло, за обрѫщане на завѣтнитѣ идеали въ щастлива дѣйствителность. На Шипка отчасти, тука — въ София — въ по-широкъ размѣръ, тия дѣйци рамѣниха мисли и взглeдове по онова, което прѣдстои да се върши. Едно изеснюване на славянския небосклонъ, който прѣзъ дълги врѣмена е билъ навѫсенъ, бърже се захваща. Славянската идея е вече ясно разбрана, добрѣ освѣтлена, — доведена до формула полезоносна и приемлива за всички славянски народи.

Че това е така, може да се увѣри всѣки отъ слѣдващитѣ тукъ малки извадки, които правимъ изъ рѣчитѣ, произнесени въ Славянското Благотворително Дружество. Най-видния прѣдставитель и водитель на славянофилство въ Русия. Н. С графъ Игнатиевъ каза:

„... Ние, руситѣ искаме всѣки славянски народъ да се развива *свободно, самостоятелно;* Русия е безкористна въ това отношение; тя не гледа на славянитѣ, като на материалъ, както пангерманизъмътъ гледа на нему принадлежащитѣ народности. Ние искаме всички славяни да бѫдатъ *самостоятелни*, да се развиватъ *по своему*, но *да чувствуватъ всички заедно* . . .“

Тия думи на многозаслужилия на славянството и особно на България графъ много ясно посочватъ отношенията, врѣзкитѣ, които трѣбва да свръзватъ на всегдашни врѣмена отдѣлнитѣ славянски народи; тѣ посочватъ и идеята,

цѣльта, въ името на която трѣбва да сѫществуватъ тия връзки. Тия цѣнни думи не се нуждаятъ отъ никакво пояснение; то обаче дойде само по себе си, сѣкашъ, за да ги затвърди. А прѣдсѣдательтъ на славянското общество въ Москва, г. А. И. Черепъ-Спиридовичъ въ рѣчьта си, произнесена на 23 септемврий въ помѣщението на славянското дружество въ България каза:

„. . . Эти великолѣпныя торжества въ честь русскихъ воиновъ, эти безпримѣрно сердечныя встрѣчи, самое сегодняшнее чествованіе доказываютъ, что братья-болгари желаютъ всей душой, всѣмъ сердцемъ отблагодарить своихъ освободителей. Вотъ почему я, какъ искреній, вѣрный и безкорыстный другъ Болгаріи, беру на себя смѣлость указать на единственный путь для выраженія этой благодарности на дѣлѣ, единственный способъ расплатиться съ русскимъ народомъ за все имъ сдѣланное вспомнивъ его желанія. А все, что требуетъ, чего хочетъ русскій народъ отъ братьевъ-славянъ — это, *что бы они были крѣпки и сильны; чемъ больше славяне сплоченнѣе, благоустроеннѣе и самостоятелнѣе тѣмъ лучше для Россіи.*“

А въ рѣчьта си, произнесена на вечерята въ Военното събрание на 25 септемврий допълни:

„...Русскій народъ не ищетъ захватовъ, присоединеній и насилій, а хочетъ лишь, чтобы младшимъ братьямъ жилось лучше и чтобы они не поддавались иноземнымъ вражескимъ вліяніямъ, имѣющимъ задачей обезличить и смыть все славянское. Вы увидите, что русскій народъ не способенъ увлечься никакими корыстолюбивыми разсчетами и что расшевелить его можно лишь на почвѣ душевной. Безпредѣльно преданный своему Монарху — Миротворцу и неразрывно связанный съ Нимъ духовно, русскій народъ жаждетъ мира и встанетъ лишь тогда, когда увидитъ одинъ изъ братскихъ народовъ въ серьезной опасности. Тогда, я въ этомъ ни чуть не сомнѣваюсь, мольбы и стоны русскаго народа тронутъ любвеобильное сердце Нашего Царя и Отца и Онъ великодушно, отвѣчая чистымъ порывамъ русской народной души, не оставитъ безъ заступничества нашихъ братьевъ по крови, какъ никогда и не оставлялъ ихъ въ прошедшемъ. Теперь, пока грозы нѣтъ, пока не нужны крайнія усилія, Славянскимъ Обществамъ слѣдуетъ упорно работать надъ славянскимъ взаимнымъ сближеніемъ и не пренебрегать даже и самыми малыми шагами, лишь-би они способствовали достиженію завѣтной цѣли.

Какъ вы могли убѣдиться изъ всѣхъ нашихъ рѣчей и дѣйствій — *панславизмъ, который мы исповѣдуемъ, есть проповѣдь освобожденія, а не порабощенія, проповѣдь любви и братства, а не насилія.*

Неизмѣнно и незыблимо убѣжденные, что величіе и счастье Россіи заключается единственно въ Самодержавіи и Православіи, тѣмъ не менѣе, мы не навязываемъ славянамъ ни своего политическаго уклада, ни своей вѣры, ни своихъ идеаловъ, полагая, что всякому дорого жить, вѣровать и мыслить какъ онъ находитъ для себя лучше. Единственно чего мы просимъ — это *жить между собой дружно и помогать другу въ бѣдѣ* словомъ и дѣломъ, зная, что только въ *въ этомъ единеніи кроется вся сыла и великая будущность славянства . . .*“

Безспорно е, че двѣтѣ най-голѣми спънки, които — въ своето развитие — е срѣщала славянската идея, сж били: 1. страхътъ прѣдъ скрититѣ намѣрения, които едни славянски народи могатъ да иматъ или иматъ къмъ други, и 2: така наречения *религиозенъ антагонизъмъ*. А кой може да откаже, че процитиранитѣ пасажи отъ рѣчьта на графа Игнатиевъ и рѣчитѣ на г. А. И. Черепъ Спиридовичъ хвърлятъ ярка свѣтлина въ този тъменъ жгълъ, въ който славянофилството отдавна броди безплодно? — Нѣмцитѣ ни постоянно подшепватъ за нѣкакви скрити, потайни намѣрения на Русия да ни завладѣе, силятъ се — и не безуспѣшно — да ни отдалечаватъ се́ повече и повече отъ нея; а въ това врѣме, що ние прѣкарваме въ безсмислена недоумица, въ незнание кой пжть да хванемъ, тѣ се вмъкватъ по икономически пжть въ страната ни, завладѣватъ ни постепенно икономически и си приготвятъ деня, когато — така да се изразимъ — нашата крѣпость сама, ще не ще, ще имъ се прѣдаде отвжтрѣ. Хората на разнитѣ отрицателни политическо обществени течения ни заплашватъ, че едно сближаване съ Русия би нанесло най-малко единъ силенъ и *много опасенъ* ударъ на нашия обществено държавенъ строй. Прѣдставителитѣ пъкъ на католицизма и протестантството безъ страхъ отъ Господа, въ името на Когото проповѣдватъ, тржбятъ доста на високо, че една отъ най главнитѣ задачи на панславизма било *да наложи православието на всичкия славянски свѣтъ.*

Съ тия срѣдства неприятелитѣ на славянството си служеха и слѣдватъ да си служатъ, за да прѣпрѣчватъ пжтя на славянската идея, за да я правятъ колкото се може по̀-страшна, по́-опасна въ очитѣ на самитѣ славяни; — по тоя начинътѣ се силеха и силятъ да осуетятъ нейното осжществяване.

Графъ Игнатиевъ и неговиятъ достоенъ сподвижникъ г. А. И. Черепъ Спиридовичъ идатъ сега и ни казватъ, че всичко това сж клевети, гнусни лъжи, пущани съ зломамѣрена цѣль да се поддържа, крѣпи и засилва антагонизъмътъ между отдѣлнитѣ славянски народи. Това високо прокламиране на самата истина, сѣкашъ, ожили неприятелитѣ на славянството и ние ги видѣхме да се нахвърлятъ чрѣзъ своитѣ органи върху графа Игнатиева съ нечувани ругатни и да се силятъ да ни увѣрятъ, че на думитѣ му не трѣбвало да се дава никакво внимание, за-

щото били думи негови, говорени отъ негово само име, безъ никакво друго значение ни въ Русия, ни извънъ нея[1]. Хората, които прѣди четвърть столѣтие разпъваха на кръстъ България и ругаеха графа Игнатиева, че излъгалъ Европа за съществуването на нѣкакъвъ си български народъ на Балканския полуостровъ, — сжщитѣ тия хора днесъ идатъ да ни увѣряватъ, че Игнатиевъ сега пъкъ насъ лъже, че на неговитѣ думи не трѣбва да даваме никаква вѣра. Щастливо е, че руската преса скоро изобличи клеветницитѣ и ругателитѣ, като заяви на всеуслишание, че онова, що е казалъ графъ Игнатиевъ при послѣдното си пжтуване прѣзъ България, е самата истина и че подъ неговитѣ думи съ готовность биха се подписали всички руси . . .[2]) Всичко това не иде ли по единъ най-категориченъ начинъ да ни увѣри, че всѣкога, когато антагонизъмътъ между славяни се е засилвалъ, това е ставало подъ силното влияние, при добрѣ сплетенитѣ коварни интриги на нѣмщината? Не ще ли всичко това да ни увѣри, че покрай другитѣ свои хубави страни — тържествата, що станаха прѣзъ миналия мѣсецъ на Шипка, иматъ и тази блѣскава страна, че дадоха щастливъ поводъ за едно по-ясно разбиране, по-братско проумѣване между насъ ируситѣ. — и друга още по блѣскава, че се хвърли една ясна свѣтлина върху славянския въпросъ? Ето съ тия бѣлѣжки ние хроникираме тия тържества: 1) Шипка даде поводъ още веднажъ да се увѣримъ, че връзкитѣ между славянитѣ сж неразривни, въпрѣки всичкитѣ напрѣгания въ противенъ смисълъ отъ страна на враговетѣ на славянството, защото сж *братски* връзки, — връзки по кръвь и по общи, а не лични интереси; 2) славянската идея (панславизъмътъ) нѣма за цѣль да заробва славянскитѣ народи, а да ги освобождава; тя нѣма за цѣль да натрапва на никой отдѣленъ народъ тоя или оня обществено-държавенъ строй, това или онова вѣроизповѣдание, тоя или оня чуждъ езикъ: тя иска всички славянски народи, като бждатъ *свободни*, *самостойно* да се развиватъ и да напрѣдватъ; тя иска всѣки отъ тѣхъ да бжде силенъ и — когато потрѣбва — готовъ да се тури на разположение за общото добро на славянството.

---

1) Гл. нѣмската преса и нейния изказъ по шипченскитѣ тържества.

2) Гл. руската преса по сжщия въпросъ.

Идущата година ще стане осветяването на паметника, що признателниятъ български народъ издига въ столицата на свободна България въ паметь на своя освободитель — о Бозѣ почившия императоръ Александъръ II. Съ своитѣ дѣла на примѣренъ монархъ и съзнателенъ християнинъ Александъръ II самъ си издигна най-хубавъ паметникъ, неръкотворенъ паметникъ, който вѣчно ще говори за неговото безподобно християнско человѣколюбие, за неговата прѣданность на Русия и славянството, за неговото умѣние и тактъ, съ които малцина монарси се отличаватъ. Ала самиятъ фактъ, че българскиятъ народъ, по своя добра воля и на свои охотно дадени срѣдства издига паметникъ на освободителя си, е фактъ безспорно много отраденъ. Тоя фактъ показва, че нашиятъ народъ захваща вече да възмъжава истински. Цѣни ли сторенитѣ му заслуги и добрини, той е на пѫть да захване и по ясно да схваща и съ повече тактъ и умѣние да прислѣдва и завѣщанитѣ му идеали. Паметникътъ на Царя-Освободителя ще напомня на българина прѣзъ близкото и далечно бѫдаще грозното минало, ще му разказва на що и кому той е задълженъ за свободата, на която се радва, ще го учи какъвъ животъ трѣбва да води, за да бѫде достоенъ за тази свобода. Безчестието, турскитѣ зандани, бѣсилкитѣ, — физическото и морално тегло, — цѣлата история на петвѣковното позорно робство ще оживява въ паметьта на бѫдещия български гражданинъ, когато той застане прѣдъ тоя паметникъ. И когато така заживѣе въ него цѣлото това тежко минало на бащитѣ и дѣдитѣ, той ще бѫде достатъчно силенъ морално, за да може да схване на каква братска сърдечна прѣданость, на какво истинско християнско чувство, на какво високо съзнание на човѣшки дългъ той длъжи своята свобода. А схващането на тия дълбоки истини ще го научи най-добрѣ какъвъ трѣбва да бѫде самиятъ той. Разбирането на тия истини ще го научи, че той не може и не бива да бѫде орѫдие само на своитѣ лични искания и надежди — служитель на егоизма, но че има длъжности като *българинъ*, като *славянинъ*, като *християнинъ* и като *човѣкъ*. Прѣдъ паметника на Царя — виновникъ на неговата свобода — българинътъ ще се научи, че тия длъжности стоятъ по̀ високо отъ всички други, че само съ тѣхното свето изпълнение той ще заслужи своя животъ и своето име „*човѣкъ*“. Ето така тоя паметникъ, из-

граденъ отъ нѣмъ металъ и камъни, ще назидава бѫдащитѣ български поколѣния. А неговото тържествено осветяване, което ще стане идущата година, ще доизкара дѣлото на Шипченскитѣ тържества: отношенията между двата братски народа — по̀-право, между двѣтѣ сестри държави — ще бѫдатъ добрѣ урегулирани, а братскитѣ връзки между русина и българина — по̀ яко стѣгнати.

Но това тържество ще има и още единъ другъ характеръ — то ще бѫде общославянско тържество. На него ще присѫтствуватъ — това вече се знае — прѣдставители на всички славянски народи. Всички славянски общества, дружества и клубове, дѣто и да били тѣ, ще изпратятъ свои прѣдставители въ София. Радостьта на българина и умилението на русина ще бѫдатъ искренно сподѣлени отъ тѣхнитѣ едноплеменни братя. Най-виднитѣ дѣятели за славянското съзнание, най-усърднитѣ ратници за прѣуспѣха на славянската идея ще се срѣщнатъ идущата година у насъ, ще размѣнятъ мисли и взгледове по разни въпроси, свързани съ великитѣ задачи на славянството, ще се разбератъ и познаятъ, като братя, ще подновятъ сили и енергия за по̀-нататъшна самоотвержена работа. Нашитѣ надежди отиватъ по̀-далеко. Ние вѣрваме, че при тази срѣща на най-виднитѣ работници на полето за славянското единение ще може да намѣрятъ своето разрѣшение нѣкои много важни и щекотливи въпроси, съ изравняването на които ще се отстранятъ нѣкои значителни прѣчки за прѣуспѣха на славянската идея.

Но ако тия два факта — тържествата, станали прѣзъ миналия мѣсецъ на Шипка, и тържествата, които ще станатъ идещата година тука, въ София, по случай освещаването паметника на Царя-Освободителя — ако, казваме, тѣ иматъ общеславянско значение само защото подпомагатъ за развоя на славянската идея и за по̀-близкното, по̀-интимното взаимопознаване на славянитѣ, — недалечното бѫдаще ни носи другъ единъ фактъ, който е вече наистина една *дѣйствителна стѫпка напрѣдъ*. Думата ни е за **всеславянската изложба**, която ще стане въ Петербургъ прѣзъ 1904 год.

Тая изложба се устроява съ Височайшето съизволение на Негово Императорско Величество Руския царь, туря се подъ Августѣйшето покровителство на Негово Императорско Височество Великия Князъ Ал. Михаиловичъ и сла-

вянското благотворително общество въ Петербургъ и става съ участието на обществото за съдѣйствие на руската промишленность и търговия. Тя има за цѣль да съдѣйствува да се установятъ непосрѣдствени сношения и търговско промишленъ обмѣнъ между славянскитѣ народи. Въ нея ще се види ясно съврѣменниятъ битъ, племеннитѣ особености и домакинско икономическото положение на всички славянски народи. Тамъ ще се узнае какви естествени произведения и богатства дава широката славянска земя въ различнитѣ си кжтища; ще се добие смѣтка за занаятитѣ, индустрията и изкуствата на всички славяни дѣто и да били тѣ; ще се сгрупиратъ най-сетнѣ маса етнографически, археологически, исторически, литературни и други материяли, които ще покажатъ до какво умствено-нравствено равнище сж достигнали славяннтѣ въобще

Кой може да отрѣче грамадната полза, що тая изложба ще принесе на великото славянско дѣло? Кой ще откаже категоричната, безспорната истина, че на тази изложба славянитѣ ще се познаятъ и огледатъ, като едно цѣло? Кой не ще признае истината, че на тази изложба ще се видятъ въ пълна цѣлость срѣдствата — морални и материялни, — съ които славянството, като *една сила*, ще може да се запжти съ пó-голѣма рѣшителность въ борбата противъ своитѣ вѣковни врагове? — Срѣщнати на тази изложба, прѣдъ гледката на всичко, що славянството произвожда, изнася и може да изнася на пазаръ, водителитѣ на славянскитѣ народи ще се запитатъ: не е ли грѣхъ — при толкова богатства, при такава обилность отъ срѣдства и сили — да има и още славяни роби? Не е ли срамно и грѣшно — при такива грамадни икономически богатства — да се намира славянството въ опасность, още неизбавено наизцѣло отъ политическо робство, да падне въ друго пó-позорно — икономическо? И опознати и сдушени като братя на Шипка и въ София, въ Петербургъ тѣ ще могатъ да осветятъ началото на икономическа борба противъ всепоядающия западъ — началото на пълното еманципиране на славянина.

Шипка, София, С. Петербургъ — да, това ще бждатъ три факта, три знаменити дати въ историята на славянската идея — три факта, които ще станатъ отбѣлѣзани въ тази история като такива, при които славянското дѣло се прощава съ своята идейна прѣмѣна, за да се облѣче въ

дъжната, работната. Тия три факта ще дойдатъ да ни убѣдятъ, че славянската идея е достатъчно узрѣла, че славянското племе е достатъчно силно, че врѣме за по-нататъшно отлагане не остава. Да, тия три факта ще ни научатъ, че врѣмето на блѣноветѣ е останало вече много далеко задъ насъ, че здравата мисъль вече достатъчно е работила надъ славянската идея, че планътъ е съвършено обмисленъ и готовъ, — че е врѣме вече да се заловимъ на сериозна работа за неговото постепенно туряне въ дѣйствие.

София, октомврий 1902.

Д-ръ Н. Семеновъ.

Орисия.

Елегия.

Славянщина! — каква тжга се крие
Въ тазъ думица! Славянство — колко скръбь
Отъ нея вѣй! — Но свикнали сме ние —
Не ни очудва. — Да, прѣвитий гръбъ
На кроткия славянинъ не извиква
У насъ дори очудване: ний знаймъ,
Славянинътъ на всичко че прѣвиква:
— Ний знаймъ: родили сме се — ще страдаймъ.

———

История вѣковна на робия,
На свади, несполуки . . . — Боже мой,
Съ какъвъ грѣхъ тежъкъ тая орисия
Заслужихме? Какъвъ угодникъ Твой
Имà жестокосърдьето да трѣсне
Съ анатема тозъ благъ и кротъкъ родъ —
Тѣзъ хорица работни, скромни, честни,
За трудъ родени и за тихъ животъ?

———

Поляци! гордо плѣме! братя мили!
Кои сж ваш'тѣ тежки грѣхове,
Що да изкупите — не стигатъ сили?
Въ исторьята на всички вѣкове
Немà по страшно изкупленье има,
Немà по-грозно варварство се знай

От туй, което християнски трима
Царе извършиха надъ ваший край?

— —

Южани буйни! българи и сърби!
Не сте ли вие кръвь една? Що тѣзъ
Вражди вѣковни? На кого нагърби
Славянинътъ съсъ тѣхъ? Та знаймъ ний днесъ,
На древнята култура че най-първи
Наслѣдници би били . . . — Ала пакъ
Готови сме да лѣемъ братски кърви, —
И да помагаме на общий врагъ . . .

— —

Чехо моравци — вие, вий хървати.
Бошняци, далматинци — вамъ какъвъ
Зълъ гений своитѣ проклятья пра́ти?
Славянската си дѣ пролѣхте кръвь,
Та на половинъ отъ вашитѣ славянски
Селища имената — само туй
Останало е: нѣмски, итальянски
Езикъ изъ ваш'тѣ домове се чуй?

— —

Израйлевъ родъ. — Една Русия само
На гения на свадата надви![1]) —

. . . .

— —

Въ едничко сме честити: доживѣхме
Ний до такива врѣмена, кога
Не мратъ народи! Борихме се, мрѣхме,
Робувахме — рабѝ сме и сега:
Полвин'та идеали ни сж мъртви, —
Ала за живитѣ ни иде редъ!
Да! — Само че не даде толкосъ жъртви
Другъ никой славенъ родъ на тови свѣтъ!

Кирилъ Христовъ.

---

[1]) Интересующиятъ се читатель ще намѣри пълния текстъ на това стихотворение въ новата сбирка на автора: „По ра̀нина“, която ще излѣзе наскоро. Б. Р.

Славянското Благотворително дружество и графъ Игнатиевъ.

Въ деньтъ на освещението храма при Шипка, което стана на 15 септемврий, Славянското Благотворително дружество имà общо събрание, въ което прѣдсѣдательтъ г. Ив. Вазовъ произнесе слѣдната рѣчь:

„Господа, извѣстна ви е цѣльта на днешното извънредно събрание на нашето дружество. Слѣдъ нѣколко дни нашата столица ще бѫде честита да посрѣщне радостно, триумфално, почти съ царски почести, великиятъ оня русинъ, великиятъ оня българолюбецъ, чиито заслуги на нашия народъ сѫ направили името извѣстно и почитаемо въ най-послѣдняга колиба на България, мило и драго на всѣко българско сърдце, именно: Негово Сиятелство *Графа Игнатиева.*

Господа, Славянското Благотворително дружество въ България, разбира се, не можеше да остане чуждо на тоя всенароденъ ентузиазъмъ и любовь къмъ славния български гостъ, не можеше да не сподѣли общата радость въ тоя случай, да не плати даньта си отъ глъбочайше почитание и признателность, въ размѣра на силитѣ си, къмъ оногова, който, слѣдъ като подготви освободителната война, въ Санъ-Стефанския договоръ начерта истинскитѣ—исторически и етнографически—граници на широкото българско отечество и ни насочи нашия националенъ идеалъ.

Ето защо, г-да, мислейки, че изпълняваме единъ свещенъ и неотложенъ дългъ, и съгласно изказаното писмено желание на голѣма часть отъ г-да столичнитѣ членове на дружеството, ние ви свикахме на извънредно общо събрание, за да ви прѣдложимъ, по случай и въ паметь прѣдстоящето посѣщение на столицата, да бѫде прогласенъ единогласно за почетенъ членъ на Славянското Благотворително дружество, и посрѣдщнатъ, като такъвъ, Негово Сиятелство Графъ *Николай Павловичъ Игнатиевъ*".

Събранието единогласно и съ акламация прогласи графа Игнатиева за пръвъ почетенъ членъ, комуто се изпрати въ Шипка слѣдната телеграма:

„*Шипка*

Негово Сиятелство Графъ Игнатиевъ.

Славянското Благотворително дружество, като ви поздравява горещо съ освещението днесъ храма-паметникъ при Шипка, съ което се завѣнчава блѣскаво дѣлото на вашата благородна инициатива и старания, за да засвидѣтелствува глубочайшето си уважение и признателность къмъ твореца на Санъ-Стефанска България, въ днешното си тържествено общо събрание единогласно и съ ентузиазъмъ ви про

гласи свой почетенъ членъ. Като се присъединяваме къмъ чувствата на цѣлъ български народъ, изпращаме ви, славний и милий нашъ гостенино, нашия сърдеченъ привѣтъ и горещи благопожелания.

Прѣдсѣдатель: **Вазовъ**".

Въ отговоръ отъ графа Игнатиева се получи слѣдната телеграма:

„*Вазову.*

Душевно съмъ признателенъ за лестния изборъ. Трогнатъ съмъ отъ добрия вашъ споменъ.

Графъ **Игнатиевъ**."

На 22 септемврий настоятелството на Славянското Благотворително дружество поднесе графу Игнатиеву въ руското дипломатическо агенство диплома за почетенъ членъ, съ слѣдующата кратка рѣчь отъ прѣдсѣдателя на дружеството, г. Ив. Вазовъ:

„Ваше Сиятелство,

Въ тържественото си засѣдание на 15-й септемврия т. г., Славянското Благотворително Дружество, събрано нарочно по случай радостната вѣсть за Вашето дохождане въ столицата на България, тъй много обязана Вамъ за своето освобождение, като взе прѣдъ видъ огромнитѣ Ви заслуги за нашето освобождение и горещата Ви любовь къмъ българския народъ, както и Вашето безпрѣстанно ратуване за постигане великитѣ идеи на славянството, съ възторгъ и единодушно Ви прогласи за свой *пръвъ почетенъ членъ.*

Като молимъ Ваше Сиятелство да благоволите па приемете тоя малъкъ знакъ на нашата дълбока признателность и уважение, привѣтствуваме Ви съ най-радушно „*Добрѣ дошли*" въ столилата на нашето отечество".

Графъ Игнатиевъ отговори въ благодарность съ нѣколко прочувствовани думи; послѣ, въ интимна бесѣда съ г. Вазова, припомни нѣкои моменти отъ своята дипломатическа дѣятелность въ Цариградъ въ полза на българский народъ още прѣзъ 1867 г. въ врѣмето на критското въстание. Слѣдъ това г. Вазовъ покани Негово Сиятелство да почете дружественото събрание съ посѣщението си. Графътъ драговолно прие поканата и обѣща на сутрѣший день по 10 часа да посѣти дружеството.

На сутрѣший день, окиченото съ руски и български знамена и съ зеленнина помѣщение на дружеството бѣше пълно съ членоветѣ си, въпрѣки дѣлничния день и дъждовното врѣме. Точно по 10 часа графъ Игнатиевъ дойде въ каляска, придруженъ отъ графиня Игнатиева и отъ сина си графа Леонида Игнатиевъ. Високитѣ гости бѣха посрѣщнати при входа на дружественото помѣщение отъ г. Вазова и членоветѣ на настоятелството, при гърмовнитѣ „ура" на възхитенитѣ членове. Слѣдъ влазянето въ салона, украсенъ съ портрета на графа Игнатиева, окръженъ съ вѣнецъ отъ живи цвѣтя, дѣто г-жа полковникъ Вазова и г-жа Бъчварова поднесоха разкошни букети първата на графа, а втората на графинята, г-нъ Вазовъ каза слѣднитѣ привѣтствении думи:

„Ваше Сиятелство! Славний гостенино! Добрѣ дошле въ нашата скромна ограда. Отъ името на Славянското Дружество въ България

сърдечно ви благодаря, че ощастливихте събранието ни съ посѣщението си. Това събитие, тоя день ще бждатъ едни отъ най-свѣтлитѣ въ историята на нашия дружественъ животъ. Ваше Сиятелство! Вий скоро ще ни оставите, ще идете пакъ въ свещенната Русия, обрѣмененъ съ лавригѣ и почеститѣ на цѣлъ признателенъ народъ, но вашия духъ ще остане между насъ, въ нашитѣ души и сърдца, да ни крѣпи и ободрява въ служението на високата идея за славянската любовь и сближение. Добрѣ дошле, Ваше Сиятелство, ура!"

Слѣдъ тие привѣтствени думи, дружественний членъ г. д-ръ Семеновъ, прочете слѣдната рѣчь:

„Нека моето стѣснение не очудва присжтствующитѣ, — не е безъ причина моята развълнуваность, а тая причина не е тайна за никого. Кого Славянското Благотворително дружество въ България **днесъ щастливо**, съ сърдца прѣпълнени отъ нескончаема радость, посрѣща?

О, милъ, паметенъ, тържественъ часъ!

Ние посрѣщаме най-горещия приятель на нашата родина, неуморния работникъ за нашата скжпо изкупена свобода, автора на знаменития договоръ, въ който стоятъ начертани нашитѣ народни идеали, — героя, името на когото е дълбоко врѣзано въ сърдцата на всички ни: посрѣщаме Негово Сиятелство графа Николая Игнатиева!

Ваше Сиятелство!

Съ сърдца прѣпълнени отъ пламененъ възторгъ ние заставаме днесь прѣдъ васъ, който едничъкъ се загрижихте за България и заработихте за българската свобода прѣзъ онова врѣме на несносно робско тегло, когато най-достойнитѣ синове на отечеството ни бѣха прогонени изъ него, а селата и градищата ни пламтѣха въ опустошителенъ пожарь! Вие смъкнахте оковитѣ отъ ржцѣтѣ на роба-българинъ, вие изпразднихте турскитѣ зандани, вие срутихте позорнитѣ бѣсилки и милостиво отрихте кървавитѣ сълзи на българската клета вдовица и нейнитѣ сироти дѣца! . . . Четвърть столѣтие се измина вече отъ онова врѣме, а споменътъ, милиятъ и прѣскжпъ споменъ за извънреднитѣ грижи, които Ваше Сиятелство положихте тогава защастливия изходъ на нашето народно дѣло, сѐ още е прѣсенъ и съ нищо незатъмненъ въ нашата паметь. И днесъ, когато историята отново подема пжтя, начъртанъ отъ Васъ, когато тя суверенно заповѣдва да се обагрятъ водитѣ на Егея отново, — ние Ви посрѣщаме, Ваше Сиятелство, сърдечно, като най-ближния на народа благодѣтель, като най-добъръ познавачъ и тълкуватель на нашитѣ болезни, — като най-достоенъ прѣдставитель и вождъ на истинския, на живия панславизъмъ, който се чете не въ мечти и мисли, а въ *дѣла*.

И какво бихъ могълъ да кажа азъ тука, прѣдъ свѣтлото на Ваше Сиятелство лице, когато знамъ, че историята още приживѣ е отбѣлѣжила името Ви съ златни букви — като име на самоотверженъ русинъ, безкористенъ славянинъ, примѣренъ християнинъ и великъ човѣкъ? Какво бихъ могълъ да кажа прѣдъ героя, живота на когото е украсенъ съ скжпи спомени отъ Парижъ, Хива и Бухара, Китай и Балканитѣ? Високо уважение ли, признателность ли, любовь ли дълбока, безконечна да Ви засвидѣтелствумъ по напрѣдъ?!...

Ваше Сиятелство!

Тия чувства прѣпълнятъ днесъ гърдитѣ ни, но дѣ думи, за да ги изразимъ? Една само сърдечна благодарность и една гореща молитва се изтръгватъ въ тия минути изъ сърдцата ни и бързо отлитатъ къмъ прѣстола на Всевишняго. Нему ние благодаримъ за това, че е сщастливилъ България, като е надарилъ Русия съ единъ графъ Игнатиевъ и за това, дѣто ни удостои да видимъ и лично свѣтлото лице на Ваше Сияталство, великия благодѣтель на българския народъ! О! Дано Той по-скоро свърже разпокѫсаного славянство, като го надари съ повече Игнатиевци единичкитѣ, които биха могли да изнесатъ на плещитѣ си великото славянско дѣло!

Тази е надеждата на цѣлокупното славянство: животътъ на Ваше Сиятелство да стане цѣненъ примѣръ на всички искренни, истински просвѣтени славяни, та така да се приближи великия часъ, когато благодатната свѣтлина на слънцето на свободата ще озари и най-затънтенитѣ кѫтове на широката славянска земя и по всичкото това ширине, което се простира отъ балтийското море дори до Егея и отъ Лаба дори до Черното море ще се чуе само единъ екъ: цъвти и прѣуспѣвай, наша обща майка, Славио!

Да живѣе славянството!

Да живѣе олицетворительтъ на славянската надежда, Негово Сиятелство графъ Николай Павловичь Игнатиевъ!"

Послѣдваха заглушителни ура.

Негово Сиятелство, покъртенъ отъ задушения приемъ, който му се направи, отговори по руски приблизително слѣдующето:

„Дълбоко съмъ трогнатъ отъ привѣствието и съчувственитѣ думи, които тукъ ми изказвате. Азъ винаги съмъ билъ трогнатъ отъ онази искрена и братска паметь, която българския народъ е съхранилъ за моитѣ дѣла, и за изказанитѣ доказателства на признателность отъ всичкитѣ страни. Бѣше врѣме, когато отъ всички кѫтове на България получавахъ писма и телеграми, на които отговаряхъ, но по едно врѣмеа бѣха ми спрѣни всичкитѣ отговори изъ България. Това бѣ въ Стамболово врѣме. Тогава започнахме и работитѣ въ Шипка, която запечати създаването на Санъ-стефанска България..." Тукъ гласа на стария графъ, при спомена за своето велико дѣло, се развълнува до плачъ. Една бистра сълза се порони по неговото красиво бѣло-червено старческо лице. Но графътъ е войникъ, той знае да се сдържа и слѣдъ единъ мигъ продължи съ ясенъ гласъ:

„Българая е чуствителна; а хора безъ чувства сѫ материялисти; тя знае да цѣни сторенитѣ ѝ добрини. За отношенията на Русия къмъ славянитѣ се е говорило много, но тя не чуствува освѣнъ славянски. Ето, напр, чуствата на пангерминиститѣ сѫ други. Ние,руситѣ, искаме всѣки славянски народъ да се развива свободно, самостоятелно. Русия е безкористна въ това отношение; тя не гледа на славянитѣ като на материялъ, както пангерманизамътъ гледа на нему принадлежащитѣ народности. Ние искаме всички славяни да бѫдатъ по своему, но да чуствуватъ всички заедно. Тукъ е силата. Русия иска България да бѫде самостоятелна, но да не принадлежи на швабитѣ"...

Бурни ржкоплѣскания прѣкъснаха графа. Той продължи:

„За да се затвърдятъ повече отношенията, азъ бихъ желалъ, България да вземе участие въ всеславянската изложба въ Русия. България трѣбва да се прѣстави прѣдъ свѣта не само политически устроена, но и економически наредена.

Радвамъ се за образуването на Славянското дружество тукъ. Неговата задача трѣбва да е, да развива славянскитѣ чувства на българитѣ. И когато вече щ: знаете, че тамъ, въ коридора, вие има кому да се надѣвате, вие ще бждете тука силни.

Азъ желая пълно политическо, економическо и всѣко процъвтяване на България, за да дочака този моментъ, когато моя идеалъ ще се осжществи Ако това би могло да стане по-скоро, азъ ще бжда още повече щастливъ. (Силни ржкоплѣскания).

Казватъ че съмъ идеалистъ. Да, признавамъ го. Но немá моитѣ идеали за свободна България не се сбжднаха? Когато първи пжть заговорихъ за сжществуването на България на Балканския полуостровъ, отъ всички страни завикаха, че тамъ нѣма освѣнъ гърци. А събитията наскоро дойдоха да подтвърдатъ моитѣ думи. Ето защо азъ вѣрвамъ въ идеализма, азъ се надѣвамъ, че моя пъленъ идеалъ ще се осжществи рано или късно.

Още единъ пжть казвамъ: радвамъ се за развитието на България Да даде Богъ да благоденствува българския народъ, да бжде въ единение съ велика Русия, а Шипка да остане на вѣки връзката между Русия и България“.

Последнитѣ думи бидоха посрѣщнати съ френетически ура, три пжти повторени.

Г-нъ В. Д. Стояновъ, членъ на дружеството, извика: „Да живѣе Графиня Игнатиева, вѣрната помощница на Негово Сиятелство и да даде Богъ да ги дочакаме въ Солунъ! „— Едно сърдечно ура се подзе отъ всички страни. Графинята се поклони на сърдечното благопожелание.

Слѣдъ това, високия гостъ благоволи да раздаде на членоветѣ за споменъ брошурка за шипченския храмъ, бронзови медалчета и златни кръстчета въ памятъ на шипченскитѣ тържества, на които бѣха изваяни думитѣ: **„Бодрствуйте, стойте въ вѣрѣ“.** Сѣки членъ, като приемаше подаръка, цалуваше ржката на графа, който удостояваше сѣкиго съ по една привѣтлива дума. По сичкитѣ лица и въ лицето на графъ Игнатиевъ въ тоя часъ се четеха безкрайно възхищение и щастие. Прѣди да тръгне, г. Ив. Вазовъ му исказва пакъ благодарностьта на членоветѣ, за честьта, която е направилъ на дружеството съ посѣщението си.

Н. С. Гр. Игнатиевъ отговори:

„Азъ ви благодаря за задушения приемъ. Да здравствува България, да даде Богъ да процъвти тя въ единение съ цѣлото славянство!“.

Отново възторжени „ура“ заглушиха залата на събранието.

Графътъ се повърна и добави:

„Я сказалъ: да здравствуетъ Болгарія; нужно прибавить: *„Да здравствуетъ българскій народъ“* !

Прѣди да излѣзе изъ дружеството, Негово Сиятелство гр. Игнатиевъ, по молба на прѣдсѣдателя, написа на единъ бѣлъ листъ слѣдующитѣ редове за споменъ:

„Да здравствуевъ болгарский народъ въ тѣсномъ, сердечномъ единенiи съ Россiею. Графъ Н. П. Игнатиевъ".

Московското Славянско Общество въ София.

Слѣдъ изпращането на графа Игнатиева, въ присѫтствието на останалитѣ дружествени членове, г. С. С. Бобчевъ, отъ името на настоятелството на Славянското Благотворително дружество въ България обяви, че то прѣдлага да бѫдатъ прогласени за спомагателни членове на Дружеството присѫтствующитѣ на тържеството руски гости: г. г. Черепъ Спиридовичъ, прѣдсѣдатель на Московското Славянско Вспомагателно общество, генералъ Гриневичъ, членъ отъ управителния съвѣтъ на сѫщото общество, единъ отъ героитѣ на освободителната война, щабсъ капитанъ Демидовъ, воененъ администраторъ на Пекинъ прѣзъ послѣднята китайска война, и Григори Комаровъ, синъ на генерала Комарова, горещия българолюбецъ и редакторъ на в. „Свѣтъ". Събранието съ акламация прие това прѣдложение.

Г. Черепъ Спиридовичъ отговори съ слѣдующата рѣчь, посрѣщната съ гръмовни рѫкоплѣскания и ура:

„Дорогiе братья — Болгары!

Я привезъ Вамъ привѣтъ изъ далекой и близкой Москвы: далекой географически, но близкой Вамъ сердцемъ и духомъ Славянскимъ. Врази говорятъ, что не та ужъ Москва, что равнодушна стала Москва къ братьямъ Славянамъ. Не вѣрьте! И Аксаковъ Иванъ Сергѣевичъ горько жаловался на равнодушiе Москвы къ дѣлу Славянскому, но въ тяжелую минуту, въ минуту бѣды — Москва подиялась горячо и грозно и самъ Аксаковъ былъ пораженъ размахомъ той могучей волны Славянскаго чувства, какимъ была охвачена Москва. Сѣрия будни обычнаго теченiя жизни разомъ точно волшебствомъ, точно въ дивной сказкѣ, смѣнились тѣмъ подъемомъ чувствъ, которые четверть вѣка назадъ въ незабвенные великiе дни — положили начало наступившему затѣмъ освобожденiю и возрожденiе Болгарiи.

Тамъ было тогда, такъ будетъ — мы вѣримъ — и всегда!

Въ многочисленныхъ сношенiяхъ моихъ, какъ Прѣдсѣдатель Славянскаго Общества въ Москвѣ, въ обширнѣйшей перепискѣ, я чувствую бiенiе Славянскаго пульса въ Россiи и могу радостно и непреложно засвидѣтельствоватъ звѣсь предъ Вами, что пульсъ этотъ не ослабѣлъ.

Слыша рѣчи о равнодушiи Россiи вообще и Москвы въ частности, мнѣ вспоминаются чудныя строфы изъ стихотворенiя Некрасова:

Битву крававую
Съ сильной державою

Царь замышлялъ.
Хватитъ-ли силушки,
Хватитъ-ли золота,
Думалъ, гадалъ.
Сила съ неправдою
Не уживается,
Жертва неправдою
Не вызывается.
Русь не шелохнется
Русь, какъ убитая,
А какъ загорѣласъ въ ней
Искра сокрытая,
Встали — не бужены,
Вышли — не прошены,
Жита по зернушку
Горы наношены,
Рать подымается
Неисчислимая
Сила въ ней скажется
Несокрушимая.

Да, правъ былъ русскій народный поетъ: Сила съ неправдой не уживается, но и „жертва неправдой не вызывается". Славяне страдаютъ и въ Турціи и въ Австріи и въ Германі, но кромѣ неправды иноземной, Славяне найболѣе жестоко страдаютъ отъ неправды собственной. Эта великая неправда, дѣлающая Россію менѣе отзывчивой къ желаніямъ Славянъ — это ихъ взаимная вражда и раздоры Не говоря о обратьяхъ Славянахъ, стонущихъ подъ игомъ чужеземномъ, здѣсь на свободной Славянской землѣ, въ эти достопамятные дни, будемъ говорить лишь о освободеныхъ славянскихъ государствахъ.

Еслибы Болгарія, Сербія и Черногорія сплотились въ тѣсный союзъ, не препираясь на радость врагамъ славянства о шкурѣ еще неубитаго медвѣдя, какую мощь приобрѣло бы славянство! Изъ бѣдныхъ родственниковъ Россіи — народы этихъ странъ превратились бы въ могучихъ и славнихъ союзниковъ.

Россія является щитомъ славянства уже однимъ тѣмъ, что она есть. Но Россія не только однимъ фактомъ своего существованія ограждала славянъ она ограждала ихъ также кровью, трудами, подвигами и достояньемъ сыновъ своихъ. И если мы теперъ встрѣчаемся и привѣтствуемъ другъ друга здѣсь на свободной славянской земли, мы знаемъ, что эта возможность куплена цѣной потоковъ руской крови.

Ети великолѣпныя торжества въ честь русскихъ воиновъ, ети безпримѣрно сердечныя встрѣчи, самое сегодняшнее чествованіе доказываютъ, что братья-болгари желаютъ всей душой, всѣмъ сердцемъ отблагодаритъ своихъ освободителей. Вотъ почему я, какъ искренный, вѣрный и безкорыстный другъ Болгаріи, беру на себя смѣлость указать на единственный путь для выраженія этой благодарности на дѣлѣ, единственный способъ расплатиться съ русскимъ народомъ за все имъ сдѣланное, въспомнивъ его желанія. А все, что требуетъ, чего хочетъ русскій народъ отъ братьевъ-славянъ — это, что бы они были крѣпки

и сильчы. Чѣмъ крѣпче, сильнѣе, сплоченные, благоустренные и самостоятелные-славяне, тѣмъ лучше для рускаго народа.

Россія служитъ вамъ щитомъ однимъ уже существованіемъ своимъ Такъ будьте же и вы, примирясъ между собой, крѣпкими и сильными сплоченность своей и однимъ фактомъ благосостоянья своего мы сторицей отплатите Россіи во все, что она сдѣлала и уже сдѣлаетъ все что ей нужно. Да зравствуетъ и увеличавается сила, благоденствіе, сплоченнноть и братская любовь у всѣхъ народностей славянскихъ! Пусть каждая изъ нихъ останется отдѣльнымъ пальцемъ, но пусть всѣ вмѣстѣ будутъ пальпами одной славянской руки, движимой тѣмъ же мускуломъ — славянской идеей, и въ случаѣ бѣды пусть всѣ пальци дружно и мощно сожмутся въ одинъ кулакъ для грознаго опгора врагамъ Славянства".

Слѣдъ това г. Черепъ Спиридовичъ поднесе г-ну Вазову дипломъ за почетенъ членъ на Московското Славянско Вспомагателно Общество, за какъвто е билъ прогласенъ прѣди нѣколко мѣсеца въ Москва. Г-нъ Вазовъ съ нѣколко развълнувани думи изказа своята признателность за тая висока честь.

Още на сжщото мѣсто събранието рѣши да се даде отъ страна на Славянчкото Благотворително Др-во интимча гощавка въ срѣда на казанитѣ руски гости, които бѣха твърдѣ трогнати отъ това внимание

* * *

На 25 септемврий въ салона на Военния клубъ се даде вечеря на торнитѣ руски гости, именно: г. г. Черепъ Спиридоврчъ, генералъ Гриневичь придруженъ отъ съпругата си, Григорий Висарионовичъ Комаровъ, и графъ Леонидъ Николаевичъ Игнатиевъ. На вечерята присжтствуваха около 80 души членове (въ тѣхъ и нѣколко членки на дружеството) както и трима члена отъ Славянския клубъ въ Прага: г. г. *В. Шакъ* (учитель въ София) *А Пфалцнеръ*, кореспондентъ, и г. Хорейша; сжщо и русинътъ г. Юркевичъ, кореспондентъ на „С. Птербурския вѣдомости".

Зрѣлището на тая братска трапеза, дѣто едно до друго стояха българи, руси и чехи, и дѣто липсваше всѣка официалность въ сърдечнитѣ отношения и дружескитѣ бесѣди, не можеше да не покърти сѣки приятель на славянската дружба. Сърдцата на сички бѣха прѣиспълнени съ радость, а по лицата грѣеше изражение на истинско щастие.

Кждѣ края на пиршеството се почнаха тостоветѣ съ евксиноградско вино. Пръвъ дигна здравица прѣдсѣдательтъ на дружеството г. *Ив. Вазовъ*, съ слѣдующитѣ думи:

„Господа, въ това братско славянско събрание, считамъ, че първата здравица която трѣбва да дигнемъ, е здравица за най-великия славянинъ, за върховния покровитель на славянството—Негово Императорско Величество руския царь Николай втори!"

Тия думи бѣха посрѣщнати съ гръмогласни и сърдечни „ура!"

Въ сжщия мигъ, появи се хора на г. Николаевъ и изпѣ: *Боже царя храни!..* изслушанъ на нозе отъ всичкитѣ.

Слѣдъ тази наздравица г-нъ Черепъ Спиридовичъ вдигна сѣлдующия тостъ:

„Подъ глубокимъ впечатлѣніемъ теплаго и радушнаго пріема, оказиваемаго рускимъ людямъ повсюду въ Болгаріи, вдохновляемой и руководимой высокимъ и прозорливымъ умомъ ея Августѣйшаго Хозяина и перваго славянофила славянскаго гостепріимнаго государства, я поднимаю бокалъ за долголѣтіе, здравіе и благополучное царствованіе Его Царскаго Высочества Князя Фердинанда І-го"

Послѣдваха въодушевени ура.

Хорътъ изпѣ: *Шуми Марица.*

Слѣдъ малко, г-нъ Вазовъ стана и държа слѣдующата рѣчь:

„Господа!

Едноврѣменно съ триумфалното встѫпване въ нашата ликующа столица на Негово Сиятелство графа Игнатиева, намъ дойдоха и други мили руски гости, дойдоха ни прѣзъ гърмежитѣ и радостнитѣ ура при Шипка, други братя отъ Сѣверъ, които, свидѣтели на възсторженния приемъ на великия Гость, дѣлѣха заедно съ насъ ентузиазма, вълненията, сълзитѣ — сълзитѣ отъ радость, които великото събитие извика не само тука, но въ цѣлъ славянски миръ.

Тие мили руски братя, тие драги гости, ние сме честити да ги имаме сега и въ нашия интименъ славянски крѫгъ, на нашата скромна трапеза, която благоволиха да почетагъ съ присѫтствието си.

Нашата сърдечна радость е толкосъ по-голѣма, че въ тѣхъ имаме не само еднoплеменни родни братя, но и горещи славяне, но приятели неизмѣнни и безкористни на българския народъ, заслужили нему съ словото си, съ умътъ си, съ меча си, съ кръвьта си. Ний чествуваме днесь прѣдставители на руската интелигенция и на руското войнство, смѣли носители на славянскитѣ идеали.

Ето достойниятъ прѣдсѣдатель на Московското Славянско общество, г. Черепъ Спиридовичъ: огненъ български приятель и огненъ славянинъ, съ несъкрушима енергия, вдъхновенъ и пъргавъ ратникъ на великата идея за славянското братство и солидарность! (Рѫкоплѣскания).

Ето генерала Гриневича, членъ въ съвѣта на Московското Славянско общество, благородни и доблестенъ воинъ, помагалъ съ меча си почти по всичкитѣ бойни полета на България за освобождението ѝ. (Рѫкоплѣскания).

Поздравете и пожизнения членъ на Московското Славянско общество, храбрия капитанъ Демидовъ, рицаръ на сабята и идеята, горещъ славянофилъ, по чието открито лице тъй сплно е отпечатана величавата простота и мѫжество на руската душа (рѫкоплѣскания).

Имаме още при себе си и младия Григорий Висарионовичъ Комарова, пъленъ съ любовь и ентузиазмъ за България, която е дошълъ да види, за да я обикне още повече, сина на знаменития борецъ за освобождението на южнитѣ славяни — генерала Комарова, сподвижникътъ на Черняева, жаркиятъ българолюбецъ при брѣговетѣ на Нева, по чийто благородни стѫпки и неговиятъ синъ ще върви. (Рѫкоплѣскания).

Господа! Но ний имаме тука други гостъ, много скжпъ за насъ, защото носи едно име громко и сладко за нашитѣ сърдца: Негово Сиятелство Леонидъ Николавичъ, графъ Игнатиевъ! Благороденъ синъ на славния си огецъ, който благоволи да ни го изпрати, като свой прѣдставитель, зритель развълнуванъ на неописуемитѣ почести, отцадени на създателя на санстефанска България, и който, заедно съ блѣскавото име, що е наслѣдилъ, ще въсприеме, не се съмнявамъ, като свещенъ завѣтъ, бащината си любовь къмъ България. (Ржкоплѣскания).

Ето какви гости чествуваме днесь.

Господа! Дигамъ българска здравица за скжпитѣ руски гости!"

Графъ Леонидъ Игнатиевъ стана и пи наздравица за Българското Славянско дружество и прѣдсѣдателя му.

Г. Черепъ Спиридовичъ прочете слѣднята рѣчь:

„Дорогіе собратія Болгаре:

„Глубоко благодарю за честь оказанную намъ. Я безконечно счастливъ передать Вамъ здѣсь горячій привѣтъ Славянскаго Общества въ Москвѣ.

Задача наша состоитъ въ культурно-духовномъ единеніи и поддержкѣ многомиліоннаго славянства на почвѣ пониманія взаимныхъ интересовъ и взаимнаго уваженія и любви, безъ каковыхъ чувс въ ни единеніе, ни сближеніе не мыслимы. Уваженіе вызывается только сылой, будь то сыла политическая, финансовая, умственная или духовная. Не имѣя въ своемъ распоряженіи ни многочисленныхъ дружинъ, ни милліонныхъ капиталовъ, Славянскія общества, для выполненія своихъ задачъ, должны выдвигать впередъ силы умственныя и духовныя, иначе говоря, сгараться въ своей странѣ распространять свѣдѣнія о трудахъ выдающихся дѣятелей ума и духа другихъ славянскихъ странъ.

Такъ какъ симпатіи могутъ возникнуть лишь при близкомъ знакомствѣ другъ съ другомъ славянъ разныхъ народностей. то необходимо поощрять и облегчать всѣми способами взаимныя посѣщенія и поѣздки по славянскимъ странамъ. Несомнѣнно, что всѣ, побывавшіе теперь на Шипкѣ, вернутся восхищенными неисчислимыми проявленіями болгарскихъ симпатій къ Россіи, глубоко растроганными неподдѣльнымъ восторгомъ братскаго народа и никакіе навѣты не уменьшатъ этого восхищенія.

Точно также пріѣзжайте почаще и Вы, дорогіе собратья, къ намъ, узнайте насъ короче и Вы вернетесь къ себѣ радостными, вѣрующими въ насъ, любящими насъ и спокойными за свое будущее.

Вы убѣдитесь, что русскій народъ не ищетъ захватовъ, присоединеній и насилій, а хочетъ лишь, чтобы младшимъ братьямъ жилось лучше и чтобы они не поддавались иноземнымъ вражескимъ вліяніямъ имѣющимъ задачей обезличить и смыть все славянское. Вы увидите, что русскій народъ не способенъ увлечься никакими корыстолюбивыми разсчетами и что расшевелить его можно лишь на почвѣ душевной. Безпредѣльно преданный своему Монарху — Миротворцу и неразрывно связанный съ Нимъ духовно, русскій народъ жаждетъ мира и встанетъ лишь тогда, когда увидитъ одинъ изъ братскихъ народовъ въ серьезной опасности. Тогда, я въ этомъ ни чуть не сомнѣваюсь, мольбы и стоны

русскаго народа тронутъ любвеобильное сердце Нашего Царя и Отца и Онъ великодушно, отвѣчая чистымъ порывамъ русской народной души, не оставитъ безъ заступничества нашихъ братьевъ по крови какъ никогда и не оставлялъ ихъ въ прошедшемъ. Теперь, пока грозы нѣтъ, пока не нужны крайнія усилія, Славянскимъ Обществамъ слѣдуетъ упорно работать надъ славянскимъ взаимнымъ сближеніемъ и не пренебрегать даже и самыми малыми шагами, лишь бы они способствовали достиженію завѣтной цѣли.

Какъ вы могли убѣдиться изъ всѣхъ нашихъ рѣчей и дѣйствій *панславизмъ, который мы исповѣдуемъ — есть проповѣдь освобожденія, а не порабощенія, проповѣдь любви и братства а не насилія.*

Неизмѣнно и незыблимо убѣжденные, что величіе и счастье Россіи заключается единственно въ Самодержавіи и Православіи, тѣмъ не менѣе, мы не навязываемъ славянамъ ни своего политическаго уклада, ни своей вѣры, ни своихъ идеаловъ, полагая, что всякому дорого жить, вѣровать и мыслить какъ онъ находитъ для себя лучше. Единственно чего ми просимъ — єго жить между собой дружно и помогать другъ другу въ бѣдѣ, словомъ и дѣломъ, зная, что только въ этомъ единені и кроется вся сила и великая будущность славянства.

Славянское общество само по себѣ не имѣетъ ни войска, ни капиталовъ, и оказывать помощь въ огромныхъ размѣрахъ можетъ лишь въ согласованіи съ желаніями всего русскаго народа. Какъ я уже высказалъ ранѣе, русскій народъ считаетъ Славянскіе раздоры страшной „неправдой", а „неправда" жертвы не вызываетъ, „какъ вѣрно сказалъ поэтъ. Иными словами" Россія крайне скорбитъ о всякой ссорѣ родныхъ братьевъ и остерегается спѣшить помощью, опасаясь, какъ бы не усилить братоубійства. Вотъ главная причина кажущагося часто русскаго равнодушія и вотъ яркое доказательство, что русскіе единственные вѣрные, искренніе безкорыстные друзья всѣхъ славянъ. Еслибы у насъ была хоть крупица желанія когда-либо, что-либо отнять у братьевъ, развѣ намъ не выгодно было бы перессорить ихъ между собой и тѣмъ ослабить ихъ? Когда-же нагрянетъ на васъ гроза настоящая, то вы можете смѣло разсчитывать, что не только я, посвятившій свою жизнь, силы и средства на служеніе славянству, но и все Славянское Общество въ Москвѣ не пощадитъ себя чтобы выяснить русскому народу необходимость просить Царя-Отца оказать славянамъ всю возможную помощь, и на єтомъ пути мы не остановимся ни передъ какими жертвами.

Зная єто, работайте, увѣренно, и небоясь ничего, непокладая рукъ надъ развитіемъ и укрѣпленіемъ вашей дорогой намъ родины и вѣрьте, что мы всей душой и всемъ сердцемъ нашимъ желаемъ вамъ успѣха и процвѣтанія. Славяне столько потеряли за время долголѣтняго татарского, турецкаго и нѣмецкаго ига, что намъ нужно болѣе другихъ трудиться чтобы все наверстать. Пойдемъ-же, подавъ другъ другу руки, общими усиліями къ намѣченной цѣли — благу всего славянства.

Итакъ да крѣпнетъ братское единеніе всѣхъ славянъ и впредь пусть всякое гнѣвное слово славянина къ славянину замретъ на устахъ не прозвучавъ, и рука, поднявшаяся на брата — пусть безсильно опустится, не ударивъ!

Сегодняшняя братская трапеза Славянскихъ Обществъ въ Болгаріи и въ Москвѣ да превратится въ вѣчный неразрывный союзъ, въ которомъ всѣ сотоварищи должны стоять за одного и каждый одинъ за всѣхъ. Какъ четверть вѣка назадъ Славянское Общество въ Москвѣ упорно напрягало усилія для освобожденія Болгаріи отъ гнета политическаго, такъ будемъ же и впредь, уже совмѣстно, работать для уничтоженія рабства славянъ духовнаго и экономическаго. Здѣсь въ этой залѣ, гдѣ собираются воины Болгаріи, мы должны дать клятву взаимно поддерживать и не оставлять другъ друга ни въ удачѣ, ни еще менѣе въ бѣдѣ и да поможетъ намъ въ этомъ Богъ!

Кто не видитъ, кто не слышитъ, что за послѣдніе годы угнетенное и обиженное славянство наконецъ подняло голову? XX-ый вѣкъ долженъ быть вѣкомъ славянства, въ которомъ должны разрѣшиться многовѣковые споры славянъ съ ихъ притѣснителями. Будетъ ли это столкновеніе на военномъ, економическомъ или духовномъ полѣ — мы должны бить всегда и вездѣ готовы къ отпору. Къ отпору военному Болгарія готова: мы, всѣ русскіе гости, убѣдились, что ваша армія доведена безгранично заботливымъ и всецѣло преданнымъ интересамъ Болгаріи Его Королевскимъ Височествомъ Княземъ Фердинандомъ и его талантливыми сотрудниками до поразительнаго совершенства и вамъ, членамъ Славянскихъ Обществъ, въ единеніи съ нами, остается поле экономическое и духовное, гдѣ мы и должны приложить всѣ силы нашего ума и сердца для одержанія побѣды надъ врагами славянскаго сближенія и единства.

Вотъ наши задачи и за успѣхъ таковыхъ я поднимаю бакалъ. Ура!"

Оживлението въ банкета почна да става дважъ по-сърдечно и силно. Г-нъ Т. Тодоровъ, бившиӣ финансовъ министръ, вдигна чаша и говори за искренитѣ чувства, които сгрѣватъ българското сърдце, и които, дошлитѣ руси, прѣдставители на славянската душа и единение, сж видѣли и ги моли да ги занесатъ въ велика Русия, да прѣдадатъ и на приятели и неприятели какво българинътъ цѣни тѣхнитѣ благодѣяния и ще върви рамо до рамо и съ сжщитѣ начала на програмната рѣчь на г. Черепъ Спиридовичъ за общо славянско единение.

Г. Д-ръ Семеновъ държа тостъ за великата руска жена, която е родила ония доблестни синове, които сложиха коститѣ си за свободата на България — за нейна прѣдставителка на банкета той счете генералша Гриневичъ и пи за нейно здраве.

Г. Ив. В. Юркевичъ пи наздравица, като въсхвали нейнитѣ рѣдки домашни добродѣтели, за българската жена.

Г. Ив. Д. Ивановъ дигна здравица за братския чешки народъ, посрѣщната съ общо „наздаръ" !

Г. Шакъ — за тѣсното единение между славянскитѣ народи, което ще дакара освобождението и на ония отъ тѣхъ, които още стѣнятъ подъ чуждо иго.

Г. Артуръ Пфалцнеръ: за руския народъ.

Г. Ривовъ — за съединение на двѣтѣ русофилски партии въ България, народната и прогресивно-либералната.

Г-нъ С. С Бобчевъ, като спомни за великитѣ заслуги на покойния Аксаковъ, знаменития едноврѣмешенъ прѣдсѣдатель на московското Славянско-Общество, пи наздравица за сегашния енергиченъ прѣсѣдатель на сжщото общество, г. Черепъ Спиридовичъ.

Държаха здравица още г. г. *Н. Шишеджиевъ*: За обединението на славянството, първи апостоли и ратници на тая идея той счита св. Кирилъ и Методия — дали едно писмо на сички славянски народи.

А. Дуковъ за освобождението на Македония,

Байчевъ за Московското славянско общество,

Юркевичъ за г. Ив. Вазовъ, като български писатель.

Между сичкитѣ тие рѣчи, послѣдвани отъ громки ура, хорътъ на г. Николаева испѣваше по една славянска пѣсень.

Прѣди да се разотиде, събранието, по общото еднодушно рѣшение изпрати се телеграфически слѣдующия привѣтъ до славянскитѣ дружества въ другитѣ земи: „Члены славянскихъ обществъ Софіи, Москвы, Праги, собранные на общей трапезѣ, посилютъ братьямъ... свой сердечный и горячій привѣтъ.

Предсѣдатель: **Вазовъ**

Предсѣдатель: **Черепъ Спиридовичъ.**"

На освященіе шипченскаго храма

отъ Я. Радченко.

Не черныя тучи въ выси поднебесной
Надъ кряжемъ Балканскимъ плывутъ,
Не волны шумятъ и стремниною тѣсной
Въ серебряной пѣнѣ бѣгутъ.

То русскія рати чрезъ горы, лощины,
Сверкая щетиной штыковъ,
Не вѣдая страха, идутъ на твердыни
За братьевъ, за вѣру отцовъ.

И съ ними отважно идутъ молодыя
Дружины болгарскія въ бой
И бьются надеждой сердца ихъ простыя
За край умеретъ свой родной. —
И русскою кровью на вѣки омылась
Родная славянамъ страна, —
И къ жизни возстала и снова явилась
Свободной и сильной она.
Затихли сраженья, суровыя битвы.
Прошло четверть вѣка съ тѣхъ поръ.

Гдѣ бой былъ кровавый — тамъ мѣсто молитвы,
Храмъ Божій бѣлѣетъ средь горъ
И ярко на солнце тамъ главы сіяютъ;
Кресты золотые горятъ,
И въ сумракѣ храма лампады мерцаютъ
И стройные хоры звучатъ . . .

О, други, славяне, родны намъ братья;
Въ преддверіи храма, у вратъ алтаря.
Откройте другъ другу сердца и объятья
И дружбы славянской займется заря.

За наш͏е славянское, общее дѣло
Сомкнемся мы тѣсной семьей.
За вѣру, свободу отважно и смѣло
Всѣ станемъ подъ стягъ намъ родной.

Мы смоемъ всѣ злыя обиды не кровью.
— Иной отъ враговъ есть оплотъ:
Союзъ всеславянства! Онъ съ братской любовью
Къ побѣдѣ, къ свободѣ ведетъ,

И въ дружномъ союзѣ окрѣпнетъ сознанье:
— Сыны мы единой, великой семьи!
И ярко заблещетъ свободы сіянье
Надъ мирною нивой славянской земли! —

ТАМЪ!

Тамъ, тамъ, душитѣ и сърдцата, братя!
Тамъ нашитѣ стремленья и мечти,
Тамъ наш'тѣ очи, умове, обятья,
Тамъ нека сичко българско лежи!

Тамъ, дѣто дивий Шаръ гърми проклятья,
Дѣ охридското езеро ехти,
Дѣ дрънкатъ желѣза, стърчатъ распятья,
Дѣ наш'та Македония пищи.

Свѣта и себе нека да забравимъ,
И на забравенитѣ да отправимъ
Надѣжди, братска помощь, и лучи.

На щрекъ! Готови! Никой да не дрѣме!
На всѣкой зовъ отъ тамо, що ечи
Къмъ Бога — първи да се отзовеме!

(Изъ „Македонски сонети“ 1884 г.)

И. Вазовъ.

Вѣсти изъ славянския свѣтъ.

Графъ Толстой на английски. — Прѣзъ мѣсецъ августъ е билъ въ Русия, въ Москва, англичанинътъ г. Моодъ, прѣводачъ на Толстоя и авторъ на много статии за великия руски писатель. Моодъ сега работилъ надъ съставянето обширна биография на Левъ Николаевича за прѣдприеманото пълно и раскошно издание на съчиненията му; съ тая цѣль той посѣтилъ „великия писатель на руската земя" въ Ясная Поляна и се занимавалъ въ Румянцевския музей, за да събере всички свѣдения, които кога да е сж се появявали въ Русия за Толстоя.

Тия дни ще излѣзе въ Лондонъ на руски езикъ ново съчинение на Толстоя, подъ насловъ „На работния народъ" и ще съдържа възгледитѣ на маститния писатель върху аграрния въпросъ въ Русия. Поводъ за написването на тая книга сж дали селскитѣ движения въ Полтавска и Харковска губернии.

Горкий на виенската сцена. — Въ Виена прѣзъ мѣсецъ септ. била поставена на сцената извѣстната пиеса на Горкий „Мѣщане". Neue Freie Presse въ една бѣлѣжка се отзовава възторжено за пиесата на руския писатель. У публиката пиесата намѣрила необикновенъ приемъ. „Масторски нарисуванитѣ характери — казва вѣстника — приковаваха къмъ себе вниманието на зрителитѣ, по-добритѣ мѣста извикваха грьмъ отъ ржкоплѣскания. Изпълнението не оставяше да се желае по-добро. Нѣмский печатъ слѣди съ голѣмо внимание и новата пиеса на Горкий — „На днѣ".

† **М. И. Домонтовичъ.** На 8 октомврий прѣзъ нощьта въ Петербургъ се е поминалъ на 72-годишна възрасть члена отъ военния съвѣтъ и генералъ отъ инфантерията Михаилъ Ивановичъ Домонтовичъ. Името на покойния ще заеме, безспорно, една отъ страницитѣ на новѣйшата ни отечественна история, тъй като той е зелъ живо участие въ освободителната война и е билъ назначенъ, слѣдъ сключването на Санъ-Стефанския миренъ договоръ, за търновски губернаторъ, дѣто се е отличилъ въ твърдѣ бързото устройство на търновския санджакъ въ административно отношение. На скоро слѣдъ това Домонтовичъ е билъ назначенъ, по височайша воля, за директоръ на канцеларията и членъ отъ съвѣта при руския императорски комисаръ въ България. На този високъ постъ генералъ Домонтовичъ е показалъ рѣдка дѣятелность по устрйсвото на гражданското управление въ княжеството и е билъ командируванъ отъ императорския комисаръ — княза Дон-

дукова-Корсакова, въ Ливадия, за да докладва на императора за хода на работитѣ въ България. Слѣдъ завръщането си отъ Ливадия, генералъ Домонтовичъ е продължавалъ плодотворната си дѣятелность по урегждане управлението на едва що създадено българското княжество, до края на 1879 година.

Славянското Благотворително дружество, по случай тая загуба, испрати съболезнователна телеграма до семейството на покойния.

Вѣнценосни глави почетни членове на Московското Славянско Общество. Г. Черепъ Спиридовичъ, е прѣдалъ лично дипломи за почетни членове отъ казаното общество: на сръбския краль Александра и на кралица Драга, на италянския краль и на ромжнския. Такъвъ дипломъ е получилъ по-рано, при минуването си прѣзъ Москва, и Н. Ц. В. Князътъ.

Шипченскитѣ тържества и Сенкевичъ. *Славянскій Вѣкъ*, въ брой 51 съобщава слѣдующето: „Извѣстния полски писатель Сенкевичъ, както се учимъ, билъ се отнесълъ до българския комитетъ „Царь Освободитель“ да иска позволение да присжтствова на шипченскитѣ тържества, — фактъ незначителенъ, но много знаменателенъ за славянството. Както се знае, шипченскитѣ тържества ще бждатъ нагледенъ изразъ за дружбата на всичкитѣ славянски народи и всеславянско тържество. Полскиятъ писатель, горещъ изразитель на полската идея, който желае да вземе участие въ подобно тържество, изражава чрѣзъ себе си желанието на полския народъ да се сближи съ останалото славянство. Камбанитѣ на шипченската камбанария, както е извѣстно, сж нарѣчени съ имена на всички славянски племена. И ако камбаната „Полша“ зазвъни прѣдъ Сенкевича, то това благовѣстие не може да не намѣри отгласъ въ всичкитѣ полски сърдца.

Б. Р. Фактътъ че знаменития авторъ на Quo Vadis? се е отнесълъ съ такава просба, споредъ нашитѣ свѣдѣния, е вѣренъ. За жалость, неговото желание не било удовлетворено. Комитетътъ „Царь Освободитель“ по заповѣдь на министерството е отговорилъ на Сенкевича, че шипченскитѣ тържества, иматъ характеръ на домашно руско-българско праздненство, и че прѣдставители отъ другитѣ славянски земи ще бждатъ поканени идущата година по случай освещението паметника на Царя-Освободителя, който праздникъ ще бжде „всеславянски“, и въ тѣхното число — полский великъ писатель. Дано нѣщо пакъ не попрѣчи на това рѣшение, та България, при другитѣ скжпи гости, да има щастие да види и почете и г. Сенкевича, твърдѣ цѣненъ и популяренъ у насъ.

Руский язикъ въ парижкия университетъ. Съвѣтътъ на парижкия университетъ рѣшилъ да открие, отъ 1-й ноемврий т. г. катедра по руския язикъ и по руската литература. Всичкия френски печатъ се отнася съ голѣмо съчувствие към това постановление. По тоя начинъ въ всичкитѣ столични европейски университети ще се препознава тоя, сега безпорно, мирови язикъ. Печално исключение ще прави само виенския университетъ, дѣто, очевидно, не бързатъ да учредятъ такава катедра, при всичко, че въ него се учатъ до 3000 славяне, и че

въ горнята камара графъ Харрихъ убѣдително е съвѣтвалъ министра на просвѣщението да учреди тая катедра.

Вечеринка въ паметь на Прерадовича. Дружеството на хърватскитѣ писатели устроило на 23 августъ въ салона на „Хърватска Матица“ въ Загребъ, вечеринка въ паметь на най-първия хърватски поетъ. Като гостъ присжтствовалъ извѣстния писатель Л. Т. Шандаръ-Динанский. Тържественна рѣчь за значението на Прерадовича за хърватитѣ произнесълъ поетътъ Кранчевичъ, като подчеркналъ особенно, че главния мотивъ на поезията на Прерадовича е очакване свѣтлина отъ Истокъ.

Славянското общество въ Москва е избрало за почетенъ членъ свой управляющия Морското Министерство адмиралъ П. П. Тиртовъ, въ признателность за неговия приказъ, съ който се прѣдписва на морското вѣдомство да се ползува съ материали, които се добиватъ и изработватъ *изключително* въ Русия.

Хенрихъ Семирадски, извѣстний полски художникъ, се е поминалъ на 22 августъ т. г. въ своето помѣстие Стропалково, въ полското царство. Семирадски е прокаралъ почти половината отъ живота си въ Римъ дѣто написалъ най-добритѣ си картини отъ врѣмето на Нерона и въобще отъ римската империя, които прѣдставляватъ борбата на новото християнство съ изгасвающето язичество. Отъ тия картини забѣлѣжителни сж: „Римската арена“, „Грѣшници“, „Неронови факли“, „Дирце“ и др. По руската история той е написалъ прѣкрасно платно за историческия музей въ Москва, което прѣдставлява язически обредъ за погребението на „Руса“. Семирадски е билъ погребенъ съ необикновенна тържественность въ Варшава. Градското кметство въ Краковъ залѣга да се прѣнесе гроба му въ Краковъ, дѣто трѣбвало да бжде погребенъ на *Вавелъ* съ другитѣ великани на полския духъ.

По загребскитѣ събития. Московското славянско общество по случай прискърбнитѣ буйства, извършени не прѣди много врѣме въ хърватската столица Загребъ, е съобщило на разнитѣ славянски дружества и клубове въ славянскитѣ земи, слѣднето писмо, отправено до хърватитѣ.

„Братья Хорваты!

Славянское Общество въ Москвѣ, освѣдомоившись о печальныхъ событiяхъ, происшедшихъ въ Загребѣ между хорватами и сербами, выражаетъ чувства своей глубокой душевной печали, ибо Загребское побоище омрачило свѣтлыя мечты о грядущемъ духовномъ единенiи всего Славянства.

Нападенiе на самыхъ близкихъ кровныхъ братьевъ-сербовъ, да еще беззащитныхъ, поразило всѣхъ насъ ужасомъ.

Какъ могли хорваты въ Загребѣ дойти до такого ослѣпленiя, чтобы въ XX вѣкѣ повторитъ Вартоломеевскую ночь? Какъ могли они допуститъ, чтобы ихъ такъ гнусно и низко отуманили враги Славянъ, воспользовавшiеся разницей религiй, какъ будто религiя можетъ нарушитъ узы братства? Какъ могли хорваты забыть, что ни одинъ Славянскiй народъ не можетъ достигнутъ своихъ завѣтныхъ желанiй

и выполнитъ свои историческія задачи самостоятельно, безъ помощи со стороны прочихъ братьевъ славянъ? Тѣмъ болѣе это касается хорватовъ, со всѣхъ сторонъ окруженныхъ и подавленныхъ врагами.

Намъ было бы все это непонятно; непостижимы были бы этѣ азіатскіе порядки въ европейскомъ городѣ, еслибъ мы не знали, какъ сильно стараются наши исконные враги воспользоваться всякой минутой затменія славянскихъ умовъ, чтобы внушитъ имъ рознь и подстрекнутъ къ братоубійству во имя девиза: *„Divide et impera!"*

Нынѣ, когда цѣлый рядъ Славянскихъ Обществъ, Клубовъ и Кружковъ неутомимо работаетъ надъ святой задачей примиренія и сближенія славянъ между собой, — Загребское дѣяніе прозвучало рѣзкимъ диссонансомъ.

Особенно сильна скорбь нашего Общества, которое краеугольнымъ камнемъ своей дѣятельности поставило проповѣдь единенія и отреченія отъ всякихъ захватовъ и насилій. Славянское О-во мечтаетъ лишь о томъ, чтобы всѣ Славяне безъ различія народности, вѣроисповѣданія и политическаго уклада — развивались самостоятельно, чувствуя себя братьями, живя и вѣруя каждый согласно своимъ убѣжденіямъ.

Опомнитесь-же, братья, пока есть еще время, оглянитесь на содѣянное Вами и подумайте о послѣдствіяхъ: „не вѣдаете бо, что творите".

Вечеринка въ Бѣлградъ. Прѣди нѣколко дена въ новооснования „Славянски клубъ" въ Бѣлградъ е била дадена литературно-музикална вечеринка, на която сж биле изрекламувани бѣлѣжити стихотворения изъ славянскитѣ литератури. Между другитѣ е било декламувано Ботевото стихотворение „Хаджи Димитръ", прѣведено на сърбски отъ единъ младъ сърбски поетъ. На сжщата вечеринка прѣдсѣдательтъ на казания клубъ, господинъ С. Симичъ, е държалъ пламенна рѣчь, въ която основната нота е била: сближението на сърбитѣ съ българитѣ. Като прѣдаваме това събитие, не можемъ да не изкажемъ радостьта си за утѣшителнитѣ симптоми, що започватъ да се забѣлѣзватъ срѣдъ сръбското обществено мнѣние по отношение къмъ българитѣ и по отношение на едно сърбско-българско приятелство.

Нови членове на Българското книжовно дружество. Българското книжовно дружество въ общото си събрание, станало прѣзъ октомврия, провъзгласи нѣколко нови членове на дружеството, именно: Н. С. графа Игнатиева и д-ръ Богишича—за почетни членове: г. г. Иванъ Шишмановъ и Ив. Георговъ за дѣйствителни и г. г. д-ръ Л. Нидерле, професоръ Милюковъ, Вайгандъ и Башмаковъ (Вѣщий Олегъ) за дописни членове.

Въ паметь на Графа Игнатиева. За да ознаменова идването на графа Игнатиева въ столицата, софийскиятъ окржженъ съвѣтъ е рѣшилъ, да се постави бюста на графа на улица „Графъ Игнатиевъ".

Градъ Варна е поржчалъ статуя на графъ Игнатиева.

Общинский съвѣтъ въ Русе е постановилъ, щото една отъ градскитѣ улици да се прѣименува на улица „Графъ Игнатиевъ" и празното общинско мѣсто до пристанището да се разработи за градина, която да се нарѣче съ сжщото име.

Въ паметь на прѣминуването на графа Игнатиева прѣзъ селата имъ, общинскитѣ управления въ Сарамъ-бей и Чоллукъ (Южна България) постановили да се нарѣкатъ тия села съ името: *Графъ Игнатиевъ.*

Юрий Венелинъ. На 27 октомврий по инициативата на Българското Книжовно дружество се отпразднува стогодишнината отъ рождения день на Юрия Венелина.

По тоя случай се държаха двѣ реферата. Единътъ отъ страна на Българското Книжовно дружество въ Славянска Бесѣда, отъ професора г. Златарски, а другиятъ въ циркъ „България" отъ г. д-ръ Н. Бобчевъ — върху живота и заслугитѣ на Венелина. И единиятъ и другиятъ рефератъ бидоха посѣтени отъ многобройна публика. Споменитѣ за искренно любящия българитѣ — Юрий Венелинъ, изтръгнаха всички чувства изъ сърдцата на всички.

Въстанието въ Македония и бѣжанцитѣ. Въстанието, избухнало още прѣзъ миналий септемврий въ нѣкои крайнини на братската Македония, продължава и днесъ. Чети отъ храбри борци, съставени отъ емигранти македонци и отъ мѣстни македонски селяни, подържатъ жестока борба съ турскитѣ войски и башибозуци, въ името на правата и свободата на нашитѣ поробощени братя отвъдъ Рила. Вслѣдствие на тая неравна борба, съ стотини македонски семейства, напуснали изгорѣлитѣ си жилища, избѣгали отъ мстителния турски ятаганъ, сж подирили спасение въ Княжеството, лишени отъ най необходимото за сжществование и изложени на сичкитѣ страдания на мизерията прѣзъ настжпающата зима.

Славянското Благотворително дружество за да спомогне, до колкото е възможно, на нещастнитѣ бѣжанци, издаде позивъ къмъ българския народъ да се притече съ материалната си помощь — въ пари, дрѣхи, завивки, прѣвръзки — на страдалцитѣ-братя, и учреди съ тая цѣль специална комисия отъ петь души дружествени членове, която да прѣдава и распрѣдѣля полученитѣ помощи на нуждающитѣ се.

БИБЛИОГРАФИЯ

„Юбилейна книжка. *Защитата на Шипка на 9, 10 и 11 авг. 1877 год. и историята на Самарското знаме".* *Събралъ и написалъ Капитанъ* **Никола Радевъ.**

Книжката на г. капитанъ Радева съдържа актуаленъ интересъ. Тя е едно хубавко издание Туй, което заслужва особено внимание, почва отъ 57 стр. То сж официалнитѣ свѣдѣния по освещаването на първото българско знаме, подарено отъ градъ Самара — свѣдения, доставени отъ архива на Самарския градски съвѣтъ. Любопитна е докладната записка на депутацията, която е занесла знамето (стр. 66). Описанието на Шипченскитѣ и Старо-Загорския боеве е направено съ вѣщина и се чете съ силенъ интересъ. Книгата на г. Радевъ е единъ дъбъръ приносъ въ нашата военна литература,

Сръбската книжнина у насъ. — „Българския Търговски Вѣстникъ" печата въ прѣводъ разказитѣ: отъ Браниславъ Нушича „Изборъ" и „Максимъ".

„Извѣстія С. Петербурскаго славянско благотворительнаго общества" № 1, октбяръ 1902. Петрбургското Славянско общество съ тая книжка подновява изданието на спрѣлия прѣди години свой органъ подъ горнето название. Книжката съдържа интереси материали по славянския въпросъ и славистиката. Привличатъ внимание:

статията на А С. Будиловича: *Маджарството*, статията отъ С. Радича: *Сърбоско-хорватский раздоръ и славянството*. Г. професоръ П. Лавровъ дава една сериозна библиографическа оцѣнка върху монографията на г. Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ: *Единъ непознатъ трудъ на Неофита Бозвели*, напечатана въ XVIII книга на министерския сборникъ. Ние съ искрена радость посрѣщаме новото списание, назначено да способствува за взаимното запознаване и сближение на славянскитѣ народи.

„Пъстъръ свѣтъ“ отъ Иванъ Вазовъ. Току що излѣзлия новъ томъ отъ разказитѣ на най-добрия съврѣмененъ български белетристъ съдържа, освѣнъ дребни битови и исторически очерки и въспоминания на автора, сѫщо и негови пѫтни впечатления. Иванъ Вазовъ ни дава, въ къси, но живи и образни черти, правдиво описание на възродената подиръ войната и съврѣменна България. Всичкитѣ му разскази сѫ вдъхновени съ любовь къмъ българския народъ, дълбоко разбиране на неговия духъ, познаване на неговия битъ. Съ простота, искренность и дълбокомислие се отличава тварчеството на Ив. Вазова, съ когото справедливо може да се гордѣе не само българския народъ, но и всичкото славянство. Нѣкои отъ по-прѣдишнитѣ негови разскази бѣхж обнародвани въ *Славянскій Вѣкъ* №. №. 41, 48, 50.

(„Славянскій вѣкъ“).

„Македония. *Cartes ethnographiques des vilagetsde Salonique, Cossovo et Manastir. Litographiées par l'institut Cartographique à Sophia*“. Тие етнографически карти за македонскитѣ вилаети, сѫ единъ отъ най сериознитѣ трудове по статистиката на Македония, длъжимъ на единъ отъ вѣщитѣ познавачи на тая страна. На тия карти съ най голѣма точность и нагледность е отбѣлѣжено какви племена населяватъ отдѣлнитѣ области и процентното съотношение на тия племена. Градоветѣ, селата, сѫ означени въ видъ на разноцвѣтни тръкалца, споредъ населението имъ. Чернитѣ бѣлѣзи — българското население — прѣобладаватъ въ източна, срѣдня и сѣверна Македония, особенно най гѫсто покриватъ скопскиятъ валиетъ, дѣто българскиятъ елементъ зафаща 4/5 отъ цѣлото население. По тая карта твърдѣ ясно се вижда и растящето нахлуване къмъ истокъ на албанското племе; то е наводнило Косовския вилаетъ, дѣто сръбския елементъ е осталъ въ малцинство, цѣлата западна часть на Македония и дори се е разлѣло около самото Скопие. Въ приложения къмъ картата коментаръ християнското население е распрѣдѣлено споредъ своята принадлѣжность къмъ патриархията или екзархията; сѫщо тъй показано е отношението на българския елементъ къмъ другитѣ народности въ Македония, и неговото числено прѣвсходство надъ осталитѣ. Въобще, тоя трудъ, по своята точность, пълнота и добросъвѣстность, ще остане една отъ най-авторитетнитѣ справки за оние, що се занимаватъ съ етнографията на Македония

Свѣдѣнията сѫ плодъ на многогодишни сериозни изслѣдвания и сѫ черпени отъ най-достовѣрни източници, та заслужаватъ сѣко довѣрие. За това не разбираме, защо редакцията на „Славянски Вѣкъ“ се отнася тъй недовѣрчиво къмъ тѣхъ и ги нарича даже пристрастни. Любопитно е да се знае, на какво основава недовѣрието си г-нъ Вергунъ, дали е билъ на самото мѣсто и знае сѫщинскитѣ отношения въ тая страна, или сѫди само по прѣдубѣждение.

Българската книжнина въ славянскитѣ.

На послѣдне врѣме сѫ прѣведени на славянски и др. язици слѣднитѣ български трудове:

Изъ *Ив. Вазова:*

На руски: *Юбилейната пѣсень* (напечатана въ I-та книжка на „Славянски гласъ") въ „С. Петербургскія Вѣдомости"; *Подъ Игото*, въ „Вятская Газета" (новъ прѣводъ); расказътъ: *На връхъ свети Никола* (появилъ се въ I-та книжка на *Славянски Гласъ*) въ „Славянскій Вѣкъ".

На хърватски: Легендата: *Дъщерята на Пилата* (изъ „Пъстъръ Свѣтъ") въ „Domaće Ognište" (книга III, свѣзка III); „Vienac" е обнародвалъ въ 32 си брой критическа оцѣнка на сборника *Видено и Чуто*;

На словенски: расказътъ *Иде ли?*, въ списанието „Liublianskу Zvon". Въ сѫщото списание сѫ напечатани редъ статии: „*Ivan Vazoff, bulgarsky pesnik*", отъ А. Безеншека;

На полски: расказитѣ: *Дѣдо Йоцо гледа*, *Викоглавъ*, *Вълко на война*, *Иде ли? Ново прѣселение* и пр. — въ разни полски списания, прѣводъ отъ г-жа Луиза Анцъ, въ Львовъ.

На нѣмски: *Дъщерята на Пилата*, въ „Tiroler", „Oesterreichische Volkszeitung" и въ още петь нѣмски вѣстника.

Изъ *А. Константинова*:

Еженедѣлний бѣлградски вѣстникъ „Глас Српства" е прѣвелъ откъсляци отъ *Бай Ганя.*

„Храмъ-памятникъ на Шипкѣ.“ 1877—1902 год. *Безплатное народное изданіе Е. В. Богдановича — Петербургъ 1902"* — Въ врѣме на шипченскитѣ празднества голѣмъ брой — съ хиляди — отъ надписаната книжка се раздаваха. То е брошурка изящно издадена и принадлежаща на перото на познатия руски държавенъ и общественъ дѣецъ Е. Богдановичъ. Тази книжка съдържа въ началото нѣколко прочувствовани думи отъ автора, който отдава особно важно значение на храма-паметникъ на Шипка, защото на младото поколѣние, главно военното, той ще напомня геройскитѣ дѣла, славнитѣ подвиги на руското войнство. Тоя храмъ-паметникъ увѣковѣчава безпримѣрнитѣ подвиги отъ храбрость и самоотвержение. Той ще напомня още, че тамъ на Шипка, въ врѣме на знаменитото „Шипченско Сиденье", се извърши побратимяването по оржжие на рускитѣ войски съ българскитѣ дружини. Книгата съдържа 15 великолѣпно отпечатани ликове на сега царствуващия руски монархъ, на българския князъ и на личнитѣ дѣйци въ освободителната война, освѣнъ това— и храма-паметникъ заедно съ семинарията и другитѣ пристройки. Изложението за постройката и историята на храма сѫ написани изящно и общедостѫпно. Издательтъ е достигналъ цѣльта си. Неговиятъ трудъ е проникнатъ отъ най-горещо съчувствие къмъ българ. народъ и отъ думитѣ му се вижда желание за процъвтѣване на българското княжество. Ние бѣхме петимни за топли думи и намъ е драго като ги чухме отъ устата на такъвъ дѣецъ. Книгата на Е. В. Богдановича се чѣте и ще се чете съ благодарность къмъ автора.

С. С. Б.

ГОДИНА I. МАЙ 1903 КНИЖКА III.

СЛАВЯНСКИ ГЛАСЪ

Органъ на Славянското Благотворително дружество

ВЪ БЪЛГАРИЯ

СОФИЯ
Печатница „Просвѣщение“ на I. С. Наумовъ.
1903

Гробища

Кога избухне помежду славяни
Несговоръ (рѣдкость ли е то?); кога
Азъ чуя, че размѣнятъ се закани,
Ругателства, и свий сърдце тжга
Прѣдъ смута, общата неразбория
Славянска, прѣдъ безсмисления шумъ
На крамолитѣ — ваш'та орисия,
Полаби клети, иде ми на умъ.

Разпнатъ народъ сте вий! Народъ-останки!—
О, какъ желалъ бихъ азъ да протржба
По нашитѣ селища и паланки —
Навсждѣ, ваш'та мащиха-сждба,
Та всички да се вслушаме, какъ кански
Пищи наврѣнъ живъ въ гроба цѣлъ народъ!—
То паметникъ зловѣщъ е на славянски
Безсмислененъ държавнишки животъ!

Велика на несговоръ епопея
Е то! — Демократизъмъ неразбранъ
И липса на каква да е идея
Държавническа — туй е, що на сганъ
Прѣвърна наш'тѣ братя! — И по-злобна

Ирония свѣтътъ до днесъ не знай
Отъ тѣхната история! — Сгань способна
Тукъ само гробища да завѣщай . . .

Погледайте! Ил' не врѣхъ гробоветѣ
На нашитѣ балтийски братя днесъ
Крѣпятъ се, тържествуватъ враговетѣ
На всичко, що славянско е? Безъ свѣсть
Додѣ се грѫземъ ние, врѣхъ славянска
Земя, насяна съ гробове, байракъ
Развява гордо мощната германска
Империя — най-страшниятъ ни врагъ!

Славяни! разумъ! Нека се разправимъ
Съсъ враговетѣ общи най-напрѣдъ!
Миръ, сговоръ, братя! Инакъ ще оставимъ
Ний само гробища на този свѣтъ —
Безкрайни гробища, върху които
Отъ мраморитѣ наши градове
Велики ще възникнатъ, дѣ честито
Ще заживѣятъ върли врагове!

Кирилъ Христовъ.

Македонскиятъ въпросъ
и
Славянскиятъ печать.

Отъ С. С. Бобчевъ — София.

I.

Никога македонцитѣ не сѫ имали повече потрѣба отъ съчувственно отнасяне къмъ тѣхнитѣ нужди, болки и премеждия. Македония е на огънь, Македония гине. Изпитанието ѝ напомня врѣмената отъ прѣслѣдвания на първитѣ християни. Жестокости, изтезания, гонения всестранни, дирене жертви въ всички слоеве, възрасти и полове,— това е дѣятелностьта на едната страна; вѣра въ правината на дѣлото си, рѣшителность да не се отстѫпи прѣдъ нищо, самопожертвувания и хероизмъ безподобни,— това е отговора на другата страна.

Какви права искатъ, какво се домогватъ да иматъ македонцитѣ? Защо се разразява противъ тѣхъ цѣлата европейска и азиатска турска дива орда, въорѫжена съ орѫдия и орѫжия на културна Европа? Тежко е да се каже. Сѣкашь Македония иска невъзможното, иска нѣща, които никой не може да ѝ даде, а пъкъ Македония дири човѣшки права, човѣшки животъ, поне такъвъ върху какъвто разчитатъ най-послѣднитѣ, захвърленитѣ племена на земното кълбо. Македонецътъ се домогва да бѫде господарь на труда си, стопанинъ на кѫщата си, баща на дѣцата си, пълноправенъ гражданинъ, като другитѣ обитатели на Турция отъ турското племе; съ други думи, той иска еднакви права като човѣкъ и гражданинъ на една държава, на която дава даньта си и поддържката си. Той се домогва върху основата на едно спечелено право, признато отъ турското правителство, което е длъжно да

му го даде, прието и отъ тия, които сж „поржчители“ за Турция — отъ европейскитѣ сили, които сж казали Македонии: „търпи! ето това е за сега твое право“. Думата е за 23-й членъ отъ Берлинския договоръ. Двадесеть и петь години сж отъ подписването на тоя договоръ. И македонецътъ чака; Турция нищо не прави; Европа гледа — безмълвна, хладнокръвна пазителка на мира и на Statusquo то на Балканския полуостровъ.

Македонскиятъ въпросъ е славянски въпросъ par excellence. Това е неговата истинска характеристика най-голѣмото злощастие на македонцитѣ. Той е въпросъ на православни славяни, които искатъ да си останатъ такива. Отнемете този обликъ и това съдържание на македонския въпросъ и той до сега щѣше да бжде много пжти разрѣшенъ. Редомъ съ сърби и гърци, македонцитѣ встжпиха въ борбата за народность, извикана отъ новото врѣме, още въ началото на XIX вѣкъ, и първи отъ българската широко разтлала се народность, тѣ дигаха знамето на борбата за духовни, просвѣтни и национални права. Прѣди България, прѣди Тракия (южна България), Македония, вече имаше една печатница, една книга, едно смѣло духовенство, което подири и извоюва своя свободна черкова; тя ратува редомъ съ другитѣ, тя помогна и на гърцитѣ въ 20-тѣ и 30-тѣ години, на сърбитѣ въ всичко врѣме, на българитѣ — когато трѣбваше; сега ней нѣма кой да помогне. Злочестината ѝ бѣше въ единъ случай, общъ съ нещастието на българитѣ. Ако Македония бѣше по-къмъ Дунава, тя днесь щѣше да бжде независимо княжество. Но тя се паднала въ благодатнитѣ долини на Струма и Вардаръ; а това е то бѣдата ѝ. Отъ тукъ се върви къмъ Солунъ и онова чудно хубаво море, което води къмъ Египетъ, води къмъ Мала-Азия, Индия, води къмъ Китай и Япония. Македония е паднала на пжтя на Австро-Венгрия т. е. на Бждащета Велика Германия. Ето македонския въпросъ. Само който жуми, не може го видя; само който си запушва ушитѣ, не чува, не схваща, не разбира тази велика истина,

II

Срѣдня Европа е малка за плодовитото германско племе. То дири земя, ширь, пространства. Но то дири пространства, свързани съ негова центръ. Великитѣ създатели

на Прусия, на Германия по-сетнѣ, рекоха: Drang nach Osten. Рекоха и тръгнаха. Отъ една страна напиратъ на изтокъ, въ материялната смисъль на думата, къмъ рускитѣ области; отъ друга — къмъ наречения изтокъ, Балканскитѣ земи. Австрия е авангардътъ; нахлуването на Австрия въ Босна и Херцеговина е една отъ голѣмитѣ стѫпки и тържество на културния германизъмъ къмъ Drang nach Osten. Това бѣ първия, но не и послѣдния етапъ. Германизмътъ знае своето дѣло. Той не бърза, но пипа и смѣло, и яко, и твърдѣ сигурно. Слѣдъ окупацията на Босна и Херцеговина, той тръгна още напрѣдъ. Той стана най голѣмъ съюзникъ и покровитель на Султана. И попѫпла неусѣтно къмъ Мала-Азия. Разбира се, съ културна цѣль, съ хумани желания, съ културни намѣрения. Ами, че кой ще крѣпи и цивилизова Турция, за да ограби наслѣдството ѝ въ момента на откритието му?

Нещастието на македонцитѣ е че попаднаха на пѫтя на германския Drang nach Osten. И отъ Берлинския договоръ насамъ, тѣ сѫ изкупителната жертва на славянскитѣ грѣхове. Слѣдъ Босна и Херцеговина идѣше Македония. Това е, което трѣба да се разбере отъ славянството, това е, което не ще да се разбере отъ великото славянско племе. Понеже отъ това, що ни дава миналото като урокъ е ясно сѣкашъ 2╳2 = 4, че Македония е „лакомо кѫсче“ на завоевателнитѣ цѣли на сѣвернитѣ германски народи. Германия сама начерта плана на картата, по който трѣба да се шири Австро-Венгерия. Послѣдната върши дѣлото на първата. Врѣменната окупация на Босна и Херцеговина съ цѣль да се умиротворятъ тия двѣ съсѣдни области отдавна изигра рольта си. Отдавна Австро-Венгрия би трѣбвало да напусне тѣзи славянски земи. Напротивъ, тя се стани повече и повече яко и трайно въ тѣхъ. Не само нѣма мисъль за напущане, но тя се готви да завземе когато поиска другата — южна часть на незавзетия ново-пазарски санджакъ. Австрийскитѣ войски сѫ на кракъ. Тѣ чакатъ само една бъркотия въ Македония и една заповѣдь отъ Виена, а може и безъ бъркотия да се тръгне напрѣдъ au delà de Mitrovitza, стига да има заповѣдь отъ Берлинъ. Солунъ е така хубавъ, Егейското море тъй чудно привлѣкателно! . .

Ако берлинскиятъ конгресъ развали стореното отъ Цариградската конференция, подпечатаното въ Санъ-Стефано, това бѣше защото тамъ, въ Берлинъ диктуваше германи-

змътъ. Ако за едно привидно удовлетворение на македонцитѣ се допусна поне 23 чл. отъ Берл. Договоръ, приложението му се осуети отъ неподдържката на германизма и недобросъвѣстностьта на Портата. Така вървѣ отъ 25 години на самъ, врѣме прѣзъ което германизмътъ брои въ своя Drang цѣла редица отъ голѣми сполуки и важни побѣди. Македонцитѣ не можеха да стоятъ мирни, защото не ги оставяха. Тѣ имаше да се борятъ съ всевъзможни спънки и опасности за своята национална култура, за своето сѫществувание, за своя поминъкъ. Тѣ не можеха да не видятъ, какъ се живѣе въ България... И тѣ се приготвиха на отчаяна борба за да добиятъ на дѣло това, което имъ се даде само за залъгалка. Тѣ поискаха и искатъ сериозното прилаганә на 23 чл. отъ Берл. Договоръ. И вмѣсто това дадоха имъ на дума едно подобие на реформи... подъ турски контролъ.

III.

А що правѣше въ това врѣме славянството, тази грамадна, могуща, жизнеспособна. но не оживотворена достатъчно славянска челядь. То се лутá и още се лута. И толкозъ. Русия *дири* своитѣ интереси въ разни крайноизточни и международни комбинации; западнитѣ славяни се мѫчатъ да си издърпатъ крака отъ мрѣжата на тоя германизъмъ и да се отърватъ; хърватитѣ се борятъ за сѣнки съ сърбитѣ; сърбитѣ забравятъ, че иматъ истински братя — въ Босна и Херцеговина, и се впускатъ по неистински национални идеали; българитѣ се ѣдатъ вжтрѣшно. Всички, но всички забравятъ общия идеалъ — че само солидарностьта, якостьта, величието на цѣлото славянство е дълголенствието и благоденствието на всички.

„Чия е Македония? Кой ще вземе повече отъ нея? Какъ да се раздѣлятъ разнитѣ мѣстности, що я съставляватъ? Кому каква сфера на влияние да се даде? Кому е по нужна, на сърбитѣ — ли, които безъ Македония не можели, на българитѣ ли, които иматъ всички етнографически и др. права?“ Тѣзи сж въпроситѣ, около които днесь се води една ужасна прѣпирня, създаватъ се изкуственни доказателства, книги, карти, свидѣтелства, ужасии. А въ това врѣме Македония гине! Надъ нейния израненъ, кървавъ, гинещъ трупъ правятъ се оргии и вакханалии. Македонцитѣ сж рѣшили: да се

освободятъ, да си добиятъ поне единъ сносенъ животъ, обѣщанъ тѣмъ на Берлинския конгресъ въ 1878 год, или да изгинатъ. Въ Македония се почна онъзи борба за животъ или смърть, която напомня геройскитѣ врѣмена на старо врѣме, на борбата възпявана и прославяна прѣзъ вѣковетѣ, борба, каквато Европа не знаеше или поне бѣше забравила. Чети отъ селяни и отъ граждани пълнятъ усоитѣ и клисуритѣ; малки дружинки отъ 50—60 души нападатъ турски табури аскеръ отъ 500—600 и хиляди души и никой не се дава живъ; отмъстителитѣ за турскитѣ, арнаутскитѣ и башибозушки звѣрства отидоха до тамъ щото да се хвърлятъ отъ отчаяние въ явна смърть и гибель; тѣ възставатъ въ самитѣ градове; едни отъ тѣхъ, най-крайнитѣ и ожесточенитѣ, намислиха, че на звѣрствата трѣбва да се отговори съ безчовѣчие и пуснаха въ ходъ най осждителното срѣдство за борба, оръдието на крайното отчаяние — динамита. И пламна, и гори днесь Македония... А какво правятъ сега славянскитѣ народности? Едни гледатъ отъ страна, не му е дошло врѣме да се мѣсятъ; други пъкъ се каратъ, кому ще се падне гроба на македонския страстотерпецъ...

Тукъ е ужасния трагизмъ на македонския въпросъ. Тукъ се налага питането: каква е задачата на славянския печать въ случая? Споредъ насъ, тази задача е ясна, прѣясна, никога тя не е била и по належаща. Славянскиятъ печатъ има едно голѣмо право, което е сѫщеврѣменно и една велика длъжность; той трѣбва да извика и на сърби, и на българи, и на всички славяни: „Стойте, елате на себе си! тукъ не се засѣгатъ сръбски интереси; тукъ не се касае за територияално разширение на България; тукъ се касае да се даде животъ или да се допустне до смърть едно славянско племе. Стойте на страна, ако не щете, ако не можете, ако не знаете да помогнете, да вършите. Па и македонцитѣ отъ никого не щатъ, най-послѣ, помощь, ако тази помощь ще е отрова на прѣдсмъртния имъ часъ. Вий, сърби, казвате, че Македония ви трѣбва, защото безъ нея не можете; но вие повече ли ще можете когато тя, Македония, се изтребва, когато се заличи отъ картата, когато стане австрийска, германска? Вий българи, та и сърби, не щете ли да се позамислите повечко върху вашето вѫтрѣшно уреждане за да станете силни и полезни за себе си и за славянството. Ако не можете да спасите Македония, да я избавите за нея си, като работите дружно, тогазъ, оставете

я, съгласете се поне да я оставите на мира, да издъхне при утѣхата че нейниятъ гробъ служи за едно прѣмирие между южнитѣ славяни. Оставете я да се бори самичка и да свърши . . .“

Това е свещенната задача на славянския печатъ по македонския въпросъ въ послѣдния неговъ фазисъ; проповѣдьта въ печатнитѣ славянски органи трѣба да бъде еднаква: или всички да държимъ за даването Македонии правата, обѣщани въ 23 членъ на Берлинския договоръ, или да я оставимъ на мира и да кажемъ: „Помяни Господи душу усопшия раби твоея!“... поне за дълги години. Македонцитѣ, изоставени на собственитѣ си сили, може да найдатъ нѣкоя формула за избѣгване едно мъртвило. Особно тази задача се налага на великия руски печатъ, на който славянството длъжи много и отъ който очаква още по-много. Мнозина отъ неговитѣ прѣдставители изпълняватъ своята служба съ пълно знание и съчувствие, мнозина искатъ да изучатъ нѣщата, идватъ сами или провождатъ специални сътрудници на мѣстото за да издиратъ правдата, да я подмогнатъ и да тържествува. И рускиятъ печатъ, вѣрваме, ще каже своята мощна дума.

Като българинъ азъ нѣма защо да казвамъ: „Македония е наша“, това е излишно; но като славянинъ, азъ високо заявявамъ: Македония е наша, трѣбва и ще остане наша. И много лесно. Доста е да се създаде отъ нея една автономна, самостоятелна область, съ мѣстно самоуправление, при каквито щете гаранции за едно сносно сѫществувание на всички етнически елементи.

Славянскиятъ печатъ трѣбва да се задоволи за сега съ единъ общъ викъ. Ако славянството иска да има една мощна рѫка на Истокъ, Македония трѣба да получи оная автономия, що ѝ даде Берлинскиятъ договоръ, що днесь има грьцкиятъ Критъ. И... „довлѣетъ“.

Гергевъ-день, 1903 г.

Пеперудка.

Сватоплукъ Чехъ*).

Пст !

Седи тя тамъ мирно, отвърната отъ мене, полупрогледни и́ розови крилца излека потрепватъ, черна и́ главица съ сребърни пипалца се навежда надъ блѣскавия цвѣтъ на рододендрона . . . . Хопъ ! Ахъ, гдѣ е най-послѣ ? Изглежда, наистина, че ония тъмносини лунички по крилцата сѫ цѣли очи.

Изтръсвамъ праздна мрѣжа, оправямъ си очилата. Само въодушевено напрѣдъ ! Тя не ще ми избѣгне. Ето, пакъ се тамъ показа. Скоро подирѣ и́ !

— Де-де, учени човѣче! Четири очи ужъ има, и пакъ се блъска о хората. Бѫдете малко по-внимателенъ, господине !

Бъбря извинение и тичамъ по-нататъкъ. Каквото ще да става, но трѣбва да уловя тази пеперудка. Прѣзъ цѣлия си животъ не съмъ виждалъ толкозъ красива! Освѣнъ това тукъ сме само една пеперудка и единъ ловецъ на пеперудки. Самата орисница иска да тичамъ подиръ тазъ крилата очарователка. Напраздно бѣгашъ! Напраздно прѣфъркашъ насамъ-натамъ да ме измѫчвашъ ! Спри се де... сега . . си вече моя !

Бухъ! лежа на пода. Спънахъ се о едно голѣмо кръчеталце, което нѣкой бъбрица тукъ бѣ оставилъ. Оглуши-

---

*) Сватоплукъ Чехъ е единъ отъ най-виднитѣ, най-плодовититѣ нови чески поети и белетристи. Родилъ се е на 21 февруарий 1846 г. Най-извѣстни сѫ слѣдующитѣ му поеми: „Adamité“, „Snové“, „Anděl“, „Evropa“, „Čerkes“, „Ve stinu lípy“, „Žižka“, „Václav z' Michalovic“, „Slavie“, „Dagmar“, „Petrkliče“, „Pravda“, „Hanuman“, Zpěvník Jana Buriana“, „Václav Živsa‘, сбирка лирически стихотворения „Iitřni pisně“, „Nové pisně“ и др. Освѣнъ това той е прочутъ като бѣлѣжитъ хумористъ и сатирикъ съ своитѣ „Povidky, arabesky a humoresy“, съ романитѣ си: „Kandidat nesmertelnosti“ и „Ikaros“. Той е съдалъ образцови описания на пѫтешествия, каквото е напр: „Kresby z cest“. Много негови хуморески сѫ прѣведени и на български изъ разни списания.

теленъ смѣхъ екна около ми. Несрѫчнъ ставамъ — не съмъ вече пъргавъ юноша — рѫкавътъ на зеления ми фракъ се скѫса, високата ми колосана яка ужасно се измачка и нѣколко отъ многото пеперуди, що бѣха съ топлийки набодени по нагрѫдника ми, изпадаха.

Нищо!

Само по-нататъкъ!

Аха, скри се тамъ задъ стълба. Сега внимателно и прѣдпазливо! На пръсти — така! Отъ другата страна, около стълба . . . . съ протегната мрѣжа въ рѫцѣ . . . сега не ще ми избѣгашъ . . . хопъ! . . . още ли не?! . . . Подиръ нея! Прѣдай се! . . . Вечъ си моя! . . . Моя си . . . моя си!

Та подиръ тебе тичамъ вече цѣла нощь! Напраздно се криешъ — моя си — очарователна пеперудке! . . .

Двѣ години по късно

Кръстъ, цѣлъ мѫченически кръстъ е младата жена! Ни най малко не съмъ кривъ, че е днесь зла неволя, що пакъ трѣбваше да окайвамъ съ страшенъ обѣдъ. Сготвила бѣше таквозъ безвкусно ядене, че не можахъ дори да го кусна. А черното ѝ кафе? — остави се!

Що да правя? Трѣбва да се покоря на сѫдбата си като Сократа. Сѐ пакъ не е тъй лошо. Днесь подиръ обѣдъ нѣма училище, па добрѣ ще бѫде да си поседя въ топла стая, на меко канапе съ Дарвина въ рѫка.

Дивенъ Дарвинъ! Струва ми се наистина, че той има онова мощно око, съ което можешъ да погледнешъ чакъ въ сърдцето на земята. Единъ само неговъ погледъ прочита въ душата на природата много пов.че отъ онова, що хиляди учени очи прѣди него сѫ открили. Какъ гениално освѣтлява само най новата му книга тайнствения животъ на растенията! . . . Ахъ, жена ми се мръщи. Може би се сърди, че не я забавлявамъ. Трѣбва да ѝ кажа нѣкоя и друга думица.

— Чуй, душице, това наистина и тебе ще позанимае. Ти обичашъ цвѣтята. А знаешъ ли, че и тѣ по нѣкога самоволно се движатъ? — Това се нарича *циркумнутация.*

— Ако не умѣешъ другояче да ме забавлявашъ, по-добрѣ остави ме на мира, чети си самъ! О, да бѣхъ знаяла, че тая глупава природа ти е само въ ума!

— Ама ти добрѣ знаеше, че зимашъ мѫжъ — учитель по естествена история. Веднага ти се изповѣдахъ още то-

гава — помнишъ ли. на маскарада — съ сичкото си оржжие на природоизпитатель.

— Ала това не ти дава право да ме мжчишъ съ нѣкаква си *циркум-нум нутация — и — циркумнутация.* Името, разбира се, е малко тежичко, но самото нѣщо е чудесно. Това особно движение на растенията, съ което коренитѣ имъ си търсятъ по сгодно мѣсто въ земята, съ което лозовитѣ растения се овиватъ нагорѣ спирално, съ което листето... нá, листътъ на салкъма, напримѣръ, въ опрѣдѣлено врѣме се върти около осьта си...

— Виждашъ ли, и листата играятъ! Цѣлата природа играе! А само вий по цѣла година си седимъ дома. Ето нá, изтичатъ вече заговѣзни, а ний нигдѣ, нигдѣ не сме били! Днесь е послѣдния балъ-маске, а ти и толкозъ не обичашъ младата си жена, че да я заведешъ на това забавление. Наистина съмъ нещастна... охъ, охъ!

Ето ти нá! Нещастна циркумнутация, ала кой би помислилъ, че тя ще сплете бичъ отъ тия безобидни думи за бѣдния си мжжъ, че ще се сѣти за балъ-маске?! Прощавай сега ти, меко канапе, ти, сладка слѣдобѣдна почивко, и ахъ — ти, мирна тиха нощь! Ала ще се прѣдамъ чакъ слѣдъ люта борба.

— На балъ маске ли? Цѣла нощь да ти се досажда! Да се прозѣвашъ отъ глупави лудории! Като си помислишъ само, ще се съгласишъ да си останешъ у дома. Колко хубаво довечера да си седнемъ край печката на чашка чай, па, ако ти се прище, четвамъ ти нѣкой романъ...

— Я гледай! Моятъ идеаленъ мжжъ ще ми чете! За пръвъ пжть прѣзъ брачния ни животъ! Признай по-добрѣ, че не искашъ да ми доставишъ това невинно развлѣчение... охъ, охъ!

— Ала помисли си: билетъ, файтонъ, приготовление, костюми, па колко пари само ще ни струва тая глупость!

— Стига да имашъ добра воля, всичко леено ще стане, нà, имаме си дрѣхи отъ онзи балъ-маске, помнишъ ли! — азъ пеперудка, ти природоизпитатель — още сж нови, само тукъ-тамъ да се позакърпятъ и поизчистятъ, па за дрѣхи ни пара не ще похарчимъ.

Бѣхъ побѣденъ.

— Е, най-послѣ, ако толкозъ силно желаешъ, ще отидемъ.

Надеждата, че ще иде на балъ-маске, изеднъжъ покри лицето ѝ съ пламенна червенина. Очитѣ ѝ блѣснаха и смѣешкомъ забъбри:

— Ахъ, ти си пакъ моя драгъ, златъ мѫжъ! О, колко ме радва туй? Азъ ще фърча насамъ натамъ, а ти ще тичашъ подирѣ ми ... ще тичашъ непрѣстанно ... съ протегната мрѣжа въ рѫцѣ ... като тогава ... знаешъ ... когато се запознахме ... какъ падна ... хи-хи-хи! О, това ще бѫде прѣлестно!

— Ахъ, да, прѣлестно! Отистина прѣлестно! — подтвърдихъ азъ съ дълбока въздишка.

Всичко доставихъ: билетъ, файтонъ ... Жена ми вече стои прѣдъ мене прѣдрѣшена като пеперуда, разперва розовитѣ си крила съ тъмносини лунички, мърда сребърнитѣ пипалца надъ черната си коса и задирно се смѣе на дългия ми зеленъ фракъ, — закърпила му рѫкава, — на маската ми съ огромни очила и на бѣлия ми нагрѫдникъ съ набодени пеперуди.

Ала червата ми куркатъ. На обѣдъ, както знаете, нищо не кусна̀хъ, а ходенето ми за билетъ и файтонъ бѣше вънъ отъ работната ми система, и доста изгладнѣхъ.

— Тукъ да си вечеряме, нали, женице?

Та що мислишъ? Нима̀ така да летя изъ кухнята да си запаля крилцата или да ги натопя въ яденето?

На бала сме! Каква пъстрина! Какъвъ отвратителенъ шумъ! Смѣхъ безъ причина. Главата ми бучи, червата ми куркатъ! Напраздно убѣждавамъ жена си най напрѣдъ да вечеряме. Кой ти мисли сега за ядене! Най-напрѣдъ ще изходимъ салона надлъжъ и наширъ, ще разгледаме всичкитѣ маски, па послѣ ще търтя слѣдъ нея съ мрѣжата въ рѫцѣ ... като тогава ... и, като уловя пеперудата, ще седнемъ на бифтекъ и чашка пиво.

Прѣкрасна надежда! Едва изминахме едната четвъртъ на салона срѣдъ множеството маски, отвредъ ме блъскатъ съ лакти, ту тукъ, ту тамъ ме подфърля струята, само моята пеперуда се прилѣпила о мене и не ме пуска. Цѣлъ бѣхъ вдаденъ въ бифтека и пивото. Да намѣря само нѣкой познатъ. О, ето този Мефистофель! Познахъ те, млади приятелю, въ тази дяволска прѣмѣна ще ми бѫдешъ избавитель! Промъкнахме се до него, познахме се, той се приближи учтиво до жена ми, а азъ се измъкнахъ на страна прѣзъ нѣколко маски. Но въ това врѣме една струя раз-

дѣли Мефистофеля и пеперудата; послѣдната се огледа, дѣ съмъ. Скоро, бѣжъ да ме нѣма, разтласквамъ налѣво и надѣсно маскитѣ; сега безъ съмнѣние вечъ се изгубихъ отъ очитѣ й. Поглеждамъ назадъ, двѣ сребърни пипалца недалечъ блѣщукатъ; бѣгамъ по-нататъкъ, завивамъ нагорѣ-надолѣ да я излъжа и уморя, свалямъ си нагрждника съ пеперудитѣ, да не ме издаде срѣдъ множеството; сега скоро подъ галерията... Уви! задъ стълба се мѣрна розово крило! Обръщамъ назадъ...

— О, господинъ природоизпитателю, задържа ме нѣкой си, — кждѣ тичате съ мрѣжата си? Назадъ, назадъ! Пеперудата фърчи нѣколко крачки задъ васъ...

— Ахъ, оставете ме на мира съ тази пеперуда!

Изтръгвамъ се изъ ржцѣтѣ му и въ отчаяние зафърлямъ маската, мрѣжата и щастливо избѣгвамъ.

Най-послѣ седя въ бюфета въ едно кжтче, обърнатъ прѣдпазливо гърбомъ къмъ вратата, и гълтамъ златното пивце съ насочени благодарително къмъ небето очи. Прѣвъзходно пиво! Поржчахъ си вече бифтекъ. Връзвамъ около врата си кърпата, чукамъ нетърпеливо съ вилица и ножъ по паницата. Но най-сетнѣ! О, божественъ миризъ! Плюнки въ устата ми се събиратъ, поднасямъ първия залъкъ къмъ гладнитѣ си уста...

Хопъ! Главата ми въ нѣщо се заплита, вилицата съ залъка изпадна изъ ржцѣтѣ ми, нѣкаква мрѣжа забуля очитѣ ми. Дърпамъ се, най-послѣ свалихъ отъ главата си тази проклета тъкань, скачамъ сърдитъ, а ... а прѣдъ мене стои пеперудата засмѣна.

— Най-сетнѣ те стигнахъ и уловихъ съ твоята собствена мрѣжа, злочести прѣдателю! Затова ей сега ще се върнешъ съ мене — чуй, тъкмо засвириха за танцъ! — Но кажи ми, откога пеперудитѣ ловятъ природоизпитатели.

Откогато природоизпитательтъ има такава пеперуда на врата си — помислихъ азъ, ала не казахъ.

Прѣвелъ: *Ст. Костовъ.*

---

25 годишнината на Санъ-Стефанския договоръ.

(Съобщение на графа Н. П. Игнатьевъ).

Прѣдседательтъ на Славянското общество въ Петербуръ, графъ Н. П. Игнатьевъ, бившия руски посланикъ въ Цариградъ и пълномощникъ при сключването на мира съ Турция слѣдъ свършването на послѣднята Руско-Турска война прѣзъ 1877 год., въ понедѣлникъ на 10 февруари т. г. въ редовното засѣдание на Славянското общество, което било много добрѣ посѣтено, сподѣлилъ съ членоветѣ му своитѣ спомени за събитията, до които той стоялъ тъй близко прѣди 25 години.

По причина на несъмнѣния интересъ, който прѣдставляватъ споменитѣ на едного отъ главнитѣ виновници на послѣдня‑а освободителна война, ние ще изложиме тука тѣзи толкова цѣнни спомени, тъй както ги намѣрваме прѣдадени въ „*Извѣстія С. Петербургскаго Славянскаго благотворителнаго общества*“ въ книжката му за априлъ т. г.

Послѣдната Руско-Турска война, почналъ графъ Н. П. Игнатьевъ, по важностьта на своята задача и по своитѣ послѣдици справедливо е наречена кръстоносенъ походъ. А лично за мене — тѣзи дни, когато ще празднуваме 25 годишния юбилей на тази война, тѣзи дни сѫ дни на тежки спомени. Азъ никого не сѫдя и никого не осѫждамъ, и вече отколѣ стоя на страни отъ политиката; но и сега, слѣдъ 25 години, азъ още не съмъ изгубилъ онова чувство на огорчение, което добихъ отъ това, дѣто взеха такъвъ изходъ всичкитѣ ми дълги и упорити трудове, насочени за освобождаването на балканскитѣ славяни (?), и то за това именно врѣме, когато азъ смѣтахъ, че моята цѣль вече е достигната. Слѣдъ това графътъ, като разказва въ по натагъшната часть отъ бесѣдата си послѣднитѣ страници отъ политическата и военнатата история на борбата за освобождаването на Славянитѣ (а защо не българитѣ ?!) отъ турското иго, обяснилъ на слушателитѣ си тогавашнитѣ си намѣрения и планове, разказалъ за нѣкои обстоятелства отъ личния свой животъ и дѣялность, и за крайно неблагоприятно стеклитѣ се условия за достигането начъртанитѣ отъ него задачи.

Още на цариградската конференция руския посланикъ билъ поставенъ въ неблагоприятни условия; отъ всичкитѣ правителства проводили на конференцията по двама прѣставители, а само руския посланикъ билъ самичъкъ. Но той сполучилъ да стане господарь на положението, когато успѣлъ да убѣди маркиза Сализбури да прѣмине на негова страна. Това не било тъй лесно да се достигне, обаче опитния английски дипломатъ напълно оцѣнилъ намѣрението на графа когато послѣ-

дния му обяснилъ, че Русия не желае за себе си нищо и се грижи само за доброто на славянитѣ, и намѣрилъ даже за износно да не оспорва умѣренитѣ искания на руския прѣдставитель, за да се избѣгнатъ осложнения, ако графътъ И. поставѣше за програма — освобождаването на всичкитѣ славяни — поданици на Турция. Като послѣдица отъ това се явило съгласието на Портата да даде самоуправление на България. Забѣлѣжителното е това, че тогава за България биле начертани такива граници, отъ които отъ послѣ даже и въ Санъ-Стефано, трѣбвало да се откажатъ. Тука стана извѣстно недоразумѣние: турскитѣ звѣрства, които послужиха като поводъ за войната, бѣха извършени именно въ тази часть на България, която отъ послѣ рѣшиха да остане пакъ подъ властьта на турцитѣ и това слѣдъ една побѣдоносна война. Причината за това е тази, че ние (руситѣ) изгубихме сума врѣме, избрахме не напълно сполучливъ планъ за нападане, дадохме на Турция възможность да събере силитѣ си и бѣхме обкржжени отъ зложелателството на нашитѣ политически неприятели. Военнитѣ дѣйствия не трѣбваше да се прѣкратяватъ до дѣто Турция се не съгласи да даде свобода на всички славяне въ всичката територия, посочена отъ цариградската конференция: трѣбваше даже нашитѣ искания да се усилватъ съ настжпателното движение на нашитѣ войски, а ние прѣди прѣминаването на Дунава, слѣдъ прѣвзимането на Одринъ, искахме все едно и сжщото. По-износно бѣше военитѣ дѣйствия да се почнатъ и войскитѣ да се отпжтятъ за Цариградъ прѣзъ Азия (за което имаше и подготвителни мѣрки) а не прѣзъ Европа.

Когато на 1 Декемврий 1877 г. било сключено прѣмирието Графъ И. на 2 Декемврий отпжтувалъ отъ армията за Киевското си имущество, отъ дѣто на 10 Януарий билъ извиканъ въ Петерсбургъ, а на 12 Януарий приетъ отъ императора въ присжтствието на Княза Горчакова и графа Д. Милютинъ. Императорътъ, като казалъ, че той не искалъ такава война, че споредъ донесенията на Генерала Струкова, Турцитѣ очистили вече Одринъ, той поискалъ мнѣнието на графа: какво да се прави сега.?

— Да се върви напрѣдъ и да продиктуваме условията на мира отъ цариградскитѣ височини. Императорътъ възложилъ на И. да състави проектъ до мирния договоръ и на сутриньта на 12 Януарий (слѣдъ 24 часа) разглеждалъ подадения вече отъ графа проектъ въ присжтствието на Княза Горчакова, Жомини, Гамбургера и Гирса Отъ страна на дипломатитѣ нѣмало възражения. Прѣдположено било, че за мирнитѣ прѣговори Горчаковъ ще замине или за Одеса или за Севастополъ. Като получилъ заповѣдь да замине за дѣйстващата армия, а по пжтя къмъ главната квартира, да прѣдаде едно поржчение въ Ромжния (присъединяването на часть отъ Бесарабия къмъ Русия, а друго до Наслѣдника Цесаревича да продължава военнитѣ дѣствия,) графъ И. на 14 Януарий напусналъ Петербургъ, като се надѣвалъ, че ще се види съ главнокомандующия подъ стѣнитѣ на Цариградъ слѣдъ което да се подновятъ прѣкъснатитѣ засѣдания на цариградската конференция) за да се избѣгне едно ново намѣсване на европейската дипломация. Между другитѣ условия на мира, графъ И. ималъ прѣдъ видъ да поиска прѣдаването на всички турски броненосци, и такова прѣдположение било одобрено въ Петербургъ.

Задържанъ отъ даденитѣ му поржчения въ Букурешть и Брѣстовица, графъ И. бързалъ, но въ Казанлъкъ узналъ,че на 25 Януарий пакъ било сключено примирие въ Одринъ Графъ. И. смѣталъ, че трѣбвало да се ползуватъ отъ обстоятелтвата, и да се върви напрѣдъ., и тогава нѣмаше да се случатъ такива неочаквани нѣща, каквито се случиха отъ послѣ. Напр. на Генерала Гурко било възложено да заеме Галиполъ и да държи въ ржцѣтѣ си ключътъ на проливитѣ. Англиския посланикъ Ляйеръ убѣдилъ великия Князъ (Главнокомандующия), че нѣма нужда отъ заемането на Галиполъ, тъй като англичаннитѣ нѣма да заематъ проливитѣ. На Гурко била изпратена телеграма да се спре: а въ това врѣме въ Англия стана промѣна на министерството. Новото министерство, не считало себе си за свързано съ обѣщанието на прѣдшественика си и на 4 Декемврий английската флота влѣзла въ проливитѣ . . . . Врѣмето течеше, а турцитѣ не се грижеха за почването прѣговоритѣ за мира., тъй като подъ влиянието на английската и австрийската дипломации тѣ разбраха, че отлагането и протакането срокътъ на прѣговоритѣ би значило да нанесатъ на рускитѣ успѣхи очевидно врѣда; прѣдъ видъ на тѣзи обстоятелства, изпратени биле въ Цариградъ Ону и Кантакузенъ да прѣгледатъ казармитѣ, които биха могли да заематъ рускитѣ войски, избрани бѣха три казарми. На 10 Февруарий съ една рота и конвоя главнокомандующия, графъ И. и Саффетъ паша, тръгнали напрѣдъ. Скобелевъ искалъ позволение да почне атаката, други казвали, че е опасно движението на великия князъ, съ толкова малко пазители. Но за оцѣняването на положението трѣбва да се познава добрѣ изтокъ и да се знае какъ да се отнася съ турцитѣ: ние, казва графа, имахме за заложникъ Саффетъ паша, и при първия гърмежъ той трѣбваше да умре. Както и да било, но на 11 февруарий въ 11 часа вечерьта великия князъ — Главнокомандующия влѣзе въ Санъ-Стефано посрѣщнатъ отъ великия везирь: това бѣше сжщинското свършване на войната.

На 12 февруарий се почнаха прѣговоритѣ. Забѣлѣжителното е това, че турцитѣ бѣха много по отстжпчиви по отношение къмъ българитѣ, отъ колкото къмъ Сърбия: тѣ смѣтаха, че сърбитѣ сж по виновати за почването на войната, а съ българитѣ смѣтаха да се разправятъ по своему слѣдъ заключванието на мира. При все че прѣговоритѣ вървѣха успѣшно, обаче на 13 февруарий се получи телеграма отъ Князь Горчакова, да оттеглиме нашето искане за прѣдаването на броненосцитѣ: види се, че нашитѣ врагове сж направили натискъ въ Петербургъ.

Работата почна да взема нежелателенъ обратъ. Турския главнокомандующъ на 15 февруарий се намѣси въ прѣговоритѣ, като се позовалъ на това, че този главнокомандующъ нѣма нужнитѣ пълномощния; Графъ И. прѣкъсналъ прѣговоритѣ и вечерта около 11 часа билъ вече при великия Князъ, когото разбудилъ по важна работа. Графъ И. прѣдложилъ още отъ сутриньта да се почне настжпването, молилъ да му се даде една дивизия, като се надѣвалъ, че Скобелевъ нѣма да се откаже, обѣщалъ съ заемането на Цариградъ работата ще се свърши много бързо, като увѣрявалъ, че дипломацията нѣма да спре движението на руската войска. Но тука се изпрѣчилъ Непокойчицки, началникътъ на щаба, съ рѣшително заявление, че не ще бжде възможно рускитѣ войски да се задържатъ въ Цариградъ,

по причина на липсата на продоволствие. Обаче турцитѣ почнали да правятъ отстжпки; Мехмедъ Али билъ повиканъ назадъ; прѣговоритѣ биле привършени; договорътъ билъ даже прѣписанъ, когато на 17 февруарий била получена неочаквана телеграма отъ Петербургъ — мирния договоръ да се смѣта за прелиминаренъ. Великия Князъ искалъ работата да се свърши на 19 февруарий (деньтъ на възшествието на прѣстола на Александра II); трѣбваше да се бърза съ прѣработването и прѣписването на всички параграфи. Още отъ сутриньта на 19 февруарий войскитѣ бѣха построени, за да имъ се съобщи за подписването на мира, но тѣ трѣбваше да чакатъ за това чакъ до 6 часа вечерьта.

На 24 февуарий договорътъ бѣше подписанъ отъ Султана.

Взискателностьта на графа И. въ врѣме на воденето прѣговоритѣ, а тъй сжщо неговитѣ извѣстни на турцитѣ възгледи, накарали нѣкои отъ приятелитѣ на Графа И. да го отсъвѣтватъ да ходи въ Цариградъ. Графъ И. вопрѣки това отишълъ и даже офицеритѣ, които отишле съ него, той ги убѣдилъ този пжть да не обличатъ граждански дрѣхи.

Подписания отъ султана договоръ, по настояването на графа И. трѣбвало да бжде отнесенъ въ Петербургъ отъ едно извънредно посолство. Изпратенъ билъ военния министъръ Реуфъ-Паша, а съ него тръгналъ и графъ И. „Турция се намѣрва при краката на Ваше Величество, казалъ Реуфъ, като положилъ при краката на Императора подписанния отъ Султана договоръ. Трѣбвало ли е и Руския Императоръ да подписва този прѣдварителъ договоръ? Графъ И. настоявалъ, че не трѣбва; отъ справката, която направили у професора по международно право Мартенса, се убѣдили въ обратното. Императорътъ подписалъ договора. Турския министъръ молилъ графа И. да се върне въ Цариградъ; намѣсто великия Князъ за главнокомандующъ билъ назначенъ графъ Тотлебелъ, и на графъ И. била дадена поржчка да отиде при него въ Одринъ. Графъ И. не скривалъ, че съдържанието на договора и неговото прелиминарно значение не отговаряли на неговитѣ очаквания, та прѣдложилъ проектъ да се продължаватъ военнитѣ дѣйствия, за да достигне своята цѣль въ пълния ѝ обемъ. Поводъ къмъ това давало слѣднего, че турцитѣ не изпънили взетитѣ върху си задължения относително изпразднянето на Варна и Шуменъ, разположение на войскитѣ въ Македония и т. н. Прѣдполагало се да се събере 120.000 армия за прѣгледъ отъ новия главнокомандующъ, да ѝ се дадатъ бойни патрони, и опирайки се на тази грозна сила, да се уничтожи не изпълнения отъ Турция С. Стефански договоръ. Но защищавайки се съ формулата c'est une politique d'avanture (това е една авантюристическа политика) прѣдложението не било прието.

На Графъ И. често пжти се случвало да слуша обвинения за това, че ужъ той и въ Санъ-Стефанския договоръ надвишилъ (прѣувеличилъ) исканото отъ Турция за смѣтка на българитѣ. По този поводъ графъ И. въ засѣданието на 10 февруарий, обяснилъ: 1) че той не се смѣталъ въ правото си да намалява и урѣзва (окастря) територията, която била опрѣдѣлена за свободна България още на Цариградската конференция; 2) че въ Одринъ той поискалъ това, което било продиктувано отъ конференцията; 3) че при прѣминаването на Дунава билъ издаденъ манифестъ за свободата на всички българи: щѣше да бжде чудно подъ стѣнитѣ на Цариградъ да се намалява правото на българитѣ за свобода.

4) За славянското дѣло бѣше станало нуждно да се образува една силна (съ 5 милиона население) държава, която да има достѫпъ на двѣ морета, за да може тази държава да служи като надеждна прѣграда при настѫпването на не-славянитѣ къмъ тѣзи морета. 5) Македония бѣше присъединена къмъ България, за да се избѣгнатъ нови кланета отъ страна на турцитѣ (което и наистина се повтори при отдѣлянето Македония отъ България), като се прѣдполагаше, че въ течението на малко години плѣменния съставъ на Македония би посочилъ какво трѣбва да бѫде вѫтрѣшното устройство на тази часть отъ велика България. 6) Съ присъединяването на Македония къмъ България се разрѣшаваше и черковния въпросъ, тъй като въ гръцко-българската разпря всички трудности поникнаха само за македонскитѣ епархии.

Слѣдъ това графа И. съобщилъ доста интересна справка по гръцко-българския черковенъ въпросъ, като отбѣлѣжилъ моментитѣ въ историята на този въпросъ, които се разрѣшавали съ присъединяването на Македония къмъ България, въ който случай щѣха да паднатъ сами по себе си всички съмнѣния за националностьта на българската черква. 7) Възсъздаването на велика България е било проектирано и нагласено съвсѣмъ не за смѣтка на сърбитѣ, тъй като Черна-Гора споредъ договора (С. Стефански) трѣбваше да се уголѣми три пѫти по вече, отъ колкото уголѣмяването, което ѝ бѣ дадено въ Берлинския конгресъ. Сърбия би трѣбвало да разшири своята западна граница тъй, че тамъ между славянитѣ и птичка да не можеше да прѣхвръкне, Босна и Херцеговина получаваха автономия, и въпросътъ за съединяването на сърбитѣ въ едно политическо цѣло би се разрѣшилъ въ три-четири години. Мюслюманитѣ въ течението на двѣ години трѣбваше да оставятъ сръбската и българската територии. Най послѣ споредъ точка 6 отъ договора окончателната граница трѣбваше да бѫде прѣкарана отъ особена комисия и нѣмаше съмнѣние, че сърбитѣ при този случай нѣмаше да бѫдатъ онеправдани. Разбира се, че отъ послѣ се застѫпили за Сърбия и се опитаха да разширятъ нейната граница, но не на тамъ, на кѫдѣто трѣбваше, а къмъ и за смѣтка на България: това не е славянска политика, и графъ И. не съчувствува на такова разширяване на Сърбия. Всички тѣзи обстоятелства бѣха изложени и всички съображения илюстрирани при помощьта на специална карта, на която бѣха отбѣлязани границитѣ на България, Сърбия и Черна-Гора споредъ С. Стефанския договоръ. При даденитѣ условия, този е билъ онзи максималенъ успѣхъ, който можалъ да се достигне. Императоръ Александъръ II билъ доволенъ и казалъ на бащата на графа И. (тогава прѣдседатель на комитета на министритѣ): „Радвамъ се, че на твоя синъ се падна честьта да подпише толкова славенъ миръ. Остава да се надѣваме, че европейскитѣ приятели нѣма да побъркатъ на изпълняването на мирния договоръ".

Дѣйствителностьта не оправда тази надежда. Слѣдъ това графъ И. съобщилъ, какъ той билъ принуденъ да се откаже отъ честьта да защищава своя договоръ въ Берлинъ и какъ молилъ, да го не продаватъ тъй ефтино. Прѣзъ Августъ 1879 год. графъ И. дошълъ въ Петербургъ и се прѣдставилъ на Императора, (въ деньтъ на убиването на Мезенцева). Императорътъ билъ силно огорченъ и казалъ на графа какъ изпросвали отъ него една слѣдъ друга отстѫпки отъ параграфитѣ на

С. Стефански договоръ, какъ при всѣка проcба израствало заплашването съ нова война и т. н. За да може по ясно да си състави понятие за всичкитѣ плодове на берлинския конгресъ, на графа било възложено да състави записка, въ която да посочи на измѣненията на С. Стефанския договоръ въ Берлинъ. Тази записка била веднага съставена и като сравнявалъ текстоветѣ на двата договора; графа И. билъ доста развълнуванъ, тъй като на берлинския конгресъ, споредъ неговото мнѣние, сждѣли за славянскитѣ работи и хора, които и не знаели тѣзи работи и не ги обичали тъй, както той, графъ И., който е положилъ толкова години трудъ и любовь за този загадоченъ източенъ въпросъ. И душевното вълнение на автора на С. Стефанския договоръ стана напълно разбрано за слушателитѣ, когато той заговорилъ за послѣдицитѣ отъ берлинския конгресъ по отношение къмъ сръбското плѣме въ Босна и Херцеговина, Черна-Гора, и Сърбия. Черна-Гора, която изгуби $^2/_3$ отъ опрѣдѣлената за нея територия и на която бѣ натрапено морското опекунство на съсѣдката й държава, Босна и Херцеговина, откъснати само за въвеждането аграрна реформа и угнетявана отъ тягостната политика на окупиралата ги държава, Сърбия съ окастрена на западъ граница. — Това не влѣзваше въ плановетѣ на прѣдставителя на Русия слѣдъ свършването на една побѣдоносна война. Впрочемъ неговитѣ (на графа) намѣрения получиха трогателна оцѣнка, и това му доставило извѣстно утѣшение, когато миналото лѣто, той пропжтувалъ по България. Едновреѣменно съ това той намѣрилъ въ свободнитѣ българи, които прѣживѣха тежки политически незгоди, неугаснала вѣра въ Русия, благодарность за дарената свобода и развитъ политически тактъ. Като се прѣкланятъ прѣдъ силата на историческитѣ обстоятелства, даже горещитѣ български глави доброволно се съгласили, когато, той графъ И. имъ обяснилъ, колко не своевремѣнно е сега, да се мечтае за цѣлокупна България, колко прѣстжпно би било да се поставя въ зависимость отъ случайноститѣ сжществуването на България, макаръ даже и заради идеалитѣ на Санъ-Стефанския договоръ.

Слѣдъ това слушателитѣ благодарили на графа за направеното съобщение.

Франтишекъ Ладиславъ Ригеръ.

У насъ въ врѣме на робството много малко се знаело за най-западното славянско плѣме чехитѣ. Въ петдесетьтѣхъ години, когато 11. май бѣше избранъ за български училищенъ праздникъ, въ държанитѣ на тоя день слова за живота на славянскитѣ просвѣтители Св. Св. Кирила и Методия били направени само бѣгли бѣлѣжки за земята, въ която били повикани да проповѣдватъ християнството солунскитѣ братия. Обаче, за народа, който обитава тази страна, малцина у насъ знаели нѣщо, при всичко, че и тоя славянски народъ, колкото се касае за страданията, ималъ история подобна на нашата.

Този народъ въ нещастната битка при Бѣла Гора загубилъ своята политическа самостоятелность и свобода, своята религия и насмалко и езика.

Подъ несносното турско робство, нашитѣ бащи нито понятие имали за братския народъ, който е носилъ ярема на тиранинъ, не толкова жаденъ за материални облаги, колкото за душата и езика на робитѣ. Историкътъ, който ще се наеме да направи параллелъ между нещастията на двата народа — българския и ческия — нѣма ни минута да се поколебае да произнесе своята присжда: той ще признае свирѣпостьта на турчина, ала колкото се отнася до рафинираностьта на тиранията — той безпорно ще даде първенство на нѣмеца. Турчинътъ отсичалъ главитѣ, ала върху езика на роба никогажъ не посѣгалъ. Ний, българитѣ, въпрѣки петь вѣковното робство, запазихме и религията (съ изключение на помацитѣ) и езикътъ си — езика на робитѣ на запада билъ осжденъ да изчезне

Нашитѣ бащи, които пжшкали въ неволя, нито подозирали, че сжществува еднакво угнетенъ братски тѣмъ народъ. Какъ сж могли тогава тѣ да знаятъ, че той е близо до пълното му изтрѣбване отъ лицето на земята? Самитѣ най просвѣтенитѣ синове на този народъ не сж хранѣли вече ни най-малка надежда за да се съживи езикътъ на Иванъ Хусъ. Така, прочутиятъ славистъ, Добровски, който съ увлечение се прѣдалъ на филологически студии на езика, (който е бивалъ дипломатически езикъ въ двореца на полскитѣ крале), мислѣлъ, че работи съ езикъ, който вече умира. Обаче свръхъчовѣческото усилие, тежката работа, най-чистата и най-светата любовь на нѣколцина будители направили това, че страхътъ на Добровски не се оправдалъ и че угнетениятъ народъ се събудилъ отъ смъртната си агония и възкръсналъ за новъ животъ. Той скоро проявилъ сила за сжществуване и скоро достигналъ до новото си културно развитие.

Въ шестдесетьтѣхъ години между българитѣ вече се знаело за сѫществуването на този народъ. Вече било извѣстно, че тамъ на далечния западъ живѣятъ славяни-чехи, които слѣдъ възражданието си се домогнали до цвѣтущо просвѣщение. Мнозина българчета слѣдвали въ чехскитѣ училища (така въ 1869. г. само въ Прага имало 23 български студенти) и тѣ донесли у насъ по-подробни свѣдения за живота и за борбитѣ на чехитѣ. Тия български студенти намѣрили въ Чехия хора съзнателни, които се гордѣели съ езика на свои прѣдѣди. Тия наши студенти, като научили за нѣкогашното робство на чехския народъ, възраждането на който смѣтали като едно чудо, съ почитъ гледали на великанитѣ, които се грижили за продължаването дѣлото на починалитѣ вече новочехски патриарси. Въ многобройни дописки тия студенти запознавали българитѣ съ свърхчеловѣшкото усилие и за неуморимото постоянство на мѫжетѣ, които на своя изтощенъ отъ дългата агония а сега вече възкръсналъ народъ, давали силна подкрѣпа и тласъкъ къмъ новъ животъ.

Тогава у насъ, когато се говорѣло за чехитѣ, покрай името на светия мѫченникъ Иванъ Хусъ и покрай името на най-славния вождъ, Иванъ Жижка, се споменузали и имената на нѣкои отъ сѫврѣменнитѣ чехски дѣйци. Тогава у насъ за първъ пѫть се заговорило и за Франтишекъ Ладиславъ Ригеръ. Тѣзи, които говорели за Ригера, вече добрѣ знаели за сродството между българския и чехския народи.

Когато у насъ въ врѣме на робството се говорило за най-силния славянски народъ съ символическото му наименуване „дѣдо Иванъ", не се забравѣло и за малкия чехски народъ. Чехскитѣ борци ни дадоха единъ примѣръ какъ да се работи за народното възраждане, а възкръсването на чехския народъ съживявало нашитѣ младежи да работятъ за избавянето отъ гнусното петьвѣковно робство. Чехскитѣ възпитаници научиха нашия народъ, че най-западнитѣ братя гордо развѣли знамето на всеславянската идея, и то дързко прѣдъ очитѣ на хилядогодишнитѣ имъ врагове—нѣмцитѣ. Българскитѣ студенти въ Чехия били откърмени съ тази идея—тѣ сами съ очитѣ си видѣли, какво чудесно срѣдство за закрѣпване мислитѣ на чехския борци показвала тази идея. Младитѣ българчета, живущи въ Чехия, скоро разбрали, че люлката на панславизма е Прага; тѣ добрѣ видѣли, че чехитѣ сѫ едничкото славянско племе, което въ цѣлата славянска фамилия съ никого не е скарано. Тѣ добрѣ оцѣнили думитѣ на Мицкиевича, че чехитѣ нѣматъ ни единъ неприятель между славянитѣ, че тѣ въ бѫдаще ще играятъ ролята на сѫдии въ славянскитѣ спорове и недоразумѣния.

Че чехскитѣ възпитаници по България разпространили познанията за всеславянскитѣ тѫги на чехския народъ и за неговото културно развитие, — за това — споредъ нашето мнѣние — свидѣтелствува едно не случайно обстоятелство. Поне ний само съ туй си обясняваме факта, че скоро слѣдъ освобождението ни въ нашитѣ гимназии сѫ били повикани за учители много чехи, които до днесъ още живѣятъ между насъ.

* *
*

Съ възторгъ се наехме да напишемъ въ страницитѣ на „Славянски гласъ" посмъртенъ споменъ за человѣка, съ името на когото

тѣсно е свързана новата история на чехския народъ. Ний съ още по-голѣма радость приехме почтената си задача, защото името на починалия чехски Атлангъ не е записано съ златни букви само въ историята на потомцитѣ на Иванъ Хуса, но и въ историята на цѣлия славянски миръ. Франтишекъ Ладиславъ Ригеръ бѣше славянинъ съ цѣлото си сърдце и съ всичката си кръвь. Кжщата му бѣше прибѣжище за всѣки славянинъ, който е дошелъ въ Прага. Съжаляваме, че за сега не разполагаме съ надлежната литература, за да можемъ да докажемъ, съ какво топло съчувствие Ригеръ е винаги гледалъ на тжгитѣ ни и на сждбата на нашия народъ.

* *
*

Съ бѣгли черти ще опишемъ исполинската работа, която Ригеръ положи за своя народъ и съ която извоювалъ за чехитѣ нѣкои културни приобрѣтения.

Че при огромната си работа Ригеръ направилъ нѣкои грѣшки, това и неможало да бжде инакъ. Така е при всѣкий голѣмъ трудъ. Обаче тия грѣшки били трагични за него, макаръ че били нищожни въ сравнение съ огромния успѣхъ на работата му. Не искаме да си служимъ съ изрѣчението: de mortuis nil nisi bene“ — ала, въпрѣки грѣшкитѣ, които Ригеръ направилъ, за него може да се пише само въ най-свѣтли краски, ний ще пишемъ за Ригера само съ топли чувства.

Тия грѣшки Ригеръ направилъ отъ изнуряването прѣзъ течението на многогодишната политическа борба, а тѣ произлѣзли само отъ добрината на сърдцего му и отъ природния му оптимизъмъ, съ който гледалъ на цѣлия свѣтъ. Човѣкъ, който заякчилъ надеждитѣ на своя народъ само съ топлината на своето убѣждение, че рано или късно доброто трѣбва да побѣди, лесно може понѣкога да сгрѣши. А така би сгрѣшилъ всѣки человѣкъ, който съ цѣлото си сърдце чувствува и съ цѣлата си душа мисли славянски. А Ригеръ билъ типъ на истински славянски человѣкъ. Довѣрчивъ, търпѣливъ, прѣпълненъ съ високи чувства на толерантность, съ душа, която лесно пламва, и прѣданъ на трудолюбие, Ригеръ нѣмалъ нужната прѣдпазливость, не билъ твърдъ и не билъ строгъ къмъ неприятеля. Атлантътъ съ широки плещи, носѣлъ въ силно изпжкналитѣ си гърди сърдцето на незлобно дѣте, не знаеще що е мъсть. Ригеръ приемалъ укоритѣ съ усмивка, а ударитѣ — съ неозлобено търпение.

Не напразно съотечественицитѣ нарекли Ригера свой Аристидъ. Неговиятъ благъ и честенъ характеръ, безкористностьта въ работата му съединена съ чести материялни жертви, неговата усмивка, съ която, отплащалъ укоритѣ, създали му тоя прѣкоръ. Девизътъ на всѣко негово прѣдприятие е билъ: *истина!*

Цѣлиятъ животъ на Ригера е само едно доказателство на възгледа, че *нравствената сила е най-сигурниятъ залогъ за бждащето развитие на народа.* Туй нѣщо би трѣбвало да разбератъ и нашитѣ политически дѣйци. Тѣмъ Ригеръ винаги може да послужи като добъръ примѣръ.

* *
*

Франтишекъ Ладиславъ Ригеръ се родилъ на 28. XI. 1818. г. въ Семили, дѣто баща му билъ доста състоятеленъ воденичарь. Понеже у малкия Франтишекъ скоро се появила жажда за учение, баща му го завелъ въ Ичинъ, за да слѣдва въ гимназията. Гимназиялното си образование Ригеръ довършилъ въ Прага, дѣто му билъ учитель прочутиятъ Иосифъ Юнгманъ. По това врѣме въ Чехия още царувалъ нѣмски езикъ въ гражданската класа. За хора патриоти тогава всѣко дребнаво стихотворение, всѣка декламация на чехски езикъ, вече било голѣмо събитие. Днешниятъ човѣкъ, слѣдейки това явление, ще го нарече наивно Да, наивно било то, ала какви голѣми дѣла е извършило! То дало първото възпитание на чехския народъ. Само така чехитѣ отъ послѣ могли да покажатъ блѣскавъ примѣръ на патриотически жертви — съ което нѣщо никой другъ народъ не може да съперничи съ тѣхъ. Само това възпитание научило всѣки чехъ да понася лептата си за народни цѣли. Само така свѣтътъ е можелъ да се чуди надъ възторга, съ който хора, поразени отъ пожара на народната имъ светиня, националниятъ театръ, изсушавали сълзитѣ си, тъй че още прѣдъ пламъцитѣ на грозния пожаръ, да поднасятъ щѣдри помощи за новото построяване на сградата построена послѣ съ разноски по голѣми отъ 4,000,000 лева. Само така чехитѣ могатъ да поддържатъ най-голѣмото тѣхно учреждение „централната школска матица", която всѣка година харчи стотини хиляди за поддържането чехскитѣ училища въ окръзи, застрашавани съ понѣмчване.

Такова било врѣмето, въ което Ригеръ слѣдвалъ по правото въ Прага. Всѣки поетъ тогава билъ патриотъ — а всѣки патриотъ искалъ да стане поетъ! Та и Ригеръ се опитвалъ въ поезията. Отъ перото му е излѣзла извѣстната чехска пѣсень: „Neni muže nad kováře".

Правото Ригеръ довършилъ въ Виена, дѣто се запозналъ съ нѣкои видни славяни. При добиването титлата докторъ по правото той защищавалъ своята десертация на чехски езикъ. Това било нѣщо нечувано — порано всѣки кандидатъ говорѣлъ по латински.

Ригеръ много добрѣ разбралъ, че за възраждането на гражданскитѣ сѣмейства, до тогавъ несъзнателно прѣдадени на нѣмски езикъ, имало нужда отъ мѣсто за събиране на по-отбраното чехско общество. Затова той намислилъ да уреди единъ балъ, който нарекалъ „народна бесѣда". Колко наивно трѣбва да се покаже това на насъ прозаичнитѣ хора! Единъ балъ щѣлъ да помогне на народното дѣло! Ала въ Прага помогналъ! „Народната бесѣда" скоро станала „rendez vous" на по-отбраното чехско общество, което до тогава мислѣло, че на чехски могатъ да говорятъ само деститѣ хора. „Народна бесѣда" била майка на първото чехско читалище, което станало свърталище на всички тогавашни патриоти. Тамъ дохождали и славянскитѣ гости, които попадали въ Прага. Ригеръ облѣкалъ чехската чамара, която днесъ си извоюва право за носене и въ салонитѣ на императора. Личното желание на Ригера било да добие катедра по правото въ Пражския университетъ, тогава още нѣмски. Ала той не билъ здравъ. Той повръщалъ кръвь! По настояването на лѣкаритѣ той отпжтувалъ въ Италия. Тамъ билъ свидѣтель на умразата, която италиянцитѣ питаели

къмъ Австрия. Той билъ свидѣтель на сцената, въ която италиянцитѣ изхвърлили хабсбургския орелъ изъ зданието на австрийското посолство. Той разбралъ ненавистьта на Италия къмъ австрийцитѣ, която подбуждалъ свещеникъ Гаваззи съ пламенитѣ си рѣчи, държани въ колозеума. Ригеръ чулъ и овациитѣ, които тълпитѣ правили на папа Пий IX., който, споредъ мнѣнието на Мацини, трѣбвало да стане глава на съединена Италия. Отъ Римъ Ригеръ слѣдилъ и чехскитѣ подвизи. Въ 1848. година той се завърналъ въ отечеството си, като спрѣлъ въ Виена, дѣто се присъединилъ къмъ чехската депутация. А отъ тукъ той веднага почва своята политическа дѣятелность. Той дѣйствувалъ заедно съ Палацки и Хавличекъ противъ участието на чехитѣ въ франкфуртския сеймъ. При бурнитѣ събития на св. Духъ той не се намиралъ въ Прага. Ригеръ малко прѣди тия събития изработилъ рескриптътъ, съ който на 8. IV. 1848. год. императоръ Фердинандъ съобщилъ на чехския сеймъ, че ще възобнови чехското кралство (Чехия, Моравия и Силезия), въ което ще бжде спазена пълна равноправность на чехски и нѣмски езици. Чехитѣ рѣшили да създадатъ въ Прага правителство напълно независимо отъ Виенското, което да има свой канцлеръ въ императорската резиденция. Графъ Тхунъ, тогавашния губернаторъ на Прага одобрилъ това рѣшение за устройството на приврѣменното чехско правителство (Палацки, Ригеръ, Браунеръ и Щробахъ) и изпратилъ Ригера въ Инсбругъ, гдѣто се намѣрвалъ тогава императоръ Фердинандъ, който напълно удобрилъ прѣдложението и вече мислѣлъ да назначи ерцхерцога Францъ Иосифъ за чехски вицекраль.

Ала наивната революция, която въ това врѣме избухнала въ Прага, подпалена отъ лекомисленитѣ радикали, развалила всичко. Императорътъ взелъ назадъ своето обѣщание. Славянскиятъ конгресъ въ Прага, бомбардирана отъ Виндишгрецъ, билъ прѣкратенъ.

Въ сеймътъ въ Кромерижъ (Моравия) Ригеръ проявилъ федеративни стрѣмления. Тамъ той показалъ политическитѣ и ораторскитѣ си способности. Въ една своя пламена рѣчь той произнесълъ принципа че *„всичка мощь произлива отъ народа“*. На това начало той отпослѣ изневѣрилъ, и като за ирония, самъ слѣдъ нещастнитѣ пунктации е вкусилъ отъ тая горчива мощь!

Слѣдъ Кромерижския парламентъ, подиръ потушената съ помощьта на рускитѣ войски маджарска революция, въ Австрия скоро настжпила реакция. Тя изпждила Ригера въ Парижъ. Слѣдъ завръщането си той издалъ своята хабилитачна (за професорство) десертация — но правителството не го приело за такъвъ.

Скоро слѣдъ туй той се оженилъ за дъщерята на Палацки, който билъ богатъ човѣкъ. Сега Ригеръ вечъ нѣмалъ нужда да се грижи за своето сжществуване. Брачниятъ му животъ билъ щастливъ и примѣренъ.

Въ 1859. г. той положилъ основа за издаването „Наученъ словарь“. (Той се намира и въ нашата народна библиотека). Ригеръ напълно схваналъ значението на економическитѣ въпроси, при това той показалъ и дълбоко схващане и разбиране на работнишкия въпросъ, като желаелъ да се подобри материалниятъ и душевния животъ на работницитѣ.

Заедно съ Юлиусъ Грегръ той основалъ вѣстникътъ „Народни листи“, но поради нѣкои неспоразумения по руско-полския въпросъ, въ който Грегръ държалъ страната на поляцитѣ, а Ригеръ съ Палацки — на руситѣ, тъй като въ полския смутъ той виждалъ нещастието не само за поляцитѣ, но и за цѣлото славянство, раздѣлилъ се отъ Грегра и захваналъ да издава нови вѣстници „Народъ“, и „Политикъ“; послѣдниятъ билъ списванъ на нѣмски езикъ.

Настжпила войната на австрийцитѣ съ италиянцитѣ. Отъ нивитѣ на Солферино, поръсени съ кръвь, слѣдъ като Австрия загубила Ломбардия, изникна нова конституциона ера въ Австрия. Въ 1860. г. императоръ Францъ Иосифъ съ патентъ отъ 8. октомврий 1860. г. свикалъ райхсрата. Въ туй врѣме Ригеръ захвърлилъ по прѣдишното си мнѣние за „мощьта на народа“ и свързалъ сношения съ консервативнитѣ чехски боляри. Благодарение на тия сношения появява се „státoprávni“ програма на чехския народъ. Но въпрѣки това между чехитѣ почнали вече да се чуватъ гласове, които негодували отъ общото работене съ болярitѣ, защото послѣднитѣ имали въ всичко надмощие. Ригеръ защищавалъ мнѣнието си за пълната равноправность на чехитѣ съ нѣмциттѣ.

Макаръ чехитѣ и да разбрали, че дѣятелностьта на Шмерлинга е насочена противъ тѣхъ, тѣ обаче подъ водителството на Ригера почнали да посѣщаватъ засѣданието на чехскитѣ сейми въ Чехия и Моравия и райхсрата въ Виена. Ригеровата партия, наречена по послѣ старочехска, винаги се подчинявала на възгледитѣ му — тя пазела строга дисциплина и имала пълно довѣрие въ своя вождъ. Чехскитѣ народни прѣдставители, слѣдъ като въ всичко срѣщнали само несполука, още въ сжщата година (1860) напуснали райхсрата и изцѣло се прѣдали на дребна културна и политическа работа у дома си. Но Шмерлингъ направи самъ себе невъзможенъ и билъ принуденъ да отстжпи мѣстото си на графъ Белкреди (1865.). Надеждитѣ на чехитѣ получили нова храна и много порастнали, когато слѣдъ нещастната война въ 1866. год. Австрия била изключена отъ съюза на германскитѣ земи. Ала Байстъ и князь Ауерспергъ унищожили надеждитѣ на федератиститѣ. Затова чехскиятъ народъ отново прибѣгналъ къмъ упорита опозиция. Между туй върховната власть на нѣмцитѣ, която била узаконена съ декемврийската конституция въ 1876. год. достигнала своя апогей. — Чехитѣ били силно онеправдани. Тѣ въ войната се показали извънредно лоялни и затова получили награда — еднаританица. Маджаритѣ, които прѣзъ войната държели съвсѣмъ прѣдателско поведение, полковетѣ на които бѣгали отъ армията, които били въ прѣговори съ Бисмарка, — получили самостоятелностьта на маджарското кралство — чехитѣ получили плѣсница. Маджаритѣ скоро захванали да прѣслѣдватъ немаджарскитѣ народи заселени въ Унгария. Не е чудно, че поради всичкитѣ тѣзи нелогични и неморални постжпки Австрия отъ това врѣме е извѣстна на цѣлия свѣтъ подъ името: *„държава на невъзможности“*.

Недоволствието на чехитѣ порастнало. На декемврийската конституция Ригеръ далъ добъръ отговоръ — отпжтувалъ въ Москва. Въ Кронщатъ Ригеръ, билъ прѣдставенъ на Царь Освободителя, дѣто въ събора носѣлъ знамето на Кирилъ и Методий Въ Москва въ едно

пламено слово се обърналъ къмъ рускитѣ побѣдители и ги молилъ да се покажатъ великодушни къмъ заблуденитѣ поляци. Нѣмцитѣ послѣ често му напомнѣли Москва — за маджарския бунтъ никой неспоменувалъ!

Съвѣтницитѣ на короната придумали Францъ Йосифа да посѣти Чехия, защото съ туй привидното ужъ неудоволствие на чехитѣ щѣло да изчезне като димъ. Императорътъ, послушалъ тоя съвѣтъ, и въ 1868. г. посѣтилъ Прага, но намѣрилъ тамъ толкова лошъ приемъ, такава ледена студенина въ сърдцата, че не можелъ да скрие нервното си разстройство. Ни единъ чехъ не се подалъ на улицитѣ, прѣзъ които минавала коляската му; — рано сутриньта цѣлото чехско население излѣзло вънъ изъ града на Бѣлата Гора и вечерьта съ факли се върнало като минало прѣзъ двора на палата и гръмогласно пѣло пѣсеньта „хей славяне“! Като се върналъ въ Виена и като поразмислилъ, императорътъ разбралъ, че трѣбва чехитѣ да бждатъ помирени и затова изпратилъ Байста въ Прага, да влѣзе въ прѣговори съ чехскитѣ политици.

Щастието се усмихнало на чехитѣ! Байстъ билъ министръ, каквито сж рѣдкость; той билъ най-подлия човѣкъ подъ синйото небе и чехитѣ лесно можали да го спечелятъ съ нѣкой „народенъ даръ“. Ала тѣ били идеалисти и неумѣели да скриватъ умразата, която питаели къмъ него. Тѣ не послѣдвали примѣра на маджаритѣ, които само съ прѣдателство и съ подкупничество знаели да боравятъ и за които дѣйствия свѣтътъ, кой знае защо, ги нарекалъ „рицарски народъ“. Чехитѣ правѣли това, каквото чувствували, и докачили Байста съ огромна демонстрация. Счупили прозорцитѣ на хотела, въ който седѣлъ Байстъ — въ театра давали тая вечерь прѣдставление отъ Боздѣхъ: „Баронъ Герцъ“. Актьорътъ, който играялъ ролята на мизеренъ министръ на шведския краль Карлъ XII, носѣлъ маската на Байста. И щастието избѣгнало отъ чехитѣ! Байстъ унищожи тѣхнитѣ надежди.

Тогава чехитѣ издадоха прочутата си *„декларация“*. Авторътъ ѝ билъ Ригеръ. Декларантитѣ напуснали чехския сеймъ.

Въ това врѣме Ригеръ, който добрѣ прѣдчувствувалъ бждащата война на нѣмцитѣ съ французитѣ, поднесалъ на императоръ Наполеонъ III. прочучия си меморандумъ.

А Императоръ Францъ Иосифъ отново пакъ измѣнилъ мнѣнието си. Съ Ригера и Сладковски били водени нови прѣговори. Тогава на власть билъ Потоцки. Чехитѣ пакъ вѣрвали, че е близка минутата, въ която ще бждатъ удовлетворени тѣхнитѣ искания за равноправность. Дошла ерата на Хохенварта. На 31. августъ 1871. г. билъ издаденъ *„кралския рескриптъ“*. Въ рескрипта, макаръ и издаденъ подъ влиянието на нѣмцитѣ и маджаритѣ, императорътъ тържествено признавалъ правата на чехската корона „която дала блѣсъкъ на прадѣдитѣ ми и на менъ“ и обѣщалъ, че ще признае „съ клѣтва и съ коронясване“ тѣзи права! Ала рескриптътъ не се харесалъ въ Берлинъ, дѣто се бояли да не би Австрия да се сближи съ Русия и Франция; самъ Бисмаркъ пристигналъ въ Салцбургъ да пустне своитѣ интриги противъ подновяването на чехското кралство. Даже самъ императоръ Вилхелмъ дошелъ въ Салцбургъ да подкрѣпи искането на Бисмарка. Помагали и Байстъ, Андраши и Хаймърле. Освѣнъ това и графъ Кламъ-

Мартиницъ съ нетактичното си поведение безъ да знае помагалъ на Бисмарка. Като резултатъ на всичко това се яви падането на хохезеварти на 18. октомврий и вече на 22. октомврий императорътъ издалъ новъ рескриптъ за свикване на райхсрата. Чехитѣ ужасно били огорчени. По инциятивата на Ригера тѣ въ чехския сеймъ на новия рескриптъ отговорили съ остра една резолюция и съ отричането си отъ изборитѣ. Слѣдъ това съ прѣсловутия „хабрусъ" (купуване имоти записани въ земскитѣ книги) нѣмцитѣ получили въ сейма болшинство. Чехитѣ отказали да зематъ участие въ сейма. И настжпа едно ужасно прѣслѣдване на чехския народъ! Събранията и митингитѣ били запрѣщавани, чехскитѣ редактори били хвърлени въ затворитѣ и чехскитѣ банки, съ ужасни загуби за чехското население — били затваряни! Ала нищо непоколебало чехитѣ въ опозицията имъ. Партията на Ригера показвала упорито съпротивление. Обаче въ Чехия почнали да се чуватъ гласове, които неудобрявали пасивната политика на Ригера. (Тѣ тогава спечелили болшинство и въ дружеството за постройката на народния театръ, въ работитѣ на което дружество Ригеръ взималъ живо участие)

Въ туй врѣме Ригеръ работѣлъ културно. Въ 1875. год. основалъ „Сватоборъ", дружество за подпомагане чехски литератори и други художници. И друго да не е сторилъ Ригеръ, само съ основането на „Сватоборъ" той има прѣдъ чехския народъ безсмъртна заслуга.

Обаче Ригеръ и по това врѣме развивалъ политическа дѣятелность. Той отишель въ Парижъ да конферира съ Гамбета.

Ригеръ добрѣ разбралъ, че нѣмцитѣ се възползували отъ отсжтствието на чехитѣ отъ райхсрата; тѣ подиръ „Краха" въ 1873. г. изваждали отъ държавнитѣ суми помощи за жертвитѣ си въ катастрофата и економически си помагали съ държавнитѣ пари. Затова Ригеръ въ 1879. г. почналъ прѣговори съ министра графъ Таафе. Самъ лично поднесалъ на императора *статоправно огораживанiе*". Довѣрчивъ, като винаги, той довелъ чехскитѣ прѣдставители въ райхсрата. Въ отговоръ на туй императорътъ въ тронното си слово изказалъ думитѣ, че „славянитѣ въ Австрия не трѣбва вече да бждатъ притиснати о стѣната". А стариятъ Ригеръ още не билъ доста осторожен и проницателенъ, за да не разбере, че думитѣ сж само думи, а развилъ една опортунистическа политика, резултатъ отъ която ческия народъ получилъ нѣколко училища и чехския университетъ.

Въ туй врѣме се основала „централната чехска матица", която зела грижата за поддържането чехскитѣ училища въ заплашванитѣ отъ нѣмци окржзи; Ригеръ билъ първъ прѣдседатель на тая матица.

Борбитѣ, несполукитѣ и сплотяването съ болеритѣ, силно измѣнили по напрѣжнитѣ възгледи на стария „трибунъ на народа". Той тогава, като изслушалъ негодуванията на нѣкои народни прѣдставители, казалъ малодушни думи, съ които горчиво се оплаквалъ за злочестото положение на чехския народъ, „който е принуденъ да гледа, какъ нѣмцитѣ се разположили при богатата държавна трапеза, като при туй на чехитѣ е дозволено да събиратъ само „трохитѣ" паднали подъ трапезата". Отъ тогава въ Чехия за политиката му казали, че е „отъ трохи". А най-тежката „троха" сж били *пунктации*" въ 1890. год.

Тукъ Ригеръ се показалъ извънредно слабъ и мекъ. А за слабостьта си горчиво се каелъ и платилъ за нея скжпо. Нѣкогашниятъ „мораленъ краль на Чехия“ билъ отхвърленъ изъ политическата арена. Пунктациитѣ съ съпротивлението намладочехитѣ били унищожени. Новитѣ избори въ 1891. г. се свършили съ пълна побѣда на младочехитѣ. Староческата партия била напълно разбита. А краятъ на политическата дѣятелность на човѣка, който по-напрѣдъ произнесълъ гордитѣ думи: „nedejme se“ завинаги била довършена. Това биле найтежкитѣ минути на Ригровия животъ. Нищо не му помогнало благоволението на императора, който го произвелъ баронъ и го повикалъ и въ камарата на лордоветѣ — Ригеръ билъ готовъ!

* *

*

На 18. февруарий (3. мартъ) за винаги изгаснало проницателното око на Ригера. До гроба го придружавало огромно множество народъ съ единодушна почитъ къмъ великия свой мжжъ. Слѣдъ погребението му на народа било обявено завѣщанието на Ригера. Въ туй завѣщание Ригеръ подарилъ за народни цѣли паритѣ 300 000 лева, които му събралъ народъ по случай 70-годишната му. Въ идущия брой „Славянски гласъ“ ще даде буквален прѣводъ на това завѣщание за поука на нашия народъ и на шефоветѣ на нашитѣ политически партии и видни дѣйци.

Като осветяваме спомена за великия синъ на чехския народъ, за доблестния членъ на всеславянското сѣмейство, ние завършваме редоветѣ си съ желанието, щото сждбата да даде и намъ лице, което да работи за нашия народъ тъй безкористно, съ такива чисти ржцѣ, съ такага жешка любовь, и съ такъвъ пламененъ възторгъ, както за малкия чехски народъ се е борилъ единъ отъ най-доблестнитѣ му синове, Франтишекъ Ладиславъ Ригеръ.

Никола Хлътовъ.

Вѣсти изъ Славянския Свѣтъ.

Македонско дружество въ С. Петербургъ. Подъ покровителството на Славянск. Благотвор. Дружество въ Петербургъ студентитѣ македонци съставили дружество „Македонско научно-литературно студентческо дружество“. въ което до сега се записали 20 члена. Цѣльта на дружеството е: духовно единение и единство на отечеството, изучаване на Македония отъ историческо и етнографическо гледище, запознаване руското общество съ истинското положение на миналото и настоящето на македонцитѣ. Членоветѣ на дружеството говорятъ помежду си само на македонскитѣ нарѣчия, а не по български или по сръбски, както е било до сега споредъ мѣстото на възпитанието имъ (Това трѣбва да е измислица на „Славянски Вѣкъ„: македонцитѣ си се чувствуватъ само като българи. То е вече квадратно доказана истина. Послѣдньото революционно движение ще трѣбва да убѣди въ това всички Б. Р.) Нѣкои отъ членоветѣ на това дружество издаваха прѣзъ пролѣтьта на миналата година въ Бѣлградъ вѣстникъ „Балкански гласник.“ на сръбски и французски езикъ. Въ този вѣстникъ се изказвалъ възгледа, че дѣленето християнското население на 3 враждебни лагера: български, сръбски и гръцски [чорбаджии гъркомани-славяни (?!) слѣдъ това, че чуждитѣ пропаганди спъватъ обединяването и че за това обединение е нуждното да се введе за литературенъ езикъ единъ отъ четиритѣ главни македонски диалекта 1 планиското: Скопие, Куманово; 2 миачско-берсаческото Битоля-Охридъ, Прилѣпъ; 3) Енидже-вардарското: Воденъ; 4. Неврокопското; при което за критерий при дѣленето е мѣняването на гласнитѣ и топографическитѣ котловини), и именно за общъ македонски литературенъ езикъ. За най подходяще нарѣчие имъ се чини да е юго-западното миачско берсачкото нарѣчие. Членоветѣ на това дружество се явяватъ носители на идеята „Македония за македонцитѣ“. Осяществяването на тази идея съ създаванието на Македонския езикъ, ще се покаже, споредъ мнѣнието на тѣзи автономисти желателно: 1) на българитѣ, защото тѣ могатъ да се надѣватъ, че съ възвръщането на македонската емиграция, възпитана въ български духъ, страната ще получи български характеръ; 2) на сърбитѣ, защото би се прѣкратила българската пропаганда и опасностьта да има наюгъ силно българско царство; 3) на ромънитѣ, защото не биха имали на югъ работа съ силна България; 4) на Русия, защото съ създаването на автокефалната македонска черкова би могло да отслаби значението на панелинския патриархатъ и да бѫде той принуденъ да допусне изборното начало за вселенския патриаршески прѣстолъ, отъ което ще се спечелятъ шансове, да се избере руски кандидатъ за вселенски патриархъ; 5) на Австрия, защото съ създаването на македонския езикъ тя може да

спечели симпатиитѣ на населението и да подготви окупацията; 6) на славянитѣ изобщо, защото би се прѣкратилъ антагонизма между българитѣ и сърбитѣ и ще бѫде възможно обединяването на Сърбия и Черна-Гора съ, излѣзването на сърбитѣ на Адриатическото море и че въ Всеславянския съюзъ мъничкитѣ държавици биха се нуждаяли отъ подръжката на Русия; 7) на Турцитѣ защото това би докарало прѣкратяването на всички сврѣменни политически и религиозни пропаганди; 8) на гърцитѣ, защото би се възродила мечтата за повръщането на патриарха първитѣ му права върху черковата и училищата. При образуването на сръбския и българския литетературни езици, биле изпуснати изъ прѣдъ видъ областитѣ на източна Сърбия, западна България и цѣла Македония и именно съ издигането този езикъ на степеньта на висшата образованость би могло да се яви като обединително звено за славянитѣ на цѣлия балкански полуостровъ.

Програмата на тѣзи поборници на „етнографическа", а не географическа Македония, страда само отъ това, каква „Славянски вѣкъ №. 62, отъ дѣто заемаме това, че се явила съ много грамадно закъснение—поне съ 30 години, а пъкъ ние отъ своя страна ще кажемъ, че тя страда отъ това, че е напоена съ наивность и . . . . . което читателитѣ ще прочетатъ между редоветѣ.

Статистика на Славянитѣ. Числото на славянитѣ споредъ най новитѣ данни, събрани отъ професора А. Недерле, достига 136,882,518 души, — а на нѣмцитѣ — 84,793,050 души. Славянитѣ се разпрѣдѣлятъ така:

Руси — 95,165,023; поляци — 18,764,353; чехи — 8,639,347; сърби и хървати — 8,107,131; българи — 4,850,000; словенци — 1,353,780; лужичани — 108.834, Тъй че цѣлото славянство надминава нѣмцитѣ съ около 80%

Колкото се отнася до Австро-Унгария, то споредъ съмнителнитѣ данни на официалната статистика въ Цислейтания има 15,494.287 славяни; отъ тѣхъ чехи — 5,955,397; поляци 4,256 152; руси — 3,375,576; словенци — 1,192,780; сърби и хървати. 711,382. Тъй, че славянитѣ съставляватъ 2/3 отъ Цислейтания.

Въ Унгария живѣятъ 5,179.837 славяни, — почти половината отъ цѣлото население; отъ тѣхъ сѫ: 2,730,749 сърби и хървати; 2,019,641 словаци; 429,447 русини.

Въ Европа отъ цѣлото й население 401,198,000 жители славянитѣ съставлвяватъ една третя (1/3) отъ всичкото население.

Отъ „*Славянский вѣкъ*" №. 62

Всеславянската изложба въ Петербургъ прѣзъ 1904 год. Този грандиозенъ и отъ високо всестранно значение славянски праздникъ сѐ по вече и по-вече се приближава къмъ своето осѫществяване. Ще могатъ да му попрѣчатъ само нѣкои важни политически събития, особено ако работитѣ на изтокъ се осложнятъ и докаратъ отдавна прѣдричаната общоевропейска война. Не се ли яви тази прѣчка, — свѣтътъ ще бѫде свидѣтель на едно небивало до сега по своята грандиозность и важность събитие: срѣщата на славянитѣ отъ цѣлъ свѣтъ въ Петербургъ. Както е извѣстно, идеята за уреждането на всеславянската изложба се даде отъ Н. С. графа Игнатиева; тази идея се прѣгърна отъ видни обществени дѣйци въ Русия и на чело, за нейното осѫществяване, се явиха такива личности.

като великиятъ князъ Александръ Михайловичъ, Владимиръ Ивановичъ. Ковалевски, виденъ финансовъ капацитетъ (прѣдсѣдатель на изложбата), Атанасий Василиевичъ Василиевъ, прѣданъ славянофилъ и славяновѣдъ (подпрѣдсѣдатель на изложбата) и др. Позивътъ на комитета на изложбата е посрѣщнатъ съчувствено въ всички славянски земи, и отвредъ сж заявили готовностьта си да взематъ участие въ изложбата, която вънъ отъ срѣщането и запознаването ще има за задача да установи една по жива икономическа и културна размѣна между славянскитѣ плѣмена. Особено дѣятелно се готвятъ за изложбата чехитѣ. Мисъльта за изложбата е посрѣщната въ чешкитѣ търговско индустриялни кржгове съ живо съчуствие и отъ сега вече постжпватъ въ особно уредения за изложбата чешски комитетъ заявления отъ желающитѣ да участвуватъ. Чешскиятъ комитетъ съ особенъ позивъ моли всички да се готвятъ дѣлтелно и сериозно, понеже той (комитетътъ) ще прави строгъ изборъ на експонатитѣ, тъй щото изложбата да може да даде дѣйствителна прѣдстава за високата култура на чешкия народъ. Заедно съ тѣзи приготовления чехитѣ усердно сж се заловили да изучватъ и руския езикъ. — По всичко личи, че и България се готви да земе не малко участие въ всеславянската изложба. Едноврѣмешното гаврене — какво има да излага България: гаванки, габровски ножчета? — на да ли си има мѣстото сега. Мислимъ, безъ да се самоофолщаваме, че сега вече България ще има съ какво да се яви на една изложба. Краткиятъ сравнително периодъ на нашето самостоятелно сжществувание не е могълъ да ни даде всичко онова, което сж постигнали съ вѣкове другитѣ народи; но и това, което ний ще покажемъ на свѣта, ще бжде достатъчно да засвидѣтелствува жизнеспособностьта и напрѣдничавия духъ на българския народъ.

Храмътъ—паметникъ въ гр Плѣвенъ. На 12 Априлъ т. г. стана тържественото полагане основния камъкъ на храма-паметникъ, който ще се построи въ Плѣвенъ за вѣченъ споменъ на освободителната война. По този случай се размѣниха множество телеграми между комитета „Царь Освободитель“ и видни руски дѣятели, непосрѣдствени участници въ великото освободително дѣло. Храмътъ паметникъ ще бжде свършенъ и осветенъ прѣзъ м. Августъ т. г. заедно съ тържественото откриване паметника на Царя-Освободителя въ София.

Чешския спомагателенъ комитетъ за Всеславянската изложба въ Петербургъ. Подготвителния комитетъ въ Чехия за участването въ всеславянската изложба въ С. Петербургъ ималъ засѣдание въ градския съвѣтъ въ Прага, въ което вземали участие и прѣдставителитѣ на Моравия. Разгледани били всички въпроси въ свръзка съ вземането участие въ тази изложба, но особно дълго се разглеждала финансовата страна на въпроса.

Програмата на изложбата е раздѣлена на 11 групи: I Искуство: а) Живопись, пластика, графика; б) музика, II Етнография. III Литература (въ това число и журналистиката, съ особено внимание къмъ славистиката). IV Художествена промишленость V останалата промишленость (въ това число и ремеслепитѣ производства), при което трѣбва да се вземе въ внимание, отъ една страна, малкото развитие на търговскитѣ сношения съ Русия и желанието да бждатъ развити тѣ, което може да се достигне, а отъ друга страна и високото развитие на нѣкои области отъ промишленостьта въ самата Русия. . . Въ тази V група се прѣдвиждатъ слѣднитѣ подгрупи: землендѣл-

ческа промишленость, продуктитѣ отъ кожа, дърво, кость тъкаческитѣ работи, дрѣхи, книжно производство, полиграфия, издѣлия отъ злато и сребро, прѣдмети отъ камъкъ, глина, стъкло и фаянсъ, химическо производство, желѣзни издѣлия, машини, мобели, научни прибори, часовници, музикални инструменти, VI земледѣлие (типично стопанство, оръдия за производство, зеленчуци, скотовъдство, пчеловъдство, градинарство, овощарство, хмеловъдство, винодѣлие и т. н.. земледѣлчески училища, организация на земледѣлцитѣ, млѣкарство, горско дѣло. VII. Социална политика: хигиена, въпросътъ за занаятитѣ, работнически въпросъ, обществена бѣдность и т. н.; VIII. Културни стремежи: училища (общински и градски, срѣдни, висши и специални); научни учреждения, дружества, театръ, жената, политически стремежи, панславизъмъ). IX Историческо и археологическо отдѣление. X Инженерско искуство и архитектура. XI. Паричното дѣло и търговия.

Когато тази програма бжде приета и отъ моравския комитетъ, тя ще бжде обнародвана съ подробноститѣ за всеобщо свѣдѣние. Между другото е билъ подигнатъ въпроса за включване въ чешкия отдѣлъ и на долньо австрийскитѣ чехи и маджарскитѣ словаци. Чехитѣ тъй на широко сж поставили това дѣло, че смѣтатъ за нуждно да се отложи изложбата за 1905 год. за каквото нѣщо се било говорѣло въ Петербургъ.

Отъ *„Славянски вѣкъ"*.

Запретяването на „Славянскій вѣкъ" въ Маджарско и Хърватско. Въ отдѣла *книжнина*, нашитѣ читатали ще намѣрятъ кжсичъкъ рефератъ :кой и какъвъ органъ е *„Славянскій вѣкъ"* и съ каква цѣль се той издава и че този журналъ е забранено сега да се прѣнася по пощата въ Маджарско и Хърватско. Маджарския и Хърватския министръ на търговията Лангъ въ разпорежданието си за отнеманието на *„Славянскій вѣкъ"* правото да бжде прѣнасянъ по пощата въ прѣдѣлитѣ на земитѣ подвластни на Короната на Св. Стефана (Маджарско и Хърватско), обяснява вземането на тази мѣрка съ това, че *„Славянскій вѣкъ"* разпространява панславистки стремежи и помѣстя статии, които сж въ състояние да нарушатъ мира и реда на немаджарскитѣ народности, които населяватъ тѣзи земи. Тази, мотивировка не подкрѣпена ни съ единъ фактъ, доста добрѣ характеризира маджарския произволъ. Само ние българитѣ въ това отношение можемъ да бждемъ толерантни до прѣстжпность, като търпиме издването и прѣнасяме по пощата вѣстници и списания, явно враждебни на българската кауза и които често пжти играятъ прѣдателска роль спрямо отечеството. Вѣрваме, че нѣма нужда отъ посочването примѣри.

По прѣслѣдването на поляцитѣ въ Прусия. Въ Прусия се приготовляватъ цѣлъ редъ нови и изключителни закони, насочени противъ всичкитѣ *не германски* поданици на Хохенцолернитѣ, а най-главно срѣщу поляцитѣ. Съ тѣзи закони ще се гони: 1) да се употрѣбява само нѣмския езикъ въ всички държавни, провинциални общински и учебни учреждения: 2) Унищожаванието въ пощата бюрото за прѣводитѣ и упражняването надзоръ на всичката кореспонденция, която не е адресирана по нѣмски, както до колко тя иде отъ мѣста и територии принадлежащи на държавата, тъй и прѣдназначена ли е тя за такива мѣста. 3) Въ сждилищата и административнитѣ учреждения само тѣзи лица ще могатъ да се ползуватъ отъ безплатни прѣводачи, които могатъ да докажатъ, че не знаятъ нѣмски езикъ,

или които сж поданици на друга държава. 4) Запретяването всички дружества, въ които се проявяватъ чужденародни на нѣмството стремежи, опасни за държавата. 5) Употрѣбяване само на нѣмски езикъ въ такива събрания, за което трѣбва да бжде съобщено на полицията. 6) Мѣстнитѣ вѣстници, и изобщо всичкитѣ печатни произведения на мѣстния печатъ, да сж длъжни, редомъ съ полския текстъ, да даватъ и вѣренъ нѣмски прѣводъ. 7) По-често прилагане изпъждането (екстернирането) на външнитѣ агитатори, както и уголѣмяване на наказанията по нарушаването на горѣпосоченитѣ закони.

Изъ „Славян. Вѣкъ" № 63.

Паметникътъ на Иванъ Хусъ. Кждѣ 4—5 Юний т. г. въ Прага (Чехия) ще има голѣмо тържество по случай турянето основния камъкъ за паметника на Иванъ Хуса. Наскоро ще бжде отпечатана за всеобщо знание програмата на тържествата. Но и отъ сега вече се знае нѣщо отъ тази програма. Въ народния театръ ще бжде прѣдставена пиесата на Алоиса Ирасекъ „Янъ Жижка"; ще има тържествена процесия отъ всичкитѣ народни и патриотически дружества и корпорации (но безъ музика, въ знакъ на трауръ.) Професоръ Хянтихъ готви специална брошура, на французски езикъ, за Иванъ Хуса. Ще бждатъ изработени специални медали. Чехитѣ очакватъ много гости на своето тържество, — разбира се, прѣди всичко, отъ страна на родственитѣ имъ славянски народи; ще има сжщо и французи. Много иностранни вѣстници сж съобщили вече, че желаятъ да изпратятъ въ Прага специални кореспонденти. На чело на цѣлата работа стои бившиятъ пражски кметъ Д-ръ Подлипни. Готвеното това тържество възбужда голѣмо неудоволствие между ческото духовенство и клерикалнитѣ елементи на обществото, особно висшето. Императорътъ и въобще царскиятъ дворъ сж сжщо тъй крайно недоволни отъ въздигане паметникъ на Иванъ Хуса.

Der wiederaufgefundene Kodex des hl. Klemens und andere auf den Patriarchat Ochrid bezügliche Urkunden. Такова е заглавието на статията, която неотдавна е написалъ и издалъ професорътъ отъ иенския университетъ г. Хайнрихъ Гелцеръ. Тая студия на нѣмския ученъ мжжъ е плодъ на едно негово научно пжтешествие по Македония и особно въ Солунъ, Охридъ и Св. Гора. Цѣльта на това му пжтуване е била да събере документи и свѣдѣния относително унищожената прѣзъ 1767 година Охридска архиепископия. Гелцеръ е билъ принуденъ да пжтува и да събира допълнителни свѣдѣния по този въпросъ поради несполучливия му трудъ върху сжщата тема и сега е побързалъ да замѣни първото си издание съ новата тази студия. Неговитѣ трудове се печататъ отъ кралевското саксонско дружество на наукитѣ въ Лайпцигъ. Професоръ Гелцеръ, като се научилъ отъ нашия търговски агентъ въ Солунъ, г-на Шопова, за сжществуването на Баласчевия кодексъ, тръгналъ за София, дѣто отъ личната и твърдѣ любезна срѣща съ нашия историкъ г. Георги Баласчевъ можалъ да събере цѣнни данни относително Кодекса.

200-годишнината на Петербургъ. Кметството на руската столица бѣше изпратило покани до кметствата на всички европейски столици да пратятъ свои прѣдставители на тържеството, което стана на 16 Май т. г. по случай 200-годишнината отъ основанието на Петербургъ отъ Петра Велики. България е била прѣдставена отъ кметоветѣ на София и Пловдивъ.

Виенскитѣ власти противъ старославянския езикъ. Далматинския сеймъ, по прѣдложението на депутата Проданъ, рѣшилъ да въведе прѣподаването на старославянски езикъ въ учителскитѣ семинарии (педагогическитѣ училища), а глаголическата азбука въ народнитѣ училища. За да може това рѣшение да получи силата на законъ, то било изпратено въ Виена за утвърждаване отъ императора. Но виенскитѣ управляващи кръгове сѫ послѣдвателни. Както по-рано тѣ отказаха да прѣдставятъ за утвърждаване рѣшенията на чешския и Краинския сейми за въвеждането на руския езикъ въ срѣднитѣ чешски и словенски учебни заведения, тъй и сега тѣ не допуснали това рѣшение да бѫде утвърдено отъ императора.

Съборъ на българскитѣ юнаци прѣзъ 1903 год. И тази година, както и прѣзъ миналитѣ години, прѣзъ Великденскитѣ праздници всичкитѣ български юнашки дружества отъ градоветѣ, които лежатъ край Дунава, имаха юнашки съборъ въ гр. Силистра. Игритѣ на юнацитѣ сѫ излѣзли повече отъ сполучливи. На игрището сѫ се стекли много зрители и отъ Ромѫния. Неблагоприятното врѣме до нѣйдѣ побъркало на блѣскавия изходъ на игритѣ.

Нѣмски прѣводи отъ Ив. Вазова. Въ нѣмското списание „Immergrün“ се появили прѣведени на нѣмски езикъ разказътъ *Въ градината на музитѣ* (изъ „Пъстъръ свѣтъ“) и стихотворенията: *клепалото* и *Върхътъ* (изъ сбирката „Скитнишки пѣсни“.

Числото на чехитѣ въ Виена. — Статистикътъ професоръ Иосифъ Чипера (Cipera) дава слѣднитѣ данни за числото на чехитѣ въ Виена. Народонаселението на Виена, споредъ прѣброяването прѣзъ 1900 година, възлѣзава на 1,674,957 души. Отъ тѣхъ само 826,474 сѫ били коренни виенски жители, а осталалитѣ 551,928 души били прѣселенци отъ Чехия, но отъ тѣхъ чисти чехи били 385,133 человѣка. Официалната статистика показва, че въ Виена живѣятъ само 102,974 чехи. Сѫщия професоръ Чипера изтъква този фактъ, че въ Чехия нѣмскитѣ ступани-работодаватели записали 235 582 чехски работници като нѣмци. За подтвърждение изчисленията на чехския професоръ тука ще приведемъ даннитѣ на нѣмския професоръ Майнингена, който не може да бѫде подозрѣнъ въ пристрастие Споредъ даннитѣ на този професоръ, помѣстени въ Statistische Monatsschrift, той опрѣдѣля числото на чехитѣ въ Виена на 226,108 души, въ което число не влѣзватъ пришелцитѣ отъ Силезия и Долня Австрия, съ което числото на чехитѣ въ Виена достига до 340,000 души. Ако се вземе въ внимание това, че въ Виена живѣятъ и други славяни, като: словаци, словенци, хървати, сърби, поляци, руси и др., то цѣло Виена може да се нарече *полуславянска.* Но безъ да се гледа на това, положението на славянитѣ въ Виена е печално. Даже чехитѣ, които съставляватъ такава голѣма часть отъ населението на Виена, и тѣ даже нѣматъ ни едно публично чехско училище. Сѫществующето отъ 31 година частно „Дружество на Каменски“, е взело на себе си грижата за обучаването на чешскитѣ дѣца въ училища. Но училищата на „Дружеството Каменски“ сѫ лишени отъ правото на публични (открити) заведения, което нанася голѣма врѣда на тѣхната дѣятелность. Много пѫти подаванитѣ на правителството прошения за отварянето на чешски училища сѫ оставяни безъ внимание и удовлетворение.

Б. Р. Какво поучително сравнение може да се направи между дѣйностьта на нѣмскитѣ училищни власти въ Виена и българскитѣ въ София.! Въ София, дѣто има едва двама и половина румънеющи се цинцари, румънско училище поддържано отъ румънското Минист. на Просвѣщението, вече съществува отъ години, редомъ съ гръцкото откриването на което, за удовлетворяването паликаската амбиция на трима и половина погърчени бай ганювци,едва ли е станало сърразрѣшаването на нашитѣ училищни власти.

Можеме ли извлече отъ горѣприведения фактъ нѣкаква поука? Надали. — Дано да се лъжемъ.

Извѣстния хърватски публицистъ Степанъ А. Радичь, който тъй упорито се прѣслѣдва отъ хърватското правителство и който току що бѣ излежалъ затвора, който бѣ му наложенъ за желанието му да побърка на неотколѣшното прѣслѣдване на сърбитѣ отъ хърватитѣ въ Загребъ, билъ тѣзи дни отново даденъ подъ съдъ и осъденъ на единъ мѣсецъ строгъ тъминченъ затворъ. Той билъ признатъ за виновенъ въ това, че възбуждалъ „умраза къмъ маджарската народность". Това прѣстъпление било съгледано въ слѣдията постъпка на г. Радича: като пътувалъ по хърватскитѣ желѣзници, той отказалъ да отговори на кондуктора по желѣзницата, който се обърналъ къмъ него на маджарски езикъ, като се позовавалъ на това, че споредъ закона служебенъ езикъ на хърватска територия трѣбва да бъде хърватския езикъ и че маджаритѣ на сила съ введи маджарския езикъ по желѣзницитѣ. При това Радичь ужъ билъ казалъ: „Мене ме е възпитало Хърватско и затова азъ защищавамъ хърватския народъ отъ маджарското варварство". Съдътъ намѣрилъ още и друго обстоятелство, което уголѣмява вината на Радича: той билъ наказванъ вече три пъти за „прѣстъпления" отъ подобенъ родъ!

Отъ „Слав. вѣкъ."

Б. Р. А пъкъ у насъ, въ България. ще намѣрите чиновници, които не знаятъ български, и високи магистрати, които считатъ за унижение да взематъ въ ръка българска книга или български вѣстникъ. Идете подирь това и кажете, че въ сравнение съ маджаритѣ не сме биле „напрѣдничавъ" народъ Даже толкова сме напрѣдничави, че толерантностьта ни отива до прѣстъпность.

За правата на кирилицата. Издавания въ Загребъ вѣстникъ „Србобран" се застъпва за правата на кирилицата, като помѣстя въ всѣки свой брой слѣдния позивъ къмъ сърбитѣ; „Пишете съ кирилицата!" като въ същото врѣме посочва и на § 3 отъ закона отъ 1887 год, съ който законъ въ Хърватско и Славония кирилицата се признава за равноправна съ натрапената на сърбитѣ латиница Законътъ гласи: „Въ всички присътственни мѣста на кралствата Хърватско и Славония странитѣ могатъ свободно да се ползуватъ както отъ кириловското, тъй и отъ латинското писмо. Тамъ, дѣто сърбитѣ съ мнозинството, на прошенията, подавани съ кирилица, трѣбва да се отговаря. За съжаление, този законъ се неизпълнява.

Изъ „Славян. вѣкъ".

Б. Р. Редакцията на „*Славянски гласъ*" се ползува тука отъ случая, да подигне слѣдния въпросъ за разглеждане отъ бъдащия конгресъ на славиститѣ въ Петербургъ. „*Не е ли възможно да се разрѣши употрѣбява-*

нето отъ всичкитѣ славянски народи на кирилицата? Това би могло да се реферира и ако се не разрѣши въпросътъ веднага, поне да се подготви почва за благоприятното му разрѣшаване отъ подобенъ конгресъ въ бѫдаще.

Конгресътъ на рускитѣ слависти. Едно важно събитие въ областьта на славянската наука е конгресътъ на славиститѣ, свиканъ въ С.-Петербургъ и засѣдавaщъ отъ 10 до 15 априлъ включително. Тоя конгресъ (съѣздъ) бѣ прѣдварителенъ. Той имаше за цѣль да приготви програмата и главнитѣ положения на конгреса отъ специалисти по славянска филология и история, който конгресъ се свиква за 1904 г. отъ II отдѣл. на императорската руска академия на наукитѣ. Тоя конгресъ ще бѫде независимъ отъ всеславянската изложба, която ще стане на 1905. г.

Прѣдварителния конгресъ билъ откритъ въ първото засѣдание на 10 апр, въ 2 ч. прѣзъ деня въ самата академия подъ прѣдсѣдателството на августѣйшия прѣдсѣдателъ на академията великия князъ Константинъ Константиновичъ. Отъ страна на прѣдсѣдателя били прѣдсѣдатели на конгреса В. И. Ламански и В. И. Ягичъ. Занятията на конгреса били раздѣлени на 6 секции: 1. по въпроса за уреждането бѫдащия конгресъ на прѣдставители на славяновѣдението; 2. за славянската енциклопедия; 3. за черковно-славянския словарь; 4 за славянската библиография; 5. по издаването на черковно-славянскитѣ паметници; 6. по книжното дѣло. Произнесени били рѣчи за очертание задачитѣ на всѣки отдѣлъ.

Второ засѣдание на членоветѣ на конгреса станало сѫщия день по 7 часа веч. и било посветено на занятията на първата секция. Секцията взела тѣзи постановления: конгресътъ на славянскитѣ филолози и историци да стане въ Петербургъ въ августъ или септемврий 1904 год. За участие въ него да се поканятъ не само отдѣлни лица, но и учреждения, които се занимаватъ съ славянската филология и история, да се ходайствува за поефтино пѫтуване на членоветѣ и за устройство мѣстни потготвителни комитети.

На 11 апр. е било засѣданието на 2 секция по славянската енциклопедия. Говорилъ В. И. Ягичъ и посочилъ значението на това дѣло не само за Русия,но и за Западна Европа, която ще са запознае чрѣзъ нея съ славянството.

Въ Русия има и хора и срѣдства да почнатъ дѣлото съ честь и да се приготви къмъ врѣмето на откриването на конгреса. Слѣдъ разисквания, приело се щото въ енциклопедията отдѣлътъ на историята да бѫде поставенъ тъй широко както и отдѣлътъ на филологията, изложението на статиитѣ да бѫде стегнато, но подъ всѣка отъ тѣхъ да се постави цѣлата литература на прѣдмета. Енцилопедията ще има отдѣли: етнография на славянитѣ, историята имъ, езикъ и литература. Особено живо е билъ разискванъ въпроса за езика на енциклопедията, но се е приело да бѫде руския.

На 12 априлъ станало второ общо събрание на славиститѣ. Прѣдметъ на обсѫждането билъ поставенъ изучването на славистиката въ рускитѣ университети. Това изучване, както става сега, било признато за неудовлетворително. Само една катедра за славяновѣдението не стига. За това събранието рѣшило да се възбуди прѣдъ министерството на народното просвѣщение ходатайство за увеличаване катедритѣ по славяновѣдение, като се учредатъ 1) катедра по история на славянскитѣ народи, 2) двѣ кат. по славянската филология; 3) да се възстанови на юр. факултети катедрата по-

историята на слав. законодателства и 4) да се назначаватъ на истор. фил. факултети отъ 2. до 4. лектори по славяновѣдението.

Въ сѫщия день е държала засѣдание първата секция за по-подробни разработване основнитѣ въпроси на прѣдстоящия съборъ на слав. филолози и историци. Постановило се, бѫдащия съборъ да има 7 отдѣла: езикъ, етнография, литература. история, археология, право, общи въпроси. При това се рѣшило: 1) по основнитѣ въпроси да има задължителни доклади; 2)да се допустне обаче и пълна свобода по избора на теми за доклади по всички славянски езици, а сѫщо и по френски, английски, нѣмски и италиянски.

На 12 априлъ вечерьта и на 13 сутр. подъ прѣдсѣдат. на Ягича работили 3 а и 4-а секции по въпроситѣ за издаване черковно славянски словарь и славянска библиография. По първия въпросъ се приело, че изданието на единъ черк.- славянски словарь е една отъ насѫщнитѣ потрѣбности на славяновѣдението. Востоковиятъ и Миклошечевиятъ иматъ голѣми недостатки. Въ словаря трѣбва да влѣзатъ данни отъ най-древнитѣ текстове: отъ Иоана екзархъ български и въобще крѫжеца на царь Симеона, текстове отъ Теофилакта български и пр. Възложило се проучването на въпроса и раздѣлянето на мисоитѣ — за словаря върху: М. С. Дринова, П. А. Лавровъ и Сперанскій

Библиографията да се води за всѣки езикъ отдѣлно. Приелъ се за напрѣдъ и руски отдѣлъ въ библиографията.

На 14 априлъ засѣдавала пета секция *за издаването на черк. слав. паметници*. Слѣдъ доклада на Михаилова, секцията рѣшила да се благодари на П отд. на акад. за обнародването ѝ както русскитѣ, тъй и древнобългарскитѣ памятници и да се помоли да издаде научно и критическо издание на Библията.

Засѣданието на шеста секция за книжното дѣло било прѣнесено въ общото събрание, станало сѫщия день. Професоръ Гецъ челъ съобщение за уреждането централенъ складъ на книги по славяновѣдението.

Послѣдньото общо сьбрание на конгреса станало на 15 априлъ въ императорската академия на наукитѣ подъ прѣдседателство на В. И. Ягичъ Докладвали се работитѣ и на 6 тѣхъ секции. Прѣдсѣдательтъ Ягичъ произнесълъ рѣчь, въ която посочилъ, че конгресътъ по възможность се старалъ да разработи и уясни задачата, която му постановило отдѣлението на руския езикъ и словесность и прѣдложилъ да се поздрави акад. на наукитѣ, за гдѣто тя прави първата голѣма и сериозна стѫпка за изучването славяновѣдението и се явява неговъ могѫщъ покровитель. Академикътъ А. Н. Веселовски благодарилъ отъ името на академията, най сетнѣ, като поздравилъ конгреса отъ името на Н. И В. вел. князъ Константина Константиновичъ, прѣдсѣдательтъ на академията на наукитѣ, той обявилъ конгреса за сключенъ.

Отъ „Българска сбирка“ Книга V. за 1903 год.

Полагане основния камъкъ за паметникъ на Василъ Левски въ Карлово. На 15 Май т. г. се положи съ особена тържественость основния камъкъ за паметника на Василъ Левски, прочутия апостолъ на революцията въ България до освободителния периодъ. На това тържество въ Карлово присѫствуваха както *Н. Ц. Височество Българския князъ*, тъй и по голѣмата часть отъ Министерския съвѣтъ.

Откриване Бургаското пристанище. На 18 Май т. г. въ присжтствието на *Н. Ц Височество Българския князь*, цѣлия Министерски съвѣтъ, всичкитѣ висши чиновници, генералитета и други виши гости, се откри съ особено тържество бургаското пристанище, на което постройката е почната още въ 1896 година·

Говори се за положително, че откриването паметника на Царя-Освободителя, което бѣше отредено да стане въ края на м. Августъ т. г., се отлагало за друго по-благоприятно врѣме поради събитията въ Македония.

Учителитѣ отъ всичкитѣ видове училища въ България изпратиха прѣзъ м. Май т. г. до всичкитѣ свои колеги въ Европа и Америка слѣдната резолюция и апелъ:

Резолюция на учителското тѣло въ България.

Поразени отъ новината за масовото арестуване на учители и ученици и насилственото затваряне на всички училища въ Македония и Одринско; възмутени отъ несправедливитѣ и безчеловѣчни дѣйствия, които правителството на тази нещастна страна извръшва върху цѣлото население като прѣслѣдва невиннитѣ вмѣсто виновнитѣ, изтрѣбва старци, жени и дѣца, за да си отмъсти на възстаналитѣ:

Учителското тѣло на българската столица, събрано въ „Славянска Бесѣда", днесъ, на 30 априлъ (13 май) 1903 год., взе единодушно отъ свое име и отъ името на всички свои събратия въ княжеството слѣдната **резолюция**:

1) Ние всички, професори, учители и учителки отъ цѣла България, изказваме нашия протестъ и негодувание противъ незаконнитѣ дѣйствия, които едно варварско и безчеловѣчно правителство извършва въ Македония и Одринско както прѣди, тъй и слѣдъ солунскитѣ случки. Нашата цѣль не е ни да възхваляваме, ни да укоряваме тѣзи случки; оставяме да ги оцѣни историята. Ние протестираме противъ онова всеобщо изтрѣбление, противъ ония масови убийства, противъ онова правосждие, което изтрѣбва всички жители, за да накаже сжщинския виновникъ.

2) Отправяме се до нашитѣ събратия въ цѣлия цивилизованъ свѣтъ и ги молимъ въ името на солидарностьта, която свързва учителското тѣло на всички страни въ една и сжща света и велика цѣль — умствено и нравствено повдигане на човѣшкия родъ — да се отзоватъ на нашия позивъ съ своето твърдо и благосклонно морално съдѣйствие въ полза на справедливата кауза на застрашаваното училищно дѣло въ Македония и Одринско. За тази цѣль имъ се изпраща особенъ апелъ.

3) Настоящата резолюция да се поднесе на княжеското правителство съ молба да настои колкото е възможно по-енергично и по-бързо прѣдъ правителствата на великитѣ сили, за да се отворятъ затворенитѣ училища, да се освободятъ арестуванитѣ учители и ученици, а ония, които сж направени прѣдъ военния сждъ, да бждатъ сждени подъ надзора на прѣдставителитѣ на Европа.

4) Тази резолюция да се съобщи на просвѣтената преса въ Европа и Америка съ молба да я направи извѣстна на нашитѣ събратия въ цѣлия

свѣтъ, на който ние разчитаме въ тия сѫдбоносни минути и на който изпращаме нашия сърдеченъ братски поздравъ.

Апелъ къмъ учителитѣ на цѣлъ свѣтъ.

Другари!

Днесъ, въ единъ сѫдбоносенъ моментъ за нашата народность, когато варварството заплашва да унищожи плодоветѣ на една съ трудъ и дългогодишни усилия създадена култура, чувството на солидарность между органитѣ на просвѣтата по цѣлъ свѣтъ ни диктува да издигнемъ гласа си прѣди всичко къмъ васъ, колеги, които най-добрѣ ще разберете нашитѣ нравствени терзания, и да ви помолимъ да се застѫпите прѣдъ общественото мнѣние на цивилизования свѣтъ за ония наши и ваши нещастни братия учители, които днесъ пълнятъ турскитѣ тъмници, често само по едно подозрѣние, че сѫ съучастници въ гигантската борба на македоно-одринския робъ съ вѣковния врагъ на всѣка култура.

Другари! Ние сме дълбоко убѣдени, че вие ще можете да се отрѣшите отъ всѣкакви страсти, които затъмняватъ характера на цѣлото движение въ турскитѣ провинции. Ние знаемъ, че и вашиятъ гласъ не е, уви, достатъчно мощенъ да произведе въ непродължително врѣме единъ прѣвратъ въ отношенията на политическитѣ сили къмъ македонския въпросъ; но намъ е скѫпа вашата *морална* подкрѣпа и тая вие не можете ни отказа. Застѫпете се прѣдъ *общественото мнѣние* прѣди всичко за *македоно-одринския учитель*; присъединете се къмъ насъ и протестирайте противъ масовото прѣслѣдване на вашитѣ и наши другари отвѫдъ Рила Нека не се допустне на варварина, съ закриването на училищата и арестуването на всѣки интелигентенъ българинъ македонецъ, да унищожи една народность.

Въ Солунъ и другадѣ сѫ открити военни сѫдилища, прѣдъ които ще бѫдатъ извлѣчени на пръвъ редъ българскитѣ учители, като *главни виновници за пробудата на населението.* Знаейки какво правосѫдие очаква тия нещастници, ние горещо ви молимъ, да подѣйствувате съ срѣдства, които имате на разположение, да се сѫдятъ подозрѣнитѣ за съучастие въ въстанието подъ контрола на образования миръ. Ние не искаме милость, искаме само справедливость въ сѫдението на хилядитѣ затворници и заподозрѣни, убѣдени, че едно безпристрастно правосѫдие ще изпразни тъмницитѣ и ще напълни пакъ отново запустѣлитѣ училища, разсадницитѣ на цивилизацията. Докажете, колеги, въ този пръвъ случай, дѣто цѣлото българско учителство апелира къмъ своитѣ братя по професия, по задача и чувство — докажете, че солидарностьта между учителитѣ на цѣлъ свѣтъ не е пуста, суетна дума, ако и да не е скрѣпена тя съ никакви устави и контракти; докажете, че тая солидарность, която съединява въ една стихийна корпорация всички работници въ полето на просвѣтата, е готова да се прояви винаги, когато сѫ въ опасность най-виснитѣ блага на човѣщината, които въ голѣма часть ние, учителитѣ, сме помагали да се създадатъ.

Като ви изпращаме съ тоя си апелъ своя горещъ братски привѣтъ, ние ви благодаримъ отъ сега за всичко, което бихте направили, за да се отвърне страшниятъ ударъ противъ учебното дѣло и цивилизацията въ Македоно-Одринско.

Въ името на цѣлото българско учителство:

За професоритѣ на Софийския университетъ: Професоръ *Б. Боевъ*

За учителитѣ отъ срѣднитѣ училища: *Д-ръ Д. Рашевъ.*

За учителитѣ отъ основнитѣ народни училища: *Х. Ш. Бакаловъ.*

София, 30. априлъ 1903. год.

Пожертвувания за построяването чешки театръ въ Брюнъ. За построяването единъ чешки таетръ въ Брюнъ (Моравия) е открита всенародна подписка въ цѣла Чехия и Моравия. Пожертвованията за тази цѣль вече сѫ достигнали до 500,000 корони. Този грамаденъ успѣхъ доказва, че театрътъ ще бѫде скоро построенъ и че той се явява като едно крупно събитие въ чешския народенъ животъ; този успѣхъ доказва, че чешскиятъ народъ е напълно озрѣлъ. Постройката на чешския театръ въ Прага се е продължавала цѣли 30 години, отъ 1850 до 1880 година, а това възможностьта да се построи театръ въ Брюнъ за 2 години служи като доказателство за грамадния прогресъ въ самосъзнанието и дѣеспособностьта на чешския народъ. Събирането на 500000 корони само въ нѣколко мѣсеца трѣбва да възбуди въ народа довѣрие къмъ неговитѣ собствени сили.

Изъ „Слав. вѣкъ“ № 63.

Раздаденитѣ отъ „Славянското благотворително Дружество“ помощи на бѣжанцитѣ отъ Македония Въ края на миналата 1902 год., по случай македонското движение, принудиха се хиляди македонски братия, съ сѣмействата си, да напуснатъ жилищата си и голи и гладни да търсятъ въ земята ни спасение отъ турския мечъ и звѣрства. Настоятелството на дружеството не можеше да остане безучастно къмъ тая голѣма неволя на страждущитѣ ни братя и издаде прѣзъ мѣсецъ октомврий горещъ позивъ за помощь къмъ българския народъ; на този позивъ обществото се отзова съ голѣмо съчувствие и щедрость и почете съ особено довѣрие дружеството. Отъ всички страни на отечеството ни, отъ всички слоеве, съсловия, учреждения и дружества, отъ богати и бѣдни, както и отъ сънароднинитѣ ни въ странство и учащата ни се тамъ младежь се стекоха помощи въ пари, дрѣхи, обуща, завивки и др. за раздаване на македонскитѣ бѣжанци. За тази цѣль прѣзъ октомврий миналата година при дружеството се нареди една шесточленна комисия, състояща се отъ членове на дружеството, която се натовари съ събирането на помощитѣ въ пари и други и раздаването имъ на нуждающитѣ се бѣжанци. Тази комисия функционира до 1 януарий т. г. и се замѣни съ друга шесточленна комисия, която работи до 1. мартъ т. г., а отъ тогава се освободи отъ службата, понеже работата ѝ се намали, пъкъ и бѣжанцитѣ се намираха къмъ пограничнитѣ градове и села.

Прѣзъ врѣмето на двѣтѣ комисии и до сега въ дружеството е постѫпила значителна сума, отъ която е изразходвано за македонскитѣ бѣжанци 13,612 лева и 25 ст. Прѣзъ сѫщото врѣме сѫ раздадени на бѣжанцитѣ слѣднитѣ вещи:

Палта мундири и куртки	817	
Панталони	401	
Жилетки	181	
Ризи	1194	
Гащи	772	
Фанелени ризи и гащи	95	
Шапки	185	
Царвули и разни обуща	868	
Чехли	60	
Капишончета и лигавчета	38	
Парчета прѣжда	4	
Постилки	7	
Покривки, одѣала и к ргани	72	
Антерии	497	
Ч‹рап · и ржкав‿ци	682	
Навуща	34	
Рокли, фустани и дрѣшки	376	
Дѣтски рокли п фустанчета	471	
Шапки	176	
Кърпи за лице	1142	
Кърпи за носъ	29	
Възглавници	537	
Кожуси	4	
Шинели	178	
Разни платна	193	
Качулки и калцуни	45	
Върви за царвули	15	
Поиси, шалове и прѣстилки	89	
Раса и подрасници	242	

За Великденскитѣ праздници дружеството купи: 160 чифта дѣтски обуща, 60 чифта шити опинци, 80 чифта царвули, 112 чифта обуща срѣденъ бой, 45 чифта обуща голѣмъ бой, 16 чифта разни обуща и чехли и 60 чифта чехли, които заедно съ сумата 500 лева и отъ находящитѣ се въ дружеството вещи: 18 разни вълнени парчета, 63 чифта чорапи, 37 ризи, 368 кърпи за лице, 55 парчета платно, 6 възглавници, 1 фуста, 5 дрѣшки, 47 прѣстилки, 5 чифта навущи, 5 чифта гащи и една черна кърпа (забрадка), съ отношение отъ 1 априлъ т. г. подъ №. 346 изпрати до негово благоговѣйнство свещеникъ Драгановъ — прѣдсѣдатель на благотворителния комитетъ за подпомагане македонскитѣ бѣжанци въ гр. Дубница, и тѣзи вещи и пари още прѣди праздницитѣ се раздадоха на нуждающитѣ се бѣжанци въ градъ Дубница и околнитѣ села.

ИЗЪ ДРУЖЕСТВЕНИЯ ЖИВОТЪ.

Въ третото редовно събрание на Славянското Благотворително Дружество въ България станало на 9. февруарий т. г., въ София се извърши слѣдното:

1) По прѣдложението на настоятелството рѣши се съ акламация да се прогласи Н. Ц. В. Българския Князь Фердинандъ I за „почетенъ прѣдсѣдатель на Славянското Благотворително Дружество въ България.

2) Съгласно т. 2 членъ 2 отъ устава на Дружеството, избраха се за спомагателни членове на Дружеството слѣднитѣ заслужили лица: Тѣхни Високи прѣосвѣщенства: **Св. Софийския Митрополитъ Партений и Св. Сливенский Митрополитъ Гервасий** и отличнитѣ родолюбци сънародници: г. г. **Сава Паница** въ Виена и **Георги Шоповъ** въ Измаилъ.

3) На мѣсто излѣзлитѣ отъ настоятелството, съгласно 2 а алинея отъ чл. 10 на устава членове г. г. С. С. Бобчевъ, К. Спространовъ и Ив. Цоневъ, общото събрание избра слѣднитѣ нови членове: С. С. Бобчевъ, С. Н. Лафчиевъ и Д. М. Яблански. Тъй че пълния съставъ на настоятелството за 1903 год. е слѣдния: Прѣдседатель: *Ив. Вазовъ*; Подпрѣдседатель *Ст. Костовъ*, Секретарь *Ат. Дуковъ*. Съвѣтници: *С. С. Бобчевъ*, *Полковникъ Радко Димитриевъ*, *С. А. Лафчиевъ*, *Д. М. Яблански*, *Ив. Д. Ивановъ*; Касиеръ *I. С. Наумовъ*.

БИБЛИОГРАФИЯ

„Germains et Slaves“ (Германци и Славяни). Такова е заглавието на издадената въ Парижъ книга отъ Андрея Лефавръ. Това съчинение, единъ малъкъ томъ съ повече отъ 32 карти, излага тъмната, но затова пъкъ важна история за нахлуването на варваритѣ въ Европа, въ ново освѣтление.

Споредъ Лефавра, само подъ натиска на Сарматитѣ, Тацитовитѣ германци въ IV и V столѣтия прѣди Р. Х. прѣминали границитѣ на римската империя. По стѫпкитѣ на германцитѣ, още по онова врѣме, славянитѣ достигали до р. Тиса, Сава и даже адриатическо море. Вендитѣ и Венетитѣ заели венецианскитѣ области и тѣ именно сѫ образували отъ послѣ сегашнитѣ словенци. Слѣдъ това Римлянитѣ почватъ да се разпростиратъ къмъ изтокъ. Светонъ Тиберий, отблъснатъ отъ тѣхъ до Капра, допусналъ това, че Сарматитѣ нахлули въ Мизия. При Домициана Сарматитѣ разбиватъ римскитѣ легиони. Но тѣ най-сетнѣ били отблъснати и Домицианъ си спечелилъ славата побѣдитель на Сарматитѣ.

Нахлуването на готитѣ, идещи отъ Швеция, спуснали се къмъ черното море, развълнувало Славянитѣ и за това Яцидитѣ смѣло нахлули въ Панония още въ 168 и 172 год, Послѣ въ течението на 3 столѣтия тежъкъ животъ бѫдащитѣ южни славяни, които Иорданесъ нарича съ името Анти се поглъщали, смѣсвали, размѣствали съ приливитѣ и отливитѣ на източнитѣ нашествия, до дѣто най-сетнѣ не били завлечении въ Мизия и Тракия.

Слѣдъ Адрианополското сражение, дѣто загиналъ Валерий, славянитѣ и тѣхнитѣ съюзници биха завладѣли окончателно Македония, Илирия и Гърция, ако не бѣше нашествието на жълтата раса на чело съ Атила. И славянитѣ станаха роби на Хунитѣ. Тѣ се обръщали съ тѣхъ крайно жестоко и като се почне отъ 498 година опустошили окончателно областитѣ край Дунова. Самата Илирия, казва Прокопъ, била покрита съ маса не погребени трупове. Отъ това врѣме почнала да приписватъ на славянитѣ, като на съюзници на Хунитѣ, че сѫ жестоки; отъ тогава почнало постоянно да се прилага наказанието „набиването на колъ“. Странитѣ, които завладѣли славянитѣ заедно съ хунитѣ, почнали да се наричатъ „Славия“. (стр. 172).

Словенцитѣ, измѫчени отъ господаруването на хунитѣ, почватъ да мечтаятъ да устроятъ своя собствена държава между Сава, Адратическото море и Балканитѣ. Но за да сторятъ това, тѣ не сѫ били нито достатъчно многочислени, нито достатъчно могѫществени. Тѣ запазили своитѣ връзки съ своитѣ братия славяни, които отъ памтивѣка населявали двѣтѣ страни на Карпитѣ. Вѣроятно тѣ сѫ прѣдложили на Императора да повика отъ тамъ прѣселенци, за да усилятъ легионитѣ. Ираклий се съгласилъ и оставилъ въ качеството на господари на сѣвернитѣ си области, Карпатскитѣ славяни. Той влѣзалъ въ прѣговори съ Хърватитѣ, които заемали земитѣ при изво-

ритѣ на Одеръ и Висла. Петь пълчища прѣселенци се спуснали къмъ Адриатическото море и се заселили между Унгария и Нарента, дѣто и въ наше врѣме маджаритѣ, плѣме родствено но хунитѣ и аваритѣ, се опитватъ да отнематъ града Рѣка отъ законнитѣ му ступани.

Отъ това късо изложение отъ книгата на Лефевра се вижда, че безъ да се гледа на това, че той не е съобщилъ ни единъ новъ фактъ, той все пакъ дава въ ново освѣтление съобщенитѣ вече, малко извѣстни факти отъ старата история на Славянитѣ. Книгата е въ сжщата степень интересна и въ излагането на германскитѣ древности.

Изъ „Слав. вѣкъ".

„Славянскій вѣкъ" Такова е името на едно списание, което се издава вече третя година въ гр. Виена отъ познатия славянофилъ и дѣецъ на славянската идея г-на Д. Н. Вергуна. Това списание, което се явява единственъ въ сегашно врѣме всеславянски поврѣменикъ на руски езикъ, прѣслѣдва слѣднитѣ цѣли:

1) Да даде на руския и на славянския читатель пълно, ясно и справедливо прѣдставление за културния животъ на цѣлото славянство.

2). Да посрѣща желанието на югозападнитѣ славяни: да се запознаятъ съ руската рѣчь.

3). Да насърдчава търговскитѣ сношения на западнитѣ славянски земи съ Русия и славянството. Врагъ на всѣка прѣдвзетость, „Славянскій вѣкъ" се е старалъ да бжде *всеславянско вѣче*, въ което всѣки единъ славянинъ би ималъ възможность свободно и искрено да се изкаже на своя езикъ по текущи славянски въпроси. Паралелни текстове на всички славянски езици даватъ на руския читатель възможность да се запознае съ славянскитѣ езици, а на славянитѣ облекчаватъ изучването на руския езикъ. За усвояване на правилно произношение печататъ се сжщо разкази и стихотворения съ ударенията имъ. Сждено по излѣзлитѣ до сега книжки, не може да се откаже, че това списание изпълня напълно както трѣбва задавката си. Въ продължение на три години трудолюбивиатъ редакторъ е събралъ около себе си добри книжовнишки сили изъ Русия, Полша, Чехия, Сърбия и България, отъ които всѣки дава чрѣзъ този всеславянски органъ своитѣ мнѣния по текущитѣ въпроси, касаещи се до славянството.

Сътрудници отъ страна на българитѣ г. Вергунъ е посочилъ г. г. Илия С. Бобчевъ и Стефанъ С. Бобчевъ Отъ тѣхъ г. Илия С. Бобчевъ е написалъ статията: Русскій языкъ и русская литература въ Болгаріи" „Шипкинскіе торжества", „Чествованіе памяти Венелина" и др.

Послѣдниятъ №. 60 на този всеславянски органъ е особено интересенъ. Половината почти отъ него е посветенъ на съврѣменнитѣ ни събития.

На първо мѣсто е помѣстена статията *„Балканскій вопросъ и его рѣшеніе"* отъ *Панслависта,* (отъ нея отломка помѣстваме въ този брой на списанието си). Слѣдъ нея иде статията на г. *Ил. С. Бобчевъ* отъ Пловдивъ *„Славянофильство на дѣлѣ и дѣло для славянофильства".* (Вижъ пакъ този брой) Помѣстено е така сжщо *писмо отъ Скопие* отъ *„комитъ"*, описващо положението въ Македовия.

Съ смѣлата защита на славянскитѣ интереси това списание напослѣдъкъ си е навлѣкло ненавистьта на унгарското правителство, което е запрѣтило прѣнасянето по пощата въ прѣдѣлитѣ на Унгария, Седмиградско Хърватско и Славония. Въ такъвзи случай ний мислимъ, че българскитѣ читатели още въ по голѣмо число трѣбва да се явятъ като спомоществователи

на това списание. Има нѣкои лица въ нашата интелигенция, които прѣдпочитатъ рускитѣ списания съ общо съдържание, съ либералски идеи, относящи се индиферентно къмъ славянскитѣ въпроси.

Но това е грѣшка и голѣма грѣшка, защото ако да не бѣ славянофилството, ний едва ли бихме имали свободата, на която се радваме, а и Македония, ако добие реформи, главно ще ги дължи пакъ на славянофилскитѣ чуства и убѣждения на Русия.

За насъ трѣбва да бжде много по интересенъ единъ журналъ като *„Рускій вѣстникъ"*, който отъ врѣме на врѣме посвещава статии върху славянството и нашитѣ работи, отколкото *„Міръ Божій"*, който пише за Азия и за Африка, за кубанцитѣ и буритѣ товафъ работи, но ни зжбъ не обѣлва за Македония, (макаръ че на нея цѣлъ свѣтъ гледа сега), твърдѣйки, че славянофилството било умрѣло, а братушки „народъ неблагодарный".

Има наистина и измежду нашата интелигенция хора, които петь пари не даватъ за отечество, които говорятъ, че и въ Македония тиранията е каквато и въ свободна България (макаръ отпослѣ, слѣдъ горчивъ опитъ, узнавали разликата), но ний и на тѣхъ ще прѣпоржчаме да четатъ „Славянскій вѣкъ", за да видятъ, какъ другитѣ славяни се борятъ съ разнитѣ противни тѣмъ народи. Най напрѣдъ да си запазятъ срѣдствата за напрѣдъкъ и образование — бащиния си езикъ и религията, па тогава нека кажатъ „Слава Богу", че ний поне тѣзи грижи за сега нѣмаме, та можемъ да мислимъ да се занимаваме съ каквото ни скимне и да говоримъ каквото ни дойде до устата. Списанието струва годишно само 12 лева, а на учениници, славянски дружества и пр. се прави отстжпка. Адресъ на редакцията е Wien, VIII/2 Bennogasse, № 12. Herrn. D-r D. N. Wergun. Може да се пише редактору и на български.

С.

Prof D-r L. Miletic. Das Ostbulgarische. Mit einer Karte Wiin. 1904 p. 302.

Това съчинение на професора при Висшето Училище въ София г. Милетича съставлява часть отъ южно-славянскитѣ диалектологически изслѣдвания, които сж прѣдприети отъ „Балканската комисия" и издавани отъ Виенската академия на наукитѣ.

Г. Милетичъ, като членъ отъ посочената комисия, обиколилъ по-главни селища въ източната часть на сѣверна и южна България и можалъ да провѣри и попълни обнародванитѣ до сега материали по българската деалектология въ тѣзи мѣста.

Д-ръ Л. Милетичъ. Старото българско население въ сѣвероизточна България. София 1902 год. Българското книжовно Дружество въ София е прѣдприело отъ фонда „Напрѣдъкъ" редъ издания подъ названието „Българска билиотека", първия брой отъ която е горѣприведеното съчинение на българския ученъ Г. Милетича. Съдържанието на това съсинение е слѣдньото: I **Уводъ**: Процентътъ на българския спрямо турския елементъ въ сѣверо-източна България споредъ първото прѣброяване на населението отъ 1 Януарий 1881 год. — Кога и какъ се размножило турското население въ тази область — Потурчването на Герлово (Горилово) и на селата по източна Стара-планина. — Слаби останки отъ старото „ерлийско" българско население по източна крайдунавска България. —

Гагаузитѣ; български гагаузи и сѫщински или приморски гагаузи. — Главнитѣ бѣлѣзи, по които се разпознаватъ старитѣ български жители „полянци“ отъ пришелитѣ планинци (балканджии) и тракийци, — полянцитѣ минаватъ и подъ името „хърцби“. — Характерна носия на хърцонтѣ. — Сравнение съ носията на полянцитѣ по запазена крайдунавска България. — Стари прѣселенци отъ сѣвероизточна въ югоизточна България, наричани „загорци“. — Рупци и загорци по Бургаско, Айтоско и Карнобатско.

II Балканджии (планинцитѣ). Еркечани и гуличани. — Чепгенци — Римави. — Котленци. — Бебровци (Бебровени). — Еленчани. — Дрѣновчани — Трѣвненци и Габровци — Трояпци. — Тетевенци.

III Прѣселенци отъ Гроянъ. Янболци, Старозагорци, Одринци, Малко Търновчани. Къркклисейци и пр. пр.

IV. Хърцдитѣ (полянцитѣ). Особноститѣ на носията.

V Прѣгледъ на старото българско население и на пришелцитѣ по околии. (Споредъ административното дѣление на България отъ 1893 год.) 1. Шуменска, 2) Новопазарска. 3) Провадийска и Новоселска, 4) Прѣславска 5) Османъпазарска и Ескиджумайска, 6) Поповска, 7) Разградска и Кемaнларска, 8) Варнеска и балчишка; 9) Силистренска, Куртбунарска; околии.

Акжадънларска и Тутраканска околии.

Ромънска Добруджа; Югозападна Добруджа, Тулчанска и Бабадашка околии.

Русенска, Бѣленска Балбунарска Горно-Орѣховска, Кесаровска, Търновска и Пасжалевска околии. Свищовско и Никополско. Ловчанско, и Севлиевско.

V *Приложение* Народни лични имена отъ източна България.

VI *Показалецъ* но споменатитѣ градове и села.

VI *Веществ показалецъ.*

Изложеното по-горѣ съдържание на книгата само говори за важностьта на събрания материалъ, а името пъкъ на автора ѝ е достатъчна гаранция за съ успѣхъ изпълнената задача и за литературнитѣ достоинства на книгата, която нѣма нужда отъ други похвали. Тя заслужава най-гореща прѣпоржка.

Л

ГОДИНА I. АВГУСТЪ 1903. КНИЖКА IV.

СЛАВЯНСКИ ГЛАСЪ

Органъ на Славянското Благотворително дружество

ВЪ БЪЛГАРИЯ

СОФИЯ
Печатница „Просвѣщение“ на I. С. Наумовъ
1903.

Паметникътъ Хусу въ Прага
и
Значението му за Чехия и Славянството.

Отъ С. С. Бобчевъ — София.

I.

На 22. юний т. г. (5. юлий н. с.) въ Прага се постави основа за паметникъ Ивану Хусу. На това чешко тържество бѣха се стекли десетохилядни маси народъ Тукъ присѫтствуваха и гости отъ всички краища на чешкитѣ земи; тукъ се явиха и прѣдставители отъ славянски земи и отъ народи, които съчувствуватъ на чехи, какъвто е френскиятъ. Тържеството прѣмина при пъленъ редъ, блѣсъкъ и великолѣпие. Чешкиятъ народъ заплати на паметьта на своя великъ мѫжъ единъ дългъ; славянскитѣ гости поднесоха израженията на своитѣ дълбоки почитания и съчувствия; френцитѣ, отзивчиви на висококултурния напрѣдъкъ и хуманизмъ въ човѣчеството, не можеха да не земать участие въ едно културно празднество, което отдаваше длъжимото на най-великия въ срѣднитѣ вѣкове носитель на правдата и напрѣдъка.

Хусъ заключава въ своята личность цѣла история, цѣло минало, цѣла програма отъ велики идеали. Синъ на селянинъ отъ Хусинецъ (р. 1379. г.), той се учи за свещеникъ, става такъвъ, а послѣ — професоръ въ университета, откакъ свършва сѫществующия пражки университетъ и доби титлата докторъ по богословието. Първото му дѣло било служене като проповѣдникъ въ една отъ пражкитѣ черкови — Витлеемската и служене на чешката наука — въ университета.

Въ това врѣме невѣжеството и разпжтството въ голѣма часть на католическото духовенство, роскопътъ и лакомията на болярството подронваха у народа вѣрата му въ черковата. Колкото и да бѣше силна, католическата черкова не бѣше нито образована, нито нравствена, нито справедлива. И всрѣдъ общото разтлѣние на върховнитѣ и духовни класи, селянинътъ Хусъ издига своя потресенъ гласъ за изобличение и поправяне. Той стжпва въ пъклото на дявола, за да се възнесе отъ него въ вѣчностьта. Мжжествениятъ, откровениятъ и благородниятъ Хусъ бичува явно и безпощадно поведението на недостойната часть отъ духовенството и, въ началото, печели на своя страна чешкия народъ, болярството, архиепископа и самия краль. Въ университета Хусъ скоро добива популярность и се поставя на чело на онази партия, която бѣше чисто чешска и по искането на която краль Вѣнцеславъ измѣни университетския уставъ въ смисълъ: чехитѣ да иматъ три гласа, а всички други единъ. Нѣмскитѣ професори и студенти се разсърдили, напуснали Прага и отишли въ Липиска (Лайпцигъ), дѣто основали нѣмски университетъ. Въ проповѣдитѣ си Хусъ въ началото не мислѣлъ да напада нито папа, нито католицизмъ. По-късно той се запознава съ творенията на англичанина Виклифъ, на когото усвоилъ мислитѣ за Св. Писание. *Личното убѣждение и размишление* било за Хуса главното срѣдство за схващане религията. Енергическитѣ му проповѣди, пълни и съ познаване на работата, и съ критика на съврѣменнитѣ нрави, на самото папско духовенство, извикаха скоро умразата на неговитѣ другари по санъ и служене. Но това, което особно извика жестокостьта на папскитѣ привърженци противъ Хуса, бѣха проповѣдитѣ му противъ папскитѣ индулгенции — съ които срѣщу пари се изкупваха грѣхове. Хусъ поддържаше, че *прощението на грѣхове може да се добие само съ разкайване на грѣшника.* Архиепископътъ не можà да се удържи въ своитѣ симпатии за Хуса. Той се поддаде на мъмренията на онова духовенство, което бѣше дълбоко ужилено за своитѣ злоупотрѣбления отъ Хуса. Архиепископътъ осжди Хуса и произнесе противъ него анатема. Нѣщо повече. Съчинението на Хуса „De Ecclesia“ послужи за още пó-силна основа на неприятелитѣ му да се въоржжатъ противъ него и да го осждятъ. Въ тази книга Хусъ признава една света, вселенска черкова. Това му учение разклащаше папството и цѣлата римокатолическа

система: черковата споредъ него, е съборъ отъ вѣрующи; главата на тая черкова е Исусъ Христосъ, който нѣма намѣстникъ на земята; нѣма нито гръцко-източна, нито западно-римска, има само една Христова черкова — до която православната е по близка, а западно-римската се е уклонила отъ нея Прѣпирнитѣ съ Хуса ввели страшно голѣми размѣри: тѣ извикали опасения за размирия въ самата държава. Цѣлото вече папско духовенство намѣри, че въ националистическитѣ и свободолюбиви проповѣди на Хуса има нѣщо еретическо, опасно за черковата. Нѣмскиятъ императоръ Сигизмундъ бива принуденъ да покани Хуса да иде въ Костинца (Констанцъ); тамъ да се защити и оправдае прѣдъ черковния съборъ и да се помири съ черковата.

Съборътъ бива съставенъ отъ всевъзможни елементи; такъво чудо не бѣше виждано до тогава: папата, императоръ, тогазъ единственъ, трима патриарси, 28 кардинали, 33 архиепископи, около 150 епископи, безъ да се говори за друго духовенството, 300 магистри, князе, боляри и пр. пр. Това наистина великолѣпно събрание било готово да пусне Хуса на свобода, да спаси Хуса, само като го накара, за хатъра на папата, да се отрече, макаръ за форма, отъ учението си. Хусъ не прие това увѣщание. Правдивиятъ селянинъ не разбираше, какъ може да търгува съ съвѣстьта си, за да спаси живота си! Какви не мжки, изтезания, насилвания се упражниха надъ Хуса. Той остана непоколебимъ.

Хуса не допуснаха ни единъ пжть до публично засѣдание. Съборътъ го държелъ въ затворъ и се старалъ да го убѣди. На 15 юний съборътъ осждилъ причастието подъ двата вида, защото било излѣзло отъ употрѣбление относително миряни тѣ и се съставилъ вече похвалниятъ обичай, — който никой не смѣе да пристжпи. — На 24 юн. той осждилъ съчиненията на Хуса и рѣшилъ да бждатъ изгорени, за което Хусъ пише въ едно отъ писмата си. На 4 юл. съборътъ проводилъ при затворения, по настояване на Сигизмунда, четири епископа и нѣколко чешки приятели, за да го склонятъ да се отрече отъ учението си. На 4 юл. 1415 г., сжбота, извели Хуса отъ затвора и довели въ черкова, въ притвора, „за да не се осквернява черковата отъ еретика“. Слѣдъ литургията го ввели въ черковата за да го разстрижатъ, прокълнатъ и извъргнатъ отъ черковата. Най-напрѣдъ били арестовани всички присжтствующи —

императори, боляри и духовни, да не нарушаватъ тишината, да не изявяватъ никакво чувство. Послѣ прочели двѣтѣ присжди за изгаряне книгитѣ му и лишението му отъ черковенъ санъ. Тържествено било разстригването му. Въ първосвещеническо облачение, съ св. чаша въ ржка, Хусъ стоялъ на възвишението, като че се готвѣлъ за литургия. Тълпата се притискала около него. Епископитѣ, назначени да извършатъ обряда на разстригването, послѣденъ пжть прѣдложили Хусу да се отрече. Хусъ се обърналъ къмъ народа: „Тѣзи епископи ме уговарватъ да се отрека всенародно. Не! не мога да измѣня на съвѣстьта си и да посрамя Христовата вѣра. Ако се отрека отъ истината, съ какви очи ще погледна къмъ Небето? Какъ ще смѣя да погледна въ очи и народа, ако по моя вина се разклатятъ неговитѣ вѣковни убѣждения? Никога! Спасението на толкозъ души на народа е по-скжпо за мене отъ моето грѣшно тѣло“. Епископитѣ пристжпили къмъ пострigването: взели отъ Хуса св. чаша, свлѣкли свещеническитѣ му дрѣхи, като произнасяли страшни клетви. Но какъ да го стригатъ: съ ножици или бръсначъ. Хусъ се засмѣлъ и казалъ императору: „Господарю, кажи имъ, че тѣ сами не знаятъ, какъ да довършатъ моето поругание“. Слѣдъ това на главата на Хуса наложили книженъ кюляхъ като митра съ надписъ: Eresi archa. На тая дѣтинска подигравка Хусъ казалъ: „Господь за мене понесе тръненъ вѣнецъ; отъ любовь къмъ него, азъ налагамъ радостно този кюляхъ на подигравка“. Черковниятъ обрядъ се завършилъ съ думитѣ на епископитѣ къмъ Хуса: „Черковата вече не те знае, тя прѣдава твоето тѣло на свѣтската власть, а душата ти — дяволу“. Съгласно Швабското зерцало — дѣйствуващъ тогава законникъ—Хуса прѣдали императору, той на баварския воевода, а послѣдниятъ на палачитѣ: „Вземете, казалъ той, Хуса, който по рѣшението на всемилостивѣйшия нашъ господарь и по моето повѣление трѣбва да бжде изгоренъ“.

Хуса повели къмъ дръвника всрѣдъ огромна тълпа народъ, която съчувствено се отнасяла къмъ него. Рѣчитѣ му къмъ народа произвеждали силно впечатлѣние. Той молилъ да се молятъ Богу за него, невинния. „Ний не знаемъ, въ що е виновенъ“, викали всички; той приказва и се моли като праведникъ. Шествието вървѣло полека. Маситѣ народъ заприщвали улицитѣ. Най-сетнѣ дошли на мѣ-

стото и Хусъ се качилъ на дръвника, като почналъ рѣчь къмъ народа; но джелатинътъ ускорилъ подпалването му: обложили тѣлото му до поясъ съ дърва и слама, обърнали ръцѣтѣ му на опаки, вързали ги о стълба съ мокра връвь, обърнали го къмъ западъ и катраносаната връвь овили около шията му и стълба, така че Хусъ не можелъ да се мръдне. Пламъкътъ обхваналъ веднага дървата и тѣлото, и Хусъ громко запѣлъ: „Христе, сине Боже живаго, помилуй мя грѣшнаго!“ и тазъ молитва се отзовала потресно и дълбоко въ душата на всички присѫтствующи. [1])

II

Смъртьта на Хуса не туря край на послѣдствията отъ неговата дѣятелность. Напротивъ, сега се издигатъ бурнитѣ хуситскѝ войни, сега се появява реформацията и борбата противъ нея. Констанцското прѣстѫпление извика кръвопролития, въ които чехитѣ проявиха толкова чудесна храбрость. Римъ, за малко макаръ, трѣбаше най-послѣ да отстѫпи, и на Базелския съборъ се припозна, че, ако и хусити, чехитѣ сѫ прави синове на черковата. Но борбата на чехитѣ не се завърши, освѣнъ въ 1620 г. на Бѣла гора, когато се постави край на самостоятелностьта на чешкото кралство. Двѣстѣ години слѣдъ Базелския съборъ, Чешко, полето на биткитѣ, понесе неимовѣрни жертви. Това, което отличи тази борба, бѣше истинскиятъ ѝ националенъ характеръ: хусититѣ се борѣха за всичко, що е тѣхно, чешко. Наистина, папството и германството, що го защищаваше, излѣзоха побѣдители въ тази борба, но само привидно; чешката борба принесе своята голѣма заслуга на реформацията, както и на чешкото народно дѣло. Тя създаде идеали, които не умиратъ.

На Бѣла гора се погреба политическата свобода на Чехия; но това велико прѣстѫпление оставаше паметно за всички. И то викаше цѣли вѣкове за изкупление... Бѣше заключенъ миръ, сложено орѫжие. Цѣло столѣтие Чехия усѣщаше угнетението на побѣдителитѣ и въ началото на XVIII столѣтие се прѣвърна въ австрийска провинция, понѣмчена не само въ наредбитѣ си, но и въ езика си. Сторило се, че чешкиятъ народъ вече загинва, и никой

---

[1]) Тѣзи подробности взехме отъ цитираната по-долѣ книга на Бильбасова.

не е можалъ да помисли, че смазаната чешка националность ще възкръсне нѣкога за новъ, исторически животъ. Цапството дало ржка на нѣмския елементъ и считало любовьта къмъ чешкия езикъ останки отъ ересь, дори езичество, което трѣбва да се изкорени толкова повече, като и ненавистниятъ имъ реформаторъ Иванъ Хусъ бѣше величайшиятъ поборникъ на чешката народность. Редомъ съ унищожението на чешкия езикъ унищожавали сж и чешкото болярство (аристокрация). Цаписти и нѣмци, чрѣзъ школата, която е била въ тѣхнитѣ ржцѣ, и съ разни други срѣдства, достигнаха своята ужасна цѣль. И надъ Чехия се пронесе ужасниятъ нѣмски деспотизмъ, олицетворението на който бѣ австрийскиятъ императоръ Иосифъ II.

Всѣки деспотизмъ има своята апогея, слѣдъ която се почва падането му. Деспотизмътъ на Иосифа II извика реакция въ всички славянски области на австрийската монархия, особено въ Чехия. И къмъ края на XVIII столѣте се появява постепенното възраждане на чешкия народъ. Това чудо бѣше извършено отъ скромни учители, попове, публицисти и писатели. XIX столѣтие бѣше врѣмето на всестранното възраждане на чехитѣ. Тѣ видѣха да се появяватъ у тѣхъ свои самобитни писатели, историци, художници. Тѣ създадоха свой университетъ, музей, театръ. Тѣ се подигнаха и икономически при извънредно голѣми усилия. И нѣмаше ни една область въ обществения животъ, дѣто да не се появи и раздвижи националната страсть. И всичко туй се вършеше съ свои домашни срѣдства и сили, отъ самия народъ, безъ всѣка помощь отъ страна на правителството, обстоятелство, което ни напомня така силно възраждането на българския народъ. Сега чешкиятъ народъ съ чувство на удовлетворена гордость може да прогласи, че е отбранилъ своето сжществувание въ неравната борба и че неговата бждина за напрѣдъ е оздравена.

Откриването паметникъ Ивану Хусу, като народенъ герой, е явно доказателство, че чешкиятъ народъ е една грамадна сила, много значуща и въ сждбинитѣ на Австрия. Съ волята на тоя народъ Хабсбургската монархия е принудена да се разправя на всѣка стжпка. Австрия вече прѣстава да бжде нѣмска държава Блѣноветѣ, да се погълнатъ или заличатъ славянскитѣ ѝ народи, се изпариха за винаги.

III.

Достигнатитѣ до сега блѣскави резултати сж само часть на това, което се има въ видъ, като висша цѣль, като идеалъ за чехитѣ. Тази цѣль е пълната политическа автономия на Чехия и Моравия. Въ днешно врѣме чехитѣ водятъ усилена, исполинска борба за права на езика си, народностьта си, политическата си самостоятелность. Тѣ не се задоволяватъ и не могатъ да се задоволятъ съ сегашното си, въ всѣки случай подтиснато, положение. На първо мѣсто тѣ се домогватъ енергически за пълна равноправность съ нѣмцитѣ. И както и да се противи австрийското правителство, каквито и политически хитрости да употрѣбява, за да побърка на чехитѣ да достигнатъ цѣльта си, всички тѣзи усилия не могатъ приведе къмъ спиране движението у чехитѣ за политическа независимость. Чешкиятъ народъ, силенъ културно, икономически и отъ гледище на справедливостьта, ще добие своето. Гледани отъ тая страна, празденствата за Хусовата паметь въ Прага иматъ голѣмо значение не само за Чехия, но и за цѣлото славянство.

Паметникътъ на Хуса ни припомня неговото учение, което е било продължение отъ учението на светитѣ славянобългарски просвѣтители Кирила и Методия. На Чехия и Моравия първото християнство проповѣдвали и развивали двамата солунски братия. Въ началото нѣмаше двѣ черкови, нѣмаше неспоразумѣние между Римъ и Цариградъ. Провославието съставляваше единствена всобща християнска религия. Неспоразумѣнието се появи по-късно и имаше за своя причина стремежътъ кой да бжде първъ, кой да има по-високъ титулъ, кой да се счита истински намѣстникъ на Христа на земята. Чехия подпадна подъ римското влияние поради положението, което занимаваше въ Срѣдня Европа и край германскитѣ държави, особно въ XIII вѣкъ. Но въ XIV с. ние виждаме и тука двѣ силни течения: папско и православно. Хусъ застана на страната на второто течение. Той се бори за него, не му измѣни подъ никакви заплашвания и се принесе нему въ жертва, чиста, велика, безсмъртна[1]). Хусовото тѣло изгорѣ на дръвника въ Костин-

---

[1]) Вж: *В. А. Бильбасовъ.* Чехъ Янъ Гусъ изъ Гусинница. Письма Яна Гуса, выбранныя Мартиномъ Лютеромъ. Спб 1869. Въ Чехия се запазило православието дору въ XIV ст., при все че католичеството възтържествува въ XIII. Латеранскиятъ

ца, но напрасно джелатитѣ му хвърлиха праха на великомжченика въ водитѣ на Рейнъ, като помислиха, че съ това се слага край на Хусовото учение; напротивъ, Хусовиятъ духъ се разнесе далечъ по чешкитѣ земи, прѣмина и въ нѣкои славянски, надникна и въ всички културни страни. Тоя духъ не умрѣ, защото, ако е лесно да се прѣвърне на прахъ тѣлото на човѣка, не е възможно да се унищожи идеята на правото и на правдата. Учението на Хуса бѣше учение на единъ поборникъ за идея, за право на славянската народность. „Извѣстието за мжченическата смърть на апостола на правдата извърши върху чешкия народъ силно впечатление, разкърти всички души и сърдца", каза и знаменитиятъ политически дѣецъ Грегръ въ рѣчьта си при основополагането паметника Хусу. „Слѣдствието се прояви: народниятъ гнѣвъ се показа съ всичката си елементарна сила. Огъньтъ отъ дръвника въ Костанца угасна, но той продължаваше да гори въ сърдцата на чешкия народъ, и пламъкътъ му бѣше така великъ, че дори потоци отъ пролѣта човѣшка кръвь не можеха да го загасятъ... Кой първъ е излѣзълъ съ проповѣдь за хуманность, кой не е жалилъ сили и трудове, за да проповѣдва завѣтитѣ на свобода и прогресъ, кой заплати за своята проповѣдь съ живота си? Прѣди всичко Иванъ Хусъ и неговитѣ послѣдователи се наричаха „Божии бойци". Ето защо имаме право да наричаме Хуса благодѣтель на человѣчеството . . Но хусититѣ „божи бойци" жертвоваха живота си не само за право и законъ, но и за чешкия езикъ. Азъ съмъ убѣденъ, че, ако не бѣше Хусъ и подигнатата отъ него велика борба, чешката националность не би се съхранила, сжщо и самото отечество; чешкиятъ народъ би раздѣлилъ сждбата на онѣзи славяни, върху повечето отъ които възникна сегашната мощь на нѣмския народъ. Ето защо сж длъжни да почитатъ паметьта на Хуса, всички чехи, безъ разлика. Името на Хуса е символъ на нашия народъ, на нашето отечество. . . Сега ний сме докарали нашата столѣтна борба съ нашитѣ врагове толкозъ далечъ, щото прѣдъ лицето на цѣлъ свѣтъ, при нескриваема радость на цѣлия чешки народъ, ний можемъ да заложимъ паметникъ на този самия Хусъ, чието име

съборъ въ 1215 бѣ постановилъ, че миряннтѣ не бива да се причастяватъ подъ двата вида (плъть и кръвь); но въ Чехия причастяването подъ двата вида довежда православния въпросъ до Хуса. Религиознитѣ събития отъ 14 в. не допускатъ за това съмнѣние. Въ тоя вѣкъ ние срѣщаме въ Чехия и двѣ групи: католическа и православна.

нашитѣ врагове искаха да заличатъ отъ нашитѣ сърдца, отъ нашата паметь ... Ний дигаме паметникъ Хусу въ срѣдата, въ сърдцето на Прага, нашата златна, драга, славянска Прага, на туй самото мѣсто, на което слѣдъ битката при Бѣла Гора бѣше пролѣта благородната кръвь на самитѣ чешки патриоти, прѣдъ лицето на тоя сѫщия съборъ, въ фротона на който нѣкога блѣсна чашата, която извѣсти побѣдата на хуситизма, прѣдъ историческата ратуша, въ стѣнитѣ на която чешкиятъ народъ избра за краль хуситския еретикъ — Георга Подебрада. Нека се издигне възможно скоро тоя паметникъ, като видимо за всички доказателство на нашата любовь къмъ великия мѫченикъ; нека той говори на свѣта, че веригитѣ на срѣдновѣковната тъмнота бѣха разкѫсани най-напрѣдъ отъ Чехъ, който пожертвова за право дѣло живота си, както и чешкиятъ народъ не се спрѣ прѣдъ най-голѣмитѣ жертви за великото дѣло на прогреса и хуманностьта*).

IV.

Такова е великото значение на Хусовия паметникъ за Чехия. Но той се въздига още и като несъкрушимъ монументъ на славянската мисъль, носитель на която е билъ великомѫченикътъ, като истински националистъ и славянинъ. Паметьта на Хуса, изрѣзана въ тоя величественъ паметникъ, ще се издига като свещена хоругва на чехитѣ и на цѣлото славянство, защото неговото учение въздигна единъ цѣлъ славянски народъ изъ гибельта, доказа, колко е жизнеспособенъ славянскиятъ гений и какъ не сѫ страшни за него всесъкрушающитѣ папство и германство. Това име на Хуса е единъ стожеръ, около който може да се групира цѣлото славянство. То има обаянието на всеславянщината, защото е носитель на идеята за правото, правдата, доброто и хуманното. Наистина, има и други громки имена въ славянството, напримѣръ, Коперникъ и Левъ Толстой; но, споредъ справедливото казване на руския общественъ мислитель Меншиковъ, тѣ не сѫ били вѣнчани, — за честь на вѣка си, — съ мѫченически вѣнецъ. Около тѣхъ нѣма този мѫченически ореолъ на правдата, възнесена до височайша степень на подвигъ — до отричане отъ живота зарадъ истината. Иванъ Хусъ е затова неподражаемъ и недосегаемо великъ, че той не рачи за никакви блага,

*) Тѣзи съкратени извадки ний правимъ изъ прѣкрасната рѣчь, която 73 годишниятъ прочутъ публицистъ и чешки дѣецъ Едуардъ Грегръ е произнесълъ въ П[illegible] при тържеството на основополаганието паметника Хусу.

прѣдъ никакви обѣщания да дръпне една дума отъ казаното си, бидейки убѣденъ въ правината му; а той можеше много лесно да се отърве само съ една дума, съ една оговорка, даже съ мълчание. Но той бѣше поставилъ за свой великъ девизъ думитѣ: „Азъ не искамъ да кажатъ за мене: тежко му! Той запятни устата си съ мълчание!“ Неговата права душа и прозрачна чиста съвѣсть бѣше на истинска славянска натура. „Бранъ за правду ажъ до смерти!“ бѣше неговътъ завѣтъ.

Чехия доживѣ да види, какъ слѣдъ петстотинъ години на мѫченически загиналия за напрѣдъка, хуманостьта и истината Христова вѣра Ивана Хуса се дига паметникъ. Нейното тържество е и такова на славянството; на това послѣдньото, обаче, прѣдстои още едно празднество: когато то признае за светецъ Констанцкия мѫченикъ. Великиятъ Хусъ заслужва това безъ никакво съмнѣние.

Послѣдниятъ Търновски и Трапезицки Патриархъ Евтимий.[1]

(Кратъкъ очеркъ).

България, освободена въ края на XII в. отъ гръцкото иго, което я сполетѣ въ началото на XI в., обезпокоявана въ XIII в. отъ гърци, латинци, маджари и други съсѣди, едвамъ заживѣ отъ втората четвъртина на XIV в. единъ малко-много спокоенъ отъ воински тревоги животъ, ето че я сполетѣ друго зло, друго робство, робство ужасно, дълготрайно — турско и гръцко, политическо и духовно. Но и прѣзъ малкото врѣме на относително спокойния си животъ въ XIV в. тя показа лишенъ пжть явни признаци, че е способна и достойна за политико-черковна независимость и литературно развитие. Изобщо, XIV вѣкъ се отбѣлѣзва въ нашата история, като вѣкъ, прѣзъ който българската книжнина и по степеньта на развитието си, и по характера си, и по силата на влиянието си върху славянската книжнина далечъ е надминала дори и Симеоновия вѣкъ; това е билъ вѣкъ, прѣзъ който, наредъ съ умственото си повдигане, българинътъ придобилъ нравствена сила, благодарение на която издържа съ чудно търпение едно петстотинъ годишно двойно робство, устоя срѣщу всички съблазни на народа и вѣроотстжпничеството, прѣдъ които того изправи.

Душа на това умствено и нравствено повдигане на народа ни билъ послѣдниятъ Търновски патриархъ Евтимий. Той, може смѣло да се каже, е едничката личность въ историята на народа ни, прѣдъ падането му подъ турското иго, на която съ утѣха може да се спрѣ погледътъ на историка. Високообразованъ за врѣмето си, истински пастирь и патриотъ, Ефтимий е лжчътъ, който изблѣднява тъмнитѣ страници на старата ни история.

---

[1]) По случай прѣдполагаемата 500 годишнина отъ смъртьта на патриарха Евтимий помѣстяме настоящия очеркъ. Редакцията.

П. Евтимий, животътъ на когото стана добрѣ извѣстенъ едвамъ въ втората половина на изтеклия вѣкъ, се е родилъ около 1320 год. въ гр. Търново, тогава столицата на България. Макаръ да произлизалъ отъ болярски родъ, макаръ да се намиралъ въ роднински връзки съ извѣстната въ историята ни фамилия на Цамблаковци, отъ която произлизали Киприанъ, Митрополитъ „Московски и на цѣла Русия,“ и Григорий Цамблакъ, митрополитъ Киевски, той, възпитанъ въ благочестие отъ благочестивитѣ си родители, въ страхъ Божи, прѣзрѣлъ свѣтската слава и, още младъ, почти 20 годишенъ (около 1340 г.), станалъ монахъ въ единъ Търновски мънастирь. Ламтящъ за по голѣмо усъвършенствуване въ монашеския животъ, той се поселилъ около 1350 г. въ Килифарската пустиня, дѣто току-що се установилъ да живѣе първоучительтъ на „умното дѣлание“ у насъ, прѣподобни Теодосия Търновски.

Бързиятъ му успѣхъ въ духовното усъвършенствуване обърналъ вниманието на пр. Теодосия върху него. — Той станалъ помощникъ на послѣдния по управлението на братията. Около 1353 г. Теодосий напусналъ Килифарската пустиня и се поселилъ, по желанието на царь Иванъ Александра, близо до Търново, именно на мѣстностьта „Пера“, дѣто и построилъ, съ помощьта на „монахолюбивия“ царь, мънастирь „св. Троица“, сѫществующъ и до сега. А около 1356 г. той заминалъ съ Евтимия, Киприана и други двама свои ученици за Цариградъ, дѣто тогавашниятъ Цариградски патриархъ Калистъ, съ когото въ 40-тѣ години на XIV вѣкъ се подвизавалъ при пр. Григория Синаита на Сакаръ планина, му отредилъ за живѣние Цариградския мънастирь „Мамантъ“. Слѣдъ смъртьта на Теодосия, която се случила тука на 27 ноемврий 1362 г., Евтимий се поселилъ въ тогавашната славяно-гръцка академия — Студийския мънастирь, дѣто се запозналъ съ учени гърци и славяни и съ най-новитѣ произведения на византийската литература. Около 1365 г. той напустналъ Цариградъ и, навѣрно, заедно съ подалия оставката си патриархъ Филотея и роднината си Киприана заминалъ за св. Гора, дѣто, като проживѣлъ извѣстно врѣме въ лаврата св. Атанасий, се поселилъ въ кулата „Селина“ или „Иваница“, находяща се въ прѣдѣлитѣ на Зографския мънастирь. Наклеветенъ отъ гръцкитѣ монаси прѣдъ жадния за пари императоръ Иванъ V Палеологъ, че ималъ голѣми богатства, Евтимий

изпиталъ редъ неприятностии. Императорътъ, безъ да обръща внимание на сана си, се явилъ съ голѣма свита въ 1370 г. на св. Гора и съ насилие се помжчилъ да вземе *мнимитѣ* богатства на Евтимия. Слѣдъ дълги несполучливи опити да накара Евтимия да му открие богатствата си, императорътъ разпоредилъ да го изпратятъ на заточение въ о-въ Лемносъ, отдѣто, обаче, на скоро билъ освободенъ. Отъ заточението си Евтимий отишелъ въ Цариградъ, отъ дѣто, безъ да гледа на прозбитѣ на патриарха, граждани и велможи, се завърналъ въ България (около 1370 г.) и се поселилъ въ мънастиря св. Троица на мѣстностьта „Пера". Тука той билъ избранъ отъ братията за игуменъ.

Въ 1375 г., слѣдъ смъртьта на Търновския патриархъ Иоаникия II, Евтимий билъ избранъ отъ събора на българскитѣ епископи за патриархъ, въ качеството си на какъвто той се прославилъ не само по цѣла България, но и въ всички околни страни, дори и въ Русия. Той управлявалъ достойно българската Черква около 18 год. Слѣдъ падането на Търново въ 1393 г. подъ властьта на турцитѣ, той билъ изпратенъ, по интригитѣ на цариградския патриархъ Антония, на заточение въ Родопитѣ, навѣрно, въ Бачковския мънастирь, дѣто и го постигнала смъртьта около 1402 — 403 год. Съ неговото заточение българската черква изгубила самостоятелностьта си.

*
* *

Като пастирь, Евтимий прѣдставя високъ примѣръ за подражание. Той е билъ кротъкъ, тихъ, милостивъ, благъ пастирь. Бѣднитѣ, голитѣ, бездомнитѣ, нещастнитѣ сж намирали у него винаги щедра помощь и утѣха. Върху тѣхъ той е обръщалъ вниманието и на царь Ив. Шишмана, и на велможи, и на боляри. Неговиятъ гласъ е билъ силенъ, внушителенъ. Всички, отъ царя и до най-послѣдния гражданинъ, се подчинявали, слушали този гласъ.

Самъ израсълъ въ строго благочестива и православна срѣда, Евтимий билъ истински стражъ на благочестието и вѣрата на отечеството си. Потънало въ развратъ, съврѣменното нему болярство срѣщнало у него строгъ изобличитель. А еретицитѣ (богомилитѣ) — тѣзи смутители на старата българска черкова—били заклани съ ножа на словото му и далечъ изгонени отъ паството му. „Той така подиг-

налъ паството си въ религиозно-нравствено отношение, че то, въ днитѣ на изпитанието, въ днитѣ на робството, прѣдпочитало смъртьта прѣдъ вѣроотстжпничеството.

Пазяйки добри отношения, единение съ всички православни черкови, Евтимий не забравялъ и интереситѣ на българската черкова. Той високо протестиралъ срѣщу посѣгателството на Цариградския патриархъ върху Видинската и Софийска епархии (1381 г.), посѣгателство, което нарушило, най-сетнѣ,о бщението между двѣтѣ съсѣдни патриаршии — Цариградската и Търновската. Това общение пакъ било възстановено, но .... съ унищожението на Търновската патриаршия и подчинението ѝ на Цариградската (1394 г).

Любовьта на Евтимия къмъ пасомитѣ отивало до самопожертвувание. Енергиченъ, неустрашимъ, родолюбивъ, той три мѣсеци наредъ ржководилъ отбраната на Търново, като „поучавалъ, утѣшавалъ падащитѣ, подигалъ спънавшитѣ се, подавалъ ржка на лежащитѣ, за да станатъ, подкрѣпялъ борцитѣ и ги ободрявалъ къмъ мжжество, а страхливитѣ отдѣлялъ, за да не заразятъ другитѣ". А когато града падналъ въ турски ржцѣ и се почнали азиатскитѣ звѣрства надъ беззащитнитѣ граждани, доблестниятъ архипастирь, съ тжга на душа и пастирски жезълъ въ ржка, съ бавна, твърда, увѣрена стжпка и съ спокойно лице, като че ли всичкитѣ ужаси на войната били за него само *стънни картини*, се явилъ въ турския лагеръ при челеби Сюлеймана и измолилъ милость ,пощада за паството си. Още по-неустрашимъ, още повече проявляющъ обичь къмъ паството си, ний виждаме Евтимия при другъ случай. По разпореждане на турския комендантъ въ Търново били изклани въ една черкова 110 души търновски първенци, а Евтимий трѣбвало да бжде посѣченъ върху градската стѣна. Когато всичко било готово за посичането му, той съ съвършено спокойствие укорява коменданта за звѣрствата му. „Защо, му казалъ той, защо унизи така безумно, о несправедливецо, величието на достоинството ми? По-добрѣ бѣше свещеникътъ да се принесе въ жъртваъ прѣди жъртвитѣ; трѣбваше пастирьтъ да върви прѣдъ овцетѣ си и бащата прѣдъ дѣцата си ; азъ съмъ осветилъ всички първи жъртви, та затова и чашата на прѣдзаклането трѣбваше да изпия, азъ който съмъ работникътъ, пръвъ трѣбваше да вкуся отъ този сладъкъ плодъ" . . . Провидѣнието спаси Евтимия. Той

остана живъ, за да изпита всичкитѣ горгевини на робството. По заповѣдь на Баязида, Евтимий и всички първенци въ Търново, отличающи се по хубость, богатство, трѣбвало да бѫдатъ заточени—първиятъ въ Родопитѣ, а другитѣ въ Мала-Азия. Евтимий, подпирайки се на жезъла си, обливайки се съ сълзи за страданията на паството си, измѫчвайки се отъ старость и болѣсть, вървѣлъ прѣдъ всички нещастници — заточеници. Това било сцена, отъ която „би се просълзили и самитѣ камъни". При Родопитѣ Евтимий се раздѣлилъ съ заточеницитѣ — граждани. Тука тѣ получили послѣденъ неговъ благословъ. Трогнати отъ този моментъ, тѣ викали съ отчаяние: „Кому ни оставяшъ, добри пастирю?" „По-добрѣ бѣ слънцето да бѣ угаснало, отколкото Евтимиевиятъ езикъ да млъкне!" . . .

И въ заточението Евтимий не забравялъ пастирското си призвание: едни повръщалъ отъ еретичество въ православие, други увѣщавалъ да не приематъ мухамеданската вѣра, трети очистялъ отъ нравствената имъ развала и пр. и пр.

*

* *

Като писатель и черковенъ ораторъ, Евтимий ни очудва съ числото на произведенията си, съ широчината на познанията си и внушителностьта на словото си. Ний го виждаме ту като съставитель на жития, похвални слова и служби на светии, прославили се въ България, ту като прѣводачъ на служебници и съставитель на молитви за разни случаи, ту като писачъ на черковни повѣсти и послания, ту като съставитель на граматически правила и лѣтописи, ту като поправитель на правописа и текста на богослужебнитѣ ни книги, ту като проповѣдникъ отъ черковния амвонъ и пр. и пр. Житиетата на св. св. Иванъ Рилски, Иларионъ Мъгленски, Петка (Параскева) Търновска, Филотея Търновска, Теодосий Търновски (прѣводъ отъ гръцки); похвалнитѣ слова на св. св. Константинъ и Елена, Михаила Воина, Великомѫченица Недѣля, Ивана Поливотски и на Въведение Богородично; повѣстьта за обновяването на Ерусалимския храмъ Възкресение; посланията до Киприана Монаха, Антима, Угровлахийски митрополитъ, Никодима Тисменски; богослужебния Уставъ на св. Ивана Златоуста; Служебникътъ на патриархя Филотея, Литургията на ап. Якова, Литургията на ап. Петра; Служ-

бата на царица Теофана и пр., — всичко това сѫ трудове излѣзли (въ оргиналъ или прѣводъ) изъ-подъ „тръстьта“ на П. Ефтимия.

Агиобиографическитѣ трудове на П. Ефтимия били нѣщо ново не само въ българската, но и въ руската и сръбската литература, дѣто тѣ били прѣнесени и станали образци на тамошнитѣ агиографи. Той пишелъ не като прѣдшественицитѣ си „грубо“, но „по лѣпость“ т. е. по извѣстни приеми и прѣплиталъ главнитѣ мисли, фактическата часть, съ риторически фрази; съ това той отговарялъ на вкуса на съврѣменницитѣ си, които искали произведения, „изложени на изященъ, свободенъ отъ простонародни изрази, риторически — образенъ езикъ, който да услаждава самъ по себе си тѣхния, изтънченъ подъ влиянието на изучваната отъ тѣхъ гръцка писменость, вкусъ“. Рѣчьта въ неговитѣ похвали и служби на светии се лѣе свободно и плавно; мисъльта му лесно намира подобающе поетическо облѣкло и незабѣлѣзано се издига отъ земното къмъ небесното, дѣто и намира идеала на душата.

Неговитѣ послания свѣдочатъ за голѣмата му начетеность въ богословската литература, начетеность, която го направила извѣстенъ въ Сърбия, Русия, Ромѫния и Св. Гора, — въ всички тѣзи страни той билъ считанъ за авторитетъ при рѣшаването на разни богословски и правописни въпроси, въ всички тѣзи страни неговитѣ съчинения намирали толкова много четци, че нито единъ отъ древнитѣ славянски писатели не може да се сравнява съ него въ това отношение. А поправенитѣ отъ него въ 70-тѣ години на XIV в. богослужебни български книги, които станали извѣстни подъ името новъ *български* или *Търновски изводъ* (рецензия), служали въ Сърбия, Св. Гора и дори Русия за образецъ при поправянето на славянскитѣ богослужебни книги.

Това рѣдко въ старата история на славянската литература разпространение съчиненията на Евтимия се обяснява отъ една страна съ хубавия, привлѣкателния имъ слогъ, а отъ друга съ строго православната мисъль, съдържаща се въ тѣхъ. Та и цѣльта, която Евтимий е гонѣлъ да постигне съ съчиненията си, била, да затвърди у паството си православието, да го подигне въ нравствено отношение, наредъ съ което, като разкрива славата на България въ миналото, да ободри и царь, и боляри, и вел-

можи, и народъ, и войници и да имъ вдъхне любовь къмъ отечеството, та да се биятъ и умиратъ за него".

*

* *

Обаче, литературното движение, което се появи въ България прѣзъ врѣмето на Евтимия, движение, което сочеше да замѣни съ малко или много самостоятелна работа прѣводната дѣйность, която особено се усили въ периода на процъвтяването на книжнината ни (XI—XII в.), движение, което състави епоха въ историята на литературата ни, не се задържа за дълго врѣме въ България, благодарение на логиката на историята. Но то пъкъ и не пропадна току тъй, а остави дълбоки слѣди въ славянската книжнина. П. Евтимий, който бѣше душата на литературното движение въ България, възпита въ своя духъ множина свои еднородци, нѣкои отъ които напуснаха поробеното си отечество, въ което не можало и да се мисли за умственото развитие на народа, и се поселиха въ Сърбия, Русия и Ромжния. Заемайки тука високо положение и имайки голѣмо влияние, тѣ раздвижили умоветѣ и ги подигнали по духа на Евтимия. Киприанъ, митрополитъ Московски, родомъ отъ Търново, роднина и ученикъ на Евтимия, раздвижва заспалата литературно Русия прѣзъ монголския периодъ и съ това си спечелва въ историята на руската литература името „възстановитель на духовното просвѣщение въ Русия". Григорий Цамблакъ, братовъ синъ на Киприана, роднина и ученикъ на Евтимия, се носи като нѣкоя стихия отъ Атонъ въ сръбския Дечански мънастирь, оттамъ въ Ромжния и Русия (дѣто става митрополитъ въ Киевъ), и навсѣкждѣ сѣе живителии литературни сѣмена. Киприанъ и Цамблакъ — тѣзи южно-славянски таланти — дали на руската духовна, особено агиографическа, литература, ново направление. Прѣдишнитѣ руски житиета били замѣнени съ нови, написани по извѣстни приеми и обогатени съ нефактически, риторически елементъ. Пръвъ литературенъ образецъ отъ този родъ било написаното отъ Киприана житие на основателя на московската митрополия, митрополитъ Петра. Новитѣ руски житиета оказали голѣмо влияние върху религиозното и политическо обединение на Русия. Въ тѣхъ битовитѣ особености, които

се забѣлѣзвали въ прѣдишнитѣ житиета, се изглаждали и се обединявалъ рускиятъ мирогледъ.

Почти едноврѣмено съ тѣзи дѣйци въ Русия се подвизавали въ Сърбия други Евтимиеви ученици — Константинъ Философъ Костенечки, Владиславъ Граматикъ и др. Още Григорий Цамблакъ, въ битностьта си игуменъ на Дечанския мънастиръ, положилъ въ Сърбия, съ житието на Стефана Дечански, начало на ново агиографическо направление. А Константинъ Костенечки развилъ това направление до такава степень, че написаното отъ него житие на сръбския деспотъ Стефана Лазаровичъ се признава въ историята на сръбската литература „най-знаменито оригинално дѣло въ сръбската книжнина отъ XV в.“. То прѣдставя отъ себе си прѣходъ отъ житието къмъ историята въ съврѣмененъ смисълъ на думата и „показва“, споредъ единъ ученъ „до каква височина би могла да достигне българската агиография при внимателно изучване отъ агиографитѣ произведенията на византийската житийна и историческа литература отъ XIV в.“

Наредъ съ това литературно движение, което се явило въ Сърбия и Русия подъ влиянието на Евтимиевитѣ ученици, ние виждаме да се явява тамъ, пакъ подъ сѫщото влияние, начало на правописно текстуално подправяне на богослужебнитѣ книги. Митрополитъ Киприанъ поправя въ Русия цѣлъ редъ богослужебни книги, а Константинъ Костенечки, слѣдъ дълга борба съ сръбскитѣ книжовници, успѣва, най-сетнѣ, да поправи, съ помощьта на сръбскитѣ монаси и съгласно съ изработенитѣ отъ него, възъ основа на Евтимиевитѣ, правописни правила, сърбскитѣ богослужебни книги, въ които имало много текстуални грѣшки. Сръбскитѣ поправени книги станали извѣстни подъ името „Ресавски изводъ“ (отъ рѣката Ресаво, при която се намиралъ мънастирьтъ св. Троица, въ който станало поправянето), който *изводъ* (издание) еднакво се цѣнѣлъ съ „Търновския изводъ“.

* *

*

Както виждаме, патр. Евтимий се явява съ голѣмо значение не само въ историята на българската литература, но и въ онази—на цѣлото православно славянство. Това обстоятелство навѣрно е подбудило мнозина учени славяни-

сърби и руси, като г. г. Симичъ, П. Сирку, Радченко, Качановски, Калужницки и др. — обстоятелствено да изслѣдватъ живота и дѣйностьта на патр. Евтимия и да напишатъ за него много и обемисти съчинения. . . .

Пишейки тѣзи кратки бѣлѣжки за този, тъй да речемъ, славянски великанъ, спомняме си, че вече се изпълватъ 500 години, отъ какъ той се поминалъ, далечъ отъ архипастирската си катедра, коварно заграбена отъ гърцитѣ, далечъ отъ обичното си паство, останало безъ народенъ пастирь въ най-трудни минути на живота си . . . . Спомняйки си това и виждайки, какъ нашитѣ братия-славяни шумно празнуватъ паметьта на народнитѣ си дѣйци, като искатъ чрѣзъ това да подигнатъ народния духъ, да възпитаятъ народа въ извѣстно направление, обхваща ни тжжно чувство, прѣдизвикано отъ нехайството ни къмъ почитане паметьта на народнитѣ ни дѣйци. . . .

К.

Едно освѣтление върху гръцката „велика идея“.

Общеприето е, че гръцката велика идея е плодъ на фенерскитѣ гърци, които, слѣдъ като ни поставиха подъ духовната си власть, сѫ искали ужъ да ни погърчатъ, да ни повдигнатъ слѣдъ това противъ турцитѣ и да възстановятъ старото византийско царство, ако не до карпатитѣ, то поне до Дунава. За потвърждение на това общеприето мнѣние сѫ служили до сега слѣднитѣ главни факти:

1. Отваряне на гръцки училища въ чисто българскитѣ центрове.
2. Въвеждане на гръцкия езикъ при богослужението.
3. Изгаряне на старобългарски рѫкописи.
4. Обвиняване прѣдъ турскитѣ власти на всѣки единъ българинъ, който поисквалъ отново въвеждането на славянския езикъ въ църквитѣ и на българския въ училищата.

Сега, ако направимъ единъ даже и повърхностенъ анализъ на миналото, ще видимъ, че горньото мнѣние е плодъ на нашата умраза къмъ гърцитѣ и на неизяснената още дѣятелность на фанариотитѣ; ще видимъ сѫщо, че великата идея на гърцитѣ е чужда идея, че тя е внесена у тѣхъ оттамъ, отдѣто никой не е даже подозиралъ.

Умразата ни съ гърцитѣ е станала расова поради вѣковнитѣ борби, които сме водили помежду си, като сме си пакостили и сме се разорявали взаимно. Тая умраза е поддържала всѣкога нашето класическо недовѣрие къмъ гърцитѣ и гръцката надменность къмъ насъ. Поради това, даже и когато станахме и ний, и тѣ роби на азиатскитѣ хищници, даже и тогава, въ продължение на 5-вѣка, при всичко че бѣхме поставени подъ една и сѫща грозна участь,

ний пакъ продължавахме да се мразимъ и да си пакостимъ. — Не ще и дума, че главната роля при тая умраза въ турско врѣме сж играли и противоположнитѣ интереси на двата народа, гръцкия и българския, защото единиятъ е ималъ църковната власть надъ другия и го е страшно експлоатиралъ.

Фанариотитѣ, които сж прѣдставлявали гръцкия елементъ между българитѣ, не сж се движили отъ никакви велики идеи, които имъ се съвсѣмъ несправедливо приписватъ, а наопаки, тѣ сж се движили, въ своята дѣятелность между насъ, само отъ двѣ най-отвратителни страсти, сребролюбието и умразата. Тия двѣ тѣхни страсти сж родили и гръцкитѣ училища въ България, и гръцкия езикъ въ нашитѣ църкви, и изгарянето на старобългарски ржкописи, и прѣслѣдването на по-събуденитѣ българи, и всичкитѣ други пакости, които фанариотитѣ сж направили на нашата народность.

За да настанятъ своитѣ бѣдни роднини и многобройни приятелски протежета, тѣ, като не сж имали достатъчно мѣста въ метрополиитѣ си, сж ги правѣли учители въ България, като сж скланяли по-богатитѣ хора да си пращатъ дѣцата при тѣхъ. И понеже търговскитѣ сношения съ Цариградъ, Смирна и съ др. главни градове сж ставали по гръцки, то за по-богатитѣ търговци тоя езикъ е билъ необходимъ. Ето защо тия първи гръцки училища сж имали извѣстенъ успѣхъ. Но по-нататъшното развитие и усилване на гръцкитѣ училища въ България се длъжи вече не на фанариотитѣ, а на наши богати българчета, които отивали въ прочутитѣ гръцки школи въ Кидоня (въ М.-Азия), въ Смирна и въ Цариградъ, дѣто се силно повлиявали отъ миналата слава на елинизма, та като се завръщали, основавали въ роднитѣ си мѣста и въ други български градове елински училища. На това главно се длъжи поддържането и развитието на гръцкитѣ училища въ Сливенъ, Ямболъ, Търново и въ много други градове.

Мнозина отъ ученицитѣ, които свършвали въ гръцкитѣ училища, бивали опопвани отъ владицитѣ, защото на послѣднитѣ, като на гърци, много повече имъ се искало да слушатъ въ църквитѣ своя църковенъ езикъ, отколкото умразния и непонятния имъ славянски езикъ. Освѣнъ това фанариотитѣ, за да дадатъ прѣхрана на многобройнитѣ протежета на приятелитѣ си, като не можали да ги наста-

Едно освѣтление върху „велика идея“.

Общеприето е, че гръцката вел
фенерскитѣ гърци, които, слѣдъ ка
духовната си власть, сѫ искали уж
ни повдигнать слѣдъ това противъ
новятъ старото византийско царст
то поне до Дунава. За потвържд
мнѣние сѫ служили до сега слѣд

1. Отваряне на гръцки учи
центрове.
2. Въвеждане на гръцкия
3. Изгаряне на старобъл
4. Обвиняване прѣдъ ту
българинъ, който поисквалъ
ския езикъ въ църквитѣ и

Сега, ако направимъ
лизъ на миналото, ще ви
на нашата умраза къмъ
дѣятелность на фанари
ката идея на гърцитѣ
тѣхъ оттамъ, отдѣто

Умразата ни
ковнитѣ борби, к
пакостили и см
държала всѣк
цитѣ и гръ
даже
х
в

… рѣмена гърцитѣ сѫ гледали не само на … сърбитѣ, на власитѣ и на албанцитѣ … гръцки, елементи и сѫ ги припознавали … а. Така, гръцкиятъ поетъ и патриотъ … ятъ свѣтълъ лѫчъ, останалъ отъ антич- … въ една отъ своитѣ пѣсни, отъ края

… ива на борба противъ турцитѣ не само … гаритѣ, сърбитѣ, власитѣ и албанцитѣ, … се сплотятъ въ името на свободата про- … ъ. Охридскиятъ Архиепископъ се е титу- … щожението на самостоятелната Охридска … 1767 г.), между другото главно като „Ар- … цѣла България“. А търновскитѣ гръцки мит- … титулували почти до изгонването имъ „Тър- … итъ и екзархъ на цѣла България“.

… вително гърцитѣ сѫ считали и признавали … не елини, се вижда отъ начина, по който тѣ … въ врѣме на голѣмата завѣра (1821 г.). То- … вали въ много български градове клонове отъ … ия, но подбуждали българитѣ да се пригот- … възстанатъ противъ турското иго въ името на … е въ името на елинската имъ народность. — И … нно вѣра се бориха и сложиха коститѣ си много … лгарски борци, отъ всичкитѣ краища на обшир- … гарска земя; но отъ борбата спечелиха само … които се сдобиха слѣдъ нѣколко години съ поли- … свобода.

… управлението на Каподистрия гърцитѣ не из- … политиката си спрѣмо насъ и продължаваха да ни … за отдѣленъ народъ, обаче, слѣдъ като стѫпи на … прѣстолъ нѣмецътъ Отонъ, отъ 1832 г. насамъ, … нията на гърцитѣ къмъ българитѣ се промѣниха. … а врѣме много млади нѣмци се въодушевяваха отъ … за обединението на разпокѫсанитѣ германски пле- … и разпространяваха тая идея между народа. Съвѣт- … тѣ на Отона, които той доведе съ себе си въ Гърция, … несоха тая идея отъ земята на поетитѣ и мислителитѣ … отечеството на клефтитѣ, като положиха основитѣ на … изма. Така тѣ, за да създадатъ единъ день за своя … и за неговата династия едно обширно царство, … въ главитѣ на рѫководящитѣ гръцки крѫгове … че освободеното гръцко княжество може да се

възползува отъ влиянието, което гръцката църква и гръцкиятъ езикъ си бѣха създали въ продължение на врѣмето между българския народъ. Тъй се роди гръцката Μεγάλη ἰδέα. Нея не можиха да я създадатъ развратнитѣ мозъци на алчнитѣ фанариоти, а я прѣнесоха и прѣсадиха нѣмцитѣ, вѣчнитѣ врагове на славянщината.

Щомъ като се излюпи великата идея, гърцитѣ се заловиха съ всички сили да я реализиратъ, като погърчатъ българския народъ и прострать границитѣ на елинизма до Дунава. За тая цѣль тѣ употрѣбиха тутакси двѣ готови вече срѣдства: фанариотитѣ т. е. гръцкитѣ владици въ България и гръцкитѣ школи въ българскитѣ земи. Но великата идея срѣщна още отначало голѣми прѣчки. Прѣди всичко фанариотитѣ не се поддадоха напълно на тая идея, защото тѣ сами трѣбаше да харчатъ за нейното реализиране отъ собствения си джобъ, а пъкъ парата бѣше за тѣхъ нѣщо много по-силно, по-привлѣкателно и по-убѣдително, отколкото най-възвишенитѣ патриотически идеи. Отъ друга страна фанариотитѣ се страхуваха да не би съ пълното поддържане на тая идея да повдигнатъ по-влиятелнитѣ епархиоти противъ себе си и да изгубятъ доходнитѣ си мѣста. Поради това тѣ дѣйствуваха много прѣдпазливо, като поставяха всѣкога и на първо мѣсто своя личенъ и материаленъ интересъ. Ето защо, три години слѣдъ раждането на великата идея, най-образованиятъ и най-влиятелниятъ фенерски владика, Иларионъ Критски, не можа да устои на Василия Априлова и на неговитѣ богати и влиятелни приятели, та, както видѣхме по-горѣ, биде принуденъ да даде съгласието си за отварянето на първото българско училище въ Габрово. Малко по-късно търновскиятъ митрополитъ Неофитъ, слѣдъ като биде изгоненъ въ 1848 г., за да седне отново на търновския митрополитски тронъ, се съгласи да приеме въ митрополията си архимандрити и диакони българи и да ръкоположи за епископи на подвѣдомственитѣ си епархии българитѣ Илариона Ловченски (въ 1850 г.) и Доротея Вратчански (въ 1852 г.) Нѣщо повече, прѣди да бъдатъ изгонени фанариотитѣ, даже и нѣкои съвсѣмъ остарѣли отъ тѣхъ, като търновскиятъ Григорий, сѫ се мѫчили да изучватъ нашия езикъ и да четатъ въ църквитѣ по славянски, само и само да запазятъ топлитѣ си мѣста. По такъвъ начинъ фанариотитѣ не спомогнаха почти никакъ на великата идея. Тѣ се ограничиха само съ даване

на малки парични помощи за гръцкитѣ училища и съ изгаряне на нѣкои славянски ржкописи, колкото да покажатъ, че поддържатъ панелинизма и нищо повече. — Изцѣло взета дѣятелностьта на фанариотитѣ, прѣзъ всичкото врѣме на духовното имъ владичество въ България, се е състояла главно въ двѣ нѣща: да се насладятъ най-изобилно и най-отбрано отъ плодоветѣ на Афродита, за която цѣль сж влачели чакъ отъ Цариградъ разни хубавици, и да се награбятъ съ пари, като разхвърляли най-разнообразни данъци на народа, каквито само тѣ сж били способни да измислятъ.

Второто готово срѣдство за разпространение на великата идея, гръцкитѣ училища въ чисто българскитѣ градове, е било срѣдство по-сигурно и по-силно. То е прѣобърнало много наши младежи въ гърци. Нѣщо повече, то е накарало мнозина да напущатъ отечеството си като варварско гнѣздо и да отиватъ въ гръцкитѣ малоазийски градове, дѣто свършвали живота си, далечъ отъ роднини и приятели, въ най-мизерно положение, — жертва на своята дива гръкомания [1])

Отначало гръцкитѣ училища, както по-горѣ споменахме, сж се поддържали отъ заможни българи, а и самитѣ учители сж били повечето погърчени българи; но съ усилване на възраждането българитѣ захванаха да пращатъ дѣцата си въ новоотворенитѣ български школи и прѣстанаха да поддържатъ гръцкитѣ. Тогава гърцитѣ прибѣгнаха къмъ фондоветѣ. Агитаторитѣ на великата идея убѣждаваха много заможни хора, които живѣяха отчасти въ турско, отчасти въ странство, да подаряватъ и завѣщаватъ пари за поддържане и разпространение на елинизма. По такъвъ начинъ се събраха доста голѣми суми, отъ които гърцитѣ почнаха да плащатъ на своитѣ учители и да отварятъ, дѣто могатъ, и нови училища. А пъкъ за да иматъ поподходящъ учителски персоналъ, гърцитѣ отпущаха отъ фондоветѣ стипендии на българчета въ атинскитѣ училища, като заставляваха тия българчета да даватъ задължения, че, слѣдъ свършването на образованието си, ще станатъ учители въ родната си земя. [2])

---

1) Много интересни примѣри за това дава Д-ръ Селимински въ своитѣ мемоари, които е вече прѣвелъ отъ гръцки прѣподавательтъ при столичната м. гимназия г-нъ П. Чилевъ. Тия мемоари ще бждатъ по всѣка вѣроятность скоро напечатани отъ Министерството на Нар. Просвѣщение и тогава нашата читающа публика ще има на ржцѣ едно прѣкрасно изложение на фанариотската дѣятелность.

2) Отъ такива гръцки възпитаници, забѣгнали отъ гръцкитѣ училища въ Македония, имаме и сега нѣколцина прѣподаватели въ нашитѣ срѣдни учебни заведения.

Заплашени отъ усилването на българския елементъ въ врѣме на цырковната борба, гърцитѣ, за да усилятъ пропагандата си и въобще за да ѝ дадатъ едно по-правилно, по-послѣдователно и по-систематично направление, основаха въ Атина около 1860 г. „Дружество за разпространение на гръцката грамота". Но дѣятелностьта на това дружество се ограничи главно въ Македония, защото България и Тракия бѣха вече на пѫть да отлетятъ отъ рѫцѣтѣ на фанариотитѣ и да се отърватъ отъ всѣко гръцко влияние.

Къмъ края на освободителната война гърцитѣ, като се облѣгаха на това, че македонскиятъ край е доста еленизиранъ, изпратиха чети въ Битолско и Солунско, за да подбутнатъ народа на бунтъ противъ смазаната вече Турция и да присъединятъ по такъвъ начинъ поне Задвардарска Македония къмъ своето господарство. Но македонцитѣ не мръднаха. Гръцкитѣ чети щѣха да измратъ отъ гладъ, та бидоха принудени бързо да се върнатъ назадъ.

Като не сполучиха съ тая рицарска постѫпка, гърцитѣ, поразени отъ С.-Стефанския договоръ, за да не изгубятъ окончателно Македония, постѫпиха по единъ най-недостоенъ начинъ, присѫщъ само на тѣхната развалена народность. Тѣ образуваха въ Солунъ една комисия и я изпратиха, съ съгласието на турското правителство, да обикаля по-главнитѣ македонски селища и да склання жителитѣ имъ да подпишатъ, че сѫ доволни отъ турското управление и че не искатъ по никакъвъ начинъ да влезатъ въ състава на новообразуваната С.-Стефанска България. Обаче, тая срамна комисия получи отвсѣкждѣ само порицания и откази. Но политическитѣ обстоятелства се стекоха така, че Македония и Одринско, дѣто гърцитѣ имаха още тукъ-тамѣ извѣстно влияние, си останаха пакъ подъ турцитѣ. Тогава атинското дружество за разпространение на гръцката грамота се запрѣтна отново да спечели за гръцката народность и църква българскитѣ вилаети въ турско, но Св. Екзархия, поддържана отъ нашитѣ правителства, направи такъвъ отпоръ на гърцитѣ, щото тѣ не само че не спечелиха нови привърженици, но наопаки, много общини, които признаваха до тогава гръцката патриаршия, минаха подъ вѣдомството на българската църква, а училищата на такива общини се прѣобърнаха отъ гръцки на български.

Най-послѣ гръцкото правителство излѣзе официално да се бори за поддържането и разпространението на еленизма

въ вилаетитѣ. За тая цѣль то прибра всичкитѣ фондове и нареди една тричленна комисия при Министерството на Народното Просвѣщение, която да се грижи всячески за разпространението на гръцката грамота, като дава стипендии и издържа гръцкитѣ училища не само въ вилаетитѣ, но и въ свободна България. За оръдие на тая комисия служатъ и днесъ гръцкитѣ духовни власти въ българскитѣ земи.

Но въ продължение на врѣмето влиянието на църквата и школата, на които гърцитѣ се опираха и опиратъ, се почти изпари. Сега, подъ натиска на турския гнетъ, дойде реда на революцията, която хвърли въ огъня всички българи—и екзархисти, и патриаршисти. А когато и корчанскитѣ християни-албанци минаха на страната на българскитѣ революционери, отчаянието на гърцитѣ достигна до своя край. Умопомрачени отъ мисъльта, че хубавата и богата Македония имъ се изплъзва изъ ръцѣтѣ, гърцитѣ изпаднаха до толкова низко, щото даже прѣдставителитѣ на тѣхната интелигенция, професоритѣ и студентитѣ отъ атинския университетъ, прѣдложиха своята помощь на кървавия султанъ противъ борцитѣ за свободата, а гръцкитѣ владици въ Македония, по заповѣдь на светѣйшия патриархъ, се заловиха да шпиониратъ и прѣдаватъ съзаклетницитѣ.

Тѣзи отвратителни гръцки постъпки възбудиха негодуванието на просвѣтения свѣтъ и заставиха даже видни елинофили да се възмутятъ отъ тѣхъ и да ги порицаятъ най-силно. А у насъ недостойното поведение на гръцката преса, интелигенция и църква вдъхва само самосъзнанието, че ние сме силнитѣ и правитѣ и че единъ день прѣсадената отъ нѣмцитѣ Μεγάλη ἰδέα ще изчезне, а Балканскиятъ полуостровъ, който е напоенъ съ кръвьта на нашитѣ дѣди и е наторенъ съ тѣхнитѣ трупове, ще принадлежи на насъ, на славянитѣ.

София 20/VII, 1903 г.

Йорд. П. Георгиевъ.

Разпрѣдѣление жителитѣ на Битолския Виляетъ по народности и вѣроизповѣдания прѣзъ 1899 год

Рускиятъ консулъ въ Битоля, А. Ростковски, е напечаталъ въ руското списание „*Живая Старина*", отдѣление по етнографията, година IX, випускъ I, стр. 60 — 117 една студия подъ горньото заглавие, а въ година X на сжщото списание випускъ, III стр. 393 — 425 и вип. VI стр. 565 — 583, друга студия подъ заглавие „*Разпрѣдѣление жителитѣ на Солунския виляетъ по народности и вѣроизповѣдания прѣзъ 1899 год.*".; първата студия е придружена и отъ една етнографическа карта на битолския виляетъ, съставена прѣзъ 1897 год.

Ний тука ще дадемъ резюме отъ тѣзи двѣ студии на г. Ростковски, които, макаръ и да съдържатъ извѣстни фактически грѣшки, вѣроятно неволни, а, може би, отъ невѣрно доставени нему свѣдѣния, все пакъ съдържатъ много цѣненъ материалъ по етнографията на Македония. Ще се постараемъ въ една отъ слѣднитѣ книжки на „*Славянски гласъ*" да посочимъ непълнотитѣ въ този цѣненъ трудъ на г. Ростовски, който добива особено значение слѣдъ шума, повдигнатъ около името на г. Ростовски слѣдъ напечатване една негова телеграма—рапортъ въ „Правителствения вѣстникъ" въ Русия по послѣднитѣ възстанически движения въ Македония.

Първата студия на г. Ростковски се почва съ едно прѣдисловие, което ще прѣдадемъ почти in extenso.

Прѣдисловие.

Появилитѣ се въ шестдесеттѣхъ години на миналото столѣтие национални стремежи между християнитѣ на Балканския полуостровъ изтъкнаха на прѣвъ планъ въпроса за прѣкарването етнографически граници между народноститѣ въ турскитѣ провинции. Съ цѣль да помогна на разрѣшаването на този сложенъ въпросъ, азъ съставихъ както карта, така и статистическа таблица за населението на Битолския виляетъ.

Статистическитѣ данни сж черпени най-главно отъ салнаметата на Битолския виляетъ (ежегодна справочна книга), въ които сж наредени въ азбученъ редъ всички села съ посочване числото на кжщитѣ и жителитѣ, безъ разлика на вѣра и народность, а тъй сжщо и разстоянието на селата отъ околийския градъ (мюдюрлюкъ).

Тѣзи свѣдѣния, до най-висока степень непълни и неточни, бѣха допълнени съ цифритѣ, доставени отъ различнитѣ християнски общини за числото на „вѣнчилата", т. е. за числото на сѣмействата, обложени съ данъкъ въ полза на епархиалния архиерей. Слѣдъ това тѣзи свѣ-

дѣния биваха провѣрявани донѣйдѣ отъ мене лично, при пѫтуването ми по вилаета, донѣйдѣ отъ лица, които заслужватъ довѣрие и не заинтересувани ни въ една отъ сѫществующитѣ пропаганди, които често пѫти, съ задни цѣли, ми доставляваха умишлено невѣрни данни. Като нѣмахъ възможность да провѣря всичко лично или чрѣзъ лица довѣрени, азъ, като получавахъ цифри за населението на едно и сѫщо село, вземахъ срѣдньото аритметическо, като го смѣтахъ за по близко до истината. Вслѣдствие на това азъ не мога да гарантирамъ за безусловната точность на моитѣ данни и допущамъ, че тѣ се отклоняватъ отъ истината съ 15%.

Колкото се отнася до мусулманското население, то за изчисляването му азъ можахъ да разполагамъ само съ салнаметата и призивнитѣ списъци за отбиването военната повинность; затова трѣбва по неволя да приема за вѣрна турската система за броене населението, че въ всѣка кѫща живѣятъ срѣдньо ужъ по петь души. Но безъ да се гледа на всички тѣзи недостатъци, азъ се надѣвамъ, че прѣдставляванитѣ отъ мене свѣдѣния ще бѫдатъ достатъчни, за да разяснятъ процентното отношение и разпрѣдѣление, споредъ населени мѣста, различнитѣ народности отъ битолски вилаетъ.

Тъй като не съмъ филологъ, азъ не се рѣшихъ даже опитъ да направя за обясняването на въпроса, къмъ коя народность, българската или сърбската, принадлежатъ македонскитѣ славяни., тъй като, менѣ ми се струва, че македонското нарѣчие прѣдставлява прѣходна степень отъ сръбския къмъ българския езикъ,[1]) и затова азъ ги поставихъ подъ една обща рубрика „славяни", като ги раздѣлихъ само на патриаршисти, екзархисти и мохамедани. *Колкото се отнася до първитѣ (патриаршиститѣ), то, съ изключение Кичевската и Дебърската каази, и тѣ сърбофилствуватъ, останалитѣ се намѣрватъ подъ гръцко влияние и извършватъ въ своитѣ църкви богослужението на неразбрания за тѣхъ гръцки езикъ., и изпращатъ дѣцата си въ гръцкитѣ училища, въ които учителитѣ се стараятъ, макаръ и безъ успѣхъ, да ги научатъ да говорятъ по гръцки. Тѣзи патриаршисти сѫ извѣстни у гърцитѣ подъ именно:* **„елини—българофони"** [1]).

Да се разясни народностьта на другитѣ християни, не прѣдставлява особенна трудность, тъй като власитѣ, макаръ погърчени и сами да се прѣдставляватъ за нѣкакви си гърци, но въ домашния си животъ се ползуватъ само отъ влашкия езикъ, а женитѣ имъ и до сега не сѫ се научили да говорятъ по гръцки. Появилата се не отколѣ ромѫнска национална пропаганда отвори почти въ всичкитѣ влашки

---

[1]) На това твърдене на Г. Ростковски редакцията на „*Живая старина*" е направило подъ линия слѣдната забѣлѣжка: *че македонското нарѣчие изобщо прѣдставлява ужъ прѣходъ отъ сърбския къмъ българския езикъ е съвършенно не вѣрно., само нѣкои сѣверни македонски говори се явяватъ смѣсени, или българско-сърбски или сърбско-български.*

Редакцията.

[1]) Макаръ Г. Ростковски и да се не рѣшава *направо* да разрѣши въпроса, къмъ коя народность, българската или гърцката, принадлежатъ Македонскитѣ славяни, но въ поставенитѣ съ курсивъ горни редове той разрѣшава този въпросъ по единъ косвенъ начинъ, безъ да дава цифри. Той признава, че „*сърбофилствующи*", славяни, а не сърби, имало само въ Кичевската и Дебърската каази и никѫдѣ другадѣ въ Македония. И на това благодаримъ. И това е достатъчно.

Редакцията.

Обща таблица за народонаселението на Битолския Вилаетъ.

	Турци Османлии	Албанци Геги	Албанци Тоски	Албанци Християни	Славяни Екзархисти	Славяни Патриаршисти	Славяни Мохамедани	Гърци Християни	Гърци Мохамедани	Власи	Евреи	Всичко
Битолский Мютесарифликъ												
Каза Битоля	10778	19060	—	—	46865	22130	—	—	—	17471	4270	120574
„ Прилѣпъ	2670	6759	—	—	35560	2547	—	—	—	320	—	47856
„ Флорина	11475	3657	—	723	14438	18314	—	—	—	2937	—	51544
„ Охрида	—	12680	—	—	36608	561	318	—	—	1953	—	52120
„ Кичево	—	2380	—	—	18392	8197	7933	—	—	—	—	36902
Въ цѣлия Битолский мютесарифликъ	24923	44536	—	723	151863	51749	8251	—	—	22681	4270	308996
Дъбърски мютесарифликъ												
Каза Горни Дебъръ	—	23997	—	1266	12355	3638	766	—	—	—	—	41963
„ Рѣка	—	3518	—	2342	11850	172	1724	—	—	—	—	19600
„ Долни Дебъръ	—	12013	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12013
„ Матъ	—	9068	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9068
„ Малисия	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
Въ цѣлия Дебърски мютесарифликъ	—	48596	—	3548	24206	3810	2490	—	—	—	—	82644
Елбасанский мютесарифликъ												
Каза Елбасанъ	—	21959	—	740	—	—	—	—	—	1000	—	23699
„ Пекинъ	—	14776	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14776
„ Грамошъ	—	15051	—	2579	—	—	—	—	—	—	—	17630
Въ цѣлия Елбасанский мютесарифликъ	—	51786	—	3319	—	—	—	—	—	1000	—	56105
Корчанский мютесарифликъ												
Каза Корча	—	—	34613	20751	—	8174	—	—	—	3297	—	66825
„ Старово	—	—	21066	2358	—	—	—	—	—	—	—	23424
„ Колония	—	—	12747	5746	—	218	—	—	—	—	—	18711
„ Костуръ	4143	—	12842	3180	8827	21616	801	9549	294	6080	1000	6673[illegible]
Въ цѣлия Корчански Мютесарифликъ	4143	—	81268	32035	8227	30008	801	9549	294	9877	1000	175702
Селфеджийски Мютесарифликъ												
Каза Селфидже	1970	—	250	—	—	—	—	14310	100	—	—	16630
„ Джумая	27827	—	—	—	2360	5775	—	194	—	280	—	36436
„ Кочани	14627	—	—	—	—	—	—	13539	—	—	—	28166
„ Аласона	4733	—	—	—	—	—	—	18837	—	4745	—	28315
„ Гревена	—	—	—	—	—	—	—	12753	4651	13710	—	31104
„ Носеличъ	1644	—	—	—	—	2352	—	28257	5539	1444	—	39236
Въ цѣлия Селфеджийски мютесарафликъ	50801	—	250	—	2360	8127	—	87890	10290	20199	—	179887
Въ цѣлия Битолски Вилаетъ	78867	144918	81518	35525	186656	93694	11542	97439	10584	53227	5270	803340

села свои училища и съ това облекчи задачата на изслѣдвача на Македонската етнография.

Албанцитѣ християни (православнитѣ), безъ да се гледа на всичкитѣ старания на гръцката пропаганда да ги елинизира, се държатъ яко за своята народность.

Щомъ стана дума за албанцитѣ, азъ трѣбва да заявя, че, въпрѣки всичкитѣ мои старания, азъ не можахъ да добия никакви свѣдѣния за Маласийската кааза, а тъй сжщо да събера по-точни данни за Дольно-Дебърската кааза, прѣдъ видъ на тѣхната фактическа независимость отъ турското правителство, което не се рѣшава даже да изпраща тамъ свои чиновници, като се бои, че тѣ веднага ще бждатъ убити отъ тамкашнитѣ албанци, които не признаватъ надъ себе си никаква власть.

Слѣдъ това идатъ отъ стр. 63—111 таблицитѣ за числото на жителитѣ въ цѣлия вилаетъ, раздѣлени споредъ Мютесарифлици: Битолски, Дебърски, Елбасански, Корчански, Салфиджиски — споредъ каази, нахии и села поименно.

Всѣка таблица е раздѣлена на слѣднитѣ графи: 1-о името на селото; 2-о числото на кжщитѣ въ селото и 3-о числото на жителитѣ въ селото. Тази 3-а графа е раздѣлена на слѣднитѣ подграфи: *Числото на жителитѣ*: а) турци османли; б) албанци геги; в) албанци тоски; г) албанци християни; д) славяни екзархисти; е) славяни патриаршисти; ж) славяни мохамедани; з) гърци християни; и) гърци мохамедани; к) власи; л) евреи; м) всичко.

Всички тѣзи данни резюмираме въ слѣдната обща таблица.

Разпрѣдѣление жителитѣ на Солунския виляетъ по народности и вѣроизповѣдания прѣзъ 1899 год.

Прѣдисловие.

Като прѣдставямъ настоящия си трудъ, считамъ прѣди всичко за дългъ да посоча източницитѣ, отъ които съмъ се ползувалъ при съставянето статистическитѣ таблици на народонаселението.

За главни източници ми служиха салнаметата на Солунския Виляетъ, списъцитѣ, доставени отъ епархиитѣ за числото на влѣзващитѣ въ състава имъ християнски кжщи, и най-послѣ, свѣдѣнията на различни частни лица. Но при всичкитѣ ми старания да събера точни цифри за населението, азъ и тука не мога да гарантирамъ до безусловна точность за моитѣ свѣдѣния и допущамъ, че тѣ се отклоняватъ отъ истината съ 15%.

Макаръ турскитѣ официални данни, които се съдържатъ въ издаваното ежегодно салнаме, и да не се отличаватъ всѣкога съ своята вѣрность, но, при все това, тѣ прѣдставляватъ драгоцѣненъ материялъ, тъй като служатъ като единственъ източникъ за прѣброяването на мохамеданското население.

Колкото се отнася до получаванитѣ отъ епархиалнитѣ власти свѣдѣния за числото на християнскитѣ кжщи въ епархията, трѣбва

да ги различаваме споредъ източника, отъ който се получаватъ. Цифритѣ, доставлявани отъ българскитѣ митрополити, сж по-вѣрни отъ цифритѣ, доставлявани отъ грьцкитѣ архиереи.

Относително етнографическото разпрѣдѣление на народноститѣ трѣбва да се забѣлѣжи, че *сжщинскитѣ гърци, елинитѣ, живѣятъ въ много или малко компактна маса само въ край морскитѣ части на вилаета, а въ другитѣ мѣста тѣ се групиратъ въ нѣколко търговски градове, каквито сж Мелникъ, Сересъ, Драма и т. н. Тѣзи грьцки колонии, благодарение на своята сплътеность, а тъй сжщо и на богатството и голѣмото развитие, силно влиятъ на околното население, както градско, тъй и селско. Първото (градското население) гърцитѣ успѣватъ да го елинизиратъ, а второто, което често пжти се намѣрва въ материална зависимость отъ тѣхъ, успѣватъ да го задържатъ да не минава подъ вѣдомството на българския Екзархъ.*[1])

Като изключимъ край морскитѣ части, въ които живѣятъ гърцитѣ, цѣлиятъ солунски вилаетъ е заселенъ само отъ турци и славяни.

Такова голѣмо число турци, както въ Солунския вилаетъ, не се срѣща вече никждѣ въ Македония. Това се обяснява първо съ обстоятелството, че Солунскиятъ вилаетъ билъ изведнажъ и най-напрѣдъ завладѣнъ отъ турцитѣ, когато останалитѣ части отъ Македония още дълго врѣме сжществували като васални и даже като почти независими княжества, дѣто, слѣд. достжпътъ на турцитѣ билъ затворенъ; и второ съ това, че, благодарение на плодородието на почвата въ този вилаетъ, завоевателитѣ се стрѣмили именно въ този вилаетъ да получатъ отъ султанитѣ тимари и сияметн (земи, раздавани на турскитѣ войници като ленни подаръци), при което християнскитѣ земледѣлци оставали на своята земя.

Това сжщото плодородие привличало отъ Азия турцитѣ — земледѣлци, които заели селата, опустушени още отъ по-рано отъ прѣдшествавщитѣ безкрайни войни между Византия съ Сърбия и България.

Въ Солунския вилаетъ по-голѣмата часть отъ християнскитѣ села сж чифлици.

До появяването на българското национално движение само въ Велешко, Тиквишко и Гевгилийско се употрѣбявало славянско богослужение, а въ всички останали части на вилаета съ славянско народонаселение въ черковитѣ и училищата се употрѣбявалъ само грьцкия езикъ, който и до сега се е задържалъ между славянитѣ патриаршисти; изключение въ това отношение правятъ прѣминалитѣ отъ българитѣ къмъ сърбитѣ. *)

Прѣдъ видъ на все повече разгоряващата се борба между българитѣ и сърбитѣ, а сжщо и непрѣкжснатитѣ прѣминавания отъ една страна къмъ друга, азъ не счетохъ за възможно да дѣля славянитѣ

---

[1]) Съ подчъртанитѣ отъ насъ редове Г. Ростковски по единъ положителенъ и не двусмисленъ начинъ разрѣшава ясно и категорично въпроса, къмъ коя народность принадлежатъ „славянитѣ патриаршисти“, че всичко това „славянско“ население вслѣдствие материалната си зависимость отъ гърцитѣ, тѣзи послѣднитѣ го задържатъ да не минава подъ вѣдомството на българския Екзархъ, слѣд. това население тежнѣе къмъ българския Екзархъ и, слѣд., е *българско*.

[1]) Този въпросъ Г. Ростковски по единъ косвенъ начинъ го разрѣшава, както това се вижда отъ прѣдидеща една наша бѣлѣжка.

Редакцията.

на българи и сърби, а ги вмѣсгихъ въ общата рубрика „славяни“, като ги раздѣлихъ само на екзархисти, униати и мохамедани. *)

Колкото се отнася до славянитѣ униати, то тѣ, като приели въ голѣмо число унията при самото начало на българското национално движение, сега постепенно се отричатъ отъ нея, и можемъ да се надѣваме, че въ недалечно бждаще унията въ Македония съвсѣмъ ще изчезне. **)

Когато книжката бѣше подъ печатъ, получи се телеграфическо съобщение отъ Битоля, че рускиатъ консулъ въ Битоля *Г. А. Ростковски*, авторътъ на горнитѣ двѣ студии, билъ убитъ на 26 юлий отъ единъ полицейски стражарь на коня на града Битоля, при завръщането му отъ разходка отъ мънастиря на близкото село Буково. Не сж се минали още 4 мѣсеца отъ убийството на руския консулъ въ Митровица Щербина, който сжщо падна отъ куршума на единъ фанатикъ албанецъ. Ако животътъ на прѣдставителитѣ на една велика държава въ Македония не е гарантиранъ, то отъ това може да се сжди за сигурностьта на живота, имота и честьта на бѣднитѣ султанови поданици българи и изобщо християни въ тази нещастна страна. Дано тѣзи нещастни случки окопитятъ и отворятъ очитѣ на дипломацията и да ѝ посочатъ, какво е сжщинското положение на работитѣ въ Македония, че положението е несносно, че революционнитѣ движения сж логическа послѣдица отъ несносния животъ, та да се смилятъ и заловятъ съ въвеждането едно малко-много *сносно автономно управление* и по този начинъ се прѣмахне почвата за недоволство у мѣстното население.

Покойниятъ Ростковски е роденъ въ 1860 година въ Воронежъ отъ видни и богати родители. Още отъ ранната си младость се прѣдалъ на дипломатическата кариера. Слѣдъ като свършилъ лицея за синоветѣ на благороднитѣ, той свършилъ юридическия факултетъ и института на източнитѣ езици. Слѣдъ свършването на образованието билъ назначенъ чиновникъ въ външното министерство, а слѣдъ това вице-консулъ въ Йерусалимъ. Когато е билъ въ Бейрутъ, оженилъ се за Мария Дабиша, една сръбкиня отъ високо произхождение. Отъ 1895 година е билъ консулъ въ Битоля. Въ врѣмето на графъ Муравйовъ той бѣ повишенъ въ генераленъ консулъ, на която служба намѣри смъртьта си.

*) Въ солунския вилаетъ нѣма нито една черква, която да е подъ вѣдомството на патриаршията и въ която да се чете по славянски. Само въ консулския сръбски параклисъ (Метоха на Хилендарския мънастирь) се пѣе по славянски. Грѣшно е твърдението на г-на Ростковски, че има българи, които да сж прѣминали къмъ сърбитѣ. Сръбската пропаганда отвори училища въ много градове, прибра въ пансионитѣ си много българчета, дѣца на бѣдни сѣмейства, но никждѣ не успѣ да образува поне малка сръбска черковна община. Въ нѣкои градове, като Велесъ и Кукушъ, тя не можа да намѣри даже единъ човѣкъ, който да стане стопанинъ на училищата ѝ, та бѣ принудена да поддържа наемни черногорци, за да ѝ служатъ за такива. Никждѣ българитѣ екзархисти не сж се поддали на сръбскитѣ агитации. Рѣдкитѣ единични привърженици на сръбската пропаганда сж бивши патриаршисти. Погрѣшно е и по-нататъшното твърдение на г. Р., че имало чести и непрѣкжснати прѣминавания отъ българи къмъ сърби и обратно. Такъвъ фактъ нѣма нито единъ. Има, обаче, случаи, какъвто е въ Гевгелий и Воденъ, дѣто патриаршисти-българи сж спечелвани отъ сръбската пропаганда, като отдѣлни лица, и подиръ това не сж се връщали къмъ патриаршията, а сж признавали вѣдомството на Българския Екзархъ.

Редакцията

**) Понеже се говори за народностьта на тия славяни, г. Р. трѣбваше да спомене, като каква народность сж униатитѣ славяни и какъвъ езикъ употрѣбяватъ въ черквитѣ си и училищата. Това не би разрѣшило отдавна разрѣшения въпросъ, но би го пояснило.

Редакцията.

Обща таблица за населението на Солунския Вилаетъ.

	Турци	Славяни: Ексархисти	Славяни: Патриаршисти	Славяни: Униати	Славяни: Мохамедани	Гърци: Християни	Гърци: Мохамедани	Власи: Християни	Власи: Мохамедани	Евреи	Всичко
Солунски Мютесарифликъ.											
Кааза Солунъ	38304	9176	14601	155	—	32718	77	—	—	47000	142031
„ Струмица	15619	10703	9102	—	—	—	—	—	—	600	36012
„ Велесъ	17636	29535	2962	—	—	—	—	550	—	—	50683
„ Тиквешъ	2098	21680	—	—	17722	—	—	—	—	—	41500
„ Гевгелий	14844	11137	8961	580	—	—	—	7618	3917	—	47057
„ Воденъ	3720	7203	15215	—	8982	—	—	276	—	—	35346
„ Eниджe-Вардаръ	12852	2589	21991	190	5605	—	—	220	—	—	43447
„ Дойранъ	23804	3642	3231	—	1238	—	—	—	—	250	32145
„ Кукушъ	19216	19570	1962	1235	—	—	—	—	—	—	41983
„ Караферия	4000	—	2301	—	—	15185	3127	6875	—	—	31488
„ Катерина	3003	—	—	—	—	14818	—	1566	—	—	19387
„ Лангаза	27400	1579	6977	—	—	9390	—	—	—	—	45346
„ Касандра	4239	—	39	—	—	29165	—	—	—	—	33443
Въ цѣлия Солунски Мютесарифликъ	186735	116814	87340	2160	33497	101276	3204	17105	3917	47850	599898
Серски Мютесарифликъ.											
Кааза Сересъ	31033	7603	25819	—	—	34593	—	447	—	—	99501
„ Горня-Джумая	5442	17646	—	—	—	—	—	550	—	—	23638
„ Разлога	—	19389	—	—	11907	—	—	350	—	—	31646
„ Мелникъ	6419	14797	500	1513	—	2000	—	725	—	—	25954
„ Петричъ	13679	18291	—	—	1570	100	—	200	—	—	33840
„ Неврокопъ	14077	28387	125	—	31133	1000	590	785	—	200	78277
„ Демиръ-Хисаръ	15504	18819	8333	—	1187	—	—	2152	—	—	45995
„ Захли	6939	3479	6084	—	—	16041	—	510	—	—	33053
Въ цѣлия Серски Мютесарифликъ	93093	128417	40861	1513	47777	53734	590	5719	—	200	371904
Драмски Мутесарифликъ.											
Кааза Драма	39686	3198	2782	—	2528	4611	—	—	—	—	52805
„ Саръ Шабанъ	13530	—	—	—	—	110	—	—	—	—	13640
„ Прависта	11390	—	275	—	600	9830	—	—	—	—	22095
„ Кавала	17150	—	—	—	3440	10030	—	—	—	—	30620
Въ цѣлия Драмски Мютесарифликъ	81756	3198	3057	—	6568	24581	—	—	—	—	119160
Въ цѣлия Солунски Вилаетъ	361584	248429	131258	3673	87842	179591	8794	22824	3917	48050	1090962

Разкопкитѣ на Руския Археологически Институтъ около Абоба.

Рускиятъ Археологически Институтъ въ Цариградъ прѣзъ 1899 1900 год. прѣдприелъ разкопки съ научна цѣль близо до селото Абоба (Шуменско) въ източната часть на Сѣверна България.

Директорътъ на археологическия институтъ Г. Успѣнски на II конгресъ на християнскитѣ археолози въ Римъ прѣзъ 1900 год. е направилъ за разкопкитѣ въ Абоба слѣдния рефератъ:

„Турското село Абоба (Акъ баба?) въ България е богато съ развалини, които отъ първъ погледъ ви каратъ да мислите за римски лагерь или византийски „κάστρου“, които били завладѣни въ VII столѣтие отъ българитѣ при тѣхнитѣ завоевания. Извѣстно е, че българитѣ, прѣди да направятъ Прѣславъ своя столица, сж имали между Дунава и Балкана, разбира се, другъ политически центъръ. Развалинитѣ на Абоба възбудили въ докладчика мисъльта, че този центъръ, може би, се е намѣрвалъ именно въ Абоба. Затова въ различнитѣ мѣста на селото били почнати разкопки, въ Сарай-ери били намѣрени остатъци отъ постройки отъ камъкъ и тухли съ латински и грърцки надписи. (М. Аврелий). Забѣлѣжителни сж нѣкои тухли съ отпечатъци върху тѣхъ на пръсти, кучешки крака, кози копита, подкови и т. н. Въ Клисе-ери билъ намѣренъ единъ стълбъ съ името на Омортага и още други съ грърцки надписи, и освѣнъ това металически кжсове и кжсове тухли съ грърцки букви и други знакове, които напомнятъ буквитѣ на славянската азбука. Разкопкитѣ още продължаватъ.“

Тѣзи разкопки били вършени при помощьта на 50 работника въ течение на 2 мѣсеца, въ различни мѣста на едно продълговато пространство около 24 километра въ околовръсть близо до Нови-Пазарь и селото Абоба (Акъ-баба).

На 6 километра отъ Нови-Пазарь и 7 отъ желѣзнопжтната станция Каспичанъ били намѣрени на длъбочина 3·4 метра остатъци отъ базилика „Римски типъ“ 57 метра дължина и 28 широчина съ 16 колони, капители, които сжщо се запазили. Стѣнитѣ сж съзидани отъ дѣлани съ различна голѣмина камъни, намѣрени били и тухли 0·40×0·45 метра голѣмина съ знакове въ видъ на букви, животни и различни фигури. Намѣрени нѣколко надписи: латински, грърцки и славянски (послѣднитѣ сж отъ по-късно врѣме, именно XII столѣтие), а тъй сжщо различни черковни вещи, напр. кръстове и български и византийски монети. Подъ южната часть на черквата е намѣрена цистерна, вжтрѣ въ черквата — гробница съ правилно наредени въ нея скелети. Подъ олтаря се намѣрватъ нѣкакви си „дванадесять необясними дупки, които съдържатъ само прахъ, подобенъ на крахмалъ,“ (?) базиликата е окржжена съ голѣма стѣна. Въ друго мѣсто разкопкитѣ открили цѣла група здания, обкржжени съ четирежгълна стѣна, съ врата на всѣка отъ странитѣ й. До сега сж намѣрени само източнитѣ врати: цѣлото здание се

смѣта за крѣмль на първитѣ български князе и се отнася къмъ IX-то столѣтие.

Въ врѣме на разкопкитѣ били намѣрени много „вотивни колони" съ имената на български князе и подчиненитѣ отъ тѣхъ въ IX и X ст. градове отъ източна Мизия; на една отъ тѣхъ е изрѣзано името на Омортага въ форма ΟΜΥΡΤΑΓ; намѣрено е тъй сѫщо, „което е особено интересно за учения свѣтъ", нѣкакви си „слѣди отъ първата славянска азбука". Около тѣзи мѣста се виждатъ остатъци отъ укрѣпления, а въ околнитѣ села: Имрихоръ, Суютлий, Сулеманкьой, Черкей, Памбукджи и Мадара има тъй сѫщо много остатъци отъ старини.

Разкопкитѣ, правени прѣзъ 1900 г., които се намѣрватъ въ южната часть на направенитѣ отъ земя укрѣпления, съставляватъ една не съвсѣмъ правилна фигура на четирежгълникъ, проектиранъ въ сѣверо-източна посока, прѣдставляватъ голѣмъ интересъ. Линиитѣ на вала отъ сѣверъ къмъ югъ иматъ около 6 километра дължина, а отъ истокъ къмъ западъ: на сѣверната страна иматъ 4 километра, а на южната не повече отъ 3 километра. По цѣлата дължина на вала се простира дълбокъ ровъ, който и до сега на източната страна се е запазилъ добрѣ. Отъ вѫтрѣшната страна на вънишнитѣ укрѣпления сѫ намѣрени остатъци отъ градище или нѣкое голѣмо селище, а по цѣлото пространство се срѣщатъ сума кѫсове отъ мраморъ и керамиди. Тази площадь е заградена отъ вала и рова и прѣдставлява отдѣлно укрѣпление въ форма на квадратъ. Стѣнитѣ на укрѣплението били съзидани отъ дѣланъ камъкъ, но отъ тѣхъ се запазили само основитѣ. Посоката на стѣнитѣ може да бѫде опрѣдѣлена по лесно забѣлѣжимата издигнатость на почвата, ако се гледа отъ вала. Тука, споредъ мѣстното прѣдание, вѫтрѣ въ тази ограда, се намѣрвалъ дворецътъ, и ето това мѣсто и до сега се нарича Сарай-ери. Колкото се отнася до събарянето на стѣнитѣ, то като окончателна причина на това е била прѣкарването желѣзнопѫтната линия Русе-Варна, макаръ да не подлежи на съмнѣние и това, че разграбването на камънитѣ оттука и да е било вършено още много отколѣ. Въ центъра на площадьта, окрѫжена съ каменни стѣни, се намѣрвали едно врѣме постройки, за доказателство на което служатъ купищата камъни, керамиди и мраморни кѫсове, покрити съ храсталакъ. На недалечно разтояние оттамъ минава стариятъ римски пѫть. Слѣди отъ друга голѣма постройка били намѣрени вънъ отъ чертата на каменнитѣ стѣни, но все отъ вѫтрѣ вала, въ сѣверозападна посока. За доказателство на това служатъ многочисленитѣ камъни и неравностьта на почвата, — а самото мѣсто у тамкашнитѣ турци се нарича Клисе-ери.

Сега ще изложимъ нѣкои подробности за Сарай-ери. Вънкашнитѣ му стѣни, съзидани отъ дѣланъ камъкъ, сѫ запазили само тукъ-тамѣ два реда камъни единъ върху другъ, а на повечето мѣста само единъ редъ; вѫтрѣшнитѣ стѣни сѫ по-малко разграбени и нѣкждѣ прѣдставляватъ зазидица отъ 6 реда. Тъй като има прѣдположение, че цѣлиятъ доленъ етажъ на вѫтрѣшнитѣ помѣщения се е запазилъ, то има се надежда да се възтанови планътъ въ всичката му цѣлость. За съжаление, при разкопкитѣ не билъ намѣренъ ни единъ цѣлъ прѣдметъ, а само твърдѣ скромни остатъци отъ културния животъ на старитѣ жители на това мѣсто, като: кѫсове отъ мряморъ съ барелефи, камъни съ надписи, кръстъ — такъвъ е почти всичкитѣ материалъ.

Трѣбва, обаче, да се забѣлѣжи, че всичко, което се съдържа вжтрѣ въ стѣнитѣ, както външни, тъй и вжтрѣшни, още не е намѣрено, защото стои покрито съ голѣмъ слой земя. Слѣдъ разглеждането на строителния материалъ, интересно е да се отбѣлѣжи този фактъ, че това здание е построено отъ материалъ, който по-рано служилъ за други цѣли: така намѣренъ билъ единъ дѣланъ камъкъ съ бѣлега IΔ т. е 14, върху другъ въ долния редъ на стѣнитѣ се намѣрилъ надгробенъ надписъ на латински езикъ (очевидно взетъ отъ нѣкоя римска гробница), слѣдъ това камъкъ съ релефъ и листче аканта; най-послѣ била намѣрена основата на една колона, на долнята часть на която се четатъ остатъци отъ декретъ въ честь на Марка Аврелий. Къмъ такова заключение ни довежда и извънредното голѣмо разнообразие на формитѣ и шаркитѣ върху тухлитѣ и на знаковетѣ върху керамидитѣ — всички тѣ сж отъ съвсѣмъ различно произхождение и различни епохи.

Отъ източната страна на това здание били намѣрени купища камъни и развалини именно тамъ, дѣто се намѣрвали вратата, които водѣли въ крѣпостьта. При разкопаването на тѣзи врата било изкопано голѣмо количество тухли и керамиди съ особни знакове и рисунки върху тѣхъ, като: грубо опитване да се изобрази человѣческо лице или други части отъ человѣческо тѣло, форми на животни и растения. Но вмѣсто общоупотрѣбяванитѣ отъ гръко-римскитѣ фабрики знакове — комбинации отъ прави и криви линии — тука сж намѣрени изображения на конска подкова, кучешки кракъ, кози и овчи кракъ, пръсти отъ человѣческа ржка и т. н. Нѣма съмнѣние, че всички тѣзи знаци принадлежатъ на тъй нарѣчената варварска епоха.

Едноврѣменно съ горнитѣ разкопки сж вършени такива и въ Клисе-ери. Тѣзи разкопки открили базилика, а на източната страна — три абсиди; та затова било обърнато особено внимание за разкриването на сѣверната и южната й стѣни. Безъ да се гледа на многовѣковното разрушаване на тѣзи стѣни (на нѣкои мѣста се запазилъ само долниятъ слой на основитѣ), все пакъ при очистването на черковата билъ намѣренъ интересенъ и цѣненъ материалъ.

Така, прѣди всичко ще отбѣлѣжимъ на всѣкждѣ запазената мраморна постелка, която покрива пода на черковата; едноврѣменно съ това било открито сжществуването основитѣ на 16 колони, отъ които по-голѣмата часть in situ, макаръ и съ голѣмо количество остатъци и кжсове мраморъ се намѣрва току до самитѣ основи. Слѣдъ това били открити постепенно корнизи, фронтони и релефи на различни принадлежности на храмови постройки, капители и кръстове, и най-послѣ голѣмо число надписи, най-главно на гръцки езикъ. Извънредното изобилие на дребенъ обработенъ мраморъ въ форма на ромбъ, квадратъ, чистожгълникъ, а тъй сжщо и плочици отъ цвѣтенъ мраморъ, едва ли не служатъ като доказателство на това, че стѣнитѣ на църквата сж били облицовани (облѣпени) съ мраморна мозаика. Намѣрени били тъй сжщо сума кжсчета отъ този сжщия цвѣтенъ мраморъ, стъкла, гвоздеи, желѣзни пръстени, монети и сплавъ отъ свинецъ. Между другото послѣднитѣ прѣдмети били намѣрвани въ такава форма, която служи за доказателство на това, че черковата е унищожена отъ пожаръ, а слѣдъ това вече била подложена на страшно разоряване отъ варварски ржцѣ. На послѣдньото указва и този фактъ, че грамаднитѣ мраморни колони

сж разбити на най-дребни кжсчета; отъ сжществувалитѣ върху тѣхъ надписи сж намѣрени само двадесетина или малко повече кжсове съ по двѣ или три букви, въ най-щастливъ случай съ по една дума. Разчистването на срѣдната абсида и мѣстото подъ светия прѣстолъ довело до любопитни наблюдения относително самия способъ до приготвянето на това мѣсто. Когато била разчистена цѣлата площадь на абсидата, намѣрили полукржгъ отъ каменни плочи, който окржжавалъ св. прѣстолъ, слѣди отъ който обаче не били намѣрени. Когато билъ отмахнатъ малкиятъ слой земя въ този полукржгъ, работницитѣ срѣщнали слой бетонъ или хоросанъ, дебелъ до 14 сантиметра, по цѣлата площадь на самия прѣстолъ. Слѣдъ това, слѣдъ като този слой билъ прѣдпазливо махнатъ, забѣлѣжили, че подъ него цѣлата повърхнина е покрита съ малки отвърстия, които вървятъ въ семетрични правилни редове. Стѣнитѣ на тѣзи отвърстия, които се оказали тржбици не еднакво дълбоки (отъ 0·83 до 1 метъръ), иматъ до такава степень затвърдѣла повърхнина, че ни една отъ тѣхъ не се съборила. Въ тѣзи тржбици намѣрили пепель.

При разчистването на южния нефъ било открито подземно помѣщение въ форма на кладенецъ, което обаче не могли да изслѣдватъ по-подробно прѣдъ видъ на извънредно голѣмата мжчнотия да се работи на голѣма дълбочина.

И тъй, като на най-важни резултати отъ направенитѣ въ Клисе-ери разкопки, може да се посочи на слѣднитѣ: първо, намѣрено е мѣстото, дѣто се намѣрватъ много старо-български исторически паметници, като: колони съ името на Омортага въ честь на героитѣ и държавнитѣ хора на България, слѣдъ това колони съ имената на градове.

Една часть отъ тѣзи колони е прѣвезена въ София и поставена въ Народния Музей; а друга се пази въ Шуменъ, Провадия, Нови-Пазарь и други мѣста. Относително първоначалното мѣстонахождение на извѣстни сега паметници на старобългарската култура, трѣбва да се каже, че много били намѣрени въ най-близкитѣ до Абоба села. Намѣрената въ Клисе-ери нова колона съ името на Омортага in situ, макаръ и въ лежаще състояние, ни кара да прѣдполагаме, че и другитѣ колони, вече отвезени оттука въ други мѣста, тъй сжщо сж принадлежали на този храмъ. Така, при разкопкитѣ въ Клисе-ери били намѣрени колони съ надписи ΚΑΣΤΡΟΝ ΣΩΖΟΠΟΛΕΩΣ, ΚΑΣΤΡΟΝ ΑΡΚΑΔΙΟΥΠΟΛΕΩΣ, както кжсове отъ колони съ надписъ ΠΟΛΕΜΩΣ; тѣзи намѣрени колони ни навеждатъ къмъ сравняване съ колонитѣ съ имена ΡΕΔΕΣΤΟΥ ΒΥΡΔΙΖΥ и други *κάστρα*, както и съ извѣстната колона съ надписъ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΕΡΑΣ. Приликата на еднитѣ и другитѣ паметници, ако при това се вzематъ въ внимание особеноститѣ на палеографията — общи на всичкитѣ посочени паметници, ни довежда до заключението, че въ Клисе-ери първоначално сж се намѣрвали и тѣзи паметници съ имената *κάστρα*, които сега се намѣрватъ въ София, Търново и другитѣ мѣста. Ще отбѣлѣжимъ при това, че въ базиликата сж открити 16 основи безъ колони, а ако се прѣброятъ всички намѣрени и извѣстни до сега колони съ надписи на различни *κάστρα* и съ името на Омортага, то до посоченото число не достига само една колона, сждбата на която до сега е още неизвѣстна.

Изъ „Византійскій Временникъ."

Вѣсти изъ Славянския Свѣтъ.

Послѣдниятъ прѣвратъ въ Сърбия. Сърбия е привикнала съ търпение да прѣнася всевъзможнитѣ кризиси, които почти непрѣкжснато сж се създавали отъ нейнитѣ господари въ течение на послѣдньото четвърть столѣтие; тя се помиряваше съ своята печална участь, както когато краль Миланъ продаде страната на австрийцитѣ и заложи нейнитѣ приходи въ виенския „Лендербанкъ", тъй и когато прѣслѣдваше жестоко най-добритѣ патриоти на Сърбия и открито разоряваше държавнитѣ ѝ финанси за удовлетворяването на своитѣ лични капризи, фантазии и вкусове. Колкото Миланъ съ своитѣ дѣйствия и да се стараеше да възбуди раздразнението и негодованието на сръбския народъ, но той като че въ това не сполучи; даже, слѣдъ като въ 1889 год. се отказа отъ прѣстола и получи отъ празното сръбско ковчежничество милионитѣ за отказването си отъ родителскитѣ си права и отъ сръбското поданство, той все пакъ продължаваше да се ползува, неизвѣстно защо, съ нѣкакъвъ си необяснимъ „престижъ" въ очитѣ на сърбитѣ и почна отново да се разпорежда въ Бѣлградъ, дѣто се яви отъ Парижъ въ 1894 год. въпрѣки своитѣ тържествени задължения; по-послѣ той, въ званието главнокомандующъ на сръбската армия, става фактически пълновластенъ господарь на страната и се залавя безъ страхъ съ изтребването на най-бѣлѣжититѣ отъ своитѣ прѣдполагаеми противници, подъ булото на умишлено нагласеното покушение на Княжевича. Като съвсѣмъ произволно хвърли въ затвора много отъ бившитѣ министри, водители на партии и членове на скупщината, той ги подложи на нечувани нравствени и физически изтезания и се готвѣше да наказва хора, явно невинни, безъ сждъ, подъ закрилата на нѣкаква си подправена мнимо-сждебна процедура; — и народътъ мълчеше, армията покорно бездѣйствуваше, а чуждестраннитѣ кабинети се въздържаха отъ всѣкакво намѣсване. Срамниятъ животъ на Милана, неговитѣ публични сѣмейни скандали, неговитѣ приключения въ задграничнитѣ комарджийски домове, неговата история съ единъ отъ парижскитѣ клубове, дѣто се усъмнили въ правилностьта на неговото игране — всичко това падаше като позоръ на злополучната Сърбия, която трѣбваше постоянно да се откупува отъ по-нататъшнитѣ посѣгателства и парични искания на своя бившъ краль. Но при всичко това, сърбитѣ не се възмущаваха и пазѣха външно спокойствие; защо въ такъвъ случай и синътъ на Милана да не очаква такова сжщо образцово дълготърпепие отъ страна на своитѣ сръбски подданици? Младиятъ краль, израстналъ подъ ржководството на такъвъ баща, трѣбваше да се проникне отъ твърдото убѣждение, че съ сърбитѣ може да прави каквото си ще, безъ да се стѣснява, и *че вънѣ*

отъ славния родъ на Обреновичитѣ нѣма и не може да има нищо свещено за народа. Покланянето на Милана и на неговитѣ „завѣти", прѣвъзнасянето неговитѣ велики заслуги къмъ отечеството, бѣха почнали да заематъ видно мѣсто въ официалнитѣ политически програми на правителството, и великолѣпна конна статуя на „краля-баща" трѣбваше въ скоро врѣме да украси една отъ площадитѣ на Бѣлградъ, разбира се, съ съотвѣтенъ надписъ отъ името на „бладодарното отечество"; но на тозъ паметникъ не бѣ сждено да се появи въ сръбската столица.

Управлението на краль Александра бѣше въ много отношения още по-чудато, отъ колкото господаруването на негова баща. Относително Милана всѣки знаеше, какво му трѣбва, и защо той води непрѣкжсната война срѣщу най-добритѣ прѣдставители на своя народъ; *но кое собствено бѣ накарало негова синъ и приемникъ да воюва съ всичкитѣ партии, да измисля държавни прѣврати, да отмѣнява внезапно конституциитѣ, въ които не прѣди много бѣ се тържествено клелъ, да измѣнява постоянно правителствата, систематически да отблъсква отъ себе си всичкитѣ честни и способни хора. — това остава неразяснено и отчасти даже загадъчно.* Краль Александъръ нѣмаше такива шороки потрѣби и разорителни привички, каквито негова баща; той можеше напълно да се задоволява съ тази разкошна заплата, която му даваше страната, и нѣмаше поводъ да храни враждебни чувства къмъ независимитѣ сръбски патриоти и дѣйци, които безусловно признаваха неговата власть и които бѣха готови да работятъ за общото благо на Сърбия и за ползата на самата династия. Трудно би било да се опрѣдѣли точно, отъ какво биваха прѣдизвикани толкова честитѣ министерски кризи и конституционни прѣврати при краль Алескандра: *никакви спорни законодателни или политически въпроси не бѣха подигани нито въ Скупщината, нито въ печата; за смѣли реформи и дума не бѣ станало; не може да се посочи ни единъ проектъ, който да би възбудилъ принципиално разногласие между правителството, опозицията и който да е прѣдизвакалъ промѣната на правителството.* Държавнитѣ и общественитѣ интереси изобщо не влѣзваха въ кржга на грижитѣ на сърбскитѣ правителства отъ врѣмето на Милана, съгласно неговитѣ „завѣти"; *разногласията и кризитѣ изникваха само на лична почва, тъй* като послѣднитѣ прѣдставители отъ рода на Обреновичитѣ други дѣла освѣнъ личнитѣ, сѣмейнитѣ, отколѣ вече не знаеха и не признаваха.

Слабостьта на краль Александра къмъ неочаквани кризи и прѣврати се обяснява, очевидно, съ наслѣдствено прѣдразположение, — сжщо така, както и неговото стремление да причинява врѣда или неприятности на своя собственъ народъ, на своитѣ сътрудници и министри, на разнитѣ национални учреждения и на политическитѣ партии; даже своитѣ интимни домашни дѣла той прѣвръщаше въ прѣдметъ на общо безпокойство, като да се наслаждава отъ тревожнитѣ очаквания и недоумѣния на сърбитѣ.

Когато въ 1900 год. Александъръ бѣше намислилъ да се ожени за вдовицата на инжинера Машинъ, мнозина искаха да видятъ въ това оригинално рѣшение на краля само едно благоприятно обстоятелство — скарване на краля съ неговия баща Милана, когото както и по-рано считаха за зълъ гений на Сърбия и нейнитѣ правителства. Скарването

и раздѣлянето на сина отъ бащата се извърши. Синътъ се избави отъ опекунството и съвѣтитѣ на баща си, Драга Машилъ стана кралица, и политическото положение като че за извѣстно врѣме малко се поразведри; краль Александъръ оповѣсти на цѣлия свѣтъ за своето желание и надежда да има наслѣдникъ, накара сърбитѣ да се радватъ, приемаше подаръци за бѫдащето потомство и прояви до нѣкждѣ примирително, доброжелателно настроение къмъ своитѣ подданици; но това не се продължава дълго. Къмъ първитѣ причини на министерскитѣ кризи се прибавиха нови — претенциитѣ и исканията отъ страна на сѣмейството на кралицата, нейнитѣ роднини и приближени, които бѣха сполучили да завладѣятъ напълно ума и сърдцето на нещастния краль. Но полека-лека изтъкна се на прывъ планъ съвършено невѣроятниятъ въпросъ — да се провъзгласи братътъ на кралицата, поручикътъ Никодимъ Луневица, за наслѣдникъ на сръбския прѣстолъ. Младиятъ краль, който не бѣше навършилъ още 27 години и който при нормаленъ ходъ на нѣщата можеше въ бѫдаще да има съ десетки наслѣдници, бѣше, неизвѣстно защо, силно загриженъ отъ въпроса за прѣстолонаслѣдството и подъ влиянието на окрѫжаващитѣ го бѣше готовъ да създаде нова династия отъ срѣдата на никому до тогава неизвѣстното сѣмейство Луневици, въ лицето на единъ незначителенъ младъ офицеръ, който съ своята нетактичность бѣше успѣлъ да възбуди противъ себе си умраза въ армията. Този чудатъ проектъ, не еднократно опровергаванъ съ официални заявления, обаче, бѣше упорито поддържанъ отъ влиятелнитѣ придворни крѫгове и въ сѫщность се явява като единственъ правдоподобенъ мотивъ за послѣдния държавенъ прѣвратъ, чрѣзъ който бѣха отстранени отъ състава на сената и народното прѣдставителство всичкитѣ прѣдполагани противници на намислената „реформа“.

Колкото повече се чувствуваше глухиятъ протестъ на народа и армията противъ даването на роднинитѣ на кралицата правата и превилегиитѣ на членове на царско сѣмейство, толкова по-усърдно се обсѫждаше и разработваше при двора този планъ като на пукъ на общественото мнѣние.

Фаталнитѣ послѣдици отъ това печално заслѣпяване на краль Александра и кралица Драга сѫ познати на всички: прѣзъ нощьта на 29-й май загина въ своя дворецъ въ Бѣлградъ послѣдниятъ краль отъ дома на Обреновичитѣ, заедно съ кралицата, двамата ѝ братя и нѣколко министри. Военнитѣ заговорщици дѣйствуваха съ явно ожесточение и извършиха не простъ държавенъ или дворцовъ прѣвратъ, а сѫщинска касапница; тѣ, понеже не сполучили веднага да намѣрятъ краля, и подъ влияние на ужаса, който чувствували въ врѣме на безплоднитѣ дирения на кралската двойка въ двореца, дошли като че въ състояние на чисто животинска злоба, съ която само може да се обясни безсмислената жестокость на тѣхнитѣ „военни“ дѣйствия. Виновницитѣ на това клане не само не се криели отъ бѣлградската публика, но високо говорѣли за своето кърваво дѣло и отъ по-рано поздравлявали въцаряването новата династия на Карагеоргиевичитѣ, и — което отъ всичко е най за очудване, населението на сръбската столица прояви една неискуствена радость, покачи национални флагове и правѣше шумни овации на разхождащитѣ се офицери, като че бѣше се случило

нѣщо като избавяне отъ нѣкоя велика опасность или отъ нѣкой отъ непосилнитѣ гнетове или като че армията бѣше нанесла нѣкоя славна побѣда на неприятеля. Вѣстьта за окончателното падане домътъ на Обреновичитѣ не придизвика въ Сърбия никакви вълнения и безредици.

Въ този сжщия день, на 29 май, стжпи на власть врѣменно правителство, съставено отъ прѣдставителитѣ на различнитѣ партии, подъ прѣдседателството на билия не единъ пжть министъръ Г. Авакумовичъ. На всѣкждѣ въ страната бѣше запазено спокойствие, което не бѣше нарушено съ нищо, и въ критическия периодъ се готвѣха за избирането новъ краль. Свикани бѣха сенатътъ и скупщината въ този съставъ, какъвто имаха тѣзи събрания прѣди разтурянето имъ на 12 мартъ, и вече на 2 юний стана тържественото едногласно избиране на новия краль отъ законното народно прѣдставителство на Сърбия.

Отъ формално гледище въпросътъ за отговорностьта на участницитѣ въ прѣврата бѣше отстраненъ и разрѣшенъ отъ съединеното събрание на сръбската народна скупщина и сената, което изразило доста откровено своитѣ чувства отъ името на цѣлата страна. Врѣменното сръбско правителство, като даваше на събранието отчетъ за това, какъ то се бѣ съставило и за своята дѣятелность, бѣ поменало и за „геройската патриотическа армия", при помощьта на която билъ осигуренъ въ държавата пъленъ редъ; народното събрание, въ отговоръ на доклада на Авакумовича, постановява, че то „съ въсторгъ поздравява новото положение, създадено отъ събитията на 29-й май, подтвърдява пълното еднодушие между сръбския народъ и войска и одобрява поведението на армията, която е била и ще остане подпора и подкрѣпа на отечеството, защитница на реда и законностьта и гаранция за блѣскавото бждаще на Сърбия." Слѣдъ такова ясно заявление на сръбското народно прѣдставителство на князь Петра Карагеоргиевичъ оставаше само единъ способъ за протестиране противъ дѣйцитѣ на кървавата нощь. — Той можеше да не приема короната отъ ржцѣтѣ на хора, солидарни съ тѣзи дѣйци и които сж одобрили плодоветѣ на тѣхния заговоръ; но князъ Петъръ прие прѣдложената му при подобни обстоятелства кралска титла, останала вакантна благодарение убийството на краль Александра, и съ това той се лиши отъ възможностьта „да прояви справедливость и твърда воля" относително лицата, на които той сега длъжеше своето повишаване. Немедленото съгласяване на князъ Петра Карагеоргиевичъ да се възползува отъ резултатитѣ на печалнитѣ събития и да приеме еднодушния сръбски изборъ, — до такава степень отъ само себе си се разбираше, че въ това отношение още отъ самото начало не се пораждаха никакви съмнѣния, и Русия първо се отнесе къмъ неговата постжпка съ безусловно съчувствие и одобрение; та и какъ можеше да има колебание и да се иска прѣдварително сждене на заговорницитѣ, когато въ случай на колебание или отказъ страната се застрашаваше отъ междуособие, което би можало да докара даже една австрийска военна окупация? Цѣлата сждба на Сърбия се рѣшаваше въ тѣзи тежки дни, най-малкото спиране и неправилность въ дѣйствията на законния и необикновено популяренъ претендентъ можеше да има неизчислими послѣдици; и за това князъ Петъръ не можеше да направи нищо по-добрѣ, освѣнъ тутакси да се помири съ свършилия се фактъ и да отклони отъ себе си

ролята на строгъ сждия, толкова несъвмѣстима съ ролята на кандидатъ на сръбския прѣстолъ. Но като одобряваме неговото първоначално и напълно цѣлесъобразно рѣшение, не можемъ вече да възлагаме нему длъжностьта, която за него фактически е неосжществима и да му поставяме задачи, които противорѣчатъ на условията на неговото избиране: той не може да дѣйствува противъ тѣзи, които сж го повикали на царството и чувствата на които, очевидно, се сподѣлятъ отъ огромното мнозинство на сръбския народъ.

Новиятъ сръбски краль вече е официално признатъ отъ всички почти европейски държави. Даването на краль Петра съвѣти да се залови прѣди всичко съ разслѣдване на злодѣянието, което го издигна на прѣстола, ще остане по неволя само платоническо пожелание и едва ли ще може да бжде приложено. И наистина, трудно е да се прѣдположи, че новиятъ краль ще почне своето царуване съ подигането на единъ сериозенъ конфликтъ съ висшитѣ народни учреждения на страната и съ господстващето народно мнѣние, — конфликтъ, който би могълъ да се свърши съ отричането отъ току що заетия прѣстолъ; тъй че всичко ще зависи отъ по-нататъшния ходъ на работитѣ въ самата Сърбия, отъ настроението на нейния народъ и на законнитѣ му прѣдставители; доброжелателнитѣ чуждестранни кабинети не трѣбва, разбира се, да затрудняватъ първитѣ стжпки на новото кралско правителство въ неговата сложна и деликатна задача. Нѣма съмнѣние, че краль Петъръ така сжщо искрено се е възмущавалъ отъ подробноститѣ на Бѣлградското дворцово кръвопроливане, както и всички културни и просвѣтени умове въ Европа; той, казватъ, изказалъ своето горчиво съжаление, за дѣто съ покойния краль Александра не било постжпено така, както постжпили едно врѣме българскитѣ офицери съ князъ Александра Батембергъ, когото просто арестували и откарали задъ прѣдѣлитѣ на княжеството. Но устроителитѣ на подобни прѣврати никога отъ порано не могатъ да прѣдвидятъ, какъвъ обратъ ще вземе дѣлото и какъвъ изходъ ще има то; въ дадения случай, по всѣка вѣроятность, участницитѣ въ заговора сж се бояли отъ цѣлъ редъ неочаквани нѣща, — бояли се, да не би слѣдъ насилственото отдалечаване или отстраняване на краля отъ прѣстола, кралица Драга да бжде прогласена за регентша, че, може би, вече сжществува таенъ актъ за признаването нейния братъ за наслѣдникъ на прѣстола, и че главата на министерството, Цинцаръ-Марковичъ, военниятъ министръ Павловичъ и министрътъ на вжтрѣшнитѣ работи Тодоровичъ могатъ да се опитатъ да направятъ контръ-революция, като се опиратъ на тѣзи тайни правителствени актове; — ето защо заговорщицитѣ съ такова звѣрско остервенение заедно съ кралицата Драга изтрѣбили и нейнитѣ братя и тримата посочени по-горѣ министри, безъ да смѣтаме останалитѣ жертви, които имъ паднали на ржка въ двореца. Сръбскиятъ народъ, както и краль Петъръ, нѣма съмнѣние, съжаляватъ за участьта на загиналитѣ, но въ сжщото врѣме цѣлата страна, безъ разлика на партии, чуствува облекчение при мисъльта, че се е прѣкратилъ мжчителниятъ кошмаръ, който тежнѣеше надъ Сърбия при управляването ѝ отъ дома на Обрѣновичитѣ. Жизненитѣ народни потрѣби, нужди и стремежи тука се сблъскваха съ интереситѣ на човѣчностьта и правосждието, които, впрочемъ, най-много страдаха отъ сваления сега режимъ.

Къмъ такива сѣмейства, каквото бѣше Обреновичитѣ, не би трѣбвало да се прилагатъ гръмливитѣ думи и понятия, които се отнасятъ къмъ династиитѣ въ европейска смисълъ. Миланъ и негова синъ Александъръ не бѣха управители или монарси въ тази смисълъ и значение, каквото се придава на държавния глава въ съврѣменния културенъ свѣтъ; тѣмъ имъ бѣше съвършено чуждо съзнанието на патриотически дългъ къмъ отечеството, прѣдставлението за висшето служене на държавата и народа, именно това, което прѣдполага неразривната връзка на управителскитѣ права и пълномощия въ великитѣ държавнически длъжности и функции, само заради които тѣзи права и пълномощия сѫществуватъ. Кралетѣ Миланъ и Александъръ бѣха усвоили само едната страна на своето звание. — своитѣ пълномощия и права, безъ да мислятъ, и като не бѣха даже способни да мислятъ за длъжноститѣ си; тази характерна черта особено се разви у Милана отъ този моментъ, когато той почна да се ползува съ специалното внимание и покровителство на виенския дворъ, който изобщо, — ако не право, то косвено и неволно, — най-много е спомогналъ за нравственото израждане на послѣднитѣ Обрѣновичи чрѣзъ поощряване тѣхното щеславие и самомнѣние, съ цѣль да си осигурятъ безпрѣпятствено господствуване на австрийскитѣ интереси въ Сърбия.

Взаимното съперничество на Обрѣновичитѣ и Карагеоргевичитѣ запълня цѣлата политическа история почти отъ първитѣ години отъ освобождаването на Сърбия, слѣдъ геройската борба съ турцитѣ; като пръвъ и главенъ герой на тази освободителна епоха и пръвъ сръбски князъ въ началото на миналото столѣтие билъ Черъ Георги или Кара-Георги, смѣлъ и храбъръ, но свирѣпъ и горещъ, който убилъ своя собственъ баща за дѣто не искалъ да се присъедини къмъ народното възстание противъ турското иго. Отъ 1806 до 1813 год. той съ успѣхъ се държалъ въ страната и организиралъ до извѣстна степень нѣщо подобно на здравъ редъ и управление; но слѣдъ това, слѣдъ редъ военни несполуки, побѣгналъ въ Австрия. Отъ неговото бѣгство се възползувалъ единъ отъ главнитѣ му помощници, Милошъ Обрѣновичъ, человѣкъ хитъръ и коваренъ, който умѣелъ да лади съ турскитѣ власти и който на скоро достигналъ положението на единственъ отговоренъ управитель или князъ на Сърбия. Когато въ 1817 год. Кара-Георги се върналъ тайно въ отечеството си, Милошъ Обрѣновичъ съобщилъ затова на турцитѣ, заповѣдалъ да отсѣкатъ главата на бившия князъ и я изпратилъ на турския началникъ на една българска крѣпость. Жестокъ и жаденъ деспотъ отъ источенъ типъ, лицемѣренъ и ловъкъ въ сношенията си съ Турция, дързъкъ и грубъ съ подвластнитѣ си, Милошъ управлявалъ страната яката до 1839 год., когато най-сетнѣ народътъ не можалъ повече да търпи неговитѣ кражби и произволъ: Князътъ трѣбвало да се отрече отъ властьта въ полза на своитѣ синове, отъ които Михаилъ III Обрѣновичъ билъ князъ два пѫти отъ 1839 до 1842 год. и вторично отъ 1858 год. до 1869 год. Отъ 1842 до 1858 год. властьта се намѣрвала въ рѫцѣтѣ на сина на Кара-Георги Александъръ. Михаилъ III Обрѣновичъ — единствения който се ползуваше съ симпатия между народа, — билъ убитъ на 1868 г. до Бѣлградъ въ парка Топчидере, при което виновностьта на Карагеоргиевичитѣ останала още не напълно доказана. Слѣдъ това убий-

ство либералното министерство на Ристича успѣва да запази властьта въ ржцѣтѣ си и отъ Парижъ билъ повиканъ възпитаващия се тамъ малолѣтенъ племенникъ на покойния князъ, Миланъ, който отъ послѣ си спечели незавидната слава въ качеството му на пръвъ самостоятеленъ господарь на Сърбия. Както виждаме, най-новата сръбска история не могла да мине безъ измѣннически убийства, вжтрѣшни възстания и прѣврати; родоначалника на дома на Обрѣновичитѣ извършилъ гнжсно злодѣяние надъ родоначалника на Карагеоргиевичитѣ — заслужилъ герой въ врѣме на освободителната война, а пъкъ привържениците на Карагерогиевичитѣ отъ своя страна умъртвяватъ най-добрия отъ Обрѣновичитѣ — Михаила III; Карагеоргиевичитѣ слѣдъ това дълго врѣме сж живѣли въ изгнание, додѣто въ Сърбия господарували послѣднитѣ Обрѣновичи; сега съперничеството вече се свърши съ страшнатата трагедия, но вече извършена безъ участието на самитѣ Карагеоргиевичи и на тѣзи политически пиртии, съ които непрѣкжснато воювали двамата крале, Миланъ и Александъръ.

Князъ Петъръ Карагеоргиевичъ, провъзгласенъ за сръбски краль подъ имего Петъръ I, има всичкитѣ шанси да бжде добъръ и доброжелателенъ господарь на Сърбия. Първо, като человѣкъ, достигналъ вече доста почтена възрасть (той сега е на около 58 години) и до сега прѣживявалъ съ сѣмейството си мирно задъ граница, най-главно въ Швейцария, при пълна материална осигуреность, *той е съвършено свободенъ отъ този духъ на интригантство, недовѣрие и озлобление, отъ какъвто сж били пропоени послѣднитѣ Обрѣновичи*; по характера си, както го описватъ познаващитѣ го хора, той прѣдставлява отъ себе си сжщински сърбинъ, прямодушенъ и чистосърдеченъ, който глжбоко обича своето родно отечество, неговитѣ прѣдания и пѣсни, и всѣкогашната му мечта е била да получи когато и да било възможность да се върне въ своето отечество, въ Бѣлградъ, напуснатъ отъ него още отъ дѣтинството му заедно съ баща си, Князъ Александъръ, прѣди 35 години. Повикването му на сръбския прѣстолъ е за него въ сжщото врѣме връщане въ отечеството, и радостьта отъ това връщане въ Сърбия, на стари години, трѣбва неизбѣжно да наложи печатъ на цѣлото му царуване. Второ, новиятъ краль не трѣбва да се грижи за потомство; той има готови наслѣдници, двама синове, които и до послѣдньо врѣме се възпитаватъ въ Петербургъ; майка имъ, умрѣла въ 1890 год., бѣше дъщеря на Черногорския князъ Никола. Чрѣзъ своя тесть краль Петъръ се намѣрва въ роднински връзки съ нѣкои отъ силнитѣ династии въ Европа, въ това число съ италианското кралско сѣмейство. Всичко това поставя Карагеоргиевичитѣ въ очитѣ на сърбитѣ много високо въ сравннеие съ Обрѣновския родъ, който печелѣше милоститѣ на виенския дворъ съ цѣната на важни политически и търговски отстжпки и който обаче не намѣри ни една принцеса за жена на Александра; а опитването да издигне на степеньта принцеси сѣмейството Луневица най-много ожесточи населението, за което родинскитѣ връзки играятъ голѣма и сериозна роль въ живота. Най-послѣ, третьо, Карагеоргиевичитѣ отдавна се ползуватъ съ разположението на висшитѣ сфери и въ Австрия, и въ Русия; отначало тѣ повече тежнѣяха къмъ Австрия, но отъ послѣ тѣ се сближиха и съ Русия, което не е така безразлично за сърбитѣ. Ето защо сърбитѣ се

радватъ и тържествуватъ, че сж получили за прьвъ пжть сжщински сериозенъ краль, къмъ когото и своитѣ, и чуждитѣ могатъ да се отнасятъ като къмъ человѣкъ, достоенъ за пълно довѣрие; *този краль категорически обѣщава да не нарушава никакви закони, свято да пази възстановената отъ скупщината, съ необходимитѣ поправки, стара конституция отъ 1889 година, и да прави изобщо само това, което отговаря на народнитѣ потрѣби и стремежи на Сърбия, въ неизмѣнно съгласие съ законното прѣдставителство на страната. Въ сжщность, отъ страна на краля се изисква много малко нѣщо, за да удовлетвори и даже ощастливи сърбитѣ: достатъчно е да бжде честенъ, добросъвѣстенъ, справедливъ и доброжелателенъ*, т. е. *да притежава качествата, които липсваха на Обрѣновичитѣ* и които, споредъ отзивитѣ на свѣдущи лица, сж присжщи на краль Петра Карагеоргиевичъ. Ако вжтрѣшниятъ животъ на Сърбия влѣзе най-сетнѣ въ нормалния пжть, то това съ течението на врѣмето ще се отрази и на нейната политическа роль, и на общия ходъ на работитѣ на Балканския полуостровъ.

Изъ „Вѣстникъ Европы“.

С. Н. Л.

За отварянето нови славянски университети въ Австрия. — Въпросътъ за отварянето славянски университетъ въ Люблинъ и чешски университетъ въ Бернъ (Брюнъ — Моравия) вече отъ двѣ години вълнува цѣлата славянска младежъ въ Австрия, която отъ врѣме на врѣме устроява многолюдни събрания за обсжждането на тази насжщна нужда. Прѣзъ послѣднитѣ дни подобно събрание било устроено въ Виена. Тъй като сенатътъ на виенския университетъ не позволилъ на славянскитѣ студенти да се събератъ въ помѣщението на университета, то студентитѣ се събрали въ залата „Ресурсъ“. На събранието се явили много хърватски, сръбски и чешски студенти; въ събранието взели участие и депутатитѣ отъ парламента: Бианкина, Перичъ, Спинчичъ, Шрамекъ, Скали и Вуковичъ. Прѣдставителитѣ на словенцитѣ въ своитѣ рѣчи посочили на крайната нужда отъ устрояването на особенъ университетъ за словенцитѣ, тъй като тѣзи послѣднитѣ сега сж принудени да ходятъ да се учатъ въ виенския, пражския и грацкия (Градецъ) университети. Студентъ-чехъ говорилъ за нуждата отъ отварянето на университетъ за чехитѣ въ Моравия, въ града Бернъ (Брюнъ) и за длъжностьта на чехскитѣ депутати да не забравятъ това дѣло. Депутатътъ Шрамекъ заявилъ за постояннитѣ ходатайства на чехскитѣ депутати за отварянето университетъ въ Бернъ и изказалъ надежда, че това дѣло скоро ще се свърши и то въ благоприятенъ за чехитѣ смисълъ. Събранието взело резолюция, че словенскитѣ депутати сж длъжни съ всички срѣдства да се домогватъ въ парламента за отварянето на словенски университетъ. Послѣ това единъ сърбинъ помолилъ събранието да изкаже съчувствие къмъ сърбитѣ, българитѣ и македонцитѣ, които се борятъ за своята свобода, но сж затруднявани постоянно отъ великитѣ държави (Б. Р. Интересно е: този сърбинъ дѣ е чулъ или видѣлъ сърби въ Македония да се борятъ за свободата си и великитѣ държави да имъ бъркатъ въ това?.) Ораторътъ посочилъ на крайно враждебното отнасяне къмъ Славянството отъ страна на вѣстника „Neue Freie Presse“, прѣдъ редакцията на

който студентитѣ направили демонстрация и изгорили нѣколко броя отъ този славяноненавистнически вѣстникъ, и на фактътъ, дѣто академикътъ Ягичъ служи на враждебнитѣ на славянството сили.

(Изъ „Славянскій вѣкъ“ № 65.)

Маджаритѣ и Славянитѣ. — Въ Горня Унгария, населена съ словаци, училищниятъ инспекторъ изпратилъ до подчиненитѣ си такъвъ циркуляръ (окржжно): Инспекторътъ кани конфиденциално всичкитѣ учители и учителки отъ общинскитѣ и първоначалнитѣ училища и надзирателкитѣ на приютитѣ, да му помагатъ въ слѣдньото: първо, азъ искамъ до зная, какви словацки или чешски литературни произведения, съ какво направление и въ какво количество чете словацкото население отъ нашата община, до каква степень тѣзи произведения поддържатъ и разпространяватъ между читателитѣ словацкото народно самосъзнание. При това се иска да се изпратятъ на инспектора тѣзи произведения. Второ, азъ ви моля да обрѣщате внимание на това, не разпространяватъ ли частни лица забраненитѣ руски издания отъ Галиция: „Галичанинъ“, „Діло“, Черновицката „Буковина“ и виенския „Славянскій вѣкъ“, журнали руски и панславистически? Ако да, то трѣбва да се съобщятъ имената на тѣзи лица и начинитѣ на тѣхното работене. Третьо, трѣбва да се съобщи, кои отъ околията се готвятъ да вzематъ участие въ промишлено-всеславянската изложба въ Петербургъ; моля да се съобщава и за тѣзи, които се готвятъ да посѣтятъ тази изложба.

„Извѣстія Славян. благотвор. общества.“ Май. 1903.

Православенъ религиозенъ фондъ въ Буковина. — Така се нарича фондътъ, който е образуванъ отъ грамаднитѣ имущества въ земи на бившитѣ православни мънастири въ Буковина. Този фондъ се управлява отъ виенското правителство при помощьта на чиновници Тѣзи чиновници — изключително повечето сж нѣмци отъ католическо. или лютеранско вѣроизповѣдание; тѣ сж подчинени право на виенското правителство и се разполагатъ съ фонда напълно самостоятелно. Наистина, православната консистория, споредъ закона, има право на гласъ въ разпорежданията съ черковнитѣ имущества, но никой не взема въ внимание нейнитѣ желания и протести. Чрѣзъ това се обяснява фактътъ, че по-голѣмата часть отъ доходитѣ отъ черковнитѣ имущества отива за работи, които нѣматъ нищо общо съ православието и даже му сж враждебни. „Религиозниятъ фондъ“ е устроенъ за удовлетворяването нуждитѣ на православната черкова, духовенство и православнитѣ училища. А пъкъ отъ доходитѣ на фонда се строятъ казарми, правителствени здания, правятъ се опити по минното дѣло, подаряватъ се земи на стойность до 250,000 корони за постройката на захарна фабрика; изплащатъ се около 200,000 крони за интерконфесионални училища; отпущатъ се голѣми субсидии на униатската студентческа „бурса“; изплатени сж около 2,000,000 корони за военни потрѣби. Православната Консистория постоянно, но безуспѣшно, протестира противъ тѣзи злоупотрѣбления.

„Извѣстія Славян. благотвор. общества“ въ Петербургъ.

Вълненията въ Хърватско. — Въ 1868 год. стана тъй нареченото „държавно съглашение на Хърватско съ Унгария“, което признава на Хърватско автономия, но затова пъкъ прѣдава ступанския животъ на страната изцѣло въ ржцѣтѣ на Пещенското, номинално общо хърватско-унгарско, а въ сжщность все пакъ чисто маджарско правителство. До сега инспиратори на хърватския политически животъ бѣха, отъ една — правителствена — страна маджарофилскитѣ чиновници („мадярони“), отъ друга — опозицията — патриотическитѣ адвокати и свещеници безъ дълбоки социално-икономически възгледи и убѣждения, отъ които почти никой не чувствувалъ всичката тяжесть и цѣлата ненормалность на съвършенното икономическо робство при пълната, макаръ само отъ формална, юридическа страна, политическа автономия. Но прѣди 10 години се появи ново, младо течение въ обществения животъ, течение, което скоро порастна въ движение, което се развиваше отъ начало все повече и повече между младежьта, а неотколѣ то се появи и въ най-широкитѣ слоеве на хърватския народъ.

Това движение съ демократически и славянски характеръ бѣ изразявано отъ журналитѣ „Хърватска мисъль“ Прага 1897, „Нова Епоха“ Прага 1898, „Гласъ“ Виена 1898; „Народна Мисъль“ Загребъ 1897 до 1898, „Хърватска мисъль“ Загребъ 1902 г. и т. н. сега вече е проникнало въ най-първитѣ независимитѣ органи на ежедневния хърватски печатъ (Загребския „Обзоръ“, „Народна отбрана“ въ Осекъ, „Новъ Листъ“ въ Рѣка). Освѣнъ това прѣдставители на новото направление сж се появили и въ изданията на хърватската (литературна) Матица, и, въ края на краищата, сами сж издали цѣлъ редъ книги и брошури съ народно-културно и народно-икономическо съдържание. Заедно съ това младитѣ дѣйци — хора на около 30 години — почнали усилено да работятъ по организирането на селското земледѣлческо население, което съставлява около 85—90% отъ цѣлото население на страната, което въ послѣдньо врѣме е достигнало до крайно печално положение, изпаднало въ сжщинска сиромашия, прѣдъ която всѣки, който само може, бѣга, емигрира въ Америка, дѣто сега вече се намѣрватъ повече отъ четвърть милионъ хървати. И тъй, новото славянско демократическо движение имало само положителенъ характеръ, безъ най-малка примѣсъ отъ умраза или антагонизъмъ къмъ каквото и да било.

Прѣзъ септемврий 1902 г. се случиха позорни събития: противосръбски демонстрации. Единъ отъ младитѣ народни труженици С. А. Радичъ изведнажъ разбра, че ако трѣбва да се демонстрира, то — противъ маджаритѣ, които въ лицето на своитѣ желѣзнопжтнически чиновници тъпчатъ всички права на хърватския езикъ, признатъ въ поменатото съглашени отъ 1868 год. за официаленъ езикъ въ територията на Хърватското Кралство, и прѣдложилъ на тълпата, която раззорявала сръбскитѣ кжщя и магазии, да отиде на желѣзнопжтната станция, разбира се, подъ неговото прѣдводителство, — и да снеме отъ тамъ всичкитѣ незаконни маджарски надписи. За това си опитване Радичъ си изпати тежъкъ тъмниченъ затворъ отъ 6 мѣсеца. Това много отворило очитѣ на С. А. Радича, който слѣдъ излѣзването отъ затвора почналъ да издава книжка слѣдъ книжка за подготвянето и въ самия Загребъ почвата за една велика демонстрация за въ полза

на пълната икономическа и финансова самостоятелность на Хърватско отъ Унгария. Тази манифестация стана на 11 мартъ тази година (новъ стилъ) и въ нея участвуваха по вече отъ 8000 хървати отъ всичкитѣ слоеве на Загребското общество. Послѣ това въ всичкитѣ хърватски градове и даже села (досега само въ 75 мѣста) изисквали съ закона въ ржка сжщата финансова самостоятелность. На три отъ тѣзи събрания (останалитѣ били забранени) говорилъ самъ Радичъ — тъй просто, че го разбирали и дѣцата, и тъй основателно, че народното движение повлѣкло и най-високитѣ слоеве отъ интелигенцията... Особена сила на рѣчитѣ на Радича давала най-строгата законность, о която той се придържалъ, и въ сжщото врѣме мжжеството, съ което той на всѣкждѣ искалъ: „да се не снема шапка прѣдъ такива патриоти", които се прѣпоржчватъ за голѣми приятели народни, а пъкъ явно тъпчатъ съ крака конституцията и всичкитѣ закони, слѣдователно, да се не снема шапка и прѣдъ прѣдставителя на чуждата държавна мисъль, „макаръ той и да ви се чини по-високъ отъ камбанарията".

Обаче по цѣло Хърватско почнали да забраняватъ и най-законнитѣ събрания, свикани съ поканителни билети, възъ основа чл. 2 отъ закона отъ 14 януарий 1875 год.; въ Загребъ, въпрѣки членове 56 и 57 отъ Хърватско-маджарското съглашение отъ 1868 год., покачили грамадни маджарски надписи и обявления; на нѣкои отъ желѣзопжтнитѣ станции, въпреки членоветѣ 61 и 62 отъ поменатото съглашение, били покачени обявления на маджарски езикъ, вслѣдствие на което се дошло до кръвопроливане и всѣкакви други беззакония; въ края на краищата, самъ министъръ-прѣдседательтъ Сцелъ заявилъ на 17 априли, че „хърватитѣ трѣбва да се покорятъ на всички послѣдици на маджарската държавническа идея". Цѣлиятъ Загребъ кипѣше. По-малкитѣ демонстрации можеше да се има страхъ отъ такива антимаджарски манифестации, каквито не помни най-новата хърватска история. Падането на маджарофилското правителство съ графа Куенъ — Хедервари на чело, бѣше неизбѣжно.. А въ тази минута, намѣсто да отстжпи и да подаде оставка, графъ Куенъ въвелъ военно положение, безъ формално то да бжде прогласено, и инквизиция, каквато не помнятъ даже съврѣменицитѣ на австрийския абсолютизъмъ. Прѣди всичко полицията арестувала тайно всичкитѣ оратори на послѣднитѣ събрания въ Загребъ, редакторитѣ на „Обзоръ" и „Хърватска мисъль" и, най-послѣ, нѣкои студенти; въ числото на арестуванитѣ и прѣдаденитѣ на сждъ се намѣрва и самъ С. А. Радичъ. Всички подсждими се обвиняватъ тъй сжщо и въ това, че тѣ съставили плана за противомаджарскитѣ демонстрации и подбуждали тълпата, раздразнявали народа.

Всичкиятъ този терорь, всичкитѣ тѣзи извънредни мѣрки сж насочени противъ славянската часть отъ хърватската опозиция, — значи, противъ носителитѣ на идеята за хърватската самостоятелность, основана на славянската народна култура. Тази часть отъ опозицията не е прѣстанала да работи задружно. За това графа Куена го подържатъ както въ Буда-Пеща, тъй и въ Виена — дѣто прочутото съглашение съ Русия го тълкуватъ въ този смисъль, че Русия трѣбва да се откаже отъ най-малкото намѣсване въ сждбата на католическитѣ славяни, тогава, когато влиянието ѝ върху сждбата на православнитѣ славяни — оправдавано отъ историята и живота — трѣбва да бжде раздѣляно съ

Австро-Унгария, до дѣто не я замѣсти велика Германия отъ Хамбургъ до Солунъ.

Б. Р. Графъ Куенъ Хедервари прѣзъ изтеклий юний бѣ наговаренъ да състави Унгарското Министерство. Той сега е министръ-прѣдседатель на Унгария. За неговъ замѣстникъ въ Хърватско е назначенъ Пиячевичъ, бившъ професоръ въ Загребъ. Тази промѣна не изглежда да е една печалба за хърватитѣ.

Смъртьта на В. И. Аристова. На 9 того се помина въ Петербургъ извѣстниятъ славянски дѣятель Василий Ивановичъ Аристовъ, секретарь на Славянското Благотворително дружество. Още отъ 1876 той почна да взима участие въ славянскитѣ работи, когато въ Русия за пръвъ пжть се изказаха симпатиитѣ й къмъ балканскитѣ народи, които почнаха борба за своята независимость. Покойниятъ Аристовъ организираше доброволческитѣ дружини и събираше волни пожертвувания. На 21 априлъ 1896 г. Славянското Благотворително общество празднува неговия 25 годишенъ юбилей, като членъ и секретарь на Сл. Бл. Дружество. На погребението му присжтствуваше много публика. Г-нъ Аристовъ е познатъ у насъ, защото той прѣкара нѣколко дни въ София и остави най-добри впечатления. Той бѣше дошелъ тукъ да прави бани, но като видѣ всичката нечистота и неудобство на минералнитѣ ни курорти, избѣга въ Враня. Въобще Аристовъ бѣше много любезенъ и милостивъ човѣкъ. Миръ на праxаму!

Литературна премия. Добрѣ извѣстниятъ у насъ г. Черепъ-Спиридовичъ, прѣдседатель на Славянското Бл. Общество въ Москва и бивши сърбски генералъ консулъ въ сжщия градъ, дава премия отъ *5000 рубли* на онзи, който напише най-добро съчинение върху темата „Грюнвалдското сражение и неговото значение за славянската федерация“ по програмата, която самъ Спиридовичъ е изработилъ.

Господинъ Министръ на Народното Просвѣщение, като присжтствувалъ при годишния актъ на тукашното нѣмско (протестантско) училище, възхитенъ произнесълъ нѣколко думи, съ които възхвалилъ нѣмската култура. Искаме да споменемъ за нѣкои факти, които чудно освѣтляватъ тази възхвалена култура.

Въ Позданъ е запретено и на малкитѣ дѣца отъ полско произхождение да се молятъ Богу на матерния си езикъ. Родителитѣ на тѣзи дѣца, които не били послушни на заповѣдьта, били наказани съ тежъкъ тъмниченъ затворъ (по 1 и по 2 години).

Въ Виена, който е най голѣмъ *чехски* градъ на свѣта (даже въ Прага не живѣятъ толкова чехи, колкото въ столицата на Францъ Иосифа) има само едно чехско училище, което поддържа дружеството „Коменски“ — ала и то е лишено отъ правото на обществено училище. За това никой учитель не може да стои повече отъ двѣ години (защото всѣки учитель, който не учителствува три години подредъ въ нѣкое обществено училище, губи спечеленото чрѣзъ „държавния си изпитъ“ право за учитель.) А пъкъ малкитѣ ученици трѣбва въ края на всѣка година да ходятъ съ желѣзница до най-близкото село въ Моравия, за да издържатъ изпитъ, за да получатъ свидѣтелство, тъй като австрийската държава, която въ всичко слуша нѣмцитѣ, не признава свидѣтелствата отъ училищата на „Коменски“.

Това става въ Виена. А у насъ? Нѣмцитѣ тукъ иматъ двѣ консулства, четири нѣмски дружества и двѣ нѣмски училища. Нашитѣ държавни мѫже не могатъ ли въ това отношение да почиракуватъ у по-културнитѣ народи?

Недавно нашитѣ вѣстници писаха за скандалиозното поведение на пастора на това училище. Той заповѣдалъ на дѣцата и отъ други вѣроизповѣдания, (за жалость, български и чехски дѣца) да присѫтствуватъ въ черквата, за да пѣятъ при молебена по случай рождения день на германския императоръ Вилхелма. Къмъ една госпожа (чехкиня), която имала доблестьта да противостои на тази заповѣдь, пасторътъ се отнесълъ грубо — изпждилъ я прѣдъ очитѣ на малкитѣ ученици съ отбранитѣ думи „marsch hinaus."

М. Прентовъ.

Чехскиятъ народъ много се грижи за просвѣщението си. Поддържа съ много стотини хиляди корони дружеството „ùstředni matice školska", което отваря училища въ застрашаванитѣ отъ нѣмцитѣ окрѫзи. Чехскитѣ прости работници, макаръ и нѣкогажъ нѣмскитѣ фабриканти и да ги заплашватъ съ отнемане хлѣба имъ, пращатъ своитѣ дѣца въ чехскитѣ училища.

А какво правятъ нѣкои по-видни чехи, живущи въ нашата столица? Пращатъ своитѣ дѣца въ нѣмското протестанско училище, поддържано отъ извѣстния „Shulverein!" Тѣзи хора забравятъ, че живѣятъ въ една славянска страна и опозоряватъ така чехския народъ, който е извѣстенъ като създатель на всеславянската идея! Каква послѣдователность!

М. Прентовъ.

Станахме пословични съ нашата заслѣпѣла толерантность. Нѣкои чужденци, които се радватъ отъ нашето гостоприемство, непропускатъ ни единъ случай да проявятъ ненавистьта си къмъ всичко, що е българско. Българския езикъ мразятъ ужасно. Това проявиха и нѣкои тука живущи нѣмци при недавно основаното дружество за украсяване католишкитѣ гробища. Макаръ че живущитѣ тукъ католици сѫ събрани отъ разни европейски народи (френци, италианци, маджари, нѣмци, поляци, чехи и хървати), и слѣд., всички живущи тука, би трѣбвало да владѣятъ българския езикъ, господа нѣмцитѣ обаче не искатъ да приематъ „български идиомъ, който никой не разбира" и настоявали официалниятъ езикъ на д-то да не бѫде българския, а нѣмски! Най-много въставали противъ българския езикъ шовинистическия Паперманъ, литографъ Празе, учительтъ при рис. уч. Улрихъ и нѣколко кочиаши на Н. Ц. В. българския князъ. Жалко е, че никой не се намира у нази, който да напомни на Г-нъ Празе, че отплаща съ черна неблагодарность за прѣхраната си въ една славянска страна. Сигурни сме, че Н. Ц. Височество, който владѣе и обича българския езикъ, нищо не знае за дързостьта на своитѣ кочиаши. Дали и у насъ не могатъ да се намѣрятъ хора, които да замѣстятъ тѣзи дързи омразници на нашия езикъ?

М. Прентовъ.

† **Иосифъ Й. Тоужимски.** На 10 Юлий т. г, на 55 годишна възрасть, се поминалъ въ Прага Й. Тоужимски, извѣстенъ славянофилъ,

писатель и журналистъ. Тоужимски, като познавачъ на всичкитѣ славянски езици, вѣщо водѣше „славянската рубрика“ въ най-разпространения чехски вѣстникъ „Narodni Politika“.

Той още въ 1870 година, въ врѣме на френско-германската война, работѣлъ въ редакцията на вѣстника „Correspondence Slave“ (той устно и писмено владѣялъ френския и английския езици), който въ Прага издавалъ Louis Rigoudeau, а послѣ Louis Leger.

Начетенъ, познавачъ на славянитѣ отъ лични наблюдения (поради честитѣ пѫтувания изъ славянскитѣ земи) човѣкъ съ доблестно сърдце, Тоужимски принесълъ на славянството огромна полза. Когато единъ отъ най-голѣмитѣ чехски вѣстници „Narodni listy“ прояви едно почти неприятелско настроение спрямо българскитѣ и особно спрямо македонскитѣ работи, Тоужимски въ сѫщото врѣме не прѣставаше въ „Narodni Politika“ да освѣтлява чехското общество за истинското положение на работитѣ въ България, къмъ която винаги е питаялъ найголѣми симпатии. Той, човѣкъ съ вѣщо перо и владѣтель на единъ стилъ par exellence, не се ограничавалъ само съ журналистическата си дѣятелность, но запознавалъ чехското общество и съ явленията изъ нашия, както древенъ, тъй и съврѣменъ културенъ животъ, като при това показалъ, че напълно е схваналъ душата на българина.

Ето списъкътъ на оригиналнитѣ му съчинения, въ които се показалъ горещъ българофилъ: „V horách Rodopskych“ (Pokrok — 1885); „Plovdiv“ (Květy — 1884, 1885); „Prvni buditelé bulharšti“ (Květy — 1889); „Převrat ve Vychodni Rumelii“ (Osvěta — 1885); „Novy převrat v Bulharsku“ (Osvěta — 2786); „Revolucionari bulharšti“ (Květy — 1892); „Christo Botjov“ (Kvtěy — 1893); „Z dnešniho Bulharska“ (Osvěta — 1892); „Na dolnim Dunaji“ (Květy — 1894); „Na Sipkinském Balháné“ (Osvěta — 1902).

Освѣнъ това написалъ и много статии въ „Zlata Praga“, „Svetozor“, „Narodni Politika“ за съврѣменния нашъ животъ.

Воденъ отъ необикновена любовь къмъ българския народъ, той всичко вършелъ безкористно и скромно, безъ да разчита ни наймалко на нашата признателность.

Когато у насъ на драго сърдце възхваляваме всѣки драскачъ, който тукъ-тамъ напише за нашитѣ работи нѣкоя компилация отъ съмнителна стойность, за Тоужимски, който е посветилъ живота си на всеславянската идея (необикновената му дѣятелность причинила у него порокъ на сърдцето) и който за насъ никога не е написалъ ни една лоша дума, у насъ за него нищо не се знае и за него нищо не се е писало.

Скроменъ като човѣкъ, той билъ скроменъ и като писатель. Каква загуба съ смъртьта му прѣтърпѣ чехскиятъ народъ, можемъ да сѫдимъ по туй, че всичкиятъ чехски печатъ, безъ разлика на партии, е призналь, че мѫчно ще се намѣри въ Чехия човѣкъ, който да може да замѣсти Тоужимски.

Нека поне сега, когато гробътъ го грабна, се покажемъ признателни къмъ него. Вѣрваме, че столичното кметство, не ще остане глухо къмъ справедливото ни желание, една отъ Софийскитѣ улици, за вѣченъ споменъ, да носи името на този искренъ приятель на българския

народъ. (Чудно е, че и до днесъ още това не е сторено и за Шафарика, К. Иречека и др., които сѫ принесли такава полза на нашия народъ).

Мартинъ Прентовъ.

Извлечение отъ завѣщанието на Ф. Лад. Ригеръ. „По поводъ на 70 годишния ми рожденъ день, благодарение усилието на нѣкои патриоти и приятели, на които ползувамъ се отъ случая и тукъ сега сърдечно да поблагодаря, народътъ ми поднесе народенъ даръ, като въ сѫщото врѣме изрично забѣлѣжи, че тоя даръ е даденъ само на менъ и на моето сѣмейство и че никаква часть отъ него не може да се употрѣби за други цѣли. Обаче, азъ винаги мислѣхъ — освѣнъ въ случай на нѣкоя въпиюща моя или народна нужда — да запазя този капиталъ за сѫщия милъ народъ, защото азъ винаги питаехъ желанието, щото този подаръкъ, който е продиктуванъ отъ доблестни и патриотически помисли, да дѣйствува и слѣдъ смъртьта ми нѣкакси и вмѣсто менъ за повдигането, образуването на моралния и материаленъ напрѣдъкъ на моя народъ. Тъй като познавамъ безкористнитѣ и патриотически убѣжденя на дѣцата и зетьовитѣ си, и то съ тѣхно съгласие правя, щото този капиталъ да го не оставямъ на тѣхъ, а за народни цѣли".

„Азъ завѣщавамъ на дружеството „Сватоборъ", което заедно съ татко Палацки основахме, сто и петдесеть хиляди (150,000) корони за основаването Ригеровъ фондъ; за тая цѣль „Сватоборъ" трѣбва да води отдѣлно смѣтки за тоя капиталъ, да се грижи за него безплатно и всѣка година въ деня на смъртьта ми да раздава помощи или награди на лица, които, споредъ съврѣменнитѣ нужди на народа и споредъ обстоятелствата на врѣмето, най-много сѫ спомогнали за всестранното му усъвършенствуване, за просвѣтата му, за имота и благото му.

И продължава: „тѣзи помощи нека се раздаватъ на младитѣ труженици по науката, на списателитѣ, които работятъ надъ по-голѣми оригинални трудове, на чехски поети и особно даровити художници съ цѣль, щото, като имъ се осигури нуждната прѣхрана, да имъ се даде възможность да продължаватъ работенето надъ по-дълги студии или да пѫтуватъ, за да се улеснятъ въ създаването на оригинални трудове, които да служатъ за полза и честь на чехския народъ. Сѫщо така трѣбва да се подпомагатъ и млади хора, които искатъ да се прѣдадатъ на малко износната въ материално отношение научна работа, за да се подготвятъ за професори на висшитѣ чехски училища. , . . .

Като взехъ прѣдъ видъ, че ний, които се грижимъ за народа, трѣбва на първо мѣсто да се грижимъ за просвѣтата му и за душевшевното му подигане, азъ смѣтамъ, че не е желателно ний да изпустнемъ изъ прѣдъ видъ и моралното развитие и облагородяване на неговия народенъ характеръ; затова, макаръ че се колебаяхъ, съ раздробяването на завѣщанието си да го отслабя, намѣрихъ за нуждно да пожертвувамъ и за тая задача останалата — по-малката — часть отъ завѣщания ми народенъ даръ. Водимъ отъ това стрѣмление, азъ завѣщавамъ останалата часть отъ народния даръ, петдесеть хиляди (50,000) корони, за тая цѣль: винаги слѣдъ всѣки три години да се дава награда хиляда корони за най-доблѣстния народно патриотически подвигъ, или за актъ отъ извънредна пожертвувателность, самоотвер-

женость, християнска любовь или човѣколюбие, извършено въ тъкмо изтеклитѣ три години. Премията може да се даде само на лица отъ чехска народность".

Покойниятъ въ завѣщанието си изказалъ желание, щото чехскиятъ народъ да има всѣкога вѣра въ собственитѣ си сили; да цѣни всѣкога високо идеалнитѣ и християнски стремежи, да не прѣстава да защищава своитѣ права, — но да се пази отъ насилие, даже ако то би принесло на народа минутна полза. На свършване, той прѣдпазва чехитѣ и славянитѣ отъ завистьта, която, за съжаление, толкова се е разпространила, и прави позивъ да се цѣнятъ високитѣ културни идеи и стремежи.

Георги Хлътовъ.

БИБЛИОГРАФИЯ.

Рефератъ. Les slaves de la péninsule Balkanique et leur culture. *Ст. Новаковичъ*, почетенъ членъ на руския археолигически институтъ въ Цариградъ, въ едно отъ засѣданията на Института прѣзъ 1900 год. прѣдложилъ на вниманието на присжтствующитѣ горния рефератъ. Сжщностьта на това съобщение е слѣдната. Трѣбва да се признае за неоспоримъ фактъ, че именно Византия отъ VI—XI столѣтия се явява като първа насадителка на европейската култура въ тази почва, каквато прѣдставлявали появилитѣ се тогава на балканския полуостровъ славяни, въ голѣма степень още варвари. Не подлежи на съмнѣние и това, че културното влияние на Византия върху славянитѣ трѣбвало най-силно да се прояви отъ момента, когато тѣ приели християнството. И наистина отъ този моментъ цѣлата култура на източнитѣ славяни отъ балканския полуостровъ добива този сжщи характеръ, какъвто е носила и цивилизацията на самата Византия. А пъкъ ако си припомнимъ, че послѣдната е била напоена изцѣло съ религиозни идеали, то тука ще намѣримъ разгадката на това, защо и въ живота на славянитѣ тогава главна роль е играела религията. Това се проявява въ такава блѣскава форма, че, споредъ мнѣнието на референта, цѣлата система на социалния животъ на този народъ нѣкакси неволно се излива въ тѣзи форми, които имъ посочила новата религия. Нѣщо повече, отъ една страна тѣ отождествяватъ себе си почти съ Византия и, у тѣхъ религията се явява като главенъ факторъ на живота; отъ друга — черковата и националностьта незабѣлѣзано се сливатъ въ тѣхнитѣ прѣдставления и, тъй да се каже, едното понятие засланя съ себе си другото. Колкото се отнася до западната група славяни, а най главно тѣзи, които сж живѣли по брѣговетѣ на Адриатическото море, тамъ трѣбва да се отбѣлѣжи пълното господство на италиянската култура. Послѣдньото най-естествено е да се обяснява съ влиянието на честитѣ търговски сношения на тѣзи славяни съ приморскитѣ италиянски градове; така напр. сърбитѣ като живѣли тамъ, се смѣсватъ съвършено съ хърватитѣ и ставатъ слѣдъ това римокатолици. Всичката тази картина доста рѣзко се измѣнява отъ момента въ който се появяватъ турцитѣ на балканския полуостровъ, отъ когато славянитѣ почватъ сѐ повече и повече да се подчиняватъ на влиянието на източната арабска култура, и самиятъ животъ добива едва ли не чисто източенъ характеръ. Много отъ сърбитѣ като приематъ мохамеданството, разбира се, усвояватъ и самитѣ идеи и стремежи на тази религия. Характерно явление, споредъ мнѣнието на докладчика, прѣдставлява този фактъ, че, безъ да се гледа на различнитѣ влияния върху славянитѣ въ едно или друго врѣме, ре-

лигията у тѣхъ, може да се каже, вдъхновява всичко. Въ тѣхнитѣ прѣдставления тя е стояла по-високо отъ националностьта, което, разбира се, е съвършено чуждо на хората отъ по-ново врѣме. Новитѣ идеи, като проникватъ на балканския полуостровъ, най-първо пробуждатъ националностьта, която стжпка по стжпка си извоюва мѣсто отъ първенствовавшето религиозно чувство и най-сетнѣ одържа върхъ надъ него. Сега почватъ да обръщатъ особено внимание на езика, а тъй като различията по религия не играятъ вече първа роль, то се отдѣлятъ нови националности (?)., които по-рано почти не сж се различавали. Като резултатъ на всичко това се появява нова, чисто национална култура, при всичко че и до най-послѣдньото врѣме сж се запазили принципитѣ и възгледитѣ на отколѣшната старина. Още сега, наредъ съ новитѣ форми на живота, у балканскитѣ славяни можемъ да намѣриме остатъци отъ срѣднитѣ вѣкове. Славянската култура, споредъ мнѣнието на референта, сѐ още се намѣрва въ този прѣходенъ периодъ, резултатитѣ на който ще станатъ ясни за насъ само въ бждаще.

Изъ „Византійскій Временникъ". Томъ VIII вып. 3—4.

La Mythologie Slave par Louis Leger. Paris. 1901. XIX+246 p. Prix 3 frs.

Г. Луй Леже, извѣстенъ познавачъ на славянскитѣ земи и който не малко е спомогналъ за запознаването французското общество съ славянитѣ, напослѣдъкъ е издалъ горѣпосоченото съчинение, съ което третира единъ отъ най-тъмнитѣ и неразяснени въпроси въ славистиката.

Цѣлото съчинение е раздѣлено на 8 глави, едно въведение и 6 прибавки и обема слѣднята материя:

Въведение. Глава I. *Изворитѣ за славянската митология:* Мѣстнитѣ хроникьори; руската Хроника нарѣчена Несторова; чехскитѣ Хроники на Козма, на мнимия Далимила, полската Хроника на Длюгозъ или Лонгинусъ. — Чужденцитѣ хроникьори; Адамъ отъ Бремъ, Хелмолдъ, Тетмаръ, Саксо Граматикусъ, Книтлинга Сага, историцитѣ Отто отъ Бамбергъ, Византийскитѣ. — Фигурнитѣ паметници. — Езикътъ. — Апокрифни документи.

Глава II. *Върховниятъ богъ.*

Глава III. *Двата голѣми бога на рускитѣ и балтийскитѣ славяни. Перунъ и Свантовитъ.* Двѣтѣ системи руска и балтийска. — Перунъ споредъ славяно-рускитѣ текстове; неговия култъ въ Русия.— Божества съ аналогични имена въ другитѣ славянски страни: Паромъ, Провенъ, Поренутиусъ. — Перунъ и Св. Илия. — Джбътъ свещено дърво. — Свантовитъ богъ на островъ Рюгенъ; негова култъ. — Свантовитъ и Св. Витъ; мнимия Свантовитъ на Галиция. — Боговетѣ на които имената се свършватъ съ *витъ*: Ружевитъ, Жеровитъ и т. н.— Допълнителна бѣлѣжка.

Глава IV. Волосъ въ Русия и Велесъ въ Бохемия. — Волосъ и св. Власъ. — Хорзъ. — Дажбогъ. — Симарглъ. — Мокоши. — Сварогъ, Сварожичъ, Суаразиси. — Стрибогъ. -- Троянъ, Траянъ; рускитѣ и балканскитѣ традиции.

Глава V. *Долни божества.* — Триглавъ. — Юла. — Радигастъ. — Подача. — Припечала. — Чернобогъ. — Анонимни божества. —

Риквитъ, Турупидъ, Пурувитъ, Писамаръ, Терноглавъ. — Богини. — Домашни божества.

Глава VI. Божества на сждбата. — Вилитѣ. — Русалкитѣ. — Воднитѣ нимафи у чехитѣ и поляцитѣ.

Глава VII. Култъ; жертвоприношения. — Мѣста за жертвоприношения. — Храмове. — Идоли. — Свещени лѣсове. — Ивзори. — Магйосници. — Оракули.

Глава VIII. Задгробенъ животъ. — Славянитѣ вѣрвали ли сж въ него? Противорѣчиви свидѣтелства. — Навъ, богъ Ния. — Рай. — Начинъ и мѣсто за погребаване. — Погребални праздници. — Култътъ на праотцитѣ въ Русия.

Прибавка: Сватовитъ и св. Витъ. Фигури. Обясняване на фигуритѣ. Бѣлѣжки върху славянскитѣ идоли. Допълнепие: Сварогъ, Сворожичъ, Сваразиси. — Стрибогъ. Азбученъ показалецъ.

Настоящиятъ трудъ на автора прѣдставлява едно събрание и систематизиране на попърви негови трудове по този прѣдметъ; а именно:

1) Въ неговото съчинение за Кирилъ и Методий издадено въ 1868 г. той посветилъ около 20 страници на това, какви сж били религиознитѣ концепции на езичницитѣ славяни.

2) Въ 1880 год. въ Encyclopédie des sciences rèligieuses една статия — резюме на славянската митология.

Слѣдъ това тази статия, значително разширена и поправена, била напечатана прѣзъ 1882 год. въ Revue de l'Histoire des Religions, и отпечатана въ отдѣлна книжка подъ заглавие: Esquisse Sommaire de la mythologie Slave. Paris 1882. (прѣведена на сърбски, чехски и руски).

3) Прѣзъ 1885 год. авторътъ челъ въ течение на двѣ полугодия лекции по славянската митология въ Collège de France.

„Като събирамъ въ този томъ всички тѣзи работи, казва авторътъ въ прѣдисловието, азъ се не мамя въ това, че тѣ не сж достатъчно да образуватъ съвършенъ паметникъ. Такъвъ паметникъ още никой не е въздигналъ: и азъ се съмнявамъ, дали такъвъ нѣкога ще може да се въздигне. Нѣма никаква надежда, че нѣкога по славянската митология ще се появятъ такива трудове, каквито сжществуватъ по митологията на индуситѣ, гърцитѣ, римлянитѣ, келтитѣ и германцитѣ. Материали се срѣщатъ много рѣдко, а текстоветѣ и паметницитѣ подъ никакъвъ начинъ не могатъ да бждатъ замѣстени отъ една хипотеза само".

Авторътъ се е постаралъ да събере, систематизира и постави на научна почва всичкия материалъ по славянската митология, събранъ отъ различни издирвачи на тази область и разпрѣснатъ въ статии изъ различни журнали и изъ разни съчинения на всички културни езици. Съчинението е изпъстрено съ сума забѣлѣжки и извадки отъ тѣзи извори, отъ които той се е ползувалъ.

Прѣпоржчваме това съчинение на читателитѣ си.

Вѣщій Олегъ. *Болгарія и Македонія.* Съ иллюстраціями по фотографіямъ, снятымъ на мѣстѣ, и съ картой Западной Македоніи. С.-Петербургъ, 1903. стр. VII 386 in 8-o. Цѣна 1 руб. 50 коп.

Авторътъ на това бѣлѣжито и много на врѣме появило се съчинение, *Вѣщій Олегъ*, е извѣстниятъ познавачъ на Славянския Югъ изобщо

и частно на България А. А. Башмаковъ, талантливъ руски публицистъ. Това съчинение се яви като продуктъ отъ пжтуването, което Вѣщій Олегъ прѣдприе прѣзъ 1899 год. по България и главно по Македония, за да се запознае отъ близо и непосрѣдствено съ живота, поминъка, положението на македонския робъ, та да сподѣли отъ послѣ всичко това съ своитѣ сънотечественици и изобщо съ всички ония, които искатъ да знаятъ *истината за Македония.*

Тази интересна книга на Вѣщій Олегъ се чете съ увлечение, дава сума свѣдѣния отъ лични наблюдения и близко запознаване съ литературата на прѣдмета и освѣтява македонския въпросъ безпристрастно.

„Като издавамъ тази книга, — пише авторътъ, — три години слѣдъ моето пжтуване по Македония, азъ мисля, че ще принеса полза на моитѣ сънотечественици и изобщо на тѣзи, които дирятъ истината. Отколѣ е вече врѣме да разяснимъ и за себе си, и на другитѣ сумата въпроси за насъ исторически важни, макаръ и сега малко позаглъхнали, съ каквито толкова изобилва Славянския Югъ.

При рѣшаването на въпроса, кому трѣбва да принадлежи Македония — на сърбитѣ или на българитѣ, Вѣщій Олегъ, възъ основа на доброто и отъ близо и непосрѣдствено запознаване съ Македония, дохажда до слѣднето заключение: *„Азъ на всѣкждѣ въ Македония виждахъ само българи, такива сжщо истински българи, каквито сж и въ Княжество България, и ако всичката надежда на сръбската партия е основана само на възможностьта да докажатъ, че тъзи хора сж сърби, а не нѣкаква примѣсь къмъ тѣхъ, то азъ допущамъ, че може да се окайва тази партия, която се храни съ такава призрачна надежда* (стр. 238).

Споредъ думитѣ на автора отъ всичкитѣ въпроси, зададени както на българи, тъй и на сърби, става явно, че:

1) „Мнозинството македонци считатъ самитѣ себе за българи;

2) „че турцитѣ се отнасятъ снисходително къмъ сръбската пропаганда въ Македония, за да отслабятъ българския елементъ. Послѣднето обстоятелство има голѣмо значение за рѣшаването на сръбско-българския споръ.

„При всичката притиснатость на християнското население въ Македония, то все пакъ чувствува своята кръвна свръзка съ освободенитѣ българи отъ Княжеството, и въ това, нѣма съмнѣние, се крие единъ отъ най-сериознитѣ аргументи въ полза на това, че Македония е населена съ българи, тъй че цѣлата история и животъ на свободната часть отъ българския народъ служи като могжщественъ импулсъ къмъ освобождаването и на самата Македония. Турция съзнава това и чака най-близка опасность именно отъ страна на българското княжество. Очевидно срѣдство за задържането на този естественъ стремежъ на българитѣ отъ Македония къмъ освобождаване, се явява сръбската пропаганда въ Македония, която Турция въ сегашно врѣме не може да не счита за полезенъ за себе си факторъ“ (стр. 240).

Прѣдисловието на книгата си Вѣщій Олегъ завършва съ слѣд-

нето напжтствие: *„Иди въ свѣтъ, сѣй правду и разгоняй всюду царствующую ложь.!“*, което и ние й благопожалаваме отъ все сърдце.

Прѣпоржчваме на читателитѣ си най-горещо книгата на Вѣщій Олегъ.

С. Н. Л.

В. Кораблевъ. Событія въ Македоніи и Старой Сербіи. Прилож. къ № 7. „Изв. Спбург. Слав. Благотвор. Общества“ 1903 г. — Македонскитѣ събития, отъ есенесь особно, дадоха поводъ на цѣлъ низъ етнографически и публицистически трудове. Ученията славистъ В. Кораблевъ не е можалъ да се удържи да не каже думата си. Неговата брошурка, що надписваме, е едно прѣкрасно изложение на найновото положение на работитѣ въ страната до солунската катастрофа. Брошурата на г. В. Кораблевъ се появи и на български въ нѣколко прѣвода и извлѣчения по вѣстницитѣ. Тя е единъ твърдѣ цѣненъ вносъ въ книжнината по македонския въпросъ. Към любопитнитѣ, нови данни за македонското дѣло, често съвсѣмъ нови, авторътъ е внесълъ една забѣлѣжителна обективность.

Казаларската царица. Романъ отъ **Иванъ Вазовъ.** София, стр, 340. 1903. Цѣна 3.20 лева.

Тоя новъ трудъ на нашия поетъ има за сюжетъ новата българка. Въ лицето на двѣ сестри г. В. ни рисува ония женски характери, които създава новиятъ животъ. Едната сестра, съ по-голѣма опрѣдѣленость, устойчивость и твърдость въ характера, стои отгорѣ надъ всички изкушения, които се срѣщатъ въ пжтя на новата българка. Другата поемоциална, по-слаба, лесно се увлича и става жъртва на единъ прѣлъститель. Но и тя, макаръ да не умѣе да се отнася критически къмъ живота, въ душата си е чиста, и слѣдъ като се вижда прѣдъ прага на отчаянието, не пада, а иска честно да живѣе и да си изкарва прѣпитанието. Сгоденъ случай поетътъ намѣра при съпоставяване на новитѣ понятия съ старитѣ, да се спре върху прѣдразсждъцитѣ, срѣщу които има да се бори новата жена.

Името на автора само е най-добрата гаранция за гладкия езикъ и изящния стилъ на романа, който се чете съ увлечение. и който прѣпоржчваме най-горещо на читателитѣ си.

Съврѣменни руски поети.

I.

Антонъ Павловичъ Чеховъ.

Прието е да се казва, че на човѣка му трѣбва само три аршина земя.

Това е истина, че за трупа му стигатъ три аршина земя, но не и на човѣка.

Не само че не му стигатъ три аршина, но не му стигатъ цѣли чифлици и пр.; нему му е потрѣбно цѣлото земно кълбо, цѣлата природа, за да може пространно да прояви всичкитѣ свойства и особености на свободния си духъ.

Тѣзи горди думи, това пълно съ вѣра признание, че на хората трѣбва просторъ, за да проявятъ силата и свойствата на своя духъ, принадлежатъ на А. П. Чехова, чието име ний обикновено туряме наредъ съ името на А. Толстоя, като подчертаваме съ това нѣкаква вжтрѣшна близость, нѣкакво си органическо сходство между тѣзи двама грамадни писатели. Любопитно е да се забѣлѣжи, че тѣ и двамата сж кръвно свързани съ „селото“, при все че единиятъ е отъ аристократическо, другиятъ отъ селско произхождение.

Чеховъ е синъ на бивши крѣпостенъ селянинъ, роденъ е на 1860 г. 17 януарий въ Таганрогъ. Гимназиалното си образование е получилъ въ родния си градъ, а послѣ е свършилъ медицинския факултетъ въ Москва. Почналъ е да пише рано и още като студентъ и е напечаталъ доста много разкази. Той съвсѣмъ се е прѣдалъ на литературата и никога не се е занимавалъ съ медицинска практика, освѣнъ нѣкога случайно.

Въ кариерата му като писатель нѣма нищо фантастично; успѣхътъ и трайната си слава той постигна съ

дългъ и неуморенъ трудъ, прѣдъ достойнствата и заслугитѣ на който сж се прѣклонили сега всички.

Нѣколко години наредъ той печата изключително малки разкази и повѣсти, въ който жанръ постигна художествено съвършенство. По-послѣ почна да издава (въ 1889) драматическитѣ си произведения, отъ които има вече четири: „Ивановъ“, „Чайка“, „Дядя Ваня“ и „Три Сестри“.

Пълното издание на неговитѣ съчинения, което сега се появява на свѣтъ, заключава въ себе си триста печатни коли, или петь хиляди страници текстъ.

Въ този грамаденъ материалъ нѣма ни едно нѣщо слабо, ни едно недовършено. Великиятъ художникъ и майсторъ на словото се явява прѣдъ насъ сѐ еднакво заинтересуванъ отъ живота въ всичкитѣ му проявления.

Той има прѣдъ себе си огромната задача, да схване и изрисува окржжающата ни сложна дѣйствителность, да разясни всичката ѝ бъркотия, нейния плачъ и нейния смѣхъ.

Той се вслушва въ гласа на живота, старае се да схване неговия смисълъ, значението му за човѣка при случайнитѣ разговори, които се пораждатъ при случайнитѣ срѣщи на хората, въ радоститѣ и скърбитѣ на тѣзи послѣднитѣ, тѣхнитѣ усилия да постигнатъ това, което тѣ считатъ особено важно за себе си, въ тѣхнитѣ свади и стълкновения на тѣсния житейски пжть

Въ всѣки новъ редъ, въ всѣки новъ разказъ прѣдъ насъ се рисува печалната драма на съврѣменната дѣйствителность.

Тѣсно е на човѣка въ мжчителната провинциална общественость, съ нейнитѣ дребнави клюки, съ празднитѣ ѝ разговори; не по-малко му е тѣсно и въ селото, може би, и по-вече даже, понеже селото е опустѣло — но найтѣсно му е въ неговия вжтрѣшенъ миръ.

Колко тамъ е душно, колко всичко тамъ е наплашено, забравено, унижено. Колко се бои всѣка мисъль, всѣко чувство на човѣка отъ всичко, отъ общественото мнѣние, отъ утрѣшния день, отъ неговитѣ лишения, отъ бѣдностьта, отъ прѣдразсждъцитѣ и отъ всѣки свой собственъ поривъ.

Но не е още всичко загубено; художникътъ ни вика прѣди всичко да дадемъ просторъ на този свой вжтрѣшенъ миръ и, безъ да треперимъ прѣдъ своитѣ собствени загуби, да отидемъ на помощь тамъ, кждѣто дѣйствително

нашата помощь, нашата любовь, нашето братско участие е потрѣбно.

Чудесни думи, а може би това и да е изповѣдь на вѣрата му, изказва Чеховъ чрѣзъ устата на едно дѣйствующе лице: „Вий погледнете живота: дързостьта и празностьта на силнитѣ, невѣжеството и скотоподобието на слабитѣ — навредъ ужасна бѣдность, тѣснота, израждане, пиянство, лицемѣрие, лъжа". Но „ний не видимъ и не чуемъ тѣзи, които страдатъ, и страшното онова, което става задъ кулиситѣ на живота. Трѣбва да се прави добро . . ." Трѣбва „до вратата на всѣки щастливъ, доволенъ човѣкъ да стои нѣкой съ чукъ и постоянно съ чукането си да напомня, че има нещастие, и че колкото той и да е щастливъ, животътъ рано или късно ще му покаже ногтитѣ си".

Тази мека, нѣжна проповѣдь на любовь, този тихъ, но настойчивъ позивъ къмъ правене добро, да се даде просторъ на гласа на съвѣстьта и състраданието, чудесно се разнася като „вечеренъ звонъ" посрѣдъ несмълкаемия шумъ на нашия разпуснатъ, жестокъ животъ.

Но колкото мека и нѣжна да е тази проповѣдь, колкотото и тихъ да е този позивъ, въ тѣхъ се чувствува една грамадна вжтрѣшна сила.

Житейскиятъ опитъ е научилъ художника, че другояче не може, че безъ просторъ въ себе си, безъ щедрость на духа — нѣма животъ.

Животътъ не е само борба. Той е и любовь, състрадание, жалость, той е стремежъ къмъ по-високото, отъ върха на което грижитѣ само за себе си, само за лично щастие, ставатъ безсмислени и ничтожни, — тѣ правятъ човѣка студенъ и умразенъ скжперникъ.

(Изъ „Журналъ для всѣхъ" прѣв. М. Ив. Иванова.)

СПИСЪКЪ

На Г. Г. пожертвувателитѣ, които сж внели парични суми въ славянското Благотворително Дружество за нещастнитѣ бѣжанци изъ Македония отъ 19 Октомврий 1902 год до 1 Августъ т. г.

№ по редъ	Име и прѣзиме на пожертвувателитѣ	№ на издад. квитанция	СУМА левa	СУМА ст.
	1902 година.			
1	Отъ Берковската комисия	1	200	—
2	„ Москова чрѣзъ Г-на Шангова	2	27	—
3	„ Бирария Витоша чрѣзъ П. Ивановъ	3	10	—
4	„ Свищовско гр. Общ. Управление	4	500	—
5	„ М. Казакова отъ Търново	5	11	—
6	„ Ив. Ев. Гешевъ София	6	500	—
7	„ Маисторъ Тома Д. Гърдановъ	7	10	—
8	„ Ловечъ отъ безимено лице	8	10	—
9	„ Друж. М. Луиза Свищовъ	9	50	—
10	„ Нефталина Мордохай София	10	2	—
11	„ Катина Власакова София	11	2	—
12	„ Калайджиевъ Дубница	12	20	—
13	„ Ангелина Антонова София	13	8	10
14	„ Д-ръ Кировъ София	14	3	—
15	„ Мария Тишева София	15	5	—
16	„ Николица Антонова София	16	2	—
17	„ Коста Золевъ Македонецъ	17	1	—
18	Сжбрани отъ разни Г-жи чрѣзъ Ан. Антонова	18	12	—
19	Отъ Софийската Митр. отъ Свѣщениц.	19	176	—
20	„ Вратчанско общо офиц. събрание	20	400	—
21	„ Старо-Загорска комисия	21	427	85
22	„ Пазард. земледѣлческа каса	22	32	—
23	„ Дружество „Съгласие“ Ямболъ	125	100	—
24	„ Разни лица въ София сжб. отъ комисията	—	65	60
25	„ Сливница чрѣзъ Григоръ Ивановъ	23	85	—
26	„ Работниц. въ Държав. печатница	24	11	20
27	„ Ст. А. Горановъ София	25	8	—
28	„ Братя Иванови „	27	100	—
29	„ Братя Радеви „	26	5	—
30	„ Лайпцигъ отъ студентитѣ	28	170	—
31	„ Женско Макед. Д-во въ Русе	29	550	—
32	„ Директора на V кл. м. учил. Севлиево	30	9	65
33	„ Иванъ Миневъ Чирпанъ	31	40	—
34	„ Дружество „Благодѣтель“ Ловечъ	32	350	—
35	„ Братя Белчови Търново	33	20	—
36	„ Капитанъ Живковъ Т.-Пазарджикъ	34	20	—
37	„ Н. В. Пр. Иеромонахъ Иосифъ	35	46	—
38	„ Хлѣбарски Еснафъ София	36	150	30
39	„ Г-нъ Гоговъ София	37	3	—
40	„ К. Миладиновъ	38	5	—
41	„ Апостолъ Ивановъ	39	2	—
42	„ Единъ Християнинъ	40	50	—
43	„ Земл. каса Н. Пазарь	41	16	50
44	„ Директора на зем. уч. Садово	42	38	70
45	„ Директора на V кл. уч. Ст. Загора	44	27	55

46	Отъ Директора на кл. уч. Казанлъкъ	43	17	50
47	„ Г-жа Т. Попова Ст. Загора	45	40	50
48	„ Централно упр. земл. каси въ София	46	100	50
49	„ Н. Георгиевъ София	47	20	—
50	„ Смѣтната Палата София	48	48	—
51	„ Т. Пощ, Станция „	49	85	20
52	„ Настоятел. на Цър. св. Краль София	50	24	25
53	„ Г-жа Рада Кирковичъ София	51	10	—
54	„ Н-ка на Софийски Огностр. одѣлъ	52	17	—
55	„ Никола Мановъ София	53	10	—
56	„ Іорданъ Наумовъ „	54	10	—
57	„ Г-жа Ковакъ „	55	5	—
58	„ Жителитѣ на с. Клисура Берков.	56	47	65
59	„ Дирекц. на Експлот. на Б Д. Ж.	57	160	60
60	„ І-й кони на Н. Ц. В. полкъ София	58	38	—
61	„ Рачо Димчевъ София	59	60	—
62	„ Т. Денковичъ отъ Галацъ	60	120	—
63	„ Пловдив. Окрѫжно управл.	61	23	55
64	„ Архиерейски намѣст. въ Ямболъ	62	25	50
65	„ Новъ Пазаръ кл. училище	63	30	65
66	„ Г-жа Кирияки Панайотова Русе	64	10	—
67	„ Землед. каса въ Павликани	65	25	—
68	„ Станиславъ Георгиевъ Сѫбран.	66	100	—
69	„ Станцията Карабунаръ сѫбран.	67	55	—
70	„ Българ. Опълчен. живущъ въ Италия	68	10	—
71	„ Народното сѫбр. отъ Прѣдставит.	120	210	—
72	„ Д. Д. Касабовъ отъ Фердинандово	69	61	45
73	„ П. Бояновъ Касиеръ въ Акаджларь	70	69	—
74	„ Директора на Дѣв. гим. Ст. Загора	71	166	80
75	„ Женското Д-во „Развитие"	72	156	—
76	„ Директора на кл. учил. въ Н. Загора	73	25	55
77	„ П. Костадиновъ О. Пазаръ	74	98	50
78	„ Захари Каменовъ Никополъ сѫбр.	75	90	—
79	„ Учител. Тѣло Дѣв. Гимн. Русе	76	63	35
80	„ Команд. на 23 Шипчен. полкъ Казанлъкъ	78	203	—
81	„ 10 п. резерв. полкъ Ловечъ	80	26	65
82	„ Начал. Стан. Гор.-Орѣховица	81	9	30
83	„ Дружество св. Пантел. Плевенъ	82	100	—
84	„ Инжинеръ Андрѣйчевъ Трѣвна	83	10	—
85	„ Русенска Митрополия	84	68	35
86	„ Окрѫженъ Сѫдъ Вратца	85	19	—
87	„ Градския Мирови Сѫдия Хасково	86	6	—
88	„ Славянско Благотв. Дружество Пещера	87	98	20
89	„ Виена Academiche Verein „Balcan"	88	62	97
90	„ М. Арцеруни Търговецъ София	89	5	—
91	„ Стражаритѣ въ III п. Участъкъ Соф.	90	8	—
92	„ Софиското Дюлгер. Дружество	91	50	—
93	„ Никола Топаловъ	92	10	—
94	„ Іий П. на Н. В. К. Ал. 1 полкъ София	93	81	—
95	„ Окол. Лѣк. и Касиеръ на Земл. Каса Акадж.	94	62	—
96	„ Чиновникъ при Болницата Чирпанъ	95	16	15
97	„ Чиновникъ при Б. Н. Банка въ Русе	96	36	—
98	„ Мирови Сѫдия К. Агачъ	97	49	25
99	„ Н-ка на Т. П. Стан. Русе	98	93	70
100	„ Хр. Н. Джиджовъ Карлово	99	250	94
101	„ Кр. Якимовъ Учитель въ Етрополе	100	69	85
102	„ Служащ. при Елек. Транв. София	101	103	05

	Прѣносъ			
103	Отъ А Хитовъ София	102	10	—
104	„ Дружество България Русе	103	42	—
105	„ Н ството Цър. св. Кралъ	104	12	50
106	„ Кл. Спространовъ София	105	10	—
107	„ Мирови Сѫдия Кавакли	106	11	50
108	„ И. Чомаковъ Кеманларе	107	17	25
109	„ Македон. Дружество Анхиело	108	54	30
110	„ Дирек на Дѣв. училищ. Шуменъ	109	44	35
111	„ Д-ръ Чавовъ Варна	110	10	—
112	„ Касиера на Земл. Каса Варна	111	5	—
113	„ Дрѣновски Хотелиеръ Варна	112	1	—
114	„ Мировото сѫдилище Брѣзникъ	113	24	60
115	„ Земледѣл. каса въ Шуменъ	114	7	20
116	„ Гаки Трифоновъ София	115	100	—
117	„ Н-ка на Гарата София	116	90	51
118	„ Г-жа О. Д-ръ Янкулова София	117	50	—
119	„ Е. Н. Пулевъ София	118	50	—
120	„ Дим. Сѫселовъ София	119	50	—
121	„ Макадоно-Одринско Дружество въ Златица	121	130	—
122	„ Учител Дружество отъ сказки София	122	42	53
123	„ А. Марчинковъ Дирек. Бъл. Уч. Кюстенд.	123	60	—
124	„ Н къ Станция Чирпанъ	126	8	40
125	„ Н-къ станц. Гор. Орѣховица	127	47	—
126	„ Семейството С. Пипевъ	124	75	—
127	„ Женско Дружество въ Русе	128	250	—
328	„ Щаба на 5 Дунав. Дивизия Русе	129	59	35
129	„ Женско Дружиство „Звѣзда" Карнобатъ	130	60	—
130	„ Арх Намѣстникъ Брѣзово	131	131	05
131	„ П. Мусевичъ София	132	33	—
132	„ Гаврилъ Първановъ сѫдебенъ-приставъ	133	10	—
133	„ Абаджиски Еснафъ Пловдивъ	134	150	
134	„ Г. Ат. Д. Самоковецъ Пловдивъ	135	96	—
135	„ Читалищ. Св. Кирилъ и Методи Попово	136	59	90
136	„ Макед. Дружест. Бѣла Слатина	137	100	—
137	„ Миров. сѫдилище Орхание	138	11	02
138	„ Финансово Управл. София	139	33	50
139	„ Апелативния сѫдъ Пловдивъ	140	102	05
140	„ Командира на 3и Ар. полкъ Пловдивъ	141	89	35
141	„ Македон. Друж. въ Врatца	142	100	—
142	„ Г. Христовъ Н. Пулевъ-Букурещъ	143	200	—
143	„ Поруч. Дранговъ Ломъ	144	15	—
144	„ П. Костантиновъ О. Пазаръ	145	40	70
145	„ Воени Сѫдъ Пловдивъ	146	26	55
146	„ 10ий Родопски полкъ Хасково	147	92	85
147	„ Г. Г. Офицер. 5а Дуновск. полкъ Русе	148	55	—
148	„ Богословското училищ. Самоковъ	149	50	45
149	„ Т. Хр. Гѫлабовъ София.	150	10	—
150	„ Шуменск. Евангел. Черква	151	17	—
151	„ Хр. Гешевъ София	152	5	—
152	„ Г-жа Анна П. Михаилова София	153	50	—
153	„ Землѣ. Каса Хасково	155	10	40
154	„ Поручикъ Петровъ IV Ар. полкъ София	154	20	
155	„ Братя Е. Паница Виена	—	507	50
156	„ Н-ството на Църк. Вознесение въ Орхание	260	10	—
157	„ Жителитѣ на с. Гложево Русенско	263	22	50
158	„ П. Х. Петровъ Гор Орѣховица	156	191	60
159	„ Русен. Околиска земл. каса	157	9	25

160	Отъ Бургаски Арх. Намѣстникъ	158	35	25
161	„ М. Н. Кърпаровъ Кавыклий	159	90	—
162	„ Класнитѣ Учители отъ Шуменъ	160	138	90
163	„ Д-ръ Н. Семеновъ Брѣстовица	161	86	85
164	„ Г. Г. Офицер. 20й П. Добрудж полкъ	162	60	—
165	„ 23 п. Шипчан. полкъ Казанлъкъ	163	17	05
166	„ Д-во Доростолски юнакъ Силистр.	164	54	85
167	„ Д-во Надѣжда Беброво	165	23	—
168	„ 4-и П. Резерв. полкъ Хасково	166	57	—
169	„ Земледѣлч. каса Добричъ	167	40	50
170	„ Земледѣл. каса Карлово	168	17	10
171	„ Апелативенъ съдъ Русе	169	62	35
172	„ Пловдив. Окрж. Сждъ	170	41	15
173	„ Г-нъ Инжинеръ Андрѣйчевъ Соф.	171	10	—
174	„ Г-нъ Георги Шоповъ измаилъ	172	500	—
175	„ Стоянъ Ивановъ мл. страж. Соф.	173	5	—
176	„ Вучко Петровъ София	174	5	—
177	„ Софийската Дѣвичес. Гимназия	175	80	—
178	„ Георги В. Шоповъ Измаилъ	176	500	—
179	„ Михаилъ Степановъ Измаилъ	177	800	—
180	„ Феодоръ П. Тулчановъ Измаилъ	178	100	—
181	„ Ученицитѣ при Врат. Зем. Учил.	—	5	—
182	„ Господинъ Поповъ София	179	17	—
183	„ Дружество Екат. Симитчиева	180	245	90
184	„ Нѣколко Чиновници при Ф. Министерство	181	21	—
185	„ С. Вълчановъ чрѣзъ Р. в. Прѣпорецъ	182	11	—
186	„ Г-нъ Ив. Бодаревъ Измаилъ	183	54	32
187	„ Г-нъ Андрей Цанковъ Измаилъ	181	54	32
188	„ Алекси Коичевъ Измаилъ	185	40	75
189	„ Николай Рижиковъ „	186	27	15
190	„ Архитектъ Колпнеръ Измаилъ	187	27	15
191	„ Т. Борисовъ Измаилъ	188	57	15
192	„ Д-ръ Фетовъ „	189	27	15
193	„ Иокимъ Аврамовъ „	190	27	15
194	„ Андрея Симеоновъ Измаилъ	191	27	15
195	„ Ш. Горовичъ „	192	27	15
196	„ В. Ив. Бакаловъ Измаилъ	193	27	15
197	„ Д. И. Бодареу „	194	27	15
198	„ Ат. Папавоглу „	195	27	15
199	„ Адвоката Ив. Фитовъ Измаилъ	196	13	60
200	„ Т. Любимовъ София Сжбр	197	102	50
201	„ Чрѣзъ Ред. в. вечер. Поща	198	15	—
202	„ Георги Велковъ фелдф. отъ VI полкъ	199	2	25
203	„ Дружест. Екат. Симитчиева	200	2000	—
204	„ Г. Благоевъ чрѣзъ Финан. Упр. Соф.	201	10	—
205	„ Народното Събрание	202	358	—
206	„ Дирекцията на Дѣв уч. Мар. Луиза	203	17	50
207	„ Дирекцията на Дѣв. училище София	204	20	—
208	„ Дружеството Екат. Симитчиева	205	130	—
209	„ „ „ „	206	10	—
210	„ Г. К. Х. Калчевъ чрѣзъ Н. Сжбрание	207	100	—
211	„ В. Шишмановъ София	208	100	—
212	„ Г-жа Ал. Б. Калчева Пловдивъ	209	200	—
213	„ Д-ръ Цоневъ С.	210	5	—
214	„ Чинов. при Санит. отд. при общин. упр	211	26	35
215	„ Дирек. на Мъж. Гимназ. въ София	212	66	—
216	„ Командира на Крѣп. Бат. София	213	10	—

217	Отъ Министр. на Вътр. Работи	214	24	50
218	„ Дирекцията на Дѣв. Гимназия София	215	2	—
219	„ Пазителевъ отъ Градецъ	217	14	60
220	„ Ученяц. въ Америк. Науч. Богосл. училище	218	187	—
221	„ Българско Акцион. Дружество Варна 219—230	219230	770	—
222	„ Свѣщ. Христо Дрѣнски Троянъ	231	73	—
223	„ Кмета на с. Перущица	232	65	65
224	„ Д-ръ Паскалевъ Панагюрище	233	111	25
225	„ Пожертвователитѣ отъ Харманли	234	245	—
226	„ Градско Общ. Управление Ломъ	235	128	5
227	„ с. Мирково общ. Управление	236	9	20
228	„ Т. Н. Василевъ фелтвеб. 20 п. полкъ	237	39	25
229	„ Македон.-Одринско Друж. Т. Пазарджикъ	238	129	—
230	„ Г. Василевъ Добричъ	239	148	15
231	„ Щаба на 2-а Тракиска Дивиз. Пловдивъ	240	72	20
232	Чрѣзъ Г-жа М. Р. Симеонова отъ Шуменъ	241	450	—
233	„ Мито Насковъ учитель с. Бѣленъ (Никоп.)	242	46	—
234	„ Илия Николовъ отъ с. Сергювицъ	243	75	—
235	„ Поручикъ Георгиевъ Адют. отъ III Бал. Див.	244	50	—
236	„ Търгов. житар. Корпорация чрѣзъ Т. кам. Вар.	245	500	—
237	„ Кмета на гр. Пирдопъ	246	140	—
238	„ Унт. офиц. I Арт. Полкъ Севлиево	247	85	—
239	„ Чинов. при Мир съдилище Пещера	248	20	—
240	„ Свѣщ П. Франговъ изъ с. Бѣл. Черква	249	66	80
241	„ Пѣю Милевъ отъ Бургасъ	250	32	—
242	„ Д-ръ Хр. Съмарджиевъ София	251	50	—
243	„ Ив. Салабашевъ „	252	100	—
244	„ Л. Шишманова „	253	36	30
245	„ Дѣцата на Г Златаровъ Айтосъ	254	5	05
246	„ 1-й Мирови Съдия София	255	7	90
247	„ Вл. Панчевъ Търговецъ Тулча	256	10	—
248	„ Москова чрѣзъ Везенковъ	257	45	10
249	„ Г-жа Пол. Маиоръ Киркова Шуменъ	264	100	—
250	„ Общин. Управ Силистра	258	79	-
251	„ Женско Благотв Друж. Силистра	259	50	—
252	„ Макед. Одрин Братство Сливенъ	261	200	—
253	„ Сѫщото „ „ „	262	341	50
254	„ 3-й Резерв. полкъ Пещера	266	98	20
255	„ Д. Цаневъ Студентъ Москва	265	70	75
256	„ 5-та Кавалериска Дивизия Разградъ	267	33	50
257	„ Н. М. Кърпаровъ Кавакли	268	90	—
258	„ Обущар. Дружество София	269	60	70
259	„ Чиновн. на М. на Търгов. Землѣд.	270	76	50
260	„ Дружество „Юнакъ“ Ломъ	271	90	—
261	„ Карловски Мирови Сѫдия	274	8	—
262	„ Ловчен. Друж. Благодѣтель	275	114	—
263	„ 4-й Кавалер. Дивизионъ Добричъ	276	25	65
264	„ Пловдивск. Митница	277	82	85
265	„ Т. Пазар. V класно Училище	278	64	—
266	„ Д. Папазоглу Казанлѫкъ	279	200	—
267	„ 4-й Кавалер. Дивизонъ Добричъ	280	1	45
268	„ Прѣславска Дивизия Шуменъ	281	472	75
269	„ Пловдив. Окрѫж. Комисия	282	13	65
270	„ Учителското Тѣло Трѫнъ	283	41	40
271	„ Макед.-Одринско Друж. Борисовгр.	284	70	—
272	„ Бургазката Гара	285	33	—
273	„ Служащ. при Варн. Т. П. Станция	286	51	20

274	Отъ Пазардж. V. класно училище	287	18	65
275	„ Гарата Крушево	288	13	—
276	„ Женското Друж. Манч. Грижа Пловдивъ	289	950	—
277	„ II-й Резерв. Полкъ Радомиръ	290	75	35
278	„ Згуревски отъ с. Малево	291	7	—
279	„ Станимашк. комисия сѫбран.	292	144	15
280	„ Сливенската Митрополия	293	92	35
281	„ Сухиндолъ Овчар. Дружество	295	40	—
282	„ Сухиндолъ Ж. В. Димовъ	296	18	—
283	„ Османъ Пазаръ	297	44	75
284	„ Свѣщ. Н. Петровъ Луковитъ	298	87	—
285	„ Одеса чрезъ в. Поща	272	214	90
286	„ Младеж. Християн. Дружество	273	8	—
287	„ Еснафско Друж. „Отопление“ София	299	107	—
288	„ Свѣщ. Ив. Х. Димковъ София	300	6	—
289	„ Студенти Българи Дрѣзденъ	301	24	62
290	„ Хасковското Дружество „Помощь“	314	200	—
291	Отъ Жител. на с. Ветренъ чрѣзъ в. Поща	315	29	50
292	Чрѣзъ Запасния Генералъ Мариновъ с. Церево	313	25	—
293	Отъ З. Рапапоръ отъ Измаилъ	302	26	50
294	„ Тимофеи Аврамовъ	303	26	50
295	Отъ Ив Фетовъ	304	26	50
296	„ Иванъ Томовъ отъ Измаилъ	305	26	50
297	„ Сидмунъ Горовицъ „	306	26	50
298	„ Мойсей Фроймо „	307	39	75
299	„ Гершъ Берщаинъ „	308	13	25
300	„ Владимиръ Демидовъ „	309	13	25
301	„ Никола Парушевъ „	310	13	25
302	„ Нахманъ Дулицки „	311	13	25
303	„ Ершъ Лившинъ „	312	7	95
304	„ Нечо Становъ Сопотъ	316	10	—
305	„ Сл. Титовъ Ломъ	317	2	50
306	„ Ат. П. Петровъ София	319	10	—
307	„ Ив. П. Божиновъ „	320	5	—
308	„ Дружество „Весело“ Граждан. Кюстенд.	318	635	—
309	„ Св. Синодъ сѫбрани	321	570	10
310	„ Костадинъ Симионовъ Тутрак.	322	25	—
311	„ Обущар ко Дружество Етрополе	323	20	—
312	„ М. К. Сугаревъ Пещера	324	147	—
313	„ Т Хлѣбаровъ Видинъ	325	360	—
314	„ Касиера на Мак. Одр. Друж. Бѣл.-Слат.	326	160	—
315	„ Н-ка на Добрич. Гранизонъ	327	290	15
316	„ 1 Арт. полкъ Севлиево	328	198	90
317	„ Команд. на 22 п. Трак. полкъ	329	78	35
318	„ Д. Керачева отъ Босилиградъ	330	58	—
319	„ Мирови Сѫдия Борисовградъ	331	8	80
320	„ А. Кожухаровъ Ст. Загора	332	24	55
321	„ Т. Добревъ Балчикъ	333	58	—
322	„ К ра на 9. п. рев. полкъ Свищовъ	334	39	—
323	Отъ Македоно-Одринско Друж. Каварна	335	140	—
324	„ Касиера на Мак. Одр. Друж. Пазард.	336	150	—
325	Отъ Учителитѣ Прѣславъ	338	40	—
326	„ Друж. Черномор. Юнакъ Бургасъ	339	79	—
327	„ Дружество „Гусла“ Плѣвенъ	340	32	90
328	„ Н-ка на Русенската гара	341	65	—
329	„ Градски Общински кметъ Силистра	342	96	—
330	„ Окрѫжния сѫдъ Търново	343	14	63

331	Отъ Д ръ Вълевъ Ямболъ	344	36	—
332	„ Комисията за събир. помощь Брѣзникъ	345	192	50
333	„ Г. г. офицеритѣ 1 резер. полкъ „	346	66	—
334	„ Г. г. офицер. и унт-оф. 1-а погр рота Брѣзн.	347	14	—
335	„ Юнионъ клубъ София	348	200	—
336	„ Центр, Управ. Земл. Каси София	349	15	50
337	„ Учители учителки при Д. М. Ш-кк. уч. Соф.	350	50	50
338	„ Евангелско Общество Пазарджикъ	351	20	40
339	„ 52 души селяни отъ с. Перникъ	352	104	—
340	„ Незаписани кжмъ пюпрат. отъ Силистра	—	—	15
341	„ К. Г. Мустревъ Питещъ (Ромъния)	353	20	—
	Всичко прѣзъ 1902 година		30470	46
	1903 година			
342	Отъ Дѣтското Христ. Благот. Д-во „Надежда“	1	10	—
343	„ Дружество Шипка отъ Мюнхенъ	2	73	—
344	„ Г-нъ Франнъ Заидманъ изъ Измаилъ Бесарабия	3	13	35
345	„ Г-нъ Георги Благоевъ отъ София	4	15	—
346	„ Самоков. женско д-во Зора	5	60	—
347	„ В. Ботушаревъ София	6	89	20
348	„ Душански енор. свещ. с. Душанци	7	11	25
349	„ Дружество Сливен. Юнакъ	8	50	—
350	„ Читалище Развитие въ Пещера	9	21	50
351	„ Петра Денева Кема Бесарабия (10 руб.)	10	26	30
352	„ Ески-Джум. общински кметъ	11	62	65
353	„ Началн. Силистр. п. гарнизонъ	12	109	90
354	„ Общ. кметъ изъ гр. Трѣвна	13	30	—
355	„ Поруч. Пантофчиски отъ Лжжене Чепинско	14	187	05
356	„ Константинъ П. Шулевъ изъ София	15	30	—
357	„ Служащ. при Пернич. Държ. мина	16	83	42
358	„ Кмета на с. Мжглешъ окол. Казанлъш.	18	62	68
359	„ Македоно-Одр. Друж. изъ Казанлжкъ	19	89	—
360	„ Тутрак. Архиер. Намѣстникъ	20	62	—
361	„ Учител. д-во Братски Трудъ Тутраканъ	21	146	55
362	„ Протоиерей Н. Марковъ изъ Копривщица	22	12	—
363	„ Антонъ Бузуковъ Бѣлоградчикъ	23	9	
364	„ Р. Пиерантони (Циркъ-България) София	24	143	10
365	„ Геор. Ив. Цанко Кильчка изъ г. К. Бес. губ.	25	500	—
356	„ Служащ. въ двореца	26	500	—
367	„ Женското д-во въ Айтосъ	27	169	—
368	„ Свищов. Женско д во „Съгласие“	28	30	—
369	„ Ученичкитѣ при Търнов. дѣв. гимназия	29	20	05
370	„ Чиновницитѣ при Русен. ж. п. станция	30	44	15
371	„ Дренов. мирови сждия	31	19	—
372	„ Частн. Благотвор. комисия въ Соф.	32	23	85
373	„ Началникъ на Гранив. Добричъ	33	150	—
374	„ Чиновниц. и Търгов. при Гара Чер.- б-ѣгъ	34	50	—
375	„ Учителитѣ при Мъглиш. Н. Училище	35	15	—
376	„ Безимно Д-во запостр. л. Романъ Шуменъ	36	100	—
377	„ Сливенска Митрополия	37	78	35
378	„ Епвортската Дружина Ловечъ	38	10	—
379	„ Г. Г. Офицер. отъ 12 п. Балкански полкъ.	39	243	—
380	„ „ отъ II Пл. Арт. отдѣление	40	19	65
381	„ Георги В. Чаракчиевъ изъ Сливенъ	41	99	85
382	„ Г. Р. Изъ Добруджа	42	60	—
383	„ Хр. Волевъ Директ. на Ямбол. училил.	43	43	—
384	„ Служащ. при Гор.-Орѣх. Земл. каса	44	12	15
385	„ с. Долни Чифликъ	45	45	98
386	„ с. Старо Орѣхово	46	35	50

387	Отъ с. Дервишъ Мюслюмъ	47	7	—
388	„ Захари Каменовъ отъ Никополъ	48	18	20
389	„ В. Вакъвчиевъ отъ Варна	49	34	50
390	„ Учителитѣ отъ Островск. Галовск. уч.	50	25	—
391	„ Русенската община	51	73	—
392	„ Тодоръ Филиповъ с. Вълчидрънъ	52	40	—
393	„ Студентческа Друж. Брат. Женева	53	1391	15
394	„ Г. Г. Офицеръ отъ Соф. Гарнизонъ	54	60	50
395	„ Н. В Пр. Митрополитъ Партений	55	20	—
396	„ Сакелари Ст. Кжневъ	56	10	—
397	„ П. Костантиновъ Осм. Пазаръ	57	9	10
398	„ Македонската Трупа Ямболъ	58	60	—
399	„ К. Толевъ Пловдивъ	59	20	—
400	„ Единъ Българинъ изъ Пловдивъ	60	10	—
401	„ Македочско Д-ружество Казанлъкъ	61	78	35
402	„ Земледѣлческа каса Павликени	62	4	30
403	„ Администр. на в. L'etoil de L'est нанси	63	123	85
404	„ Сливенъ град. Мир. Сждия	64	2	—
405	„ К-ра на 23 Шипчен. полкъ Казан.	65	159	25
406	„ гр. Нанси (Франция)	66	131	25
407	„ П. Бояновъ и Д ръ Наумовъ Акиджлар.	67	70	—
408	„ Касиера на земл. каса Гор. Орѣховица	68	25	—
409	„ В. Божиновъ Свищов. Кметъ	69	50	—
410	„ Никола Петровъ София	70	10	—
411	„ Захарий С. Трифуновъ изъ Шуменъ	71	1	—
412	„ Радомирския архиер. намѣстникъ	72	131	10
413	„ Орѣховскитѣ туристи съ писмо № 424	73	80	—
414	„ Д-ръ Н. Семеновъ събрани отъ Горно-Банското увеселение на 29/VII т. г.	74	10	—
	А всичко до 1 Августъ т. г.		36779	99

Отъ горната сума до 1 Августъ 1903 г. раздадена е помощь на бѣжанцитѣ 16,212 л. 45 ст.

I – VIII

250.– Mark